

JOAN SAURER

TASCA I ESPERANÇA

ÀLVAR LLOBET

Coberta

1941

Joan Sauret,
diputat del Parlament de Catalunya
a l'exili.
CSM

JOAN SAURET

TASCA I ESPERANÇA

JOAN SAURET

TASCA I ESPERANÇA

ÀLVAR LLOBET

**EDICIÓ CORREGIDA I AMPLIADA (ELECTRÒNICA)
GENER DE 2025**

A l'Èrica, quotidiana companya de tasca
i al petit Hug, la nostra futura esperança.

*«El secret de la simpatia de Sauret,
a més del seu talent,
era el seu accent de la Terra Ferma,
que destacava al Parlament català
de tal manera que veies lo Segre
i el Canal d'Urgell allí mateix,
un accent més sec i sobri que el barceloní,
que al costat del nostre era dolç
com la confitura d'albercoc [...]
Sí xiquets, Joan Sauret, de Balaguer,
fou un home d'ideal, un lluitador per la llibertat
i un sòlid puntal lleidatà de l'esquerra catalana.»¹*

DOMÈNEC DE BELLMUNT

*«Joan Sauret fou un home conflictiu,
com ho és tota persona amb idees pròpies
capaç d'assumir-les en les verdes i les madures,
fins i tot a risc de caure malament
als qui tenen la paella pel mànec [...]
Va tornar a Balaguer per a morir-hi.
No hi ha prova més autèntica d'amor a la terra.»²*

TERESA PÀMIES

1 Domènec de BELLMUNT. «“Lo” Sauret de Balaguer i les anècdotes del president Macià», *Diari de Lleida*, 5 de maig de 1991, p. 5.

2 Teresa PÀMIES. «Evocació de Joan Sauret» *Barri-10*, maig de 1985, p. 15.

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

historia@irla.cat

EDITOR

JOSEP VALL

EQUIP EDITORIAL

JOAN ALMACELLAS

CARME PUJOL

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA

SOFIA LOZANO

DISSENY ORIGINAL

JORDI VINYETS

IMPRESSIÓ

GRÀFIQUES CUSCÓ

ISBN

978-84-09-40042-3

DIPÒSIT LEGAL

B 8180-2022

Diputació de Lleida

Aquest llibre ha comptat amb el suport de la Paeria de Balaguer i de la Diputació de Lleida.

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de la xarxa telemàtica o d'internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP**Llobet, Àlvar, 1984- autor**

Joan Sauret: tasca i esperança

Bibliografia

ISBN 9788409400423

1. Fundació Josep Irla II. Títol

1. Sauret i Garcia, Joan 1899-1985. 2. Republicanisme - Catalunya - Història. 3. Periodistes - Catalunya - Biografia. 4. Polítics - Catalunya - Biografia.

929Sauret i Garcia, Joan

329.23(460.23)(091)

Sumari

PRESENTACIÓ. Recuperem Joan Sauret	13
JORDI IGNASI VIDAL	
PRÒLEG. Balaguer, bressol de polítics	15
CARME ALÒS TREPAT	
JOAN SAURET, TASCA I ESPERANÇA	
ÀLVAR LLOBET	
INTRODUCCIÓ. L'últim retorn de Joan Sauret	17
1. 1899-1920. De Balaguer a la peripècia argentina	23
1.1. Saurets i Joans	23
1.2. Al país de les oportunitats amb un farcell i un matalàs	27
1.3. <i>Ressorgiment</i> , l'espurna periodística d'un jove «ardorós nacionalista» ..	29
2. 1920-1930. Un periodista al peu del campanar	37
2.1. Primer retorn	37
2.2. Periodisme calidoscòpic	43
2.3. <i>Diners</i> , un drama	62
3. 1930-1939. La forja d'un polític	69
3.1. L'horitzó d'una nova època republicana	69
3.2. Esquerra Republicana, l'eina integradora	75
3.3. Sauret informa: « <i>S'ha proclamat la República!</i> »	77
3.4. La republicanització	81
3.5. Desencís federalista	83
3.6. A les urnes!	87
3.7. Il·lustre	91
3.8. El «traïdor»	99
3.9. Barcelona: vida feliç, hores inoperants	105
3.10. Càrrecs enmig del marasme	111

4. 1939-1954. Del camp de Vernet a la direcció d'Esquerra	123
4.1. «Una paraula es repetia: França»	123
4.2. El grup de Montpeller	131
4.3. «Ens mataran...»	135
4.4. L'enyor	141
4.5. Esquerra col·lideix	145
4.6. Un assessor del president Irla	151
4.7. El negociador de Solidaritat Catalana	154
4.8. La pau de Tolosa	161
4.9. Un polític del «contubernio»	165
4.10. Una doble presència	169
4.11. Esquerra al ralenti	179
4.12. Traslalsament total	181
4.13. L'inici d'una gran enemistat	187
 5. 1954-1976. Un líder republicà	 193
5.1. Una nova Esquerra	193
5.2. Escalada d'hostilitats	203
5.3. El cisma de Mèxic	215
5.4. Un català republicà que mira a Europa	223
5.5. Replegar i sobreviure	227
5.6. Canvi de guàrdia	231
5.7. Un partit poc visible	239
5.8. L'Emília	243
 6. 1976-1985. Morir a Bellviure	 249
6.1. Una reconciliació «a empentes i rodolons»	249
6.2. Segon retorn	257
6.3. L'adeu a la pàtria	261
 Fons documentals i gràfics	 269
 Testimonis	 271
 Obra pròpia	 273
 Bibliografia	 281
 Índex onomàstic	 285

Circa 1932

Joan Sauret,
diputat
del Parlament
de Catalunya.
CSM

PRESENTACIÓ

Recuperem Joan Sauret

JORDI IGNASI VIDAL

PAER EN CAP DE BALAGUER

Sempre que hi ha un exili, hi ha una desconexió de l'entorn vital, sentimental, cultural i nacional. Això té una conseqüència directa per a la persona que s'ha hagut d'exiliar, per a la seva família i amistats. Però a més, quan el país que s'ha hagut de deixar encadena una dictadura de més de tres dècades, es corre el risc que la lluita, els valors i la tasca realitzada puguin quedar en un injust oblit. La màxima que eren coses antigues i superades i que calia tirar endavant va impregnar fortament els anys del «desarrollismo». Per això són tan importants les polítiques de memòria, ja vinguin des de les administracions públiques com d'altres iniciatives, com és el cas de la Fundació Josep Irla.

Com a Paeria de Balaguer estem contents i orgullosos de participar en aquesta iniciativa que vol superar el greuge que representa per a la nostra ciutat el desconeixement de la figura de Joan Sauret i Garcia, de la seva vida, de la seva trajectòria política i de la tasca immensa que va fer per al país i per a la ciutat. Algunes de les capçaleres periodístiques que va crear o en què va participar, encara a dia d'avui són de referència per a historiadors i persones interessades en conèixer com era i què es coïa al Balaguer dels nostres avis.

També val a dir que l'autor sigui balaguerí és molt significatiu. Vol dir que es tornen a coure coses a la ciutat, i això serà profitós per a tothom.

Finalment, vull remarcar que Sauret va ser secretari general d'Esquerra Republicana a l'exili, i que no ens pensàvem que durant aquesta inacabable transició tornàriem a veure la secretària general d'un partit a l'exili. Això diu molt del compromís de Joan Sauret i Marta Rovira, però també de la situació anòmala que viu el nostre país, abocat de nou a tenir gent empresonada o exiliada per la simple defensa d'objectius polítics democràtics per mitjans pacífics. Per tant, és un llibre que ens ha de fer rumiar sobre el nostre passat, però que alhora ens pot servir per a encarar el futur amb coherència i determinació.

Recuperem la figura històrica i política de Joan Sauret, aprenguem de la societat catalana i balaguerina del primer terç del segle XX, i sapiguem projectar les ànsies de llibertat, l'amor a la cultura i a la terra en el nostre projecte col·lectiu de futur.

De ben segur que aquest llibre ens ajudarà en aquests objectius.

Per Balaguer, per Catalunya, seguim!

Barcelona, circa 1937

Joan Sauret, secretari de Premsa i Propaganda d'Esquerra Republicana.

CSM

PRÒLEG

Balaguer, bressol de polítics

CARME ALÒS TREPAT

DIRECTORA DEL MUSEU DE LA NOGUERA

Si mirem una imatge de la plaça del Mercadal de Balaguer als anys trenta de la passada centúria entendrem de seguida per què la ciutat fou bressol de significats polítics catalans que incidirien en la vida del país en aquella època, però també en les fosques hores dels exilis posteriors. A les façanes de la porxada plaça s'hi agombolaven els rètols de partits polítics, associacions, cafès, fondes, impremtes i teatres, tot un seguit de locals que afavorien sens dubte els debats, els intercanvis d'idees i l'activitat cultural de tota mena. No és gens d'estranyar, doncs, que en aquest ambient hi coincidissin en el temps, malgrat les seves diferents trajectòries, polítics de la importància de Josep Carner-Ribalta, Pere Ardiaca, Tomàs Pàmies, Teresa Pàmies o Joan Sauret.

Àlvar Llobet —autor, periodista i historiador— connecta de manera íntima i vital amb l'ànima del vell polític balaguerí, a través d'un treball minuciós i detallista que ressegueix la vida de Sauret pas a pas, fent un buidat quirúrgic de la premsa, les publicacions del partit, la correspondència de diverses personalitats vinculades, arxius diversos o els llibres del propi biografiat i també d'altres exiliats.

Amb la vida de Joan Sauret resseguiem també la d'Esquerra Republicana de Catalunya i de retruc els avatars de la Generalitat des dels anys trenta del segle XX, passant per la institució a l'exili i el retorn als anys setanta. Tot acompanyat per la vinculació de Sauret amb personatges icònics de la nostra història com els presidents Macià, Companys, Irla i Tarradellas o altres polítics i personalitats de primera línia amb qui treballava o tenia contactes.

Malgrat la intensitat de fets i dades, l'autor troba també esquerdes per oferir-nos una imatge més personal del polític: un home intensament enamorat de la seva esposa, l'Emília, activista i feminista, que va apareixent al llarg del relat i que serveix per reivindicar el paper d'aquestes dones invisibilitzades que tingueren una importància poc reconeguda en el republicanisme català.

Com l'autor recull d'una glosa que es feu de Sauret, l'accent de la Terra Ferma el feia destacar quan agafava la paraula al Parlament i el riu Segre i el canal d'Urgell es feien presents al cor de la política del país. Esperem doncs que la biografia de Joan Sauret serveixi també per reivindicar el paper que els polítics republicans de Ponent han tingut en la història de Catalunya.

Circa 1980

Joan Sauret,
exdiputat
del Parlament de Catalunya
i exsecretari general
d'Esquerra Republicana
a l'exili francès.
CSM

INTRODUCCIÓ

L'últim retorn de Joan Sauret

«Cal no abandonar mai ni la tasca ni l'esperança»³

Pompeu Fabra

La gent deia que no sabia qui era. Que mai no havia parlat amb ell. Que de Saurets prou que en coneixia a Balaguer, més de dos i de tres i de quatre, i fins i tot algun que altre Joan Sauret. Però aquest no, justament. «*No serà el parent de...*», ningú ho encertava. La desinformació era sorprenent, però tampoc tenia massa dret a posar-me les mans al cap en veure aquest profund desconeixement quan jo mateix, aleshores un periodista recent llicenciat que lluí per Barcelona l'orgull de ser balaguerí —allà, poc menys que un exotisme— tampoc sabia qui era aquest paisà seu del que començava a investigar.

Ho vaig fer després d'una conversa amb l'amic Francesc Canosa, periodista i escriptor balaguerí, que em va recomanar gratar en la vida d'aquest periodista i polític per escriure'n alguna cosa que el rescatés de l'oblit absolut, injust i evident en què havia caigut. El primer agraïment, doncs, és per a ell. En Canosa em va situar en aquest viarany d'investigació que s'ha completat aquest 2022 després de deu anys d'una feina lenta i intermitent, però segura en cada pas donat, per fer aflorar aquesta vida «enterrada» per la història i que fins ara es traduïa només en escasses referències orals i esparses informacions a Internet.

Diversos textos i apunts biogràfics i alguns articles en premsa era tot el que trobava de Joan Sauret i Garcia, del qual només apareixien tres imatges a la xarxa, una quan va ser escollit diputat al Parlament de Catalunya el 1932 i les altres dues fetes en la seva senectut quan encara residia a l'exili francès. Els fils que calia estirar per descabdellar la madeixa sauretiana s'havien de buscar en llibres i publicacions periòdiques a biblioteques i hemeroteques, en els papers guardats en arxius i en els testimonis orals que en poguessin donar raó per am-

3 El mestre Pompeu Fabra va acabar amb aquesta frase el seu discurs de cloenda de la Setmana d'Estudis Catalans, organitzada per la FNEC —liderada per Heribert Barrera i Josep Pallach— a Prada de Conflent, del 7 al 13 d'abril de 1947. «Els estudiants catalans s'han reunit en una magnífica Setmana d'Estudis a Prades», *La Humanitat*, 28 d'abril de 1947, p. 3.

HOSPITAL COMARCAL

Vielha,

26 de setembre de 1937

Antoni Maria Sbert,
conseller de Governació
i Assistència Social,
i Joan Sauret,
director general de Sanitat,
en la inauguració
del nou Hospital Comarcal,
de l'Aran, en el context
de la Guerra Civil.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

pliar coneixements sobre el personatge. Trobar algú que estigués en disposició de parlar amb informacions que anessin més enllà de les poques dades publicades, va ser la primera tasca per a començar a bastir aquesta biografia. Va ser com una sort de joc de pistes que sovint va encaminar-me a vies mortes i que es va iniciar a Balaguer amb converses telefòniques amb historiadors i veterans polítics, entre els quals l'exalcalde Andrés Viola i Estany. Ell servava documents sobre els anys de la República i també el telèfon d'una cosina de Sauret, Rosa Batalla, resident a la ciutat occitana de Tarbes. Ella va encatificar el contacte amb familiars directes perquè havia mantingut el vincle amb un dels fills del protagonista d'aquest llibre que aleshores estava ben bé a les beceroles. La bona predisposició de Viola, Batalla i de la resta de persones que van atendre les meves trucades mereixen també un sincer agraïment.

El fill era Enric Sauret i Armengol, balaguerí nascut el 1928 i que havia deixat la ciutat amb deu anys per no retornar-hi mai més. Vivia —i encara viu— amb la seva esposa Yolande Hinsinger a Saint-Vérain, una petita població de la Borgonya situada a dos-cents quilòmetres al sud de París. A casa seva va explicar-me tot el que sabia del seu pare en unes converses repartides durant dos dies i que es van produir a finals de setembre del 2012. La seva predisposició va ser absoluta, no només en l'esforç de recordar, sinó també en l'hospitalitat i l'afecte i en la generositat de cedir totes les fotografies que tenia del seu progenitor. Gràcies a ell s'ha pogut incorporar en aquest llibre els prismes personals que ajuden a la humanització, una perspectiva que no hagués estat possible afaïçonar només garbellant documents i articles, indispensables per bastir la història biogràfica però poc útils a l'hora de descobrir vessants de caràcter. Serveixi aquesta introducció com a testimoni de la profunda gratificació cap a ell i la seva família, en especial a la seva filla Françoise Sauret, la interlocutora principal en tot el que ha fet referència a qüestions d'entrevistes, fotografies, documents i enviament de contactes.

En aquesta línia, he de donar les gràcies també a tres dels seus nets, Joan, Christine i Bernard Sauret per la dedicació en facilitar material documental i grà-

fic, inèdit fins ara. L'interès dels Sauret per aquest llibre l'interpreto, en part, per un orgull familiar que no s'havia demostrat mai públicament, segurament perquè mai ningú va plantejar-ne l'oportunitat ni a Catalunya ni, encara menys, a França. La vindicació de la figura d'aquest homenot republicà ha desvetllat les memòries dels descendents, que s'han implicat en la recerca de material, per ajudar a assolir els objectius que s'ha de marcar tot treball històric que es vulgui mínimament seriós, tal com ens va dir Joan Fuster, en un dels seus brillants aforismes: «*corregir i augmentar, això és la cultura*».

El lector trobarà en aquest llibre diverses rectificacions «històriques» que s'havien anat reproduint acríticament i, sobretot, molta informació, que veu la llum per primer cop després de dècades «confinada» als arxius. Se n'han consultat una desena i s'hi ha trobat centenars de referències, totes elles tamisades i ordenades per a explicar amb coherència una vida intensa de vuitanta-sis anys que va començar i acabar a Balaguer i que es va desenvolupar en les complexitats de tres guerres —dues de mundials i la Guerra Civil espanyola— i els rigors d'un exili de més de quatre dècades. El fil vital, periodístic i polític s'ha pogut resseguir al detall gràcies als molts articles de premsa, localitzats en una trentena de diaris i periòdics que han estat escrutats amb l'objectiu de concretar episodis i ideals per fer emergir públicament el personatge trenta-set anys després de la seva mort.

Aquest llibre és com un retorn pòstum, el tercer i últim, de Joan Sauret a Balaguer, ciutat a la que regressà en dues ocasions en la seva vida: el 1920 després del seu periple per Buenos Aires, on va marxar adolescent i en quatre anys va tornar adult i el 1983 quan la vida se li consumia i va decidir passar els darrers mesos a redós del riu Segre i del campanar de l'església de Santa Maria. La seva mort a Balaguer no va ser una casualitat, sinó una decisió voluntària que va evidenciar l'estret vincle que sempre va mantenir amb les seves arrels: «*No hi ha prova més autèntica d'amor a la terra*», va dir d'aquesta determinació Teresa Pàmies, l'escriptora balaguerina confrontada amb el republicà durant bona part de la seva vida i amb qui va pacificar-se arribada la vellesa i superats els abrandaments polítics.

Tolosa de Llenguadoc, 21 d'agost de 1955

Joan Sauret intervén en l'acte de clausura de les Sessions d'Estudi per a la Joventut organitzades pel Consejo Federal Español del Movimiento Europeo, al Ciné-Esprit.
A la mesa, d'esquerra dreta: Rodolfo Llopis, Pascual Tomás i Enric Adroher «Gironella».

FFLC

En aquest context d'explicacions sobre els mètodes d'investigació cal fer esment també a la professionalitat dels responsables dels arxius. Les seves indicacions i consells han facilitat una recerca que ha anat augmentant a mesura que s'anaven obrint noves finestres temàtiques i que sovint ha generat una sensació d'una ampliació de la feina proporcional a la que ja s'havia fet. Modestament crec que en aquesta biografia s'ha aconseguit un nivell d'aprofundiment que permet conèixer la vida de Joan Sauret sense desequilibris d'èpoques i amb una mida justa que fa que aquesta publicació no sigui excessivament pesada i indigerible. Aquesta idea de fer-ho païble m'ha portat a pensar i escriure el llibre com un relat que ha pretès fugir volgudament del to fred dels informes i documents, pensant en el lector que buscarà trobar-hi una història i no una concatenació de dades i dates, que segurament acabarien essent oblidades en poc temps.

L'agraïment als professionals dels arxius el concreto en la figura de la directora de l'Arxiu Comarcal de la Noguera, Maite Pedrol, i el faig extensible a la directora del Museu de la Noguera, Carme Alòs, i a l'amic i paer de Cultura de Balaguer, Arnau Torrente, per la seva predisposició i atenció. També al director executiu de la Fundació Josep Irla, Josep Vall, editor i autèntic motor d'aquest projecte pel qual ja es va interessar quan s'estava posant en marxa, fa deu anys. Les seves incomptables aportacions, les bones indicacions i el constant entusiasme han estat fonamentals en la llarga construcció d'aquesta biografia. Sense la seva implicació, probablement la història de Joan Sauret i Garcia s'hagués publicat igualment algun dia, però segur que no de la manera que es presenta aquí, ni en formes ni en fons. Amb ell he debatut i comentat tots i cadascun dels apartats del llibre, començant pel títol, extret de l'expressió de Pompeu Fabra i que compendia tan bé la trajectòria periodística i, sobretot, política de Sauret, un patriota incansable a l'hora de defensar el catalanisme republicà i de treballar per la llibertat, ja fos en articles de premsa, des de la direcció d'Esquerra Republicana o en les organitzacions europeistes de les que va formar part. Comptar amb l'ull crític de Vall ha estat una sort, per a mi com a autor i també per als lectors.

Els llegiran els fruits d'una investigació que m'ha acompanyat durant uns anys en els quals he crescut professionalment com a periodista avesat en qüestions històriques i he experimentat avatars de la vida que naturalment m'han fet canviar respecte al jove que va iniciar aquest llibre. Aleshores jo parlava amb el meu pare, Josep Maria Llobet, i ni em plantejava tenir fills. Ara ell ja no hi és i en canvi em passo els dies encalçant l'Hug, el meu fill que va néixer el setembre del 2020 i que ha posat una part de la banda sonora en el procés de redacció amb alguns plors —molts menys dels que pensava— i moltes rialles. A ell li agraeixo aquesta alegria, com també a la meua parella Èrica la seva paciència en suportar els meus dubtes i els intents de relativitzar qüestions que m'atabalaven i creia importants, i que al final han acabat en anècdotes passatgeres. Tenia raó ella, com (quasi) sempre. El seu suport ha estat molt important com també el de la meua família, començant per la meua mare, Pepita Sotelo, i acabant amb l'Isma Panadés, un tiet que ha estat i és el meu segon pare i que m'ha aconsellat, com sempre, i m'ha cedit, també com sempre, tots els llibres que he necessitat de la seva extensa biblioteca.

A tots ells, moltes gràcies.

Balaguer, circa 1930

Una vista de la població, el Segre i l'horta riberenca on destaca el Mercadal, centre neuràlgic de la vida cívica, comercial, econòmica, festiva, social i política de la ciutat.

ACN - FONS JOSEP M. MONILL I ORIOLA

1899-1920

De Balaguer a la peripècia argentina

1

«La meva mare em va donar un bitllet, un farcell i un matalàs per anar cap a Buenos Aires. Quina vergonya vaig passar esperant al port!»

Joan Sauret

1.1. Saurets i Joans

Joan Sauret i Garcia neix el 20 de febrer de 1899 a Balaguer, la capital de la Noguera que aleshores no arriba als 5.000 habitants però que es referencia com a tercera localitat demogràfica de les terres de Ponent rere Lleida i Tàrraga. Enclavament cabdal de l'Al Àndalus i posteriorment casal dels Comtes d'Urgell, el Balaguer del tombant de segle ja només conserva en alguns indrets l'esplendor del seu passat noble, i forma part de la ruralia de l'interior de Catalunya, que basa bona part de la seva economia en l'activitat agrícola i ramadera. La majoria de famílies viuen del camp, entre elles els Sauret. El patriarca és jornaler. Joan Sauret i Segarra —el besavi del nostre biografiat— neix el 1813 i viu de la terra. Es casa amb una noia que també porta un dels seus cognoms. El petit Balaguer és ple de Saurets. Ella és Maria Galiano i Sauret, i tenen dos fills: Joan Sauret i Galiano —l'avi— nascut el 1833 i que es dedica a la pagesia com el seu pare, de qui també hereta el nom de pila; i Josep Sauret i Galiano.

L'avi pagès es casa el 1855 amb una jove nascuda en una petita vila dels entorns, Vilanova de la Sal, vivint en un pis de la Plaça Mercadal, al número 43. Agnès Gené i Guàrdia té vint-i-tres anys i quatre més tard ja tenen dos fills; Joan Sauret i Gené —el pare— que arriba al món el 10 de desembre de 1856 i Josep Sauret i Gené, nascut el 30 de maig de 1859. El Sauret i Gené primogènit rep el nom de Joan, com és costum a la família, però no seguirà l'ofici patern. Escollirà uns viaranys professionals ben allunyats dels rigors dels conreus i força atrevits en el context de la segona meitat del segle XIX. D'acord amb el Padró municipal, Joan Sauret i Gené es dedica a la música i mena una vida més bohèmia que la que havien dut el seu avi i pare als camps balaguerins d'inicis de segle.

El músic viatja i coneix ciutats, i s'enamora d'una noia de la seva edat que viu a Àger, municipi de l'Alta Noguera. És Anna Lladen i Aran, que morirà jove, el

Balaguer, circa 1910

Els porxos de la façana est del Mercadal —la més propera i paral·lela al Segre—
acollien els locals del Centre Nacionalista Català i del Centro Republicano Radical.
Aquest darrer era situat a Ca l'Alòs, la casa que fou enderrocada el novembre de 1920
per a permetre obrir la plaça cap al riu.

ACN

1896, després d'una tràgica vida familiar. Tindran quatre fills, però tres no compliran l'any. Dos d'ells porten el mateix nom; Joan. El primer Joan Sauret i Lladen mor el 4 de juliol de 1876 amb quatre mesos. I el segon fins el 22 d'agost de 1877 amb tan sols vint-i-cinc dies. La desgràcia de la família s'acreu una dècada més tard amb la primera filla, Carme, que viurà vuit mesos, fins el 31 de març de 1885. La parella ho torna a intentar, i el 1887 tenen una quarta criatura, que es diu Miracle Sauret i Lladen i que creixerà forta al costat de la seva mare, que perdrà als nou anys.

La mort de l'esposa obliga el músic Sauret a refer la seva vida, i ho fa trobant novament l'amor amb una balaguerina vint anys més jove que ell, Dolors Garcia i Ametlla —la mare— nascuda el 1874 i que morirà el 1960, als vuitanta-sis anys, en un geriàtric de la Seu d'Urgell. El músic i la nova esposa s'estableixen a la casa familiar del Mercadal 43, i allà hi naixeran tres fills. Per no esberlar la tradició, el primer ha de ser un Joan, i l'és: el nostre Joan Sauret i Garcia. Cinc anys més tard, el 21 de juliol de 1904, naix el germà mitjà; Josep Sauret i Garcia. Finalment, el 3 de novembre de 1907, arriba el germà petit, Àlvar Sauret i Garcia. Així doncs, la família queda formada pels tres fills en comú de la parella i la filla del primer matrimoni del pare. El vincle entre germans i germanastra és estret i sovintejat en un reduït ecosistema social en el qual tothom es coneix i els secrets són difícils de guardar. Aquestes relacions dels joves Sauret perduren en el temps i algunes d'elles acabaran essent molt properes en dècades posteriors i lluny de Balaguer. És el cas dels germans Josep i Joan, i també d'aquest amb un nebot que arribarà a ser alcalde de Barcelona a les acaballes del franquisme. Miracle, la germanastra de Joan Sauret, es casarà amb un registrador de la propietat de Balaguer, Joaquim Viola, i tindran un fill; Joaquim Viola i Sauret, el «Quinito», nebot de Joan Sauret amb qui, malgrat les pregonies desavinences polítiques, sostindrà una bona relació personal i familiar.

El nen Joan Sauret i Garcia creix en la tranquil·litat d'una petita ciutat que funciona entre pagesos, converses de cafès, discussions de política i la faràndula dels grups teatrals, una de les majors aficions dels balaguerins. És un retaule quotidià que veu des del Mer-

cadal i en els laberíntics carrers del Balaguer històric i que influeix en ell i l'encamina a un determinat tipus de vida. Rep els aires del teatre, dels diaris i les revistes, de les tradicions i d'una política que en aquells anys es remou a Catalunya després de la desfeta colonial espanyola de 1898. I que troba en el catalanisme i el republicanisme els dos vectors de regeneracionisme enfront una monarquia caduca i esclerotitzada. Sauret va configurant una manera de ser que es vincula a totes aquestes facetes que veu, escolta i viu.

En aquest context pren especial rellevància el Centre Nacionalista Català, entitat vinculada a la Unió Catalanista i un dels puntals del moviment sobiranista al poble durant l'època d'infància de Sauret, que vivia a pocs metres de la seva seu. S'ubicava al número 32 de la plaça Mercadal, indret on també s'escribia *La Falç*, el «*periodich mensual de propaganda nacionalista*» nascut el 1912, que servia d'altaveu dels ideals del centre i de difusor de les activitats que s'hi produïen. El catalanisme s'irradiava amb trobades amb polítics, venda de llibres, conferències, adhesions a campanyes com la impulsada per l'Associació Nacionalista Catalana a favor del servei militar voluntari⁴ i actes en dates assenyalades com l'Onze de Setembre, on la senyera del balcó del local onejava sempre a mig pal com a senyal de dol per la pèrdua de les llibertats nacionals.

Els balaguerins organitzats al voltant del Centre Nacionalista Català feien gala d'un catalanisme que es definia amb aquests mots: «*Els catalans del Centre volen una Catalunya rica, forta, gran i lliure amb tot el sentit de la paraula*».⁵ Aquest col·lectiu es contraposava a d'altres establerts també al Mercadal com la Joventut Autonomista o el Centro Popular Monárquico i es vinculava amb la ciutat no només amb el seu activisme polític, sinó també amb la programació d'activitats de caire social. Contractava orquestres i organitzava balls de tarda i de nit i participava en algunes festivitats com el Carnaval: «*Dia 15. A les 12 del matí surt del Centre Nacionalista Català una lluida cabalgata en direcció al carrer del Pont en busca de S.M.*

4 «Moviment nacionaliste», *La Falç*, 15 d'abril de 1912, p. 6.

5 «Prosa divertida», *La Falç*, juliol de 1916, p. 6.

Balaguer, circa 1930

La façana de la ciutat, a l'alçada del carrer del Pont,
al peu del campanar de l'església de Santa Maria i a la vora del riu Segre,
que Joan Sauret enyorarà durant més de mitja vida passada entre l'emigració i l'exili.
ACN

*Carnaval. Acte seguit la comitiva volta tots els carrers i places d'aquesta ciutat acompanyada per la banda Municipal».*⁶

En aquest entorn balaguerí i de canvis polítics, era impossible que el petit Joan no es dediqués al que es va acabar dedicant d'adult; periodista i polític. Ho va fer des de l'aprenentatge del carrer, com un autodidacta. Va a l'Escola Pia de Balaguer, indret on comença i també acaba tot el seu bagatge acadèmic. Amb els pares escolapis hi passa els primers deu anys del segle XX, i quan tot just deixa la infància enrere, la seva mare li canvia la vida. L'adolescència la comença i l'acaba en un vaixell que es dirigeix a les Amèriques.

1.2. Al país de les oportunitats amb un farcell i un matalàs

La primavera del 1913, un Joan Sauret de només catorze anys espera al port de Barcelona un vaixell que l'ha de portar a l'Argentina, un país d'oportunitats com no n'hi ha a Catalunya. «*La meva mare em va donar un bitllet, un farcell i un matalàs per anar cap a Buenos Aires. Quina vergonya vaig passar esperant al port!*»,⁷ deia dècades després quan li parlava als seus fills de la seva joventut americana. L'èxode argentí és una decisió que pren la seva mare, confiada que el fill podrà guanyar-se millor la vida a Sud-amèrica que no pas a una petita ciutat de l'interior de Catalunya.

La peripècia del viatge l'explicarà ell mateix una dècada més tard en uns textos que conformen uns opuscles especials de la revista *Pla i Muntanya*. Ell és un «emigrant» que té bitllet de tercera classe i puja al vaixell carregat de visats i documents mèdics que acrediten la seva bona salut, indispensable per evitar epidèmies a l'altra banda de l'oceà. Travessa amb por l'escala que el condueix dins la nau i tem pel problema que se li planteja, que no és altre que el de ser l'amo del seu destí quan tot just despunta com adolescent:

«*Jo esdevenia un home completament lliure i la meua vida estava sota l'albir del meu propi govern*».⁸ Durant el trajecte fa amistat amb diversos viatgers i escolta com molts d'ells parlen de la vida planera que els hi espera a Buenos Aires, uns pronòstics que no té ell, sabedor que s'haurà de buscar la vida enmig de l'eixam de la capital argentina. Tasca que també faran molts dels que es vanten de bons contactes, una conclusió a la que arriba en veure la solitud que molts d'ells es troben quan arriben a destí: «*Vos en diuen un gra massa d'Amèrica quan sou a Europa*».

Ell es busca les garrofes en aquest país en el qual ha anat a parar perquè una germana de la seva mare viu a Buenos Aires, ciutat on s'havia instal·lat durant la primera onada migratòria de catalans entre 1830 i 1880. Aquest vincle familiar amb l'Argentina fa decidir Dolors Garcia, tot i que el seu fill no té cap formació més que la rebuda dels pares escolapis balaguerins. Sense haver cursat estudis secundaris ni batxillerat, emprèn el camí cap a la capital argentina, on troba una comunitat catalana prou consolidada i gran per no sentir-se foraster del tot, sinó al contrari. L'arribada de centenars de compatriotes a Buenos Aires èpoques abans que ell emprengui el mateix camí va anar configurant una comunitat catalana en la qual s'hi trobaven molts periodistes, metges, advocats, arquitectes, professors o quadres intermedis de la puixant indústria tèxtil, que buscaven rellançar les seves carreres professionals lluny del país. Els catalans es movien i actuaven com una comunitat nacional i eren ben considerats per les classes dirigents de la societat local.

En aquest ambient, descobreix un fogar que el connecta amb les personalitats catalanes a l'Argentina i li obre les portes de les dues disciplines que acabaran essent les grans passions de la seva vida: el periodisme i la política, o, més específicament: la crònica periodística i l'opinió; i el catalanisme que aspira a les màximes cotes de llibertat. El jove balaguerí, sense estudis però astut i pencaire, es vincula als entorns pe-

6 «Crònica del mes de Febrer», *La Falç*, març de 1920, p. 6.

7 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

8 *De l'Argentina (Notes)*, opuscles publicats entre 1926 i 1927 a *Pla i Muntanya*. Només s'ha pogut accedir a fotocòpies incompletes d'aquestes edicions, conservades a l'Arxiu Comarcal de la Noguera.

Circa 1915

Joan Sauret,
jove emigrant català
a l'Argentina.

CSM

riodístics de les publicacions creades pel catalanisme polític que batega a inicis del segle XX en la comunitat catalana de Buenos Aires. Poc després de la seva arribada a la ciutat, apareix *Ressorgiment*, fundada el 1916 per quatre catalans; Pius Àrias, Manuel Cairol, Francesc Colomer i Hipòlit Nadal i Mallol. Va acabar essent no només la revista catalana més important de l'Argentina, sinó també l'editada ininterrompudament durant més temps, cinquanta-sis anys, quan finí el 1972. I el bressol del Joan Sauret periodista i polític.

1.3. *Ressorgiment*, l'espurna periodística d'un jove «ardorós nacionalista»

L'associacionisme creat a Buenos Aires amb l'arribada d'immigrants catalans permet una fàcil adaptació dels nouvinguts, que s'agrupen en la comunitat i fan una vida social i política independent dels col·lectius espanyols. El 1889, s'havia fundat el Centre Català amb la intenció de difondre la cultura pròpia, i anys més tard, el 1908, un grup crític amb l'excés d'activitats recreatives que eclipsaven, al seu parer, la promoció del teatre, la literatura i la música de Catalunya, van escindir-se creant el Casal Català, de marcat accent polític. I el 1910 naixia el Montepio de Montserrat, una societat d'auxilis mutus que va arribar a registrar més de 2.000 socis. És en aquest entorn de catalanisme entusiasta que naix *Ressorgiment*. El seu ecosistema és el món associatiu del Casal Català, el Comitè Llibertat i diversos ateneus de l'interior del país com el Casal Català de Mendoza, ciutat a un miler de quilòmetres a l'oest de la capital. Política i periodisme es conjunquen en aquesta petita Catalunya americana en la qual és fàcil amerar-se de les traces ideològiques dominants, que tendeixen a un fervent catalanisme. «No pretenem dir res transcendental, sinó amb el nostre exemple induir a l'estudi de la llengua, la literatura i la història catalanes, i meditar sobre la posició actual de Catalunya en el món»,⁹ s'escriu en el primer editorial de la revista com a declaració d'intencions.

9 «Unes paraules...», *Resurgiment*, agost de 1916, p. 3.

És l'agost del 1916. *Ressorgiment* esdevé altaveu d'un projecte polític català arrelat en conviccions democràtiques i amb els anys es converteix en el portaveu dels organismes socioculturals catalanistes més destacats tant de Buenos Aires com de la resta d'Amèrica.

El jove Sauret s'empelta en aquestes branques i és a *Ressorgiment* —d'on afirmarà que «*vaig néixer políticament*»— on arrenca a l'uníson la seva carrera periodística i la seva formació en un catalanisme que vol l'autonomia completa de l'Estat espanyol.¹⁰ Els contactes que va fent li obren les portes de la redacció de la revista i comença a treballar com a practicant quan encara no ha complert la vintena. Escriu breus informacions i notes fins que el març del 1919 apareix el seu primer article signat, un text polític en el qual s'hi reflecteixen uns ideals marcadament «separatistes», influència dels ambients polítics que sovinteja.

A «Esculpim la nova Catalunya», amb paraules abrاندades hi desgrana les ambicions per una Catalunya deslligada de l'«*autonomia a l'espanyola*».¹¹ En aquesta tessitura, el novell periodista fa referència a la Mancomunitat com a un govern vinculat a l'«*estúpid autonomisme*», del qual els catalans no se n'han de sentir satisfets. Rebutja el patriotisme simbòlic de «*visques i cants*» i insta amb mots grandiloqüents a un reforçament dels ideals perquè tothom esdevingui «*soldat de la causa catalana [...]* Ara comença nostra obra. És necessari que bastim els fonaments —a despit de qui ja creu que som al cim del monument— i qui ja s'hagi cansat, que passi a la reserva passiva; nosaltres creiem, com el gran Le Bon, que la vida d'un poble és l'etern recomençar». En aquest primer article s'hi palesa una clara influència de les tesis de Domènec Martí i Julià, metge i polític mort poc abans i defensor d'un catalanisme radical que relligava «separatisme» i socialisme, fonaments

10 Joan SAURET. «El cinquantenari de *Ressorgiment*», *Tribuna*, juliol de 1966, p. 11-12. Val a dir que segons ell mateix rememorava en aquest article, la seva estrena en premsa fou, cap al 1916 o 1917, a través de col·laboracions —que no apareixien signades— que enviava des d'Argentina al setmanari satíric barceloní *Papitu*.

11 Joan SAURET. «Esculpim la nova Catalunya», *Ressorgiment*, març de 1919, p. 511-512.

apa

RESSORGIMENT

SUMARI

TEXT: L'IMPERATIU. — ABSTINÈNCIA PATRÍSTICA, per Joaquim Alcega. — L'ORDRE DE L'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA, per H. Nadal i Mallol. — ODA CATALANA, per Gaston de Liost. — CRÒNICA DE CATALUNYA: LES QÜESTIONS SOCIALS, CATALUNYA EN MOVIMENT D'INFÀNCIA, EL PROBLEMA DE L'AUTONOMIA, MÉS BARCELONA A LES RIBES, per F. Riu. — L'HIMNE DE LA LLIBERTAT. — IMPRESSIONS D'ART: MADONA DELS CONSELLERS, LA MADONA AMB EL FILLET I L'ÀNGEL, per Guillem B. de Llensa. — CONVITE, per Manuel Círcol. — ESCUPEM LA NOVA CATALUNYA: NOSALTRES I CATALUNYA, CATALUNYA I LA SOCIETAT DE LES NACIONS, per J. Sauret i Garcia. — EL NOSTRE DEIAC, per Joan B. Alcega i Borràs. — PRIMERIANS... INCONSCIÈNCIA... L'ART I EL PATRISTICISME, per Joan d'Arbús. — CONCERT D'ORFEO CATALÀ DE BUENOS AIRES, per N. A. i C. — DEL PAGAT DE CATALUNYA. — LECTURE AL COMPANY D'ENRI, per Joan Nub. — LA GUTA GALERIA, per Melior Caus, trad. — UN APLEC CATALÀ EN EL PLATA, per H. — PER AL D'UN REPÚBLICA ARGENTINA. — INFORMACIÓ GENERAL DE CATALUNYA. — VIRGÈS. — NOTÍCIES.

GRAVATS: CATALUNYA ARTÍSTICA: IL·LUST. — DEL PAGAT DE CATALUNYA. — UN APLEC CATALÀ EN EL PLATA.

Març de 1919

Portada del número 32

de *Ressorgiment*.

en el qual

Joan Sauret publicà

el seu primer article signat.

per a garantir el progrés del país: «*Sapiguem alçar fàbriques, omplint-les d'obriers munts de tota llibertat; si-guem tècnics per dirigir nostra producció; economistes per a donar-li col·locació i obtenir una alta valorització per satisfer a l'obrer i a Catalunya entera*». En la segona part de l'article reflexiona sobre el paper de Catalunya a la Societat de les Nacions bo i reivindicant l'esperit internacionalista del catalanisme republicà que si «*ha sortit de les fronteres nacionals, ha sigut per l'activitat social de nostres homes. Des de Pi i Margall, passant pel gran Almirall, Martí Julià amb sa fillola la Unió Catalanista, de braç amb la vivíssima força dels escriptors de la simpàtica i inexorable Campana de Gràcia, i passant per la incipient Unió Nacionalista Catalana de Buenos Aires*». Sauret és membre d'aquesta darrera entitat. «*Fem que Catalunya assoleixi el grau màxim de llibertat. No podem entrar en la Societat de les Nacions portant la marca d'opressió envilida*», conclou.

L'article és la demostració de la creixent consideració que Sauret va guanyant entre els catalanistes a l'Argentina. L'ascendent del jove periodista es reflecteix també en una breu nota que publica la revista i que, a més, descriu la citada incardinació entre periodisme i política en aquells rodals americans. «*Ha estat acreditat corresponsal-redactor de Ressorgiment en viatge per l'interior de la república, l'ardorós nacionalista català En Joan Sauret i Garcia, qui té, demés, poders per a tractar de tot ço que tingui relació amb l'administració d'aquest periòdic*». ¹² El 1919, doncs, és enviat com a periodista a l'interior del país, però amb un encàrrec que sobrepassa la tasca de cronista i que entra en els terrenys de la política: «*L'amic Sauret està realitzant una fructuosa tasca d'expandiment del nacionalisme català, entre els compatricis residents, ça i allà, pels territoris de l'Argentina, tasca més meritòria per nosaltres per quant la nostra publicació sent l'eficiència d'aqueix apostolat patriòtic, per mitjà dels compatricis que s'adhereixen a les llistes de subscripció, cada dia més nodrides*». Periodisme i política com les dues cares d'una moneda que Sauret sap unir amb un talent pel qual fins i tot és premiat.

12 «Notícies», *Ressorgiment*, octubre de 1919, p. 621.

A finals del 1919 es presenta, en el marc dels Jocs Florals de la Llengua Catalana, —organitzats pel Casal Català de Buenos Aires— al Premi Centre Català de Mendoza, que proposa guardonar amb «*una medalla d'or a la millor composició en prosa que tracti "Tasca que deu desenrotllar el Comitè d'Acció Catalana" per a aconseguir la federació efectiva de totes les societats catalanes d'Amèrica*». ¹³ El balaguerí triomfa amb un text titulat «Projecte» en el qual s'hi detallen algunes accions per a millorar el contacte entre els catalans residents a Amèrica i les informacions del que passa a Catalunya en relació amb l'ideal de llibertat nacional.

Part d'aquestes idees les posa negre sobre blanc en el número del febrer del 1920 amb un article titulat «La Mancomunitat». Lamenta la poca informació que a l'Argentina es té sobre aquest govern que ha d'escriure, diu, «*les primeres pàgines*» de la nostra història, que ens mena cap a la llibertat del país: «*Si Catalunya té dret a la Independència és per la voluntat col·lectiva del nostre poble. I aquesta voluntat unida a l'energia de la raça ha fet que la Mancomunitat fos un govern del poble per al poble*». ¹⁴ En aquest article matisa el discurs cap a l'organisme que —després de la mort d'Enric Prat de la Riba— presideix Josep Puig i Cadafalch després d'una primera reflexió publicada un any abans en la qual el desconsiderava pel fet d'estar sotmès al govern espanyol. Que la Mancomunitat sigui una palanca a mercè de l'executiu central és un extrem que li fastigueja profundament, però en aquest cas parla de les excel·lències de la gestió dels polítics catalans de la Mancomunitat assegurant que és un govern «*que ens enllaça amb el món civilitzat i progressiu per mitjà dels alts estudis d'intercanvi; que cura del nostre benestar fent possible la intercomunicació del nostre poble, construint carreteres, xarxes telefòniques, vies de ferro; dotant de fluid elèctric les viles més apartades; montant biblioteques populars; preocupant-se de la salut pública, creant hospitals i sanatoris a la faïça moderna, procurant que el malalt curi*

13 «Jocs Florals de la Llengua Catalana», *Ressorgiment*, novembre de 1919, p. 638.

14 Joan SAURET. «La Mancomunitat», *Ressorgiment*, febrer de 1920, p. 785.

Circa 1920

Joan Sauret,
jove periodista
catalanista
a l'Argentina.
CSM

aviat i no sigui etern hoste d'ells; en fi, fent obra positiva de reconstrucció nacional». La seva pretensió és que tota aquesta obra sigui coneguda arreu de les terres americanes a través del Comitè d'Acció Catalana, i proposa, per a una millor gestió comunicativa, la creació d'una «oficina de propaganda». El noi de Balaguer és un organitzador i propagandista nat i vol corregir el tarannà improvisador de les col·lectivitats catalanes.

La Unió Nacionalista Catalana

El que defineix els catalans d'Amèrica, conscients políticament, és la seva intenció de treballar per la reafirmació de la identitat nacional catalana. Aquest activisme atreu tothom qui vulgui aportar treball i capital a la causa i Sauret és un d'ells. Un periodista neòfit i políticament rumiador que, com molts altres catalans d'Argentina, creu que és la veu de Catalunya a l'exterior, un convenciment que el porta a cavil·lar propostes per reforçar i eixamplar el catalanisme. És en aquest context que es crea la Unió Nacionalista Catalana de Buenos Aires, una entitat nascuda el 1918 —i adherida a la Unió Catalanista— que defensa la instauració d'una república catalana independent, de caràcter federal, amb l'objectiu últim d'una confederació universal.

La seva meta, com escriu el balaguerí en un article del 1921 a *L'Intransigent* de Barcelona «*periòdic nacionalista de joventuts (adherit a la "Unió Catalanista")*», és «*unir intel·ligències entre les agrupacions catalanes existents arreu de l'Amèrica per a ben millor treballar per Catalunya*».¹⁵ La nova entitat és una eina de proselitisme independentista i un altaveu per difondre discursos i novetats mitjançant «*la premsa, amb manifestos pruijament distribuïts, per volants, cartells ben visibles al carrer*», i per a contestar alguns dels cables «*falsos i tendenciosos*» arribats de la península. En aquest article Sauret signa per primer cop amb un dels pseudònims que usarà en diversos moments de la seva vida d'articulista i cronista; «Joan d'Almatà».¹⁶ En la crònica destaca la importància del col·lectiu per

15 Joan d'ALMATÀ. «La "Unió Nacionalista Catalana", de Buenos Aires», *L'Intransigent*, 1 de juliol de 1921, p. 9.

16 El Pla d'Almatà fou el nucli inicial i un dels principals barris de Madinat Balaghí, la ciutat musulmana origen de Balaguer.

estructurar un relat catalanista i perquè les «*les entitats catalanes d'Amèrica no oblidessin la gran ruta a emprendre des de l'estranger mateix per fer factible l'obtenció de nostra autonomia política per la qual ens dalerem amb més o menys força, des del dia que nostres llibertats ens foren arrabassades, en l'any fatídic del regnat d'En Felip V, el 1714*». La Unió també celebra actes d'afirmació patriòtics amb dinars i sopars de germanor com el que es fa el 5 de juny del 1920, on assisteixen desenes de catalans, convidats a través d'un manifest difós pels mitjans.

La dedicació a expandir el catalanisme i els ideals de l'autodeterminació que fa Sauret des de la Unió Nacionalista Catalana de Buenos Aires la complementa amb la tasca al Casal Català de la capital, organisme adscrit obertament als plantejaments «separatistes» que tracta sistemàticament de diferenciar-se —tant cap a dins de la col·lectivitat com cap a la societat argentina— de qualsevol agrupació o representació governamental espanyola. A partir del 1912, els seus estatuts van establir que només podien ser socis els catalans o fills de catalans. Els seus associats, molts dels quals es reconeixien com a «catalans d'Amèrica», sostenien idees polítiques que plantejaven l'autodeterminació, un activisme que estava en clar enfrontament amb el discurs del govern central. El Casal Català es va allunyar de fins específicament socials per, des de la reivindicació cultural, entrar en el terreny de l'agitació política. Joan Sauret es troba còmode en aquest ambient, i va assumint responsabilitats fins acabar fent de secretari, tasca que compagina amb la feina a *Ressorgiment* i amb l'activisme a la Unió Nacionalista Catalana. Amb només vint anys ja és presentat com un dels responsables de l'ens en els actes on participa.

Durant els darrers mesos a l'Argentina, el balaguerí també escriu sobre teatre a la revista *Cultura y Progreso*¹⁷ i va consolidant els seus ideals polítics catalanistes radicals. Pocs mesos abans de marxar, torna a escriure sobre la Mancomunitat, però aquest cop carregant els neulers contra el govern espanyol i les seves interferències en els afers del govern català. A col·lació de la

17 ARIEL. «El teatre argentí i el teatre català», *Pla i Muntanya*, 6 de setembre de 1926, p. 6-7.

Buenos Aires, 1920

Redacció de *Ressorgiment*.

D'esquerra a dreta: Joan Sauret, Hipòlit Nadal i Mallol, Joan Cucurella, Manuel Burch i Salvador Burch.

ANC-FONS VÍCTOR CASTELLS

queixa del president Josep Puig i Cadafalch en relació amb l'actitud de l'executiu de Madrid, lamenta de nou la lligadura amb Espanya, de qui creu que manté una actitud de «*caritat*»¹⁸ amb Catalunya, a qui «*de la mateixa manera que han concedit aquesta minça atribució de govern poden, avui per demà, retirar-nos-la d'una plomada*». Per aquesta raó, considera que l'única via per a una gestió completa i efectiva del país és aconseguir el «*súmmum de sobirania*». Ho rebla amb aquests mots: «*Cal ésser posseïdor de tots els drets inherents, i aquesta sobirania i aquests drets, fins avui no els té pas el govern de la Mancomunitat*». En aquest article s'aventura per primer cop a tractar qüestions internacionals, per bé que des d'una òptica catalana. Un cablegrama informa sobre la propera visita a Barcelona del general Josep Joffre, el militar nord-català heroi de la batalla del Marne a la Gran Guerra. El periodista es fa ressò de la pregunta que el diputat Antonio Royo Villanova fa al govern en relació amb aquest viatge, que, informen, serà de caire particular. Sauret aprofita l'avenç per recordar que Joffre no és un simple passavolant, sinó que és l'heroi d'un poble, França, «*amb el qual ens havem sentit identificats durant la guerra, donant-li dotze milers de voluntaris*».

És un articulista que ja des dels seus inicis no amaga la seva ideologia, de manera que posa cullerada pròpia a les informacions que recull. En un altre article, d'octubre de 1920, comenta la decisió dels «*republicans acabdillats*»¹⁹ per Marcel·lí Domingo, d'adherir-se a la Internacional Comunista, una determinació que no han volgut prendre els socialistes alemanys, italians i francesos i que ha generat diverses escissions en el Partit Republicà Català. L'articulista qüestiona la voluntat de Domingo, i fent gal·la novament d'un independentisme adelerat, es pregunta amb un to d'ironia si no seria millor «*un acord tendent a mobilitzar els elements del partit per obtenir allò previ que tots els catalans desitgem, la Independència, no fora d'una realitat més fervent i més... directa?*». En aquesta mateixa pàgina el periodista ensenya per primer cop la seva

animadversió també cap al monarca espanyol, Alfons XIII, tot carregant contra la Casa de Galícia de Buenos Aires, que es dedica a «*perdre llastimosament el temps en fer treballs que puguin donar per fruit obtenir que el rei d'Espanya, el mateix que els detenta la llibertat, faci un viatge a l'Amèrica*».

El periodisme ideològic vist en les lletres a *Ressorgiment* no és l'únic que comença a cultivar en la seva incipient carrera. Des de l'Argentina escriu també una evocació de la ciutat de Balaguer. Ho fa mesos abans de la tornada al seu poble. A «Balaguer, la històrica»²⁰ narra l'episodi del setge al Castell Formós per part de les tropes de Ferran d'Antequera, candidat victoriós al Compromís de Casp i enemic del comte Jaume d'Urgell «El dissortat», també aspirant a la Corona d'Aragó. «*Balaguer és posseïdora de l'honor més gran que pot tenir un poble per aqueixa seva resistència heroica. [...] Els catalans, amb en Jaume d'Urgell davant, repel·liren, mantes vegades, els furiosos atacs dels espanyols*», escriu. També repassa l'episodi de la capitulació dels Urgell i com el comte es va tallar la barba al mig de la plaça Mercadal «*com a senyal de descendentment sobirà*». Rebla l'article amb un gir d'actualitat que fa relligar el caràcter dels seus compatriotes amb el tarannà de resistència del segle XV. Explica un episodi viscut a la ciutat en aquells dies en relació amb la detenció de dos joves catalanistes per «*exterioritzar els llurs sentiments patriòtics*». Aquest arrest va mobilitzar la població amb l'objectiu que fossin posats en llibertat, com així va ser. Al seu parer, aquest fet palesa la «*l'esperit de resistència contra la dominació estrangera*» que servei el poble de Balaguer.

La mort del seu pare acaba amb el periple argentí però no amb el vincle amb la comunitat catalana de Buenos Aires ni tampoc amb la capçalera on ha nascut la seva vocació periodística. La col·laboració amb *Ressorgiment* la mantindrà fins pràcticament el final de la publicació, el 1972.

18 «Retalls d'actualitat», *Ressorgiment*, abril de 1920, p. 717.

19 «Retalls d'actualitat», *Ressorgiment*, octubre de 1920, p. 810.

20 «Balaguer, la històrica», *Ressorgiment*, octubre de 1919, p. 619.

Circa 1921

Fotografia de Joan Sauret
—amb la cinta negra de dol
per la mort del pare—
amb una dedicatòria
autògrafa a la seva futura
esposa Emília Armengol:
*«A Emília que ombrejant
la terra me l'ha mostrada
ben diversa i gloriosa!».*

EMILI GAUSÍ / CSM

1920-1930

Un periodista al peu del campanar

2

«És un home modern per tots quatre costats. Modern i culte alhora. Fogós i emprenedor. Per a ell no hi ha hagut moments de lleure d'ençà de la sortida del primer número del periòdic.»

Pla i Muntanya

2.1. Primer retorn

El periple americà s'estroneja per un fet luctuós produït mesos enrere, la mort del pare, el 25 de novembre de 1919. El dol pel seu progenitor l'ha de fer interiorment perquè no podrà assistir ni al funeral ni a l'enterrament. Però aquest cop fa que Joan Sauret es replantegi la seva vida a Amèrica i un temps després pren la decisió d'abandonar Buenos Aires i tornar a Catalunya. Quan posa els peus a Balaguer, a finals de novembre del 1920, farà un any que el seu pare Joan ha mort.

Les circumstàncies el tornen a posar davant d'un nou començament, davant del repte de muntar-se una vida a la terra natal, després de deixar enrere la que començava a tenir mig embastada a l'Argentina. Allà hi queden bons amics, que l'acomien amb una nota a *Ressorgiment* que demostra estima i consideració política:

«L'ardit nacionalista català i bon company de tasques, En Joan Sauret es troba en direcció a la pàtria a bord del "R.V. Eugènia" que sortí de Buenos Aires el propi passat dia 2. L'amic Sauret s'endú missatges de les entitats representatives del nacionalisme català a Buenos Aires per a altes personalitats polítiques i per a institucions culturals de la història pàtria. Va amb En Sauret el foc del nacionalisme radical que no s'apaga amb promeses de concessions més o menys llibèrrimes. Li desitgem bon viatge i esperem el retorn anunciat per a conèixer les impressions que li hagi suggerit l'estat actual de Catalunya.»²¹

21 «Notícies», *Ressorgiment*, desembre de 1920, p. 850.

1921

Targeta de Joan Sauret,
amb la cinta negra de dol per la mort del pare.
ANC-FONS JOSEP PUIG I CADAFALCH

Aquell adolescent que esperava el vaixell al port de Barcelona ja és un home de vint-i-un anys que s'ha iniciat en el món laboral, que té vocació de periodista i polític, que ha de pair la sobtada mort del pare i que, endemés, necessita plantejar-se com guanyar-se la vida. Les conjuntures l'obliguen a cremar unes etapes vitals que no li tocarien per la seva edat, però el jove Sauret es planta al seu poble enriquit per l'experiència a l'estranger i amb la dinàmica inquieta del seu tarannà. Es posa a buscar feina i la troba a la Barcelona Traction, Light and Power Company Limited, l'afamada companyia coneguda popularment com La Canadencsa que porta anys construint la presa de Camarasa i que ha patit l'any abans una massiva vaga de treballadors que es convertirà en referència de la lluita del moviment obrer d'inicis de segle XX a Catalunya. A finals de 1920 ja hi ha dues grans turbines funcionant i els treballs se centren en la construcció de les portes de la presa, que s'allargaran quatre anys. És en aquest entorn que es posa a treballar Sauret. Es desconeix quina era la seva funció enmig d'aquesta gran obra, la més alta d'Europa aleshores amb 101,5 metres sobre la base, però sí que es té constància que la feina li dura pocs mesos. La seva tasca a La Canadencsa és una via d'ingrés de diners que li facilita la manutenció mentre barrina cap on enfocar la seva vida.

L'experiència americana en el món de la premsa i l'edició li acota el camp laboral de manera que la decisió la pren amb relativa rapidesa. Serà impressor. Per fer-ho necessita maquinària i un local, i el troba justament als baixos de l'edifici on viu, a la plaça Mercadal número 43. Casa i feina per Sauret gairebé seran qüestions complementàries. «*Va iniciar l'empresa amb un jove balaguerí, de cognom Palau*»,²² recorda el seu fill. L'arrencada empresarial també la fa acompanyat del seu germà mitjà Josep, un noi que tot just compta amb disset anys a principis de 1921 i que es dedica a tasques d'ajudant de l'amo, el germà gran.

El negoci es veu a primer cop d'ull des del Mercadal estant. Al damunt de la porxada que emmarca el local s'hi llegeix en català «Impremta Sauret», unes lle-

22 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

tres pintades que se sumen als nombrosos cartells de comerços i botigues que es llegeixen a la plaça. Just al costat s'hi troba la Pensió Carner, propietat de la família de Josep Carner-Ribalta, balaguerí nascut el 1898 i fundador del periòdic nacionalista *Flama* el 1920, que va destacar per la seva carrera d'escriptor i guionista, desplegada a Califòrnia, on va col·laborar en el guió de diverses pel·lícules de la Paramount Studios. El centre neuràlgic de la ciutat, ha destil·lat sempre política acollint les seues de totes les faccions possibles: del Centre Nacionalista Català al Círculo Monárquico, del Centro Republicano Radical a l'Associació Catalanista... I tot l'atrafegat món d'activitat econòmica i social: l'agència de transports El Rápido; el servei de recader El Noguera Pallaresa «Antiga Casa Ripoll»; les pastisseries de Josep Torruella i de Cal Rialla; la Confiteria de Josep Graells Badia; la botiga d'ultramarins de Pere Graells; les botigues de roba d'Antoni Tugues, de Matias Rúbies i de Joan Graells «Antiga Casa Rafeló»; la ferreteria i botiga de mobles Antiga Casa Rabarté; la botiga de parament de la llar de Miquel Sullà... I mitja dotzena de bars, cafès, fondes i salons socials: el Bar del Segre «Cal Pepito»; el Cafè Mercantil; el Cafè i fàbrica de gasoses de Pau Badia, la Gran Fonda Espanya; la Fonda La Palma; el Gran Saló Excelsior; el Saló Catalunya... Aquests són els establiments que configuren el Mercadal en el qual Sauret hi obre el negoci.

La impremta comença a funcionar i li dona a Sauret una suficient estabilitat econòmica per poder-se dedicar també a l'activisme catalanista, una tasca que impulsa tan bon punt torna al poble. El seu dinamisme polític es pot resseguir en aquesta època d'inicis del decenni del 1920 a partir de breus notícies d'actes i trobades que se celebren a les terres de Lleida. Sauret n'és sovint protagonista com a representant de *Ressorgiment*, del Casal Català de Buenos Aires i també com a secretari de la Joventut Nacionalista de Balaguer. Un mes després del retorn a casa, al balaguerí ja se'l cita arran d'un viatge que ha fet a Barcelona amb una doble intencionalitat: visitar la Lliga Regionalista com a «ambaixador» de l'organisme argentí²³ i re-

unir-se amb el president de la Mancomunitat de Catalunya, l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch, juntament amb altres representants d'organismes i col·lectius catalans.²⁴ Abans d'acabar l'any també visita l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, representant el Casal Català i el periòdic argentí.²⁵

És a les Borges Blanques on realitza el seu primer míting polític a Catalunya, el juliol de 1921, en un acte organitzat per la Joventut Catalanista, que ha rebut una bandera de part de diversos col·lectius de joves patriotes i de la Unió Catalanista. El noi balaguerí fa una intervenció abrandada en la que explica el gran sentiment envers el país que tenen els catalans d'Amèrica, una actitud que confronta amb «la manera tan poc pura amb què certs catalans actuen a la nostra Pàtria».²⁶ Per aquesta raó exhorta a complir «els deures nacionalistes». La crònica explica que el públic aplaudeix amb generositat les paraules de Sauret, que va ampliant progressivament la seva agenda d'actes i xerrades.

El gener de 1922 és votat per revalidar el càrrec de secretari de la Joventut Nacionalista,²⁷ que compta amb Xavier Rúbies com a president, Josep Angerri com a vicepresident, Artur Pujades com a caixer i Joan Graells com a comptador. L'entitat catalanista serà la pedrera d'una fornada de polítics que aniran assumint responsabilitats anys després i que a inicis dels anys 1920 es fogueja visitant pobles de la comarca i organitzant esdeveniments. A la capital de la Noguera se'n fixen dos al calendari; l'homenatge a Jaume d'Urgell «el Dissortat» i la Diada de l'Onze de Setembre. El col·lectiu balaguerí organitza actes i convida personalitats polítiques del país com Antoni Rovira i Virgili, que assisteix a l'homenatge al Comte d'Urgell i també al dinar posterior;²⁸

24 «Visites», *La Veu de Catalunya*, 23 de desembre de 1920, p. 8.

25 «Notícies», *La Veu de Catalunya*, 31 de desembre de 1920, p. 6.

26 «La bandera catalana a Borges Blanques», *La Veu de Catalunya*, 13 de juliol de 1921, p. 9.

27 «La Joventut Nacionalista de Balaguer», *La Veu de Catalunya*, 5 de gener de 1922, p. 8.

28 «Homenatge a Jaume el Dissortat», *La Veu de Catalunya*, 2 de novembre de 1922, p. 13.

23 «El secretari del Casal Català de Buenos Aires», *La Veu de Catalunya*, 22 de desembre de 1920, p. 8.

Balaguer, circa 1923

Vista del Mercadal en direcció a la cantonada sud-est.

A la façana est es veuen els rètols del «Círculo Monárquico» i del «Cafè Mercantil», propietat del seu sogre.

I a la façana sud, el de la Pensió «José Carné» i el de la «Impremta Sauret», a l'aleshores número 43.

J.B. / ACN

on Sauret fa una intervenció de caire patriòtic que novament entusiasma el personal. Té la destresa de saber captar l'atenció dels assistents amb una oratòria apassionada, lògica i ben acollida en un jove de vint-i-tres anys. Amb el pas del temps, a aquests discursos de confrontació s'hi anirà afegint una escala de grisos que rebaixaran els extrems del blanc o el negre que dominen l'argumentari dels primers anys d'ençà del seu retorn a Balaguer, el primer dels dos que farà a la seva vida.

La política i la feina a la impremta li copen bona part del temps, però no tot. El que queda el dedica a les tertúlies de cafè, a la lectura de llibres i periòdics, a anar al teatre... i també a festejar. Ho fa amb una noia que veu sovint pels voltants de casa seva al Mercadal. Ella és la filla del propietari del Cafè Mercantil, ubicat també a l'àgora balaguerina. És Emília Armengol i Rafel, nascuda a Bellcaire d'Urgell cinc anys després que ell, concretament el 4 de maig de 1905. L'amistat que s'estableix esdevé en prompte nuviatge que acaba a l'altar de l'església de Sant Josep. Joan Sauret i Emília Armengol es casen el 19 de juliol de 1923 amb vint-i-quatre i divuit anys respectivament.²⁹ El matrimoni s'instal·la al 43 del Mercadal i allà fan créixer la família. En cinc anys ja la tenen nombrosa: quan encara no s'ha complert el primer aniversari de l'enllaç, el 4 de maig de 1924, naix la primera criatura, de nom Joan, com mana la tradició genealògica. Dos anys després, el 30 de maig de 1926, arriba Jordi, i finalment, el 27 de maig de 1928 neix Enric, el darrer fill de la parella, que revela una curiosa i involuntària disciplina a l'hora de tenir descendència: a casa dels Sauret-Armengol arriba un nen el maig cada dos anys.

La gestió de les progressives responsabilitats familiars anirà en paral·lel a les tasques de la impremta, que publicarà algunes capçaleres locals balaguerines com *La Branca*, —nascuda l'abril de 1924— *Renaixement*, *L'Hereuet de l'Estisora*, *Avant*, *El Safaretx...*³⁰ o foranes com *Renaixement* d'Artesa de Segre o *L'Atre-*

vit de Camarasa.³¹ Alhora, el neguit per la política i el periodisme, s'anirà desplegant durant la dècada i serà la base d'una llarga carrera. A meitat dels anys 1920, Sauret és marit i pare, disposa de plataformes per difondre els seus ideals polítics però li manca l'estructura d'un mitjà per continuar la tasca periodística iniciada a Buenos Aires. Amb el seu amic Domènec Carrové hi busquen una solució.

N'ha llegit moltes de pàgines de periòdics locals, però ell que té vocació periodística no n'ha impulsat cap. En aquest sentit és convenient reparar una part de la història que s'ha explicat sobre Joan Sauret en relació amb la fundació de periòdics balaguerins. No hi ha cap informació ni evidències documentals que indiquin que ell fos el creador dels periòdics *Flama* i *La Branca*, com així s'ha escrit i reproduït en algunes ocasions. En el primer cas, la publicació és dirigida per Mateu Delsams i Josep Carner-Ribalta, que sí consta com a fundador en diversos documents.³² A més, el primer número de *Flama* data del 29 d'agost del 1920 quan Sauret resideix encara a Buenos Aires. El que sí s'ha documentat és l'entesa d'aquest «periòdic nacionalista» amb *Ressorgiment*, el magazine argentí on ell treballa i que ajuda a la difusió d'alguns articles a Sud-amèrica.

En el segon cas, el de *La Branca*, es tracta d'una revista literària mensual dirigida per l'escriptor Joan Pinós. El primer número apareix l'abril de 1924 i només se'n publicaran cinc. El nom de Joan Sauret no apareix ni entre els fundadors ni entre la llarga llista de col·laboradors, però dos fets poden haver portat a aquest equívoc «històric». El primer és que la revista es produeix a l'Impremta Sauret, i el segon, que una de les persones que signa alguns articles porta els cognoms Sauret i Garcia, però es tracta de Josep, el seu germà mitjà. El fet que aquest darrer marxés de Balaguer a meitats dels anys 1920 i fes la vida lluny del poble fins la seva prematura mort a Barcelona el 1938 han esborrat el record que d'ell es té al municipi, un fet que s'ha traduït

29 «Registre Civil», *La Falç*, juliol de 1923, p. 10.

30 Nativitat MONCASÍ. *La premsa a la ciutat de Balaguer (1862-1936)*.

31 Albert ROYO. *La premsa de la demarcació de Lleida (1898-1939)*. Catàleg de premsa.

32 Nativitat MONCASÍ. *La premsa a la ciutat de Balaguer (1862-1936)*.

SUBSCRIPCIÓ { Ciutat: 1'50 ptes. trimestre
{ Fora: 1'75 » » »

Els treballs es publiquen sota la
responsabilitat de llurs autors

Periòdic quinzenal d'informació

Redacció i Administració: Mercadal, 43

Ay 1

Balaguer 14 d'abril 1925

N.º 1

Presentació

Després d'una laboriosa gestació podem finalment lliurar a mans del públic aquest periòdic, fruit d'un estudi conscient de molts dies. I en presentar-lo al públic hem d'afirmar que la nostra intenció és únicament i exclusiva de fer-lo un imparcial informador de tot ço que sigui d'interés general per aquestes comarques. I ho hem de remarcar amb més força perquè no es cregui que la nostra manera d'ésser ens ha de fer veure les coses a través d'un prisma d'apassionament, essent com és la nostra intenció desglobar ço que és actuació particular de ço que és periodisme d'informació, mantenint la més absoluta neutralitat davant totes les maneres de pensar.

Creiem sincerament en la necessitat de la nostra obra, mancades com estan les nostres comarques d'un orgue portaveu de la vida i del progrés de les mateixes. Dedicarem preferència especial a la publicació de notícies de tots els pobles i dels assumptes que puguin ésser-los interessants, dedicant cada número a un poble determinat vist en els seus diferents

aspectes: cultural, històric, comercial, geogràfic, etc., fent-nos ressò dels problemes o projectes que pugui tenir.

No solament per a facilitat dels lectors sinó que també per a fer més interessant la publicació que des d'avui posem a les vostres mans, PLA I MUNTANYA continuarà seccions especials sota el govern de persones quina competència estigui provada.

El nostre esforç no va encaminat a imitar ni menys a supplantar la premsa de ciutat perquè seria irrisori tenint com té aquesta un aspecte tan diferent del que pretenem nosaltres. I en aquest esforç nostre esperem veure'ns ajudats per tothom que es captinui de la necessitat que imposa un periòdic com el que nosaltres lliurem al públic.

Havent de manifestar per tal, que ha d'ésser obra de tots el sostenir-lo.

A la premsa tota, la nostra salutació.

El número vinent serà dedicat a

CASTELLÓ DE FARFANYA

amb varies fotografies i interessant sumari. Compreu-lo!!

14 d'abril de 1925

Portada

del primer número de *Pla i Muntanya*, amb un text de presentació com a salutació i declaració d'intencions.

en una omisió de la seva figura en els escrits publicats sobre el seu germà periodista i polític. De Joan Sauret es creia fins ara que, a més de la seva germanastra — Miracle Sauret i Lladen, fruit del primer matrimoni del seu pare—, només havia tingut un germà, Àlvar Sauret i Garcia, quan en realitat en va tenir dos. Aquest difuminat de la memòria i l'aparició del nom de la impremta relacionada amb la publicació poden explicar l'errònia atribució de Joan Sauret com a fundador de *La Branca*, una confusió fàcil de cometre si es té en compte la seva rellevància com a periodista balaguerí i el desconeixement envers la figura del seu germà Josep.

2.2. Periodisme calidoscòpic

«Féu un periòdic, eh?

Ai, pobrets, com viviu d'il·lusions!»

La primavera del 1925, Joan Sauret i el seu amic Domènec Carrové, enginyer agrònom i activista polític, ultimen els materials per impulsar una nova publicació a Balaguer. Els dos joves, de vint-i-sis i vint-i-nou anys, concreten articles i tanquen la incorporació de col·laboradors en una casa de l'Hostal Nou per tal de donar forma al que pretén ser un periòdic d'informació quinzenal. El nom el tenen clar; *Pla i Muntanya*,³³ una referència a la fesomia geogràfica de la ciutat i dels entorns de la Noguera, comarca de la que també volen informar i en la qual esdevenir una referència periodística i de reporterisme. L'expectativa no és menor si s'atén la llarga llista de publicacions i magazines dels principis del segle XX nascuts amb grans pretensions i que es queden en mers intents sense reeixir.

La publicació veu la llum el 14 d'abril del 1925 amb un número de catorze pàgines on s'explica, d'entrada, bases i voluntats; «*La nostra intenció és única i exclusiva de fer-lo un imparcial informador de tot ço que sigui d'interés general per a aquestes comarques*».³⁴ Segueix; «*Creiem sincerament en la ne-*

cessitat de la nostra obra, mancades com estan les nostres comarques d'un orgue portaveu de la vida i del progrés de les mateixes». I clou; «*El nostre esforç no va encaminat a imitar ni menys a suplantar la premsa de ciutat perquè seria irrisori tenint com té aquesta un aspecte tan diferent del que pretenem nosaltres*». S'ambiciona, doncs, un periodisme des del poble i per al poble deslliurat de concomitàncies polítiques amb la voluntat que tothom es trobi representat en els articles i cròniques que s'hi publiquen. Més de tres anys després del primer número, el propi Sauret reflexiona sobre el periodisme i les metes del periòdic, que es fonamenten en la idea d'oferir «*una tribuna des d'on tothom pogués discutir llurs problemes de cultura i de progrés*»³⁵ amb la pretensió d'una «*orientació ciutadana*» que «*pugna per demolir la tortera social*». Com a afegiment, per si això no fos una comesa d'upa, el periodista li carrega al seu periòdic la responsabilitat de blasmar «*la badoqueria i la vanitat amb que a voltes es pretén auriolar les coses "nostres"*».

Aquestes conviccions van apareixent en diversos articles durant els primers anys de vida del periòdic, que sovint fixa la seva posició en la qüestió periodística: «*No trobem noble tenir a les mans la direcció d'un periòdic i fer-lo servir d'escambell per a malparlar de l'adversari, posar en ridícul les coses nostrades o bé entretenir-se a bogadejar els aspectes que no haurien de sortir de la intimitat de les famílies o dels rotllets de criticares. [...] Les baixes passions i els odis personals han d'ésser bandejats de la premsa, com ho han d'ésser també les carrincloneries i les notes de mal gust que portin en si una irrespecutositat*».³⁶ Tots aquests enfocaments revelen els seriosos afanys dels periodistes de *Pla i Muntanya* en la confecció del periòdic, una tasca que es fa en precari i sense salaris, però amb l'aplom i la flegma dels cronistes professionals dels grans diaris de Barcelona. «*La premsa, amb gens d'encert, serveix la gacetilla com ve de fàbrica i el que és pitjor moltíssimes vegades està redactada de*

33 El nom de la publicació reflectia les preferències paisatgístiques de Sauret —el pla— i de Carrové —la muntanya—, segons ens explica la seva filla Maria Carrové.

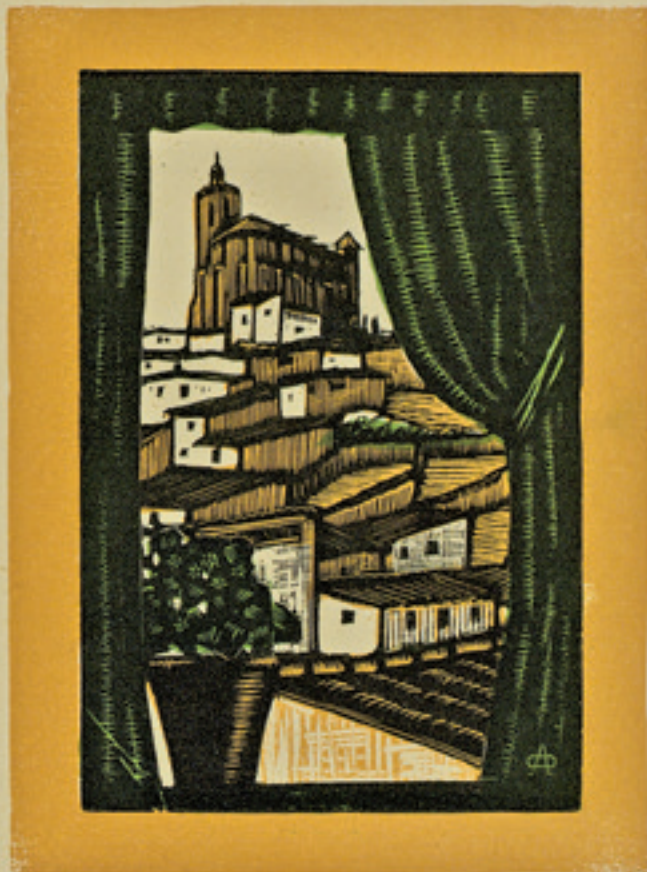
34 «Presentació», *Pla i Muntanya*, 14 d'abril de 1925, p. 3.

35 «Refermança», *Pla i Muntanya*, 14 de gener de 1929, p. 4-5.

36 «Els principis de la premsa», *Pla i Muntanya*, 11 de febrer de 1929, p. 3.

PLA i MUNTANYA

EXTRAORDINARI

BALAGUER

NOVEMBRE

—

MCMXXV

Novembre de 1925

Portada

del número

extraordinari

de *Pla i Muntanya*,

per la Festa Major,

il·lustrada

amb un boix

d'Antoni

Ollé i Pinell.

forma tal que no sabeu qui vos la recomana, si l'interessat o la direcció del periòdic. Aquest mal el pateix la premsa tota sense excepcions»,³⁷ escriu Sauret a inicis del 1926 a mode de declaració d'intencions. En resum; el periodista ha de fer de periodista i no de relacions públiques ni de propagandista polític, encara que aquesta tasca s'ha de fer, diu, des d'una base ideològica que no se li ha d'amagar al lector.

Per a argumentar aquesta tesi, contraposa la funció, que, al seu parer, fan els «diaris d'ideals»³⁸ amb aquells que se'n diuen «independents» i que s'arreceren a l'abric del poder: «Els diaris d'ideals sempre seran una cosa molt més seriosa que unes planes plenes de noves inservibles i idiotes. Els treballs de les fulles idealistes vos fuetegen, invoquen els vostres deures, us parlen de sofriments i de problemes i de creacions. [...] La premsa d'ideals sempre tindrà l'inconvenient del sa inconformisme. Ella no creu que un conflicte ferm i una oposició seriosa en un país, pugui dissoldre's tranquil·lament en el vas d'aigua d'un telegrama oficial», deia. Per contra «la premsa independent escamoteja inconvenients mundials als lectors. A tot arreu els governs viuen el dolç popularisme i les vagues obreres i les reivindicacions polítiques sempre són obra de quatre exaltats que no tenen allò que se'n diu una mica de societat ni de sentit comú». Un exemple d'aquest model que critica el troba en *La Vanguardia*, un diari que considera venut al poder.

En definitiva, creu que el periodista ha d'explicar les veritats sense convertir-se en un altaveu acrític de la política ni deslliurant-se de tots els ideals. Planteja un periodisme honrat amb el lector i amb les idees del que firma la peça. *Pla i Muntanya* segueix aquesta via i anhelava obtenir influència, un objectiu que no fa perdre, però, la visió realista de la professió ni de la societat, de manera que ja en els primers números apareixen honestos articles d'advertiment sobre la curta o la llarga vida que pot tenir la publicació: «Féu un periòdic, eh? Ai, pobrets, com viviu d'il·lusions! Comensareu amb mol-

ta empenta, fareu dos o tres números i al pot»,³⁹ escriu «Finet» —pseudònim de Domènec Carrové— per demostrar el pensament del ciutadà quan veu una nova publicació al quiosc. Tot i això, es detallen els vímets que té el periòdic per perdurar, i una clau: penetrar a la societat a partir de les informacions i opinions sobre la vida balaguerina i noguerenca. Es busca un equilibri de temàtiques que configuren un retaule molt aproximat de la vida social, política, cultural de la capital i també dels poblets de la comarca. Es fa amb esforç i gràcies a la gran dedicació dels seus responsables, Sauret i Carrové, líders d'una plèiade de cronistes i redactors que trameten els seus escrits a la «redacció» del diari. El terme «redacció» és adequat posar-lo entre cometes d'acord amb el s'explica a la revista en paraules dels mateixos directors, que acrediten precarietats.

Tot celebrant el número 50 de *Pla i Muntanya*, el quinzenal publica a principis del 1927 un divertit article en el que s'hi detallen els esforços que fan «perquè ho semblin una Redacció aquelles quatre parets plenes d'almanacs internacionals i retalls de diari». ⁴⁰ Es tracta d'una petita sala ubicada al local de la Impremta Sauret que compta amb una «taula feta a una botiga de ferrer» i amb un «sòl el més desendreçat possible». En alguna ocasió aquest catau periodístic provoca escenes compromeses que s'expliquen sense embuts: «L'abús de remenar en la conversa la paraula Redacció ens ha valgut algun sufoc. Recordem els primers viatges d'en Fortuny a Balaguer. Un dia necessitàvem un local per a llegir, beure o no sabem què i ell que sí, que troba la solució: ho farem a la Redacció. Per les nostres venes hi va haver un aldarull horrible. Però el desastre fou evitat. Vàrem menar l'amic vers la Redacció dissimuladament, com qui res no passa i... podeu comptar la cara del "Carnet Barceloní" ⁴¹ al veure que la Redacció no donava lloc més que per a dos cadires, la taula i les màquines de cosir i taladrar de l'impremta!».

37 S. «La premsa i les publicacions», *Pla i Muntanya*, 25 de gener de 1926, p. 5.

38 K. «Diaris per a dormir», *Pla i Muntanya*, 19 de desembre de 1927, p. 4.

39 FINET. «La vida del nostre periòdic», *Pla i Muntanya*, 6 de juliol de 1925, p. 4.

40 «La Redacció», *Pla i Muntanya*, 14 de març de 1927, p. 2.

41 «Carnet Barceloní» és el nom de la secció que escrivia Epifani de Fortuny.

LA MUNTANYA

EXTRAORDINARI

Novembre de 1926

Portada
del número
extraordinari
de *Pla i Muntanya*,
per la Festa Major,
il·lustrada
amb un boix
d'Antoni
Ollé i Pinell.

La paradoxa de presentar un magazine seriós però no disposar d'un espai a l'alçada del producte que es publica cada quinzena genera també curiosos maldecaps a l'hora de concretar indrets per les entrevistes. Passa amb l'actor Enric Borràs, que de visita a Balaguer i interpel·lat pels periodistes de la publicació, accepta de grat la conversa, i està disposat a fer-la a la redacció. El mal tràngol l'explica el mateix Sauret en un divertit comentari: «*Aquestes paraules dites amb franquesa per en Borràs ens causaren una forta estoració. Aquest quartot on només hi cap un petit desendreç i que hom anomena "Redacció" serà tothora la nostra preocupació si no fem el determini de fer públic que el periòdic "no té Redacció"*».⁴²

Que la seu de *Pla i Muntanya* sigui una petita dependència desordenada apunta un context de carestia que fa augmentar el valor d'editar una publicació cada quinzena i la gestió de subscriptors i publicitat. Els cronistes són diletants que tenen altres oficis i dediquen hores del seu temps lliure al periòdic: «*Els qui escriuen des de la premsa comarcal no cobren. Els articles, els anuncis, les gasetilles locals s'han de procurar a l'hora que la feina habitual és acabada o pot negligir-se. Això és un gran inconvenient que causa als redactors un sens fi de molèsties, entrebancs, etc.*».⁴³ En aquesta línia, se sincera quan diu que «*la part econòmica és l'estorb més gros i únic amb que topem. Doneu-nos una situació folgada i vindrà l'exemplar del periòdic i realització de la infinitat de projectes que tenim*». Per tot això avisen que no es pot exigir de la mateixa manera a un diari de capital que a un de poble. En aquest sentit i per fer créixer els basaments de les publicacions comarcals, Sauret reclama una implicació dels ciutadans «*que tenen una responsabilitat per llur situació o coneixements*» a escriure articles d'opinió perquè creu que hi ha veus al municipi amb suficient valor com per a no arraconar-les «*en el clos de les amistats o de la família per miraments més o menys justificats*».⁴⁴

42 Joan SAURET. «Conversa amb l'Enric Borràs», *Pla i Muntanya*, 1 d'agost de 1927, p. 8-9.

43 «Col·laboració», *Pla i Muntanya*, 13 d'agost de 1928, p. 4.

44 «L'opinió i el periòdic», *Pla i Muntanya*, 19 d'agost de 1929, p. 3.

Un editorial de l'estiu del 1929 va en aquesta línia; «*Si el periòdic no es fa ressò d'aquestes veus d'opinió, ajuda, de fet, a la permanència d'un mal. I això no ha de voler-ho cap periòdic perquè la responsabilitat que li pervé d'una inhibició d'aquesta mena és molt gran i, demés, s'exposa a perdre el contacte amb el públic, circumstància aquesta que equival al seu complet anorreament*». Més articulistes per la revista voldria dir un alleujament de la càrrega de feina que suporten els directors. Sauret ho explica a rajaploma: «*Creieu-me que no podem pas imaginar amb l'amic Carrové el pa que s'hi dóna amb això de fer un periòdic rural. Passi el que passi, la publicació ha de contenir les seccions amb les que fou iniciada i res no els digueu als lectors si el redactor de tal o qual secció estiueja o està encantat a la bultra. Que faci tothom el què vulgui però el periòdic que surti sempre sencer*».⁴⁵

El periodista i impressor també admet que ha d'escriure articles que no tenia previstos, i tot per tal que el diari surti com ell vol i com els lectors esperen: «*He hagut d'aclucar els ulls i acceptar aquest nou comés. Només em faltava aquesta!*», escriu d'una manera que fa imaginar-lo tard a la «redacció» al davant de la màquina d'escriure acabant de picar les darreres línies d'un article mentre Carrové fa el mateix. Sauret confirma que el seu amic també pateix el mateix mal: «*Quina excusa pot donar un home, després que el meu company de Direcció s'ha hagut d'afanyar amb el fulletó d'història?*». A tota aquesta tasca de confecció del periòdic se li suma l'haver de lidiar amb la Dictadura de Primo de Rivera. En aquest context, els responsables de *Pla i Muntanya* han de passar pel filtre censor abans de publicar el periòdic, i aquesta obligació genera una feina extra que no és altra que traduir tot el quinzenal en castellà per tal que pugui ésser llegit pels esbirros del règim.⁴⁶

El tarannà de Sauret com a periodista es desgrana en molts dels articles que publica, però es precisa en un text que s'emmarca en l'edició especial de la re-

45 Joan SAURET. «Pròleg desencaixat», *Pla i Muntanya*, 12 de juliol de 1926, p. 5-6.

46 Nativitat MONCASÍ. *La premsa a la ciutat de Balaguer (1862-1936)*.

Març de 1927

Caricatura de Joan Sauret,
obra de Pere Vidal,
publicada al número 50
de *Pla i Muntanya*.

vista en motiu de la publicació del número 50. Els periodistes i redactors més importants del diari apareixen amb una caricatura a mode de retrat i una explicació que testimonia caràcter i funcions a *Pla i Muntanya*. De Joan Sauret es diu que:

«Encara que per la caricatura en Sauret sembli un personatge d'aquelles pintures de l'edat mitjana és un home modern per tots quatre costats. Modern i culte alhora.

Fogós i emprenedor, és un puntal fortíssim de PLA I MUNTANYA, al qual ha dedicat una atenció sobrehumana. Per a ell no hi han hagut moments de lleure d'ençà de la sortida del primer número del periòdic. Quan el caixista ha esgotat tots els originals i pronúncia la terrible frase: manca una plana, ja teniu en Sauret en doina omplint quartilles. Si per compte d'una plana en manquen dues igualment ell cuida de fer-les. Només el que escriu sap l'esforç que representa l'haver d'improvitzar articles a correuita!

Per això trobem que al periòdic hi ha una munió de seccions signades amb pseudònims i amb inicials que totes són redactades per en Sauret. Ell fa "L'Actualitat" on signa K.; "Anant pel món", "La premsa i les publicacions", "Notes locals". Demés redacta notes que no van signades. Ultra això empra el pseudònim Ariel, les inicials J.S.G., la S., Sig, i altres en els seus treballs.

La magnitud d'aquesta variada aportació no minva gens l'originalitat, la frescor i la fogositat del nostre co-Director. Qualsevol que llegeixi les seves actualitats i les notes locals, posem per cas, no endevinarà mai que siguin degudes a un mateix autor. El sorprenent del cas és que en Sauret no ha pas de disciplinar-se per assolir aquesta varietat. Li ve de natural i respon al doble caràcter d'ell que domina el gènere còmic a la vegada que el seriós. En aquests dos caràcters no admet les mitges tintes ni els equilibris. S'hi lliura a cor que vols cor que desitges i si es proposa fer esclatar la rialla al lector ho aconsegueix fàcilment amb aquelles expressions franques, plenes d'humor i amanides de sal. Cal veure només el fulletó on hi descriu un viatge a l'Amèrica, tot ell un poema fresc i impregnat de sabor on la gràcia hi és abocada pel broc gros.

Quan ell adopta el posat seriós ja podeu tancar les portes perquè algú ha de rebre. Amic de la veritat i de les coses justes les emprèn de dret contra aquells que no van pel camí recte i no para fins deixar-los atuits. Les argumentacions d'en Sauret són tallants com una daga i pobre del qui s'atreveix a fer-li la contra. De bones a primeres hom no creu que hagi d'aguantar tant; tot el més, pensa, farà una entrada de cavall sicilià i prou. Sí, sí. Fa l'entrada de cavall sicilià però continua el galop fins a l'últim, quan l'adversari ja no té ni esma de tornar-s'hi.

Els seus escrits són fets a tota velocitat i no s'atura a reflexionar fins que els ha acabat. Després els torna a repassar i els omple de correccions, gairebé sempre per treure la duresa de les frases. De vegades no en té prou i fa més correccions encara damunt les proves, fent enrabiar el caixista.

Quan ell diu que té pensat un article no sossega fins a haver-lo acabat. Ja pot ésser l'hora tan intempestiva com es vulguí que no el deixa de petja. Així no és estrany que moltes nits a les dues encara estigui escrivint per a PLA I MUNTANYA amb una paciència i una devoció extraordinàries. L'endemà, però, sempre fa la pau recuperant les hores deixades de dormir. Particularment sí és diumenge.»⁴⁷

La pròpia revista l'acredita com un picapedrer del periodisme, un ofici on no s'ha de badar: «*El periodista que no té una preparació suficient i que de més a més es passa el temps contemplant la lluna es troba que sempre arriba a misses dites*»,⁴⁸ apunta en un article del 1927. «*El periodista ha de tenir el nas fi i estar sempre a l'aguait del que passa. No ha d'esperar mai que li vinguin a dir; és el que ha de basquejar-se anant-ho a saber*». El jove impressor balaguerí demostra ser d'aquesta estirp, inquiet per informar i detallista a l'hora de completar el producte, que ha de ser bo en el fons i en la forma: «*És de necessitat que vagi venint l'hora exigent per a les nostres fulles a les quals s'ha de demanar una bona composició i un més bell contingut intel·lectual*».⁴⁹

També és valent a l'hora de plantejar noves seccions inexistents fins aleshores a la premsa comarcal lleidatana. Està obcecat en reduir distàncies entre els periòdics de Barcelona i els de comarques, i no es cansa d'insistir en aquesta idea per intentar desmentir, encara que sigui una mica, les paraules del periodista i poeta barceloní Carles Soldevila, que en una entrevista a la revista l'agost del 1925 assegura que la premsa comarcal mai no podrà «*aspirar a exercir un paper preponderant*»⁵⁰ per la gran influència que Barcelona té sobre el país. Els balaguerins de *Pla i Muntanya* bus-

quen complicitats amb el món intel·lectual de Barcelona, però la resposta que troben no acontenta les seves expectatives: «*Una de les activitats a que ens hem lliurat amb més fervor, amb passió, gairebé podríem dir, ha estat la de fer una intensa campanya encaminada a establir un bon lligam entre els elements intel·lectuals de Barcelona i els de les comarques. Cal confessar que l'èxit no ens ha acompanyat pas i que llevat d'algunes frases elogioses i de pur compromís que els intel·lectuals de la gran urbs han introduït en el seu vocabulari destinat a les comarques, en el fons encara perdura la distància incomprensiva i la manca de compenetració de sempre*».⁵¹ Als de Barcelona no els hi interessa el que diuen a una Catalunya interior que, com diu Sauret a finals dels anys 1920, li manca un periòdic gran i seriós. El periodista creu que la capital lleidatana mereix un periòdic de debò però no «*un diari de caràcter provincià, de text anodí i insubstancial, d'informació deficient i endarrerida*».⁵² La seva intenció és que la distància entre la urbs i la ruralia sigui cada cop menor, un aproximament que des de *Pla i Muntanya* s'estimula amb una secció en la qual es fa ressò d'algunes de les informacions dels periòdics de la capital.

El cronista exigent

La gestió municipal, el funcionament dels serveis a la ciutat i el seu tremp econòmic i comercial són qüestions sobre les quals Sauret hi posa l'atenció. El periodista compagina informacions amb unes opinions que sovintegen la denúncia i les alertes de les falles de l'engranatge municipal, una de les funcions que ha de fer el professional de la informació, segons apunta ell mateix. No és un graduat de l'ofici, però actua com a tal amb articles d'estil directe sense adornaments gratuïts que són referència informativa en el Balaguer de la dècada del 1920. La denúncia de tot allò que creu que va de gairell és un aspecte que es manté en tots els anys de tasca periodística a la localitat. Poc després d'aparèixer, *Pla i Muntanya* ja referencia una problemà-

47 «La redacció», *Pla i Muntanya*, 14 de març de 1927, p. 4-5.

48 FINET. «Ep, no val a badar», *Pla i Muntanya*, 6 de juny de 1927, p. 4.

49 Epifani de FORTUNY. «La gran premsa diària i la premsa periòdica forana», *Pla i Muntanya*, 31 d'agost de 1925, p. 6-7.

50 Joan SAURET. «La premsa i les publicacions. Ètica i estètica», *Pla i Muntanya*, 19 de novembre de 1928, p. 7.

51 «L'isolament intel·lectual», *Pla i Muntanya*, 8 de juliol de 1929, p. 3.

52 «Per què no es fa un diari?», *Pla i Muntanya*, 11 de maig de 1928, p. 3.

Desembre de 1927

Anunci comercial de la «Impremta Sauret»
publicat a *Pla i Muntanya*.

tica municipal, la dels escorxadors i la necessària renovació i desbloqueig jurídic. Ho escriu amb ploma desimbolta i fins i tot irònica, però amb pòsit de protesta i voluntat de solució. «*Tenim d'una banda l'escorxador vell que no equivocaríem si diguéssim que ja hi mataven els primers pobladors d'Almatà; i l'escorxador nou que aviat de nou només li'n quedarà el nom, perquè ja se sap que les coses en els pobles tendeixen a estatitzar-se del tal forma que el carrer d'Urgell el coneixerem per "cases noves" pels segles dels segles*». ⁵³ Les males condicions de l'equipament antic i la paralització del nou local per un litigi sobre la propietat el porta a demanar una solució urgent per acabar amb perills d'insalubritat. Aquest mateix estil l'utilitza també per parlar dels Bombers, un cos que s'ha d'adaptar al creixement que la ciutat ha experimentat en els darrers anys: «*La nostra ciutat va adquirint, forçosament, certs atributs que uns anys endarrera érem ben lluny d'obtenir*», motiu pel qual «*li escauen unes exigències en alguns serveis que són de tota necessitat reorganitzar-los modernament*». ⁵⁴ Reclama més material, més abundant i una revisió de les recompenses que reben els voluntaris. I ho rebla així: «*Si es vol ésser exigent en el servei s'ha de tenir magnanimitat en les gratificacions*».

En relació amb els serveis, també dedica textos als proveïments quotidians que, al seu parer, no compleixen amb les necessitats de la ciutadania: els horaris dels trens i la correspondència. En el primer cas, denuncia les males combinacions de ferrocarrils entre Balaguer i Lleida per enllaçar amb els combois que fan el recorregut fins a Barcelona. «*El Noguera-Pallaresa és un tren que ens hauria de servir per a fer viatges ràpids a la capital. Hi ha hagut temporades que els horaris eren una cosa molt a propòsit per a tals viatges, però ara són una cosa bastant inútil. Nosaltres preguntem: amb quin tren enllaça el comvoi que surt a les 7 del matí de Balaguer? Quina combinació espera el que surt de Lleyda a les 10 del matí i el de les 9 de la*

53 K. «Dos escorxadors», *Pla i Muntanya*, 14 de setembre de 1925, p. 5.

54 K. «El cos de bombers», *Pla i Muntanya*, 14 de desembre de 1925, p. 4-5.

nit?», es pregunta abans de sentenciar: «A Balaguer i als pobles no els hi aporta gaire benefici la combinació actual a base de quedar-se a Lleyda, ciutat amb tot molt estimada».⁵⁵ Aquest benefici minvat del que parla tampoc es troba en el segon cas citat, el de la correspondència, una qüestió recurrent en les pàgines de la revista i que, segons ell, cau en sac buit sempre. «¿Quantes vegades s'ha remarcat des de les columnes de PLA I MUNTANYA que la correspondència arriba a Balaguer massa tard? Inútilment s'ha parlat d'aquest assumpte»⁵⁶ escriu bo i explicant una paradoxa. Les cartes arriben a Lleida poc després de les onze del matí i es reparteixen a la capital de la Noguera passades les cinc de la tarda després de viatjar en ferrocarril, un marge de temps d'unes sis hores que, inversement, és més gran que la demora que hi havia anys enrere, quan les cartes arribaven per carretera i a les tres de la tarda ja estaven entregades. La solució que proposa passa per evitar que la correspondència arribi a Lleida, descarregar-la del tren a Tàrraga i portar-la a Balaguer en automòbil: «La Ciutat tindria correspondència el més tardar a les tres o dos quarts de quatre». El progrés no sempre porta beneficis pels ciutadans, i ell ho posa negre sobre blanc.

Aquest interès per les qüestions domèstiques de la ciutat s'emparella amb el tractament de facetes amb més volada econòmica i major influència per al territori. Una d'aquestes és la indústria de la Sucrea del Segre, la fàbrica de processat de remolatxa fundada per Manuel Bertrand i Salas el 1899 i ubicada a Menàrguens, localització idònia per aprofitar les aigües de la sèquia del Cup i amb disponibilitat de terres per al conreu de la planta. A finals del 1925, el periodista alerta de la possibilitat que s'instauri un nou règim sucrer a l'Estat espanyol a partir de la rebaixa dels drets d'entrada del sucre, un escenari que perjudicaria la comarca atesa la importància de l'empresa, els llocs de treball que proporciona i els beneficis per als cultius que dona el conreu de la remolatxa. Per aprofundir en la

qüestió, entrevista Xavier Rúbies, representant de la sucrea a Balaguer, que apunta la creació d'una comissió d'alcaldes per anar a Madrid a gestionar «la conservació dels actuals drets aranzelarís».⁵⁷ L'aproximació a la realitat per part de Sauret és, en aquest cas, de caire purament informatiu. Però quan sí posa cullelada d'opinió és tot just encetat 1928 en un text sobre els preus que es paguen per la remolatxa. Es fa ressò d'una instància de la Unión de Remolacheros y Cañeros españoles en la qual s'hi detallen les desigualtats de preus que reben els cultivadors en diversos indrets de l'Estat espanyol. A l'Aragó, la Rioja i Navarra —també a Menàrguens— la planta es paga a 70 pessetes, un preu ostensiblement més baix que a Andalusia, on es cotitza a 82 tot i tenir un producte de pitjor qualitat. Per aquesta raó, els cultivadors demanen al govern de Madrid un augment del preu de contractació fins a 80 pessetes, una reclamació que, de no fer-se, abocaria els pagesos a un dilema: «O deixar de fer remolatxa o anar a la construcció d'una fàbrica cooperativa cosa que comportaria el cultiu intensiu».⁵⁸

Com es veu, l'economia és un aspecte que ocupa Sauret, que també tracta d'analitzar la situació del comerç balaguerí i no dubta a donar consells i a carregar els neulers contra algunes actituds malfeineres i amb poca iniciativa. El 1927 publica una demolidora columna contra el temperament dels balaguerins, incompatible, al seu pensar, amb una organització que mení els bons quefers empresarials: «Als balaguerins ens falta el sentit organitzador que reclama tota petita empresa. Tot el nostre entusiasme, tot el nostre neguit de grans coses s'esfuma al topar amb els números oblidant que en els altres llocs no es pot fer res sense que l'home de la compatibilitat de l'entitat hi intervingui».⁵⁹ Lamenta que els ciutadans tinguin tan bon ànim per dedicar-se a la música, al teatre o a l'esport, i tan poc

55 K. «Mosaic», *Pla i Muntanya*, 25 de gener de 1926, p. 4.

56 K. «El correu ve a pas de tortuga», *Pla i Muntanya*, 2 de juliol de 1928, p. 4.

57 Joan SAURET. «Nou règim sucrer?», *Pla i Muntanya*, 14 de desembre de 1925, p. 6-7.

58 K. «El preu de la remolatxa», *Pla i Muntanya*, 2 de gener de 1928, p. 4.

59 K. «Idealitat i organització», *Pla i Muntanya*, 20 de juny de 1927, p. 4-5.

NUMERO LXVI

EXTRAORDINARI

PLA i MUNTANYA

SUMARI: Editorial - Les cabanes de l'horta, *FINET* - Ciutadania, *J. SAURET* - Balaguer centre d'excursionisme, *R. SALA* - Moments de carrer, *J. DUCH* - Quaranta anys enrera, *M. ARAN* - Pel progrés de Balaguer, *LL. TIDÓ* - Predicadors famoses, *C. CAVA* - Balls lleidatans, *R. SERRA* - El Sant Crist de Menau, *A. PINÓS* - Records de joventut, *X. RUBIES* - La Mare Terra, *S. ARMENTER* - Una forada nocturna, *P. JUNY* - Mesquita d'Avimoni, *P. SANAHUJA* - Els vells carrers, *A. OLLÉ* etc., etc.

BALAGUER

NOVEMBRE

MCMXXVII

Novembre de 1927

Portada
del número
extraordinari
de *Pla i Muntanya*,
per la Festa Major,
il·lustrada
amb un boix
d'Antoni
Ollé i Pinell.

per a organitzar institucions que endrecin aquestes activitats: «*Ens manquen homes que sentin afecció per les feines de secretaria i ningú no vol acceptar de fer rebuts ni liquidacions ni res que s'hi assembli i això com si fos feina que denigra al qui la fa*». Per acabar l'envestida, creu que a la ciutat li falta un home com el «*mollerussenc que ha bastit —amb l'enginy dels seus números— l'entitat urgellenca més forta: “L'Amistat”*». La crítica a aquest caràcter endiumenjat l'estén també al món del comerç, que tampoc no en surt ben parat. Aquest àmbit que hauria de ser motor del municipi resta somort per culpa, escriu, d'una sort de ganduleria. Ho diu així, d'una manera més elegant: «*la nostra riquesa és la causa del nostre tarannà d'omes satisfets desentesos d'un treball assidu*».⁶⁰ Bromeja sobre les raons d'aquest endormiscament assegurant que un amic li comenta que són pel «*fat històric*» de la desfeita del 1413 i per «*l'atractiu enlluernador*» del Segre al seu pas per la ciutat.

En to més seriós, apunta que la causa de la poca iniciativa comercial s'ha de buscar en la política i en «*la febre de la baralla d'idees*». Aquesta activitat ha eclipsat altres activitats: «*El Balaguer polític no ha produït homes conductors de moviments agrícoles, comercials ni literaris i si algú, desentenent-se'n, ha volgut intentar un esforç ha hagut d'alçar ben aviat bandera política*». El plany per aquest comerç debilitat el porta a donar consells als botiguers i a instar els balaguerins a mirar «*amb més estima el comerç local [...] Tots aquells que senten goig comprant fora de casa han de pensar que si tothom fes igual caldria plegar tots els rams sense descuidar-hi el propi de qui compra a la fira*».⁶¹ Aquests són els deures per al ciutadà. Al botiguer li aconsella que tingui estoc dels productes que tenen els venedors ambulants, que fan negoci amb la roba passada de moda o amb retalls. Sauret recomana aquesta competència per «*demonstrar a la gent que les possibilitats no són un privilegi dels firandants*». El periodista mira de cara els problemes i cavil·la en les so-

lucions mentre alerta els ciutadans dels problemes. En la visió global que demostra tenir de Balaguer també s'hi inclou els moviments empresarials que es fan a la ciutat i encontorns. La construcció de l'estació de tren de Gerb es fa amb capital balaguerí, una alegria per a Sauret, que creu que aquestes iniciatives «*no fóra estrany que aquesta “moda” s'estengués més a mida que hom es convenci que Balaguer té totes les facilitats per auspicar aquestes aventures*».⁶²

Obertament balaguerí

Sauret fa gala de ser de Balaguer. L'afecció per la ciutat la demostra en nombrosos articles i comentaris durant tota la seva vida com a periodista i polític, però l'estima no és acrítica ni perquè sí. La seva mirada és d'una predilecció que adjunta la crítica o el comentari corregidor quan ho creu oportú d'acord amb la multitud de prismes de la ciutat que viu i veu. No tot és gloriós pel sol fet de ser del poble, ni cal criticar-ho tot fins a deixar el municipi com una nul·litat complerta. El periodista aposta per la tercera via, la del terme mig que ni abusa de l'elogi ni s'extralimita en l'animadversió: «*Els satèl·lits d'un localisme agut (és gloriós perquè és local) fan un mal equiparable al que ocasionen aquells altres qui prediquen el contrari (només és celebrador el que es produeix fora terme)*».⁶³ La seva afiliació a Balaguer es pondera d'aquesta manera demostrant la personalitat del que no combrega amb rodes de molí. «*El campanar natal, la plaça estimada, el paisatge i els homes nostres tot mereix el respecte i l'amor de conveïnatge, tot aspira merèixer la nostra fervidesa i res de tot això —diguem-ne sagrat— no mereix la nostra ceguera ni el nostre xovinisme*».

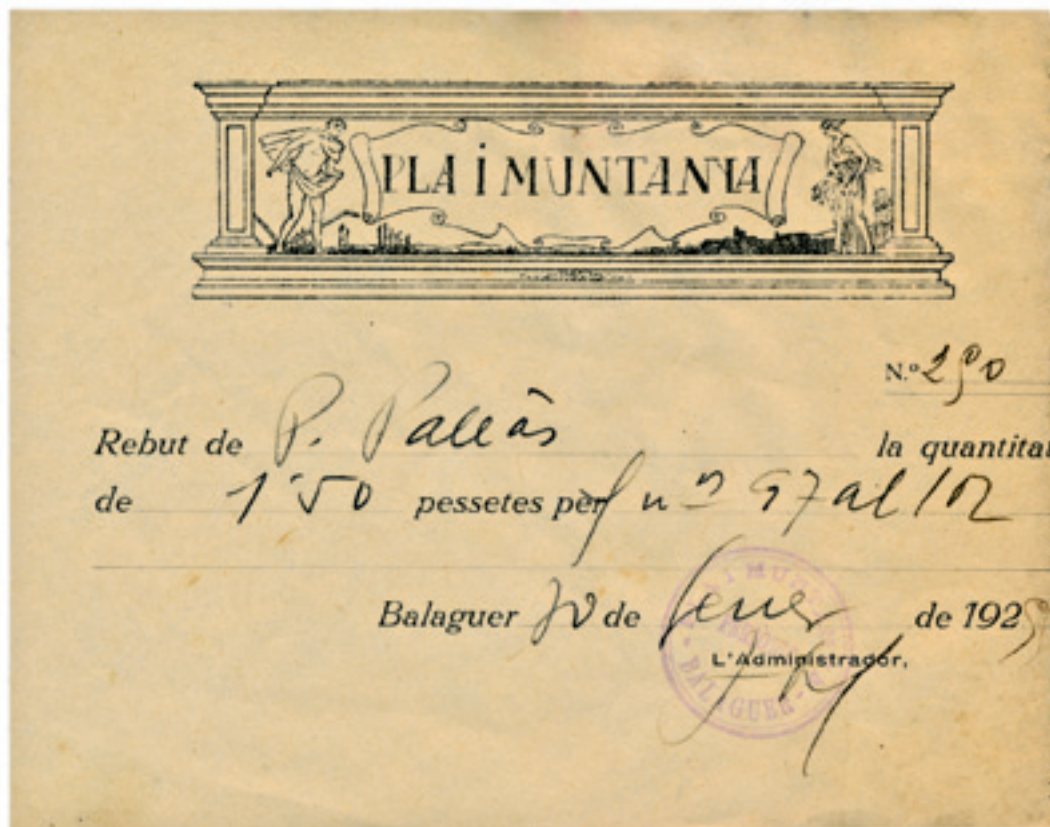
Aquesta cosmovisió balaguerina entronca amb un rebuig cap a una manera de ser tancada —que es veu en molts balaguerins de l'època— i que marca diferències entre els que són del poble i els que no. La seva etapa a l'Argentina i les moltes lectures de llibres i premsa d'arreu configuren en Sauret un ideal d'obertura que,

60 K. «Per a una política comercial nova», *Pla i Muntanya*, 8 de febrer de 1926, p. 4-5.

61 K. «Compreu a casa!», *Pla i Muntanya*, 26 de setembre de 1927, p. 4.

62 K. «Empresaris balaguerins», *Pla i Muntanya*, 18 de juliol de 1927, p. 4.

63 Joan SAURET. «Balaguerinisme?», *Pla i Muntanya*, 14 de febrer de 1927, p. 5.

30 de gener de 1929

Rebut d'una subscripció a *Pla i Muntanya*, signada per Joan Sauret.

ACN

defensa, aporta bagatges i coneixements: «*Fa pena de pensar que encara hi ha gent que s'arrapa al proteccionisme local com dogma invulnerable. —No és fill del poble!— de vegades sentiu com objecció ferma quan es tracta de saludar o honorar l'home fill d'una altra comarca. Aquesta greu injustícia, si no fos una altra cosa pitjor, ens denigra i ens ruralitza pejorativament*»,⁶⁴ escriu el 1927. «*Només arribarem a l'èxit comprenent-nos i allargant la mà al foraster que porti per bagatge tot el que deu dur tot home normal: el cor sa*».

64 Joan SAURET. «Ciutadania», *Pla i Muntanya*, 30 d'octubre de 1927, p. 3.

L'actitud oberta per mirar el futur l'apariona, a vegades, amb la nostàlgia per un passat colgat pel progrés dels temps, que porta l'escriptor a la malenconia i enyorança ja durant la segona meitat dels anys 1920: «*Trobem a faltar aquell Balaguer de grans reunions familiars, dels cafès de dissabte i de les vetllades literàrio-musicals amb "comèdies" de dama i sense dama, d'abillaments enmanllevats i perruques extemporànies, aquell temps de "Les joies de la Roser". On és el nostre poble dels Nadals amb llar encesa?*».⁶⁵

65 Joan SAURET. «Del nostre ruralisme», *Pla i Muntanya*, 2 de novembre de 1925, p. 9-10.

L'evolució dels temps i el caràcter clos d'alguns ciutadans que l'agullonen no són obstacles, tampoc, per a la dedicatòria de grans mots envers la ciutat, testimonis que acrediten el cofoisme local. En diversos números de *Pla i Muntanya* s'hi publiquen textos que posen en valor indrets com la Plaça Mercadal, el reng o el passeig, escenaris que a l'autor li agrada emparellar amb la història dels segles passats i que són considerats dignes d'ambientar qualsevol novel·la. «*Balaguer és un formidable i valuós arxiu nodridor de planes de novel·la. Si descompteu quatre carrers ofegats per l'aparador i la llum feridora, tota la resta és somni i escenografia*»,⁶⁶ apunta. Tot i alertar que «*no s'ha de fer un abús en l'aplicació de tópics*»,⁶⁷ argumenta també que el poble té «*raó suficient per a usufructuar l'elogi de ciutat viva que se li dona i ha de satisfer-nos el fet que les nostres muralles parlin i que la nostra gent encomani aquella confiança i amistat que tots els conferenciants evoquen quan ens recorden. Tot això ens obliga a mantenir el caliu dels nostres neguits, d'aquests neguits humans i compredors que hem d'ampliar sempre amb un creixent interès*».

La qüestió del balaguerinisme va perlejant de tant en tant les moltes pàgines que escriu al quinzenal, on també toca el pal d'una actualitat de temes més plàcids i digeribles. Alguns tenen vincle amb la ciutat i d'altres fan referència a aspectes de la Noguera, d'altres països o senzillament reflexions genèriques. Sobre les Festes del Sant Crist se'n parla cada any, i no sempre amb grans paraules. El periodista corcó treu el cap, per exemple, a finals d'octubre del 1928, pocs dies abans de la Festa Major. Reclama dues coses: una festa «*més lluïda i més densa d'actes*» que s'hauria de fer, proposa, «*nomenant una comissió especial que podria rebre de l'Ajuntament una subvenció*». ⁶⁸ Poc cas li fa el consistori municipal, perquè just un any després, l'11 de novembre del 1929 —ja passada la festivitat del 9 de novembre—

66 Joan SAURET. «El Balaguer de novel·la», *Pla i Muntanya*, 5 de novembre de 1935, p. 12.

67 Joan SAURET. «De l'ombra de Jaume d'Urgell», *Pla i Muntanya*, 17 de març de 1929, p. 11.

68 K. «Festa Major», *Pla i Muntanya*, 22 d'octubre de 1928, p. 4.

Sauret torna a afilar el verb en comprovar la desídia que creu que tenen els tres regidors encarregats d'organitzar les festes: «*Per aquests la feina aviat és feta: encomanar 50 cartells de paret que siguin ben orfes de fantasia i fer passar els agutzils a captar anuncis per al programa de mà que cada any és igual. I si fessin això rai! La major part de vegades és un empleat municipal qui ha d'agafar el programa vell i rectificar d'ell alguna cosa, molt poca, i apa! que ja està feta la feina*». ⁶⁹

Altres qüestions a tractar són el de les persones aturades que encalquen l'esperança d'aconseguir treball i que per aquest motiu vagaregen pel món. «*Balaguer veu d'aprop la tristesa*» d'aquesta gent, diu Sauret, que es queixa de les desigualtats comparant els «*sense feina*» amb els «*homes de negocis que només llegeixen la tira de les cotitzacions allunyats del poble i de les seves misèries*». ⁷⁰

Allunyant-se de Balaguer, a les pàgines del periòdic també hi escriu articles que palesen la seva capacitat polièdrica com a periodista i opinador i que doten la revista d'un caire expansiu més enllà de les qüestions del territori on es llegeix. Com a botó de mostra, a final del 1928 es fa ressò de l'execució a la cadira elèctrica de Nicola Sacco i Bartolomeo Vanzetti, dos immigrants italians i activistes anarquistes culpats erròniament d'haver atracat una fàbrica a una localitat dels Estats Units i haver matat el caixer. El cas és que dos altres presos es van declarar culpables d'aquella mort, però la sentència ja havia estat executada contra els innocents. En aquest context, apunta que «*és de necessitat inajornable suprimir la pena de mort*» ja que «*és la única reparació que poden rebre els innocents Sacco i Vanzetti*». ⁷¹

La miscel·lània de matèries de les que escriu arriben també fins a les tendències de moda. No li cauen els anells per opinar al voltant de l'estil de cabell de les noies i si se l'han de tallar o no. Reflexiona d'aquesta

69 «Dels programes i de les festes», *Pla i Muntanya*, 18 de novembre de 1929, p. 4-5.

70 «Els "sense feina"», *Pla i Muntanya*, 9 de març de 1931, p. 4.

71 Joan SAURET. «La pena de mort», *Pla i Muntanya*, 19 de novembre de 1928, p. 6.

Balaguer, circa 1930

La façana sud de la plaça del Mercadal.

Al número 43 es pot veure el rètol de la «Impremta Sauret» al balcó del segon pis i el de «Pla i Muntanya - Redacció» a la planta baixa.

AMMM - FONS JULI CARDONA I GIRONS

manera després que a París s'hagi entregat el premi de la bellesa a Mathilde Isembart, una noia que porta el cabell tallat à *la garçonne*, com dirien els francesos. Assegura que les joves catalanes pretenen imitar aquesta nova tendència, una idea que li desagrada i fins i tot titlla d'«irreverència colpidora».⁷²

Periodista d'esquerres

Joan Sauret i García mai no abandona la política d'ençà que la descobreix quan és encara adolescent. El catalanisme d'esquerres i la lluita per la llibertat de Catalunya ressenyen la seva experiència vital, fins i tot en moments de penúries o en èpoques, com la de la Balaguer dels anys 1920 i 1930, on la dedicació periodística li ocupa bona part del seu temps. D'ell es pot dir tant que és un polític que fa de periodista com un periodista que es dedica a la política. L'ordre dels factors no altera la definició de la seva figura, avesada a la defensa d'uns ideals que posa ben sovint negre sobre blanc ja des del primer dia que té opció de publicar en revistes i periòdics, testimonis de l'evolució dels pensaments i dèries de Sauret, home desvetllat per la política i la societat que basteix amb els anys un bagatge periodístic calidoscòpic. La multiplicitat temàtica és notable pel nombre de temes que toca i també per la diversitat de matèries que és capaç de descabellar dins d'una mateixa secció.

Des del primer dia tracta la política a *Pla i Muntanya* amb uns enfocaments que van des de les peripècies locals fins als anàlisis internacionals. El seu coneixement de la cosa pública balaguerina, l'experiència viscuda a Amèrica i les innumbrables lectures i converses el doten de coneixements suficients per transitar en diversos camps amb la seguretat de qui trepitja terrenys coneguts. La petita i atrotinada «redacció» del número 43 del Mercadal és cau d'idees que són referència i motiu de comentaris, crítiques i debats a la ciutat, i que acaben esdevenint el millor registre per valorar el seu corpus ideològic.

En política local, el periodista escriu el 1925 sobre l'Estatut Municipal, la norma reguladora promulgada

per la dictadura de Primo de Rivera que pretenia regenerar els ajuntaments per a acabar amb el caciquisme imperant. Apunta que «*no és estrany que els polítics vells facin ganyotes davant d'un llibre que els resulta tan enguniós. Nosaltres creiem que el critiquen perquè el desconeixen. Tots els caps polítics haurien de fer una mica d'examen de consciència i decidir-se a analitzar, pràcticament, els enormes beneficis que dit Estatut esborgeix arreu*».⁷³ El fet que la nova regulació pretengui posar fre als amiguismes i les corrupteles en un context de nepotisme agrada a Sauret, que durant anys farà de la lluita contra els cacics i els abusos polítics un dels seus cavalls de batalla. L'abelliment que li provoca la normativa es queda a mig camí, però, perquè l'Estatut no s'arriba a aplicar mai. Els regidors i els alcaldes van ser nomenats pels governadors civils i no a través d'eleccions lliures, fet que els convertia en acòlits de la Unió Patriòtica, el partit únic del règim.

El periodista entra també en els debats sobre política balaguerina, opina sobre decisions i aconsella actuacions a dur a terme alhora que reflexiona al voltant de termes més elevats que es vinculen amb l'ètica política i les praxis a l'hora d'encarar disputes i controvèrsies d'idearis i programes. Defensa un estil noble que no abusi de les arbitrarietats i que fonamenti la crítica amb un argumentari sòlid que eviti les ridiculeses: «*Les armes que molts empren confiant en la victòria "esclatant" son el cinisme i la fama. El cinisme sempre troba espectadors a qui plau la feresa de la frasse i la fama és una cosa que s'esborgeix arreu i ràpidament amb l'únic desig de deixar rastre que faci petjada en alguns llocs fàcilment assequibles*».⁷⁴

La política s'ha de reivindicar, creu, com un eix recorridor de la societat que doni exemple i que sigui capaç d'atraure el ciutadà. En aquest sentit, alerta d'una passivitat dels obrers envers la política i d'un excés de refiament en els gestors municipals de l'època. La seva batalla per capgirar el retaule polític el fa apel·lar a una implicació de la ciutadania perquè «*cap ciutadà no pot*

72 ARIEL. «La reina de cabells llargs», *Pla i Muntanya*, 6 d'abril de 1926, p. 8.

73 Joan SAURET. «Elogi de l'Estatut Municipal», *Pla i Muntanya*, 6 de desembre de 1926, p. 5.

74 Joan SAURET. «D'ètica política», *Pla i Muntanya*, 6 de desembre de 1926, p. 7-8.

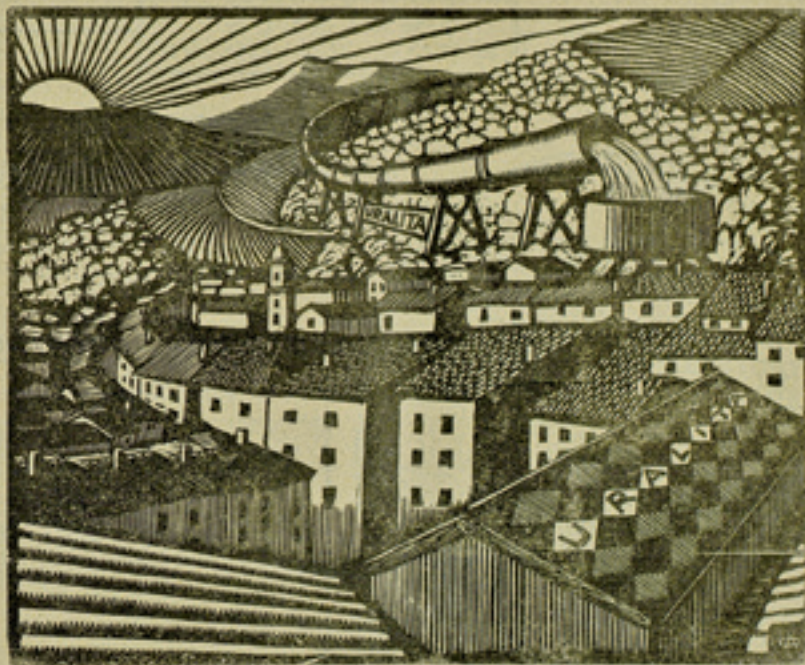
Any V

Balaguer 25 Febrer de 1929

N.º 100

Uralita, S. A.

Placa
canaleta
Tuberia
Dipòsits

DIPOSIT A BALAGUER: Teixidors, 28

25 de febrer de 1929

Portada
del número 100
de *Pla i Muntanya*,
amb un anunci
comercial
d'Uralita, il·lustrat
amb un boix
d'Antoni Ollé i Pinell.

*desentendre's de les qüestions polítiques».*⁷⁵ Així, apunta que «renunciar l'exercici de la política és negar-se un mateix la condició de ciutadà d'una nació i fet i fet l'home no és un ésser que habita les coves perquè es pugui mostrar sord a les necessitats de l'home amb el qual conviu». La passivitat de molts obrers acaba essent còmplice d'un sistema de «*tuteles odiosas del més fort contra el feble*». Consideracions com aquestes mostren l'alineament en els vectors de les esquerres, que complementen el seu ideari en clau nacional fonamentat en la defensa de la llibertat del país.

Aquest catalanisme d'esquerres traspassa els perímetres del paper i el porta a vincular-se en diversos col·lectius i a fundar partits, com es veurà en el cas d'Esquerra Republicana el 1931, però no en canvi en aventures més incertes. La seva puixança com a periodista i activista polític a Balaguer i comarca el converteixen en una referència del catalanisme republicà, per la qual cosa des d'Estat Català, que planeja secretament una invasió militar des de Prats de Molló amb la intenció d'independitzar Catalunya, demanen a Xavier Rúbies i Joan Sauret que participin en el finançament del projecte, a través de l'Emprèstit Pau Claris. Els balaguerins no s'hi avenen ja que ho consideren una aventura forassenyada.⁷⁶

L'interès que li desperta la política el converteix també en una mena d'analista de qüestions internacionals, i en publica alguns textos. El seu periple argentí el marca i es nota al seu magazine, on sovintegen informacions i opinions sobre els afers polítics del país de la plata. Explica, per exemple, el procés electoral a la ciutat de Tapalqué i opina en relació amb la voluntat del govern de desposseir els diputats del dret a demanar als ministres informacions o dades. En aquest context, demostra els seus coneixements amb un diagnòstic sobre els problemes que afecten el primer partit argentí, la Unión Cívica Radical i el seu president, Hipólito Irigoyen: «*Els radicals —portant-se en això com a veritables “radicals” a l'ús— sabien bé no*

fer cas dels entrebancadors de l'oposició, gent que gusta de cridar molt i de fer molt poc».⁷⁷ Sobre les informacions de l'Argentina, el periodista també reflexiona i reclama una major relació del vincle entre mitjans d'aquí i d'allà atesa la gran comunitat de catalans que viuen a Buenos Aires i a altres ciutats. Molts diaris catalans de l'època dediquen apartats a informacions publicades per altres periòdics, i ell vol que aquesta relació arribi fins a l'Argentina, on les publicacions també es fan ressò de les qüestions més importants que passen a Catalunya.

Els articles internacionals també els dedica a altres potències mundials com Anglaterra, Alemanya, França o els Estats Units. En alguna ocasió aborda les realitats polítiques d'aquests països i també opina sobre la seva influència arreu del planeta gràcies a empreses i inversions. Tot i admetre els beneficis i avenços que s'han produït amb les seves «*incursions financeres*»,⁷⁸ es qüestiona quin dret tenen aquestes potències en interferir en temes interns. Carrega contra un intervencionisme que es fa en nom de la salvaguarda de les empreses a l'estranger perquè posa en perill la independència política de cada estat, una independència que també vol per a Catalunya.

«Teatre noble»

La voluntat de fer un periòdic rigorós i ric en temàtiques s'evidencia especialment en la secció cultural. Aquest apartat pivota sobre l'activitat teatral a Balaguer, tractada a bastament pel propi Sauret, gran aficionat a les arts escèniques, molt arrelades a la ciutat: «*Tenia fama teatral. Qui més qui menys havia sortit al “Tenorio”, a “Terra Baixa” o a les “Càpsules Mauser”, als Lluïsos o als quadres plàstics de les vetllades dels pares Escolapis. Mai no varen estroncar-se els grups escènics, no hi havia cap centre que no tingués el seu*».⁷⁹

75 K. «L'obrer i l'apolítica», *Pla i Muntanya*, 30 de gener de 1928, p. 4.

76 Josep CASALS; Ramon ARRUFAT. *Catalunya, poble dissortat*, p. 125.

77 Joan SAURET. «Encara les etiquetes», *Diari de Mataró*, 23 de setembre de 1929, p. 1.

78 Joan SAURET. «La doctrina de Coolidge», *Pla i Muntanya*, 17 de gener de 1927, p. 4-5.

79 Joan SAURET. «Bellviure. Un poble al peu del campanar i a la vora del riu», p. 118

PLA i MUNTANYA

EXTRAORDINARI

NÚMERO 101

BALAGUER

MCMXXIX

17 de març de 1929

Portada
del número 101
de *Pla i Muntanya*,
—il·lustrada
amb un boix
d'Antoni
Ollé i Pinell—
publicat
amb caràcter
extraordinari
per a celebrar
les cent edicions
de la capçalera.

Aquesta fal·lera pel teatre arriba fins al punt que les companyies amateurs de la ciutat han de contractar actrius professionals per als papers principals perquè «no sempre les noies bellviurenques s'avenien a tardar cada nit sense venir-ne a menys l'aplicació o el treball a l'escola de les monges i al cosidor».⁸⁰ Les actrius revolucionen el poble: «L'arribada de les artistes causava expectació. Els afeccionats no tenien altra preocupació que l'edat i la bellesa de les contractades i sovint, massa, no eren ni maques ni joves», escriu.

Seva és la responsabilitat d'escriure sobre els espectacles que es programen a la ciutat i es representen al Teatre Principal, al saló Teatre Mundial i al Teatre Cine Balaguer, i ho fa amb un caire a l'estil dels professionals de Barcelona tot bandejant la qüestió evident de l'amateurisme dels actors i les actrius que ho són. El molt teatre d'afeccionats que es representa a la ciutat és tractat pel periodista i impressor sense una condescendència desconsiderada. Parla dels aspectes positius i no silencia les falles que hi nota, alhora que repassa sovint les evolucions dels actors de manera personal talment com si fossin gairebé figures de les taules: «Les senyoretetes Riasol, Macià i Rispa en els papers de Carmeta, Mònica i Pepeta reeixiren plenament. Els senyors Torruella (D) i Ayguadé senzillament admirables; quin don Joan tan perfecte ens presentà el primer! El senyor Torruella (J.) un bon galan jove que ha guanyat qui-sap-lo de la darrera actuació ençà. El senyor Companys, un oncle Pau enèrgic. El senyor Marvà, molt just en el paper de maître. Els senyors Busquets, Solé, Justribó i Tamarit bé, molt bé».⁸¹

La secció «Teatral» sovintreja a *Pla i Muntanya* firmada per «Ariel», un dels pseudònims que utilitza Sauret per tal de diversificar la nòmina de signatures i evitar, d'aquesta manera, que el gruix de la publicació sembli que estigui feta —com realment passa— per poques persones. «Ariel» parla dels muntatges locals i també de les companyies foranes com la Vila-Daví, la d'Enric Lluelles o la de Ramon Martori, que giren per Catalunya i fan parada a la capital de la Noguera.

80 Ibidem, p. 120.

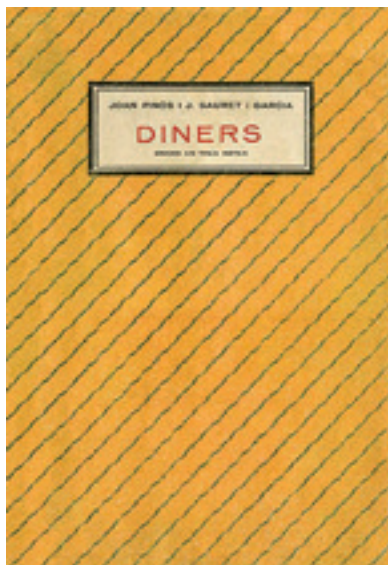
81 «Teatral», *Pla i Muntanya*, 25 d'abril de 1932, p. 9.

Obres de Josep Maria Millàs-Raurell, Josep Pous i Pagès, Santiago Rusiñol, Joan Puig i Ferrer o Àngel Guimerà formen part de la cartellera balaguerina de finals dels anys 1920 i inicis dels 1930, temps de gran efervescència teatral al municipi, on fins i tot els cantaires de l'Orfeó també s'atreveixen amb les representacions, l'abril del 1932: «Dissabte passat, a la nit, l'Orfeó Balaguerí ens presentà una nova modalitat de les seves activitats: el quadro d'activitats a l'escena que debutava amb dues obres de gran envergadura. "L'alegria que passa" d'en Rossinyol, és, particularment, de difícil execució. Després, també, la deliciosa comèdia "Mirallets per a caçar aloses" [de Lluís Puiggarí]». Els cantaires brillen en el seu debut: «Els joves afeccionats jugaren bé els seus papers i assoliren conjunts molt arrodonits fins a donar-se el cas que en certes escenes hom rebia la impressió de presenciar el treball d'una companyia de professionals». El cronista també comenta, quan toca i amb gran profusió de detalls, els concerts de l'Orfeó amb l'orquestra del músic local Ramon Barrot. Les crítiques teatrals i musicals les combina amb reflexions sobre les arts escèniques a Catalunya, un país que considera que pateix un excés d'èxit d'obres de baix nivell.

El febrer del 1928 fa referència en un extens article a la qüestió de la popularitat d'algunes peces i l'oblit d'altres, de més qualitat però deixades al calaix pels empresaris. Els periodistes Domènec Guansé i Ambrosi Carrion escriuen d'aquesta situació als diaris de Barcelona en unes columnes que generen renou i que arriben a les orelles d'«Ariel», que s'alinea amb les tesis que defensen un «teatre més noble» perquè «fa llàstima d'haver de dir que obres de cap valor teatral ni literari assoleixen perquè sí les cinquanta i cent representacions», una circumstància que es dona per la «privilegiada propaganda d'empresa».⁸²

La reivindicació d'un teatre de més qualitat porta al crític a evocar el seu passat a Buenos Aires, on va veure també moltes obres i a escriure-hi a la citada revista *Cultura y Progreso*, i equiparar-lo amb les representacions que es fan a Catalunya. Assegura que els dos paï-

82 ARIEL. «El teatre català», *Pla i Muntanya*, 27 de febrer de 1928, p. 6.

1927

Coberta de *Diners*, drama en tres actes, obra de Joan Pinós i Joan Sauret.

sos mantenen paral·lelismes en temes teatrals atesa la fortalesa que l'art escènic ha trobat a les comarques d'interior i que han servat, d'alguna manera, l'esperit de comèdies i drames: «*L'interior argentí i la comarca catalana han estat els poderosos baluards dels dos teatres, aquell en una esplendor gojosa i el nostre en un estat de madurit ben esperançador*». Les obres de «*costums portenyas*» que es veien a Buenos Aires s'aparionen amb les catalanes de «*costums barcelonins sense faltar-n'hi però alguna que altra de caire rural*», encara que l'esplendor teatral que es viu a Amèrica a finals dels anys 1920 encara no s'ha reproduït a Catalunya. Manca «*una empresa atrevida*» lamenta, que «*es presenti amb un pit obert i agosarat, coses que podrien esbalaïr la somortitud del públic fent-lo adepte del teatre català*».⁸³

La dèria que demostra pel teatre i la seva qualitat el porta a buscar conversadors de prestigi amb qui abordar els assumptes escènics. Un d'ells és Enric Borràs, un dels actors més coneguts i llorejats del país. Se'n publiquen gairebé dues pàgines a inicis del 1927 aprofitant que l'actor és a Balaguer. L'inquiet Sauret burxa Borràs per treure-li sucoses opinions en relació amb la visió que té de l'escena catalana i dels seus autors, però l'intèrpret s'escapoleix admetent que ell només té interès en el teatre clàssic i que valora Rusiñol, Puig i Ferrer, Iglésias i Soldevila. En canvi, no és tan diplomàtic quan se li pregunta pels actors:

«—Parlem dels nostres actors?

—Deixem-ho córrer? —ens fa en Borràs faceciosament.

—Home... parlem-ne.

—És que això em causa certa tristesa. Crec que fariem tant de bé tots al teatre si ens apleguéssim. Em fa por que la disgregació dongui lloc a allò tan nostre, la competència.»⁸⁴

La conversa clou amb una dedicatòria autògrafa de Borràs que es publica al següent número de la revista. «*Saludo als lectors de Pla i Muntanya, encantat de la seva gentilesa*».

2.3. *Diners*, un drama

Una dècada després d'haver-se iniciat en l'ofici de periodista, Joan Sauret fa el seu debut en publicació impresa. Amb vint-i-vuit anys escriu una obra de teatre en tres actes juntament amb el seu amic Joan Pinós, escriptor balaguerí i articulista de *Pla i Muntanya* de qui es deia que sempre se'l veia fumant amb pipa i repassant les quartilles dels seus articles, que so-

83 ARIEL. «El teatre argentí i el teatre català», *Pla i Muntanya*, 6 de setembre de 1926, p. 6-7.

84 Joan SAURET. «Conversa amb l'Enric Borràs», *Pla i Muntanya*, 1 d'agost de 1927, p. 8-9.

vintejaven temàtiques literàries, històriques i de conjuntures municipals. *Diners* és editada per la impremta del propi Sauret, publicada a inicis d'agost del 1927 i venuda a les llibreries de Balaguer i Barcelona a finals d'aquell mateix mes. El preu, una pesseta. La Llibreria Romeu, la llibreria Vall i la redacció del magazine són els indrets on es pot comprar el drama, que també es troba a la cèntrica llibreria Catalònia de la capital. El vincle barceloní de l'obra balaguerina s'estableix també pel prologuista, Enric Lluelles, conegut actor i comediògraf amb més d'una vintena d'obres publicades i una trajectòria de dues dècades sobre les taules, on interpretava peces de Santiago Rusiñol, Joan Puig i Ferreter, Josep Maria de Sagarra, Àngel Guimerà, Josep Pous i Pagès i William Shakespeare.

Lluelles canta les bondats dels novells dramaturgs, a qui defineix com a «comarcals»⁸⁵ no pas com a mot pejoratiu sinó perquè «comparteixen bonament el temps entre la literatura i els afers consuetudinaris». De Sauret en parla com un «treballador pacient, humil i infatigable [...] càustic i precís» que es demostra amb un «ferm temperament de polemista» i que, a la vegada, «maneja gentilmente la ironia en els límits de la correcció més estricta». Lluelles posa l'accent en els coneixements teatrals del balaguerí a partir de la lectura d'una sèrie «d'interessants estudis» teatrals publicats a *La Veu de Catalunya*, i destaca la humilitat dels autors, de qui assegura que «no han volgut estrenar l'obra a Balaguer no pas per orgull sinó per evitar la probable cortesia d'un acolliment amistós». Aquesta idea que recull el prologuista no es perllonga en el temps atès que el drama és estrenat a la ciutat un any després d'haver-se publicat. Lluelles valora *Diners* per la «força psicològica dels seus personatges i per la dignitat de procediments estètics» que s'allunya dels «embafadors sentimentalismes de la comèdia ximple» i de les «grolleres truculències dels dramots de fullotó». Així, explica que l'obra és «filla de l'observació i de l'estudi, no conseqüència atzarosa d'elucubracions sentimentals apassionades i turbulentes. Pot o no assolir un gran èxit el dia que s'estreni, però ningú no li

podrà regatejar la valor altíssima, que tan honora als llurs autors, —i més encara en aquests temps de temptadors i malsans exemples— de la sinceritat, del desig noble, de l'afany digníssim de voler-se presentar al públic saltant les bardisses dels camins fressats que solen facilitar l'accés als teatres i fan més assequible l'èxit a usança».

L'acció dramàtica de l'obra passa a finals de maig a l'acomodada casa barcelonina de Miquel Homs, un empresari «hipermaterialista» que adora els diners i que «cercant la llibertat en la independència econòmica s'ha convertit en el més miserable dels esclaus».⁸⁶ La trama gira al voltant d'un afer econòmic que angossa el protagonista, que busca diners per solucionar l'incòmode episodi i evitar la pèrdua del bon nom que conserva la seva família. L'obra es presenta amb la conversa entre Joan, un majordom mandrós, Clàudia, una jove serventa i Costa, un soci i amic de l'amo que pretén encaterinar la noia. L'escena serveix per introduir Miquel Homs, capficat en solucionar el problema que té amb una fàbrica de Sant Vicenç dels Horts, de la qual en tenia els poders però no la competència per vendre-la, com així va fer després de la mort del propietari. Aquesta praxi delictiva duta a terme per guanyar uns diners fàcils arriba a orelles del germà del difunt, un marquès que reclama 150.000 pessetes a canvi del seu silenci i de no remoure la qüestió als tribunals, sinònim de deshonor per a Homs. L'empresari accepta el xantatge sense disposar dels emoluments que li reclamen, i inicia una recerca contrarellotge de les divises amb ajuda de Costa, que li proposa que les demani al seu fill Benet, banquer de professió. El noi rep la petició del pare i li admet que no pot donar tants diners sense veure's en problemes amb el banc, una afirmació que enerva el vell, que aventura desgràcies si no pot reunir la quantitat que li demanen. La relació amb el fill s'enrareix més per la negativa paterna a acceptar el prometatge de Benet amb Clara-Aurèlia, la seva pretendent que està embarassada però amb qui encara no ha fet oficial el nuviatge. «Un casament per amor és una mala cosa al segle XX», li diu el pare, que fa fora

85 Enric LLUELLES. «Pòrtic», a: Joan SAURET; Joan PINÓS. *Diners*.

86 Joan SAURET; Joan PINÓS. *Diners*, p. 17.

PLA i MUNTANYA

EXTRAORDINARI

NUMERO CXVI

BALAGUER

MCMXXIX

Novembre de 1929

Portada
del número
extraordinari
de *Pla i Muntanya*,
per la Festa Major,
il·lustrada
amb un boix
d'Antoni
Ollé i Pinell.

de casa l'enamorada del seu fill amb la intenció que no es vegin. Tanta és la pressió que li fan a Benet, que el jove accedeix a donar els diners i a acceptar la proposta del seu pare, que no és altra que fugir a París amb totes les despeses cobertes per allunyar-se de les probables represàlies del banc un cop s'hagi sabut l'operació econòmica. Benet marxa de la casa familiar per menar una vida amb la seva enamorada i per distanciar-se de l'ambient avariciós que imposa el tarannà del seu progenitor. Fuig, però, sense acceptar els diners que li ofereix son pare de qui se'n vol oblidar. El drama finalitza amb una conversa entre el protagonista i el seu soci, Costa, que lloa la destresa per haver solucionat l'afer. «*Ets el veritable Déu dels temps moderns, el veritable Déu!*», rebla per acabar.

Un debut aplaudit

L'obra de Sauret i Pinós capta l'atenció de diverses publicacions, que en dediquen crítiques. Una de les primeres es llegeix a la revista *Ressorgiment*, bressol periodístic de Sauret, que destaca que l'obra «*psicològicament, té encerts ben remarcables*».⁸⁷ L'articulista Josep Grau-Elies remarca la «*penetració per furtar les ànimes per ells creades amb tot el sentit que pot traspuar d'un pensament madurat*». En aquesta tessitura, es parla de *Diners* com d'un «*drama universal, tan vell com el món*» perquè el «*drama de l'interès monetari portat a l'escena és cosa vella*», i es posa l'accent en la destresa de presentar el problema en pocs mots. Tot i això, Grau-Elies assenyala «*petites falles, pròpies d'autors que escriuen llur primer treball*» i que es troben en «*la inseguretat en el plantejament del joc escènic*» i en un abús del diàleg entre dos personatges que la fan feixuga en alguns passatges.

La revista *Pla i Muntanya* també en dedica diversos articles, el primer del qual el firma Domènec Carrové. Hi descriu la importància de l'aparició d'un llibre escrit per balaguerins i editat a la ciutat: «*Si en sortís un cada quinze dies o cada mes podríem, tanmateix, fer un xic el desmenjat. Ara, val la pena de celebrar-ho com cal perquè la publicació de llibres d'autors balaguerins i*

de impremtes balaguerines escasseja d'una manera alarmant».⁸⁸ L'amic Carrové apunta en aquest primer text la bona impressió que li ha fet l'obra; «*Ben escrita, ben construïda, sense truculències ni xistos pocasoltes*».

El diari liberal i regeneracionista *El Sol* de Madrid també es fa ressò de la publicació dels dos balaguerins amb un article a finals de setembre del 1927 on s'aplaudeix el «*triangulo perfecto*»⁸⁹ que presenta l'obra entre «*ambiente —unidad de paisajes—, acción —coordinación dinámica— é interés —predominio del tema y su desarrollo*». L'articulista destaca, com també ho fan altres cronistes teatrals sobre *Diners*, la voluntat dels autors de rebutjar els tòpics que reporten aplaudiments del públic, i fins i tot aventura una traducció al castellà que hauria de conservar la «*prosa limpia y expresiva*» de la versió original en català.

En una línia similar s'expressa el crític literari Octavi Saltor a *La Veu de Catalunya*. Recorda que Pinós i Sauret no volen que l'obra sigui estrenada al teatre i apunta que aquest «*primer assaig teatral dels autors balaguerencs no deixa d'ésser un pas afortunat i estimable en els viaranyos de la literatura dramàtica*».⁹⁰ En aquest drama en tres actes, diu Saltor, s'hi veuen «*condicions suficients*» dels autors «*per al cultiu del teatre*» que els hi ha de servir com a «*una exigència i un estímulo*».

Estrena «a la barcelonina»

Diners havia de ser llegida i prou. Aquesta voluntat inicial de Pinós i Sauret es reproduïx en premsa escrita en alguna ocasió just després de la seva publicació i es remarca com un apunt curiós que realça la personalitat literària dels novells dramaturgs. De fet, el mateix prologuista de l'obra, Enric Lluelles, detalla aquesta pretensió en l'obertura de la peça i la justifica amb els arguments que els propis autors li donen, que no es basen, com escriu, ni en una falsa modè-

87 Josep GRAU-ELIES. «Els llibres. *Diners*», *Ressorgiment*, novembre de 1927, p. 2.207.

88 FINET [Domènec CARROVÉ]. «Ha nascut un llibre», *Pla i Muntanya*, 12 de setembre de 1927, p. 4.

89 A. R. de L. «Teatro», *El Sol*, 21 de setembre de 1927, p. 2.

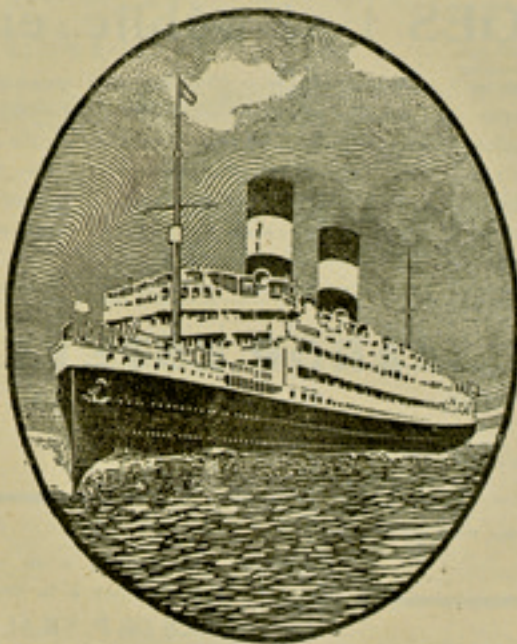
90 Octavi SALTOR. «Els nostres llibres», *La Veu de Catalunya*, 29 de setembre de 1927, p. 5.

**Navigazione
Generale
Italiana**

Agents generals

**Societat
Itàlia-Amèrica**

Rambla Sta. Mònica 1 i 3
Barcelona

Linia al
**Brasil,
Montevideu
i Buenos-Aires**

**Servei rapidíssim
en 12 1/2 dies**

Próximes sortides

“ Duilio ”

11 JULIOL

“Giulio Césare”

1 AGOST

Representant a Balaguer
per a passatges de 1.ª classe

J. SAURET

Plaça Mercadal, 43
BALAGUER (Lleida)

16 de juny de 1930

Anunci comercial
a Pla i Muntanya,
de les línies
de vaixell
entre Barcelona
i Amèrica,
de la companyia
Navigazione
Generale Italiana
de la qual
Joan Sauret n'era
el representant
a Balaguer.

tia ni tampoc en un sentiment de pròpia desconfiança envers la seva creació teatral: no la volen estrenar a Balaguer «*per evitar la probable cortesia d'un acolliment amistós*»,⁹¹ i tampoc a Barcelona «*temorencs de veure's obligats a possibles retocs que implicarien la claudicació dels propis ideals*». Aquesta idea inicial es va matisant, però, amb el pas dels mesos, i ja al gener del 1928 es llegeix un breu al diari *El Diluvio* que dona noves sobre la renovació de la companyia de Lluelles, que projecta la representació de diverses obres per abordar les properes temporades teatrals.⁹²

L'autor i actor ha incorporat gent nova al seu elenc i ha actualitzat el ventall de peces a representar, entre les quals es fa referència als dos autors balaguerins. No es té constància que el grup teatral del prologuista de *Diners* acabi representant mai aquesta obra, però sí que ho fa mig any després la coneguda companyia del Teatre Romea de Barcelona, el popular grup Vila-Daví, nascut el 1920 de la unió dels actors Maria Vila i Pius Daví i conegut arreu de la península amb un notable conjunt d'artistes que van assolir èxits sense precedents amb obres d'Àngel Guimerà i Josep Maria de Sagarra. La parella lidera l'agrupació que va abordar la posada en escena de *Diners* a la ciutat de Balaguer i no a Barcelona per «*compromisos de l'Empresa*».⁹³ La informació del diari apunta que la famosa companyia «*no escatimarà esforços per a la millor presentació d'aquesta obra [...] La popularitat dels dos periodistes balaguerins fa esperar un èxit sorollós en aquelles poblacions on es representarà "Diners"*».

El Teatre Principal de Balaguer acull l'estrena el 31 de juliol del 1928 enmig d'un ambient que Domènec Carrové retrata en una crònica a *Pla i Muntanya*: «*L'exterior del teatre, tot ple d'autos, feia l'efecte d'un teatre barceloní i donava sensació de solemnitat*».⁹⁴ La

requesta de la companyia que interpreta l'obra fa córrer la veu per Balaguer i comarca fins al punt que dos dies abans de la funció ja no queden entrades, que són comprades per balaguerins però també per gent de Camarasa, Bellcaire, la Sentiu, Lleida... els ciutadans estan expectants per veure la posada en escena de l'obra de Pinós i Sauret per part de Maria Vila, Paquita Lliteras, Pius Daví, Pere Ventayols, Alexandre Nolla, Guillem Arostegui i Jaume Capdevila. Les il·lusions, no obstant, queden minvades en veure les evolucions dels intèrprets sobre les taules ja que «*n'esperàvem millor resultat*», escriu Carrové, que creu que assistiria a una «*execució impecable*» que no es veu al Principal balaguerí. «*Llevat d'algun element que estudià el paper a fons, no veiérem sobresortir cap actor i els conjunts resultaren quelcom desarticulats*», es narra a la crònica, on es destaca l'ovació que s'endú Joan Sauret, que al final de l'obra puja a escena. «*Hi hagueren caloroses ovacions i el teló hagué de pujar i baixar varies vegades*».

91 Enric LLUELLES. «Pòrtic», a: Joan SAURET; Joan PINÓS. *Diners*.

92 «Espectáculos», *El Diluvio*, 20 de gener de 1928, p. 12.

93 «Els teatres. La companyia del Romea a Balaguer», *La Nau*, 16 de juny de 1928, p. 4.

94 Domènec CARROVÉ. «L'estrena de Diners», *Pla i Muntanya*, 13 d'agost de 1928, p. 9.

Balaguer, 15 d'abril de 1931

Celebració de la proclamació de la República.

Des del balcó de l'Ajuntament, el nou batlle, Xavier Rúbies, s'adreça al poble.

Joan Sauret ho contempla des del balcó de damunt de la Caixa de Pensions.

DANIEL TORRUELLA / ACN

1930-1939

La forja d'un polític

3

«Joan Sauret és un home tot ell entregat a la lluita política; amb cos i ànima, sense reserves. El poble l'elegí diputat del primer Parlament i la seva gestió ha estat tan encertada que actualment ja ocupa un lloc preeminent en els organismes directius del partit.»

Pla i Muntanya

3.1. L'horitzó d'una nova època republicana

Set anys després d'iniciar-se el règim de Primo de Rivera, la dictadura s'esto-va amb l'arribada al poder de Dámaso Berenguer, un general que és responsable militar de la Casa Reial i que gestiona un país on bullen unes creixents ànsies de canvis polítics. Berenguer governa a còpia de decrets i amb voluntat de retornar la «normalitat constitucional» tot intentant apaivagar els encesos ànims provocats per la crisi econòmica derivada del Crac del 1929 i les nombroses revoltes socials amb la derogació d'algunes de les mesures adoptades pel seu antecessor. La «dictatova» obre l'autoritarisme a alguns elements democràtics, però ni aquesta pretensió serveix per aturar l'onada que s'albira i que amenaça tota una estructura de poder amb el rei Alfons XIII al vèrtex. La dècada del 1930 s'enceta en aquest context, i Joan Sauret des de Balaguer va erigint-se en una figura política cada cop més influent. El bagatge d'activista i la perspicàcia periodística són vímetes sòlids que el converteixen en una de les veus de referència en la qüestió del futur polític de Catalunya i Espanya.

El seu contacte amb la política s'intensifica a partir del 1930, un fet que es palesa en els molts articles que firma a *Pla i Muntanya* en relació amb la situació política del moment i els canvis que creu que poden arribar d'acord amb les debilitats demostrades pels governants espanyols i les ànsies dels partits republicans de fer caure el rei Alfons XIII i capgirar el panorama polític. El Pacte de Sant Sebastià signat el 17 d'agost d'aquell any en el qual la majoria de forces republicanes espanyoles segellen una estratègia per arribar a la Segona República assaona un terreny que Sauret veu fèrtil per fer germinar una nova política. La possibilitat la veu real tot i els dubtes dels partits republicans catalans davant

PLA i MUNTANYA

EXTRAORDINARI

Catalunya canta!

(Boix d'A. Ollé i Pinell)

27 d'abril de 1931

Portada
del número
extraordinari
de *Pla i Muntanya*
—il·lustrada
amb un boix
d'Antoni Ollé
i Pinell—
en commemoració
de la proclamació
de la República
i la recuperació
de la Generalitat.

ANY VII

BALAGUER 27 ABRIL 1931

N.º 154

la reunió de Sant Sebastià ja que consideren difícil una entesa entre republicans sense que es posi negre sobre blanc a les aspiracions polítiques de Catalunya.

Sauret continua la seva dedicació periodística tractant altres qüestions al marge dels partits, mitings i idearis, però l'agitació entorn polític-social del moment el porta per inèrcia cap a l'oportunitat de desplegar la seva vocació política. Escriu molt sobre la remor d'un nou cicle polític que s'aproxima i que pretén capgirar el país amb l'ànim d'una joventut que abomina de la vella política i que durant molts anys s'ha vist oprimida per un règim censor i dèspota. «*El poble ha d'escriure la pàgina que li pertany abans que el llibre, que s'obre excepcionalment, sigui una altra vegada clos*».⁹⁵

En aquesta línia, justament l'abril de 1930 es funda el Centre Català Republicà, l'entitat que agrupa la nova generació de joves catalanistes republicans cridada a protagonitzar la política local a Balaguer en la dècada que s'enceta. La primera Junta de Govern està formada per: Domènec Carrové, president; Miquel Montardit, vicepresident; Salvador Bonet, secretari; Mateu Delsams, tresorer; Daniel Torruella, bibliotecari; i Francesc Porta i Artur Pujades, vocals.⁹⁶ Tot i que Joan Sauret no forma part d'aquesta primera Junta —més endavant en serà secretari— n'és un dels militants més destacats. L'octubre, l'entitat s'adhereix a la Conferència d'Esquerres Catalanes,⁹⁷ que se celebrarà el març de 1931 i en la qual es fundarà Esquerra Republicana de Catalunya, amb la participació de Sauret.

El retorn a una «normalitat política»⁹⁸ després de la caiguda de Primo de Rivera és vist com el primer pas cap a una nova era, i ho creu, sobretot, per la pèrdua de contacte amb el carrer dels governants del moment. Ho flaira: «*Els vells polítics no tenen ja ascen-*

dent damunt el poble». En aquest sentit, interpel·la el ciutadà en diversos textos per tal que s'impliqui en la vida pública perquè la realitat els pot fer protagonistes d'un «*moment preciós d'organització*»⁹⁹ que ha de liderar, per força, «*una infinitat de joves, que ara depassen la trentena*» i que «*són verges en la política activa gràcies a l'adveniment de la Dictadura*».¹⁰⁰ Joves com ell, que amb trenta-un anys té clar quin ha de ser el seu paper, i el de tot el poble, per forçar la caiguda del règim i obrir una nova època republicana: «*Si la joventut ocupa el lloc que li pertany en el moment històric que es presenta, ningú no podrà témer ni pel lliure exercici de les funcions democràtiques ni caldrà témer tampoc una nova situació de força. Un jove per a cada lloc, un lloc per a cada jove*». La voluntat és clara; alliberar el país del jou dictatorial, una idea que el porta a carregar contra les formacions com la Lliga Regionalista, que defensa l'assoliment de les reivindicacions catalanes dins de la monarquia del Borbó, un postulat que ell rebutja de pla atesa l'ocasió d'or que es presenta per canviar el taulell polític.

Amb la dictadura a punt de caure, no es pot cometre «*l'infantilisme*»¹⁰¹ de demanar més competències en forma de Delegacions perquè això seria, a ulls seus, mantenir una actitud col·laboracionista amb el règim que ell vol veure extingit. A la Lliga li retreu aquest ànim bo i recordant que «*Catalunya no pot desapropiar cap ocasió, no desdint els seus destins democràtics, per assolir el lloc que li pertany en la història dels pobles*». En aquesta línia, veu en l'Estatut de Catalunya que aleshores estan bastint les formacions polítiques catalanes i que seria aprovat el 1932 una normativa que pot reflectir els desitjos de plena autonomia de molts catalans. La duresa del relat de Sauret envers el govern de Berenguer i les formacions acòlites es demostra també en la negativa a acceptar amb aconten-

95 Joan SAURET. «Les reserves de la política», *Pla i Muntanya*, 7 d'abril de 1930, p. 5.

96 «Centre Català Republicà», *Pla i Muntanya*, 7 d'abril de 1930, p. 10.

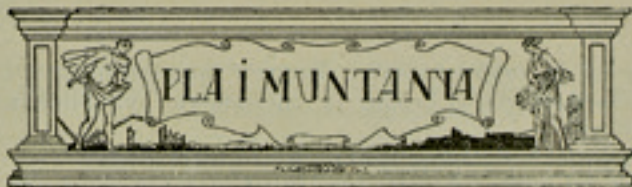
97 «Conferència d'Esquerres Catalanes», *L'Opinió*, 17 d'octubre de 1930, p. 11.

98 Joan SAURET. «Intervencionisme polític», *Pla i Muntanya*, 19 d'agost de 1929, p. 7-8.

99 Joan SAURET. «Les reserves de la política», *Pla i Muntanya*, 7 d'abril de 1930, p. 5.

100 Joan SAURET. «Per una política nova», *Pla i Muntanya*, 24 de març de 1930, p. 5.

101 «Què en costarà de coses aquest monarquisme!», *Pla i Muntanya*, 28 de juliol de 1930, p. 4.

SUBSCRIPCIÓ | Ciutat: 1'50 ptes. trimestre
| Fora: 1'75 * *

Els treballs es publiquen sota la
responsabilitat de llurs autors
i no es manté correspondència

Periòdic quinzenal d'informació

Redacció i Administració: Mercadal, 43

Any VIII

Balaguer 7 Novembre 1932

N.º 103

A les urnes, ciutadans!

L'Esquerra Republicana ha fet pública la candidatura que presenta per la circumscricció de Lleida en les eleccions per a diputats a les Corts Catalanes que han de celebrar-se el dia 20 d'aquest mes. La candidatura, després de passar per la consulta dels diferents organismes del partit, ha estat, finalment, sotmesa a la consideració de tots els associats de les diferents entitats adherides de la circumscricció. De l'escrutini d'aquesta democràtica avantvotació, que assolí un nombre de sufragis esplendorós, n'han sortit els onze noms següents com a candidats:

Francesc Macià Llussà
Enric Canturri Ramonet
Josep Companys Jover
Pere Corominas Muntanya
Josep M.ª España Sirat
Jaume Magre Ubach
Pere Mías Codina
Ricard Palacín Soldevila
Joan Sauret García
Humbert Torres Barberá
Francesc Viadiu Vendrell

Ara cal que els ciutadans d'aquestes terres que senten el neguit de fer del Parlament de Catalunya un organisme liberal, democràtic i esquerrà, dipositin aquests onze

7 de novembre de 1932

Portada

de *Pla i Muntanya*

amb la candidatura

d'Esquerra Republicana

a la circumscricció

de Lleida

per a les eleccions

al Parlament

de Catalunya,

de la qual

en formava part

Joan Sauret.

tament les cessions que l'executiu fa per rebaixar tensions i que es tradueixen, per exemple, a acceptar que la senyera pugui onejar arreu del país. Altre cop afila el verb contra la Lliga, que celebra aquesta mesura perquè veu en aquest gest una mena d'acció caritativa, que no sadolla, ni de bon tros, els seus anhels de renovació:

«Ens van prendre la bandera els dictadors i ara ens la tornen. És això ben bé una pura restitució? Creiem, francament, que no. En el temps que la bandera llugia en les façanes i presidia totes les festes, Catalunya podia manifestar-se lliurement i a les presons i a l'exili no hi havia companys nostres. En l'any 1923 no s'havien produït els greuges que amb tant de dolor hem hagut d'anar sofrint durant aquests sis ominosos anys passats. Ens tornen la bandera, però ens la tornen trossejada. Un simple decret que permeti el lliure us de la bandera no derogarà l'escarni continu de que fou objecte. El regateig de l'amnistia demanada per tot Catalunya no pot encaixar de cap manera amb un excessiu tritlleig de campanes pel fet material que els nostres colors nacionals recobrin (?) l'alt lloc que ocupaven.»¹⁰²

Per acabar d'aigualir la festa que algunes formacions fan a col·lació d'aquesta nova cessió espanyola, el periodista recorda la quantitat de presos polítics catalans que encara estan entre reixes tot i l'amnistia concedida per l'executiu de Madrid. La reivindicació per treure'ls de la presó pot quedar frenada, alerta, amb els entusiasmes derivats de la decisió de la senyera, i encara apunta una cosa més a mode de greuge: l'amnistia «àmplia»¹⁰³ que pregonen els afins al règim no és tal atès el gran nombre de catalans que no han pogut tornar a casa. «Els condemnats de Garraf i molts d'altres no rebran el benifet que s'acaba de promulgar amb motiu de l'aniversari de la mort de la Reina Mare», i rebla: «Els presos polítics d'aquest temps deuen concretament llur reclusió a la mateixa Dictadura [...] l'úni-

ca culpable de les manifestacions contundents ocorregudes ací i lluny d'ací».

La debilitat del govern de Berenguer i l'alça dels afanys republicans mouen Sauret a anar un pas enllà i crear una agrupació catalana republicana a Balaguer. El motiva l'horitzó d'una dictadura morta i l'adveniment d'un nou govern que retorni al poble els drets i la sobirania, i es llença a la creació de l'entitat conjunta amb una seixantena de balaguerins. La importància de l'objectiu és tan gran que la nova agrupació advoca per unes bases àmplies que facilitin l'agrupació de ciutadans, de manera que es basteix «amb un únic programa i, abdicant dels particularismes i de les matisacions en benefici d'una unió sagrada».¹⁰⁴ L'agrupació catalana republicana vol aplegar «homes d'opinió liberal i democràtica de Balaguer» que es reconeixin en un programa que aposta per la «reafirmació de la nostra voluntat en favor de la resolució del problema col·lectiu dels pobles amb personalitat pròpia», «l'acceptació de la República com a forma de govern», i el «respecte absolut per a les creences religioses». En l'esperit d'aquests fonaments polítics hi subjau una voluntat de generositat en benefici d'un bé major, la República. Les discussions i polèmiques entre republicans han de ser gestionades per evitar xocs i problemes que entorpeixin la necessària unió contra el vell i decadent règim. Sauret ho sintetitza d'aquesta manera: «Hem de tractar amb la màxima simpatia els actes col·lectius i particulars de tots aquells afins als ideals que servim».¹⁰⁵

La voluntat d'unió es defensa amb la mirada posada a unes eleccions que han d'acabar d'ensorrar un sistema que ja no pot accionar les palanques de poder per contenir el canvi, que ha de ser en forma de República perquè el republicanisme que greixa la maquinària no es dissoldrà com el sucret del cafè, i ell ho avisa clarament a meitats del 1930, un any abans dels comicis: «Que no llencin massa el cor a l'esperança tots aquells polítics que vaticinen que l'ambient difús del republi-

102 Joan SAURET. «La bandera a trossos», *Pla i Muntanya*, 2 de juny de 1930, p. 5.

103 «L'amnistia a Catalunya», *Pla i Muntanya*, 10 de febrer de 1930, p. 4-5.

104 «Manifest», *Pla i Muntanya*, 10 de març de 1930, p. 3-4.

105 Joan SAURET. «Als nostres amics», *Pla i Muntanya*, 10 de març de 1930, p. 6.

Barcelona, 5 de desembre de 1932

Sessió preparatòria de l'obertura del Parlament de Catalunya, presidida per la Mesa d'edat, formada per: Raimon d'Abadal, Josep Andreu i Abelló, Joaquim Bilbeny i Antoni Dot.

A les bancades dels diputats, amb l'acta a la mà, d'esquerra a dreta, a la primera fila: Joan Tauler, Joan Casanelles, Antoni Xirau, Joan Puig i Ferrer, Josep Irla, Carles Pi i Sunyer, Ventura Gassol, Jaume Simó i Bofarull, Pere Cerezo i Josep Tarradellas.

A la segona fila: Joan Mora, Gaspar Armengol, Joan Balart, Jaume Sellés, Joan Sauret, Antoni Rovira i Virgili, Francesc Arnau i Cortina, Joan Bancells, Joan Lluhi, Josep Fàbrega i, dempeus, Josep Maria Espanya. A la tercera fila, Francesc Farreras i Duran, Joan Casanovas, Francesc Viadiu, Jaume Magre, Josep Companys, Pere Mias, Jaume Serra i Hünter, Laureà Dalmau i Lluís Companys.

En primer pla, mirant a càmera: Gonçal Yvars, Miquel dels Sants Cunillera i Pere Lloret. I de perfil: Lluís Bru i Joan Fronjosà.

També hi apareixen, dempeus, el cap de Cerimonial, Dalmau Costa i l'oficial major, Carles Soldevila.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

canisme culminarà en quatre mítings exacerbadors i es dissoldrà en les parets d'una intel·ligència republicana buida. No. Que no creguin en un republicanisme tan càndid».¹⁰⁶ La República vindrà tard o d'hora. No hi ha marxa enrere en la desfeta del règim. Fan falta, només, les urnes: «Les eleccions no vindran guarnides d'un proteccionisme oportú. Que no es cregui ningú que el poble està tan carent de sensibilitat per admetre un retorn a l'encasillat. [...] L'eleccionisme a l'antiga ja està ben mort i serà il·lusió ridícula ressuscitar-lo, almenys aquesta vegada».

3.2. Esquerra Republicana, l'eina integradora

Els moviments republicans i catalanistes que proliferen a Balaguer i als municipis de la Noguera entre la segona i tercera dècada del segle XX arrelen i configuren una comunitat política de referència per a molts ciutadans. Locals polítics, grups culturals i cafès són indrets de debat, planificacions i anhels d'una nova etapa política que tothom sap s'haurà de bastir, per necessitat, amb el concurs de totes les forces republicanes i catalanistes i una sòlida arquitectura.

Catalunya s'organitza en aquells anys a un ritme que no es veu en cap altre indret de l'Estat espanyol. La cultura obrera, rabassaire i popular del país basteixen unes experiències de col·laboració que floreixen amb nous moviments socials com ateneus, sindicats, corals, grups d'escoltes o centres excursionistes, una extensa xarxa d'institucions que són la clau de volta d'una nova societat civil que es demostra més avançada que l'espanyola. Aquest nou model social té els vímetes per generar diverses tradicions polítiques i culturals de caràcter popular que s'estructuren al voltant de corrents com el republicanisme, l'obrerisme o el catalanisme.

L'escenari local que es viu a la capital de la Noguera en aquest context social es replica en desenes de pobles i ciutats del país, i és la base a partir de la qual eclosiona Esquerra Republicana de Catalunya, una nova formació que poua del substrat catalanista con-

format al voltant de la xarxa d'ateneus, casals, casinets, centres, penyes i col·lectius culturals repartits arreu del territori català. «*Tota la riquesa política i ideològica continguda en la diversitat de centres i casals republicans i catalanistes dispersos arreu de Catalunya i de totes les barriades de Barcelona, no havia confluït mai en un tronc únic, capaç de recollir i donar forma al potencial renovador que arrossegaven. [...] Una entitat capaç de fer indestriables catalanisme i republicanisme, o de posar-hi igual èmfasi semblava una garantia de canvi, [...] el final lògic d'un procés històric endegat a començaments del segle XX*».¹⁰⁷

El teixit de col·lectius és, doncs, la tija que alimenta el partit, impulsat pel grup del setmanari *L'Opinió* format per figures com Joan Lluhí, Joan Casanelles, Pere Comas, Antoni Xirau..., pel Partit Republicà Català de Lluís Companys, pels separatistes d'Estat Català aplegats sota el lideratge de Francesc Macià i per nombrosos centres comarcals del republicanisme federal català històric. La conferència fundacional assenta les bases d'un partit republicà i catalanista capaç d'esdevenir força dirigent, tot apropant les dues grans reivindicacions del moment, la República i l'autonomia de Catalunya, i competent en la tasca d'acabar amb les disgregacions i les debilitats que les esquerres patien ja abans que s'instaurés el règim de Primo de Rivera.

ERC naix al Foment Republicà de Sants el 18 i 19 de març de 1931 amb l'aspiració de ser el pal de paller del catalanisme d'esquerres i Joan Sauret hi és present com un dels representants d'aquests moviments a l'interior de Catalunya, indret on s'ha viscut en els darrers anys una clara evolució política que ha anat abandonant progressivament les tesis monàrquiques per anar-se acomodant a l'abric d'un catalanisme republicà en sintonia amb el batec general del país.¹⁰⁸ Sauret té trenta-dos anys i veu en el nou partit una oportunitat d'aglutinar tot un corrent que necessita ésser ordenat per afrontar l'etapa post-dictadura. Hi participa des d'una posició a peu de carrer, la d'un activista po-

¹⁰⁷ Anna SALLÉS. *Quan Catalunya era d'Esquerra*, p. 11.

¹⁰⁸ Conxita MIR. *Lleida (1899-1936) Caciquisme polític i lluita electoral*.

¹⁰⁶ «Eleccions?», *Pla i Muntanya*, 5 de maig de 1930, p. 4.

Barcelona, 14 de desembre de 1932

Els onze diputats d'Esquerra Republicana de la demarcació de Lleida

en el Ple del Parlament de Catalunya que elegí Francesc Macià com a president de la Generalitat.

D'esquerra a dreta: Francesc Viadiu, Jaume Magre, Enric Canturri, Pere Mias, Josep Maria Espanya,

Francesc Macià, Humbert Torres, Pere Coromines, Ricard Palacín, Josep Companys i Joan Sauret.

Darrere, conversant o badant, s'hi reconeixen: Antoni Rovira i Virgili, Joan Solé i Pla, Pere Valldeoriola,

Miquel Guinart, Carles Gerhard, Joan Selves, Gonçal Yvars, Manuel Galés, Lluís Bru i Joan Tauler.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

lític «de comarques» que es dedica al periodisme i es guanya la vida com a impressor i que ha passat tota la seva joventut vivint en dictadura.

Les ganes de canvi el porten a participar al Congrés fundacional i a col·laborar en aquests moments de transcendència política, ja que és «*hora de grans moviments polítics, és necessari que tots i tothom posem el màxim d'esforç a favor de l'estructuració nova del país*».¹⁰⁹ El nou partit és justament una punta de llança per a forjar aquest nou model de país que reclama tot i el poc marge de temps entre la seva fundació i les eleccions municipals, que s'han de celebrar només tres setmanes més tard. No existeix una estructura interna sòlida i els diversos corrents catalanistes que circulen fan d'ERC una formació amb moltes costures per cosir, però la seva aparició en l'escena política catalana pot servir, escriu el periodista balaguerí, per reforçar l'ànim contra la vella política i les seves praxis. El fet que s'albiri una mínima seriositat a l'hora d'organitzar el catalanisme republicà, dispers fins aleshores en múltiples organitzacions que no han servit per muscular-lo, és un avís per als navegats que creuen que és possible i fins i tot probable un retorn a les èpoques dictatorials i als privilegis per a uns quants.

D'entrada, el nou partit del qual Sauret ja n'és cor-religionari pot servir per fer veure que l'etapa política que s'ha d'obrir després del règim monàrquic no caurà per errors dels propis republicans tot i l'aplec de sensibilitats i tendències diferents que abonen el terreny a convulsions internes que es mantenen latents, entre altres coses, perquè el partit no ha estat tallat pel patró «leninista» que fulmina el discrepant i fa passar la militància per l'adreçador. Aquestes dificultats s'administren millor, però, amb el triomf de la formació a les eleccions municipals de l'abril del 1931, un èxit que cal buscar-lo en la confluència de persones que durant anys van estar relacionats en entitats o associacions i que es van trobar sota un mateix paraigua polític.

En resum; ERC guanya a les urnes perquè els seus candidats i militants havien estat «fent campanya» anys enrere al carrer, i un d'ells era el periodista de Ba-

laguer que es guanyava la vida com a impressor i que des d'adolescent s'havia interessat per la política catalana al seu poble i a l'Argentina.

3.3. Sauret informa: «S'ha proclamat la República!»

Els republicans catalans encaren la cita amb les urnes amb la sensació que el canvi de règim és inevitable. Una setmana abans de les eleccions municipals del 12 d'abril del 1931, una editorial de *Pla i Muntanya* copsa les sensacions que apunten a un nou món que passaria pàgina de la dictadura: «*Tots els símptomes demostren que la massa ciutadana de Catalunya és, avui, políticament sana i que difícilment deixarà influenciar-se sino és per nobles ideals. Cal, doncs, que els partits polítics sàpiguin conservar aquest excel·lent estat d'esperit del poble amb sabiduria i amb rectes procediments*».¹¹⁰ «*L'hora suprema*» és arribada i es planteja com un plebiscit de la monarquia d'Alfons XIII «*en el qual el país ha de demostrar que no vol suportar més la feixuguesa del règim actual i que aspira a la implantació del règim democràtic de la sobirania única del poble encarnat en la República*».¹¹¹ Aital objectiu es pretén assolir amb l'agrupament de les forces republicanes, de manera que a Balaguer s'uneixen els catalanistes del Centre Català Republicà amb els lerrouxistes del Centre Republicà Radical tot conformant una Coalició Republicana que defensa el convingut al Pacte de Sant Sebastià i s'enfronta a una candidatura monàrquica. El programa es basa en la «*revisió de l'obra municipal de la Dictadura*», «*adoptar el referèndum del poble per als acords d'importància*», «*fer un pla d'eixampla, d'urbanització i d'embelliment de la ciutat i dels afores*», «*donar l'ensenyament gratuït, fomentar la cultura general i treballar per a la creació d'un patronat escolar*» i «*defensar enèrgicament els interessos de la Ciutat contra els abusos de les empreses i fer complir rigorosament els contractes de serveis*

110 «Davant de les eleccions», *Pla i Muntanya*, 9 de març de 1931, p. 3.

111 «Al poble de Balaguer», *Pla i Muntanya*, 7 d'abril de 1931, p. 3.

109 «Un compàs d'espera», *Pla i Muntanya*, 22 de juny de 1931, p. 5.

1 de gener de 1933

Carnet de diputat del Parlament de Catalunya de Joan Sauret.

CSM

públics». La Coalició Republicana guanya les eleccions aconseguint un total de 586 vots (49,1%), respecte als 427 sufragis (35,8%) de la candidatura monàrquica.

El consistori es reparteix en nou regidors republicans contra quatre monàrquics. El Bloc Obrer Camperol de Tomàs Pàmies queda a les portes del plenari amb 180 vots (15%): «*L'hora suprema de la regeneració ha sonat enèrgica i imperativa per a les terres d'Espanya i és necessari que les mentalitats dirigents escoltin el toc cordial d'aqueta hora*».¹¹² El nou Ajun-

tament republicà de Balaguer està encapçalat per Francesc Xavier Rúbies, Marcel·lí Valls i Miquel Montardit: batlle, primer i segon tinent d'alcaldia, respectivament. El consistori es completa amb Baltasar Solanes, Francesc Porta, Joan Profitós, Domènec Carrové, Josep Farreny, Sixte Riasol, Manuel Profitós, Domènec Agustí, Josep Maria Santaeugenia i Josep Pla Farreny. Tretze regidors que acaren l'adveniment de la República després que el monarca accepti el suggeriment del govern espanyol, a petició dels líders republicans, d'abandonar Madrid en vista de l'èxit dels candidats que advoquen pel derrocament de la monarquia. El rei ho entoma: «*Las elecciones celebradas el domingo me*

112 «La República de tots», *Pla i Muntanya*, 27 d'abril de 1931, p. 3.

*revelan claramente que no tengo hoy el amor de mi pueblo. [...] Hallaría medios sobrados para mantener mis regias prerrogativas, en eficaz forcejeo con quienes las combaten. Pero, resueltamente, quiero apartarme de cuanto sea lanzar a un compatriota contra otro, en fratricida guerra civil. [...] y mientras habla la nación suspendo deliberadamente el ejercicio del Poder Real y me aparto de España, reconociendola así como única señora de sus destinos».*¹¹³

La situació que es viu s'emmarca en un context d'abrandament polític arreu de Catalunya, després de la proclamació unilateral de la República Catalana que Francesc Macià fa a Barcelona, poques hores abans que a Madrid es declari la República espanyola. El moment és històric i la marxa del Borbó obre de bat a bat les portes de la República, però les noves que es reben a Balaguer i els rumors que s'estenen en relació amb la proclamació inquieten i generen dubtes. Per aquest motiu, el matí del dimarts 14 d'abril els nou edils republicans del consistori es reuneixen en comitè al local del Centre Republicà Radical, al número 32 del Mercadal, per analitzar les poques informacions que van arribant de Barcelona i Madrid i designar càrrecs i tasques en el cas que calguin actes de força. Manquen notícies i es designa un comitè per viatjar fins a Lleida amb l'objectiu de contactar amb membres del Comitè Republicà de la capital de Ponent i aclarir situacions.

Rúbies, Valls, Porta i Carrové surten en auto cap a Lleida, ciutat presa per una gentada que surt al carrer cantant La Marsellesa i brandant banderes republicanes. El tràfec de trucades és trepidant. Alguns parlen amb Barcelona i d'altres amb Madrid, des d'on s'assegura que la República ha triomfat, per bé que encara s'està pendent del Comitè Revolucionari per a obrar i apoderar-se dels organismes oficials. La multitud creix a Lleida, oimés quan s'anuncia l'alliberament dels presos polítics. A vint-i-cinc quilòmetres, espera Joan Sauret a Balaguer telèfon en mà per rebre les comunicacions dels regidors desplaçats a Lleida sobre els esdeveniments. Espera en va. Mentrestant, el Mercadal comença a omplir-se de gent, alguns amb transistors

per escoltar les noves de Ràdio Barcelona, però res és oficial. A les set de la tarda, el mateix Sauret acudeix a l'Ajuntament amb altres representants del Centre Català Republicà i del Centre Republicà Radical per rebre informacions de l'alcalde sortint, Eugeni Sangenís, que els crida per llegir un telegrama del Ministeri de Governació en el qual es desmenteixen els rumors de l'abdicació d'Alfons XIII. Sauret no es creu el comunicat, i inicia una discussió amb el batlle balaguerí, a qui respon donant per feta una notícia que encara no ha estat confirmada ni és oficial, però que sap que arribarà aviat: «Bé, sí, no passa res, però la República és proclamada i no hi ha res a fer».¹¹⁴ Sangenís, en un intent de rebaixar ànims, rebutja amb aquestes paraules: «Aquest telegrama és de les 7 de la tarda i com que ja hi ha temps no cal córrer. Demano tranquil·litat i si és República ja ho fareu demà». Sauret i els altres republicans fan oïdes sordes a aquests mots perquè, diuen, l'única autoritat que s'ha d'acatar és la dels regidors electes que estan a Lleida. Mentre ells no comuniquin alguna nova, els republicans de Balaguer tampoc no decidiran res excepte dues coses: no difondre els telegrams del Borbó i assegurar que l'ordre no sigui alterat ja que va al seu càrrec. Sauret lidera aquest «escamot» republicà i, preparant-se per al que ve, despenja ell mateix de la secretaria del consistori els retrats del Rei i de Primo de Rivera. La República ja ha arribat simbòlicament a l'Ajuntament de Balaguer amb aquesta acció d'un Sauret que, minuts després, és cridat al telèfon perquè el truquen des de Lleida. S'hi posa i la conversa es desenrotlla en aquests termes:

«—Què passa?

—Visca la República!!

—Sí, home, què passa.

—Soy Acquaroni. Ahora sale la comisión. Está proclamada la República...»

La conversa acaba abruptament i Sauret comença a informar companys i ciutadans que la fi de la monarquia és un fet. Arrenca a córrer cap als centres repu-

113 ALFONS XIII. «Al país», ABC, 17 d'abril de 1931, p. 1.

114 «Els actes de la proclamació de la República a Balaguer», Pla i Muntanya, 27 d'abril de 1931, p. 6.

1933

Joan Sauret, diputat
del Parlament de Catalunya.

CSM

blicans de la ciutat i penja les banderes catalana i republicana mentre difon la bona nova arreu. El Mercadal s'enardeix en veure onejar-les i esclata quan arriba Domènec Puigpelat, un pres polític que ha estat alliberat. Poc després, una corrua de cotxes amb banderes republicanes i catalanes fan d'avançada de l'auto dels regidors que tornen de la capital del Segrià. Ovacionats per la multitud, es dirigeixen a la Casa de la Vila, que és tancada. Reclamen entrar-hi perquè «*el poble vol prendre els càrrecs que li pertanyen*».¹¹⁵ Finalment les claus de l'ajuntament són lliurades als regidors electes. Surten al balcó i l'alcalde *in pectore* Xavier Rúbies exclama la frase que condensa els somnis de tants republicans balaguerins: «*Està proclamada la República a Balaguer!*». El regidor Sixte Riasol, a petició dels congregats, clou els parlaments amb un epíleg apoteòsic per aquest 14 d'abril històric: «*Demà tothom festa*».

El Comitè es manté reunit tota la nit per adoptar les disposicions que facin falta en funció de les ordres rebudes i per si s'ha de gestionar l'ordre públic, però la serenor és total. L'endemà, dia 15, a les onze del matí, els regidors entren al saló de plens per a l'acte d'investidura de l'alcalde i la corporació. Francesc Xavier Rúbies parla a la ciutadania després de ser investit, i la ciutat viu una festa. Fins i tot repiquen les campanes de l'església de Santa Maria després de l'elecció de la nova corporació. A l'església s'hi pengen banderes, però no només això, sinó que el propi Sauret n'agafa una de republicana i es dirigeix al quarter de la Guàrdia Civil amb intenció de col·locar-la en un lloc visible de la façana. El segueix un grup de balaguerins que veuen com un sergent li barra el pas i es posa a parlar amb ell. No li impedeix l'acció, i entre els dos la pengen davant les ovacions i els crits dels veïns que han presenciats l'esdeveniment. Animat pel republicanisme del carrer, el periodista no en té prou, i amb una nova bandera a la mà se'n va cap al jutjat de primera instància, indret on realitza dues accions. Penjar-la i retirar el quadre del Borbó. La crònica explica així com és el final de festa a Balaguer: «*El retrat del Borbó feu les delícies del públic amb un "pataxof!" considerable. Els*

visques ja no cal dir-los. [...] I hom donà per acabada la tasca de posar banderes. Ja no se'n podia posar més. Balaguer era republicana de noms i de fets».¹¹⁶

3.4. La republicanització

L'aterratge del somni republicà capgira el país i obliga les noves classes polítiques a encarar-ne la reconstrucció després de set anys llargs de dictadura. D'entrada, el primer objectiu és consolidar el nou sistema i demostrar la fortalesa de les bases de la República, una intenció que ha de servir també per frenar els conservadors i les ànsies de retornar a les praxis de la política passada. En els escrits posteriors a la victòria del 12 d'abril, Sauret focalitza el seu relat en la necessitat de mostrar que el nou model governamental no s'emmarca només en un «*simple canvi de persona*»,¹¹⁷ sinó, sobretot, en una metamorfosi de les maneres de gestionar el país. Aquesta pretensió reclama una premissa bàsica, escriu: «*Ens cal ésser exigents amb nosaltres i amb els problemes plantejats. Totes les atenuacions i indecisions que sorgeixen en aquesta hora política per a escometre les grans reformes seran una mixtificació de la victòria revolucionària*». En resum, el que cal és afrontar el moment polític amb la valentia del qui vol canviar l'ordre establert i perpetuar-ne un de nou i en coherència amb les idees transformadores que es defensaven quan campava el règim dictatorial.

Sauret veu en l'assoliment de la República una fita tan cabdal que no es reserva mots a la manera de consells i alertes. «*No, no ha vingut tot el que ha vingut per a tornar enrera. Precisament si ara "es mana" és perquè els monàrquics feien el que ara no s'ha de fer*».¹¹⁸ Insisteix en la importància del canvi d'època i en una tasca que s'ha de començar a fer per garantir-ne la durabilitat: la «republicanització» de pobles i viles.

¹¹⁵ Ibidem, p. 11.

¹¹⁷ Joan SAURET. «Per una nova Espanya», *Pla i Muntanya*, 8 de juny de 1931, p. 5-6.

¹¹⁸ Joan SAURET. «Nous procediments polítics», *Pla i Muntanya*, 29 de març de 1932, p. 6.

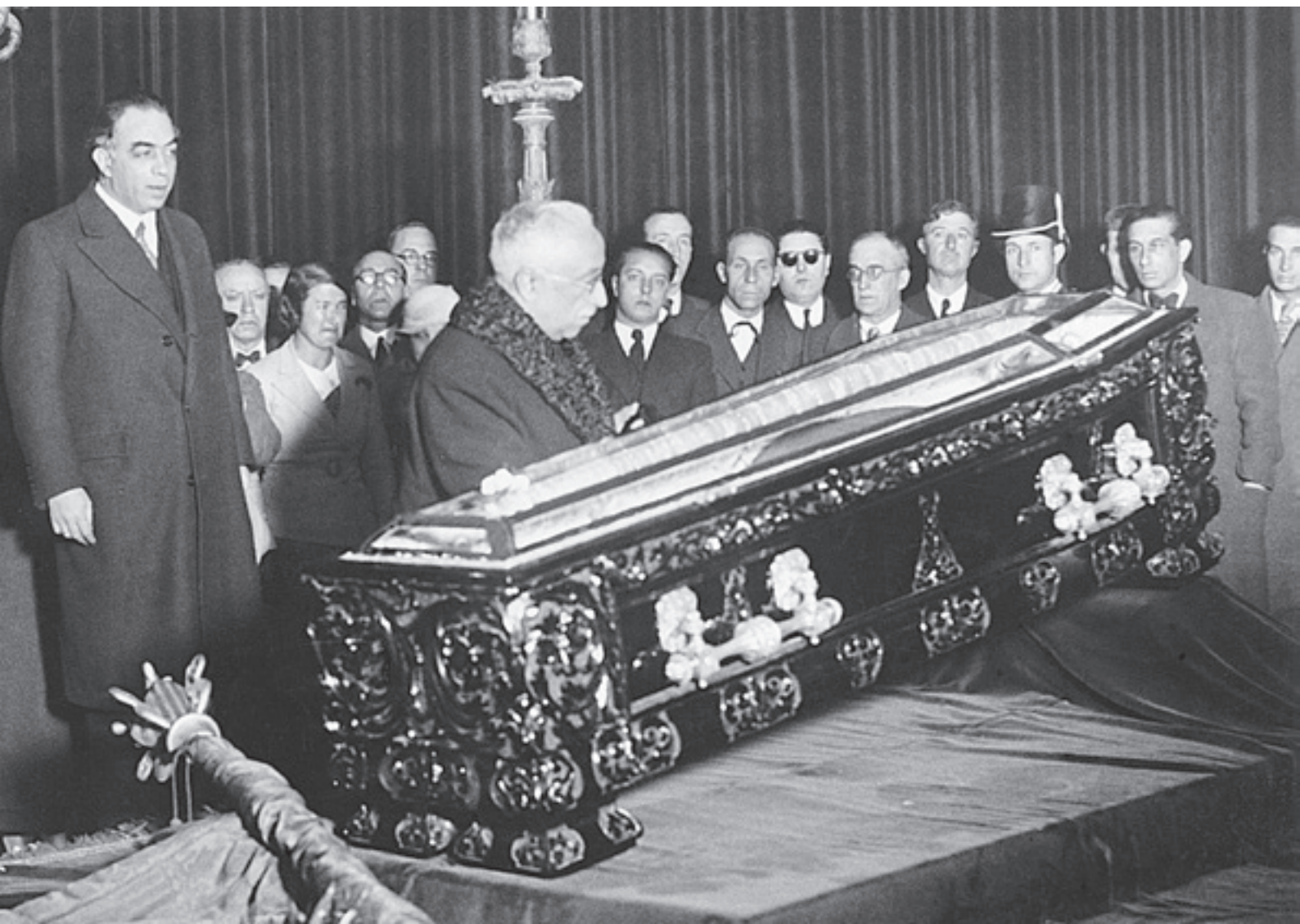
¹¹⁵ Ibidem, p. 7.

Barcelona, 27 de desembre de 1933

Vetlla del president Francesc Macià al Palau de la Generalitat.

Davant del fèretre, Niceto Alcalá-Zamora. Darrere, entre d'altres, Joan Casanovas, Josep Fàbrega, Josep Torres i Pinart, Joan Sauret, Miquel dels Sants Cunillera, Humbert Torres i Josep Companys.

FJI

La victòria a les urnes ha aconseguit fer caure un règim, però creu que s'ha d'ampliar la base social que confiï en els governants sorgits de les eleccions municipals. La República no pot aconseguir en quatre dies la conversió ideològica dels que la veuen com una cosa negativa, però sí pot treballar per a regenerar procediments antiquats i demostrar que en el nou sistema polític no hi ha lloc per als privilegis ni per als abusos de poder. Clar i curt: la millor manera d'aconseguir nous adeptes és treballant en canvis que arribin a tots els estaments del país i que esperonin el progrés i mostrin els beneficis d'un sistema democràtic i més just per a tothom.

Però aquesta recepta per convèncer els opositors no significa una mà oberta a tots aquells que saltin a les files republicanes després d'anys alineats en les formacions monàrquiques. El canvi de jaqueta no pot ser tolerat, i encara que admet que el nou model polític no s'ha de sustentar en la «puresa ideològica» i que s'ha d'enriquir amb les aportacions que també vinguin de les dretes, la novella República no ha d'acceptar en els seus primers passos les incorporacions d'aquells que han pujat al vaixell a darrera hora. El periodista, que dispara directament contra polítics com Manuel Burgos Mazo, fa anar termes bíblics per argumentar-ho: «*Aquestes aportacions no seran sinceres, no mereixeran l'afecte del republicanisme integral, no podran reclamar el respecte de ningú si prèviament no s'han rentat en el Jordà de les idees*». ¹¹⁹ Aquesta «purificació» només ha de ser avalada amb un «*silenci discret, l'apartament momentani del món polític*». Ho té clar a l'hora de tancar la porta als conservadors que mesos enrere feien encara l'aleta a dictadors i Borbons: «*Entreu, vells monàrquics, a les fileres republicanes, crideu la vostra adhesió, demaneu llocs de figuració i vos haurem de dir que, o bé voleu deturar el camí que s'ha traçat el nou règim o voleu servir els vostres interessos particulars o de partit*».

En aquesta línia, Sauret avisa també dels adversaris de la República, els acòlits d'una vella política que pot revifar: «*Guaitem també amb tristesa l'actitud ferrenya*

d'aquells altres que somnien retornar a l'ahir sense cap classe de transigència. I espien l'hora oportuna per a llençar-se a la conquesta del poder». ¹²⁰ Els enemics de la República s'han de combatre amb «*gran serenor*» ¹²¹ i «*obeint el gran foc que han de dur a dins*». I aquesta tasca ha de començar als ajuntaments per «*reparar injustícies*» ¹²² provocades per la dictadura: «*La rehabilitació dels homes i dels organismes que foren perseguits pel règim monàrquic ha estat la primera passa ben donada per la República i no calia esperar menys dels elements que avui dirigeixen els destins de la nova Espanya*». Tot i això, reclama celeritat en l'empresa renovadora que han de cometre els consistoris i insta el govern espanyol a concedir «*un marge de confiança*» als governants municipals per tal que puguin «*actuar amb més llibertat de moviments*», lligats com estan per l'herència de governs dels batlles conservadors. Els municipis s'han de convertir «*en veritables baluards del nou règim, aptes per a desenrotllar l'obra fructífera i renovadora que es fa necessària*». La construcció de la República ha de començar des de baix.

3.5. Desencís federalista

La República ha de ser capaç de regenerar el país a nivell polític, econòmic i social, però també ha de donar resposta a les reivindicacions nacionals històriques. L'ardidesa que Sauret demana per fer front al repte de girar full de la dictadura la reclama també a l'hora d'abordar la qüestió catalana i la seva exigència de plena autonomia. L'anhel nacional el situa en el mateix pla que la missió de gestionar el país des de l'esquerra i amb una visió progressista i de justícia social, però es nota una certa desil·lusió quan escriu sobre aquesta qüestió ja poc després de la proclamació re-

¹¹⁹ «La barrera», *Pla i Muntanya*, 26 de maig de 1931, p. 4.

¹²⁰ Joan SAURET. «Política vella», *Pla i Muntanya*, 28 de setembre de 1931, p. 5.

¹²¹ Joan SAURET. «Política nova», *Pla i Muntanya*, 12 d'octubre de 1931, p. 5.

¹²² «La situació dels Ajuntaments», *Pla i Muntanya*, 11 de maig de 1931, p. 3-4.

Balaguer,

11 de setembre de 1934?

Celebració festiva
de la Diada Nacional
amb un globus
amb el lema
«Catalunya lliure».

ACN

publicana. Flaira una sensació d'oblit per part dels republicans espanyols a l'hora d'abordar a fons la qüestió catalana. Ho testimonia sense embuts: «*Amb això del problema català passa una cosa ben curiosa i és que se li concedeix una gran peremptorietat però no se'l voldria atendre gaire a fons*».¹²³

Carrega contra el menysteniment envers l'afer català apuntant que es pretén solucionar-lo amb simbolismes més que no pas amb competències polítiques que aproximïn a una relació entre iguals i no de subordinació. «*Burots, una mica de bandera, unes planes de lectura a l'escola i tot això resumit en una diputació administrativa autònoma*», lamenta abans de sentenciar: «*El problema de Catalunya o no es comprèn o no s'accepta, amb aquesta tristíssima solució*». El desencís és patent a mesura que passen els mesos i no s'obren vies per a encarrilar un escull que, a parer seu, haurien d'entomar els federalistes que aspiren a la confederació del món per mitjà del pacte entre pobles lliures. No pot entendre com el federalisme amb el qual simpatitza desatén el reclam de Catalunya i engrandeix més les diferències entre els dos països, quan hauria de ser a l'inrevés: «*Cal demanar les màximes llibertats, aquestes llibertats que, com més fondes i sinceres siguin, més ens faran apropar a Espanya*». Separar-se per poder abraçar-se en igualtat, un desig que no s'atén i que, d'alguna manera, el frustra. Malgrat tot, no deixa de tractar aquest tema a les pàgines de la «seva» revista.

En altres ocasions afila la ploma contra aquest federalisme mal entès que «*hem vist posar-se travessers en el camí de les llibertats catalanes en nom, ai!, precisament d'aquell gran liberal i propulsor de petites nacionalitats, el gran federal Pi i Margall*».¹²⁴ Malgrat no ser afí a les tesis independentistes, el polític barceloní aspirava a la construcció, de baix a dalt, d'una nova unió federal davant del projecte centralista dominant. Formulava una idea de federació que s'oposava a la mera descentralització i que s'havia de fonamentar en

el pacte, basat en la igualtat de tracte i l'equitat i entès com «*l'espontani i solemne consentiment de les nostres regions o "províncies" a confederar-se*». Aquestes tesis les pren Sauret per acarar-les amb la curtesa de mires dels que es diuen «*federal de tota la vida*» i que no s'obren a la revisió de l'entesa entre Catalunya i Espanya. «*Els déu que l'ensenyança, l'ordre públic, la justícia, la llengua tot, tot deu concedir-se a la regió autònoma i ells posaran el crit al cel. "Nosaltres som federal de Pi i Margall" i en nom d'ell i la seva doctrina barren el pas a allò mateix que diuen professar "de tota la vida"*». La comparació entre aquestes tesis defensades a finals del segle XIX i els postulats polítics dels que governen el país després de l'abril del 1931 minen l'ànim del polític i periodista balaguerí, que es queixa de la «*miopia cerebral*» que pateix l'Estat espanyol en qüestions federals: «*Només unes quantes veus liberals i republicanes d'una peça estimen de veritat la bondat reestructuradora que contenen els principis pi-margallians*».

El desencís no l'aparta del propòsit de continuar defensant les idees en benefici d'un nou estatus polític per al seu país, i per aquest motiu defensa que l'Estatut de Catalunya haurà de ser inclòs a l'articulat de la Constitució per tal que actuï com un codi legal que no pugui ser superat per les majories de diputats al Congrés. La llei catalana avalada pels ciutadans hauria de ser la barrera de seguretat que impedís que l'Estat espanyol pogués decidir qüestions sobre Catalunya saltant-se els punts de l'Estatut de Núria: «*Són o no són liberals? Si en són s'han de començar a acostumar a no imperialitzar damunt dels pobles que es voten la llibertat*».¹²⁵ L'imperialisme que rebutja també el denuncia en un altre àmbit, el lingüístic. El greuge contra el català li encén l'ànim tot i no mantenir una posició de rebuig respecte al castellà. El valora com una llengua de gran abast, es congratula de poder-lo parlar i respecta que sigui un idioma oficial interregional, però es rebel·la contra la seva imposició i critica durament que els diputats espanyols neguin la possibilitat que el català sigui cooficial. Recorda que altres països

123 Joan SAURET. «Per una nova Espanya», *Pla i Muntanya*, 8 de juny de 1931, p. 5-6.

124 Joan SAURET. «Als federal de tota la vida...», *Pla i Muntanya*, 23 de maig de 1932, p. 6-7.

125 «Liberals de riure», *Pla i Muntanya*, 17 d'agost de 1931, p. 4.

Vilamòs, 20 d'agost de 1934

En el marc d'un llarg cap de setmana de caire polític i cultural per l'Alt Pirineu català, l'Aran i l'Alta Garona, les autoritats catalanes, encapçalades pel president Lluís Companys, feren una parada turística a l'ermita de Sant Miquèu de Vilamòs, del segle XI, d'estil romànic llombard, considerat l'edifici religiós més antic de l'Aran.

D'esquerra a dreta, entre d'altres: Ventura Gassol, Miquel Santaló, Carme Ballester, Joan Alavedra, Lluís Companys, Josep Maria Espanya, Miquel dels Sants Cunillera, Pere Mestres, Joan Tauler, Joan Sauret, Joaquim Dardalló i Pere Valldeoriola.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

propers a Espanya accepten una dualitat oficial en els idiomes, i es frustra novament, gairebé resignat, davant la mentalitat obtusa d'un país que no només no reconeix la seva pròpia diversitat, sinó que intenta fer-lo monocolor.

3.6. A les urnes!

Sauret és un valor a l'alça i al 1r Congrés Nacional d'ERC, celebrat a Barcelona el 13 i 14 de febrer de 1932, és elegit membre del Comitè Executiu. Ja no deixarà mai més de formar part de la direcció del partit.

A finals del 1932 es troba davant la consideració dels electors per primer cop. Els postulats ideològics que amb tanta esma ha defensat en articles i xerrades es posen a la valoració del poble, sota el paraigua d'ERC, la formació hegemònica que aspira a revalidar el poder i que garanteix èxits. El periodista republicà que ha anat esdevenint una de les figures de referència de les esquerres a Ponent es presenta com a candidat a les eleccions al Parlament de Catalunya convocades el 25 d'octubre pel Govern de la Generalitat de Catalunya, presidit per Francesc Macià. Els comicis, juntament amb l'aprovació de l'Estatut, han de concloure el procés d'institucionalització de l'autonomia de Catalunya iniciat amb la recuperació de la Generalitat.

El pas de Sauret a aspirar a ser diputat per la circumscripció de Lleida s'ha d'interpretar des de la lògica d'un home de trenta-tres anys que havia passat gran part de la seva vida estretament vinculat a la política en l'àmbit del catalanisme d'esquerres i republicà. Amics seus com Domènec Carrové, Marcel·lí Valls o Francesc Xavier Rúbies ja havien fet el salt polític un any abans i només era qüestió de temps que ell seguís aquest mateix rumb. El seu món i la seva vocació el portaven. Sauret es presenta, doncs, davant d'una societat lleidatana que ja des de la segona dècada del segle s'havia anat acostant al comportament polític general imperant a Catalunya i que es fonamentava en una clara consciència catalanista.

Els comicis es daten pel 20 de novembre i l'objectiu és escollir 85 diputats, 14 dels quals han de sortir de les comarques lleidatanes i d'acord amb el sistema

electoral de majories i minories. La candidatura guanyadora s'endú tres quartes parts dels escons en joc, i el segon partit, la resta. Els homes majors de vint-i-cinc anys són cridats a votar amb l'elecció pel sistema de llista per vot limitat, el conegut *panachage*, el tipus d'elecció que permet als votants distribuir els seus vots entre candidats pertanyents a diferents llistes. L'elector pot fer-se «la seva llista», però aquesta possibilitat es posa poc en pràctica perquè el votant no acostuma a escollir diferents opcions polítiques en una mateixa contesa electoral i també perquè els propis partits òbviament recomanen que no s'utilitzi aquesta opció de vot argumentant que el que s'ha d'escollir és una idea i no pas noms de persones conegudes.

La candidatura de Sauret s'oficialitza el 30 d'octubre en una assemblea a Lleida mitjançant una votació entre diversos representants dels centres comarcals d'ERC, el partit majoritari a les terres de Ponent i del Pirineu i que es presenta a les eleccions amb la clara aspiració de guanyar-les i revalidar el Govern. Els republicans són els únics que s'acrediten per obtenir les majories i els que tenen possibilitats de guanyar en les cinc circumscripcions del país. S'albira, doncs, la victòria dels republicans, que a Lleida presenten una llista d'onze candidats: al costat de l'«impressor» Sauret hi concorren el president de la Generalitat Francesc Macià, l'industrial Enric Canturri, l'agricultor Josep Companys, els advocats Pere Coromines, Josep Maria Espanya, Pere Mias i Ricard Palacín, els dependents Jaume Magre i Francesc Viadiu i el metge Humbert Torres. La llista ha de competir a la circumscripció amb quatre altres formacions: el Front Proporcionalista Republicà de les comarques de Lleida, que inclou la Lliga Regionalista, Republicans Independents i PRR; el Bloc Obrer Camperol; el Partido Socialista Obrero Español; i el Partit Comunista de Catalunya.

Partits i candidats tenen vint-i-cinc dies per fer campanya electoral i s'afanyen en greixar les màquines internes per recórrer el territori explicant els seus programes i carregant els neulers contra els rivals polítics. De fet, durant aquests dies apareixen noves publicacions per reforçar els relats partidistes com és el cas de *La Lluita*, *Evolución* o *Terra-ferma*. A Balaguer, *Pla i Muntanya* explica algunes de les vicissi-

Superbanhères, 21 d'agost de 1934

Autoritats catalanes de visita a l'Alta Garona, al mirador del Grand Hôtel Superbagnères, que situat a 1.800 metres d'altitud i inaugurat oficialment el 1922, fou una de les primeres fites del turisme de masses als Pirineus.

D'esquerra a dreta, entre d'altres: Ventura Gassol, Víctor Torres, Humbert Torres, Joan Tauler, Lluís Companys, Josep Maria Espanya, Joan Sauret, Josep Escofet, Francesc Riera i Enric Canturri.

JOSEP MARIA SAGARRA /ANC

tuds del candidat Sauret, que visita desenes de pobles de la Noguera acompanyat de personalitats republicanes com l'amic Domènec Carrové, Manuel Gatnau o Josep Angerri. Els comitès d'Esquerra organitzen trobades, mítings i dinars populars per reunir ciutadans a escoltar l'argumentari del candidat, que fa pivotar els discursos sobre les bases de la solvència en la gestió del país, el catalanisme republicà i l'oposició al principal rival, la Lliga Regionalista, a qui posa a les antípodes ideològiques per, així, plantejar un escenari electoral basat en la dicotomia entre la gent d'ERC o els proporcionalistes. No hi ha escala de grisos en aquesta decisió, encara que ell critica els furibunds atacs que dediquen conservadors i comunistes al seu partit: «No creiem recomanable, per a cap sector esquerrista i menys obrerista, el retorn a les velles pràctiques polítiques de considerar la dignitat aliena una cosa menyspreable».¹²⁶ En aquest context d'eferescència electoral, el polític també posa l'accent discursiu en l'activitat coral de la seva formació, una idea que busca l'allunyament d'una concepció personalista de la candidatura atesa la participació del president Macià a la llista lleidatana. Per al candidat balaguerí, el que compta són les idees i no les persones, tot pronosticant una victòria d'ERC el dia 20.

L'averany es compleix, i els catalanistes republicans obtenen una victòria esclatant a les urnes després d'una campanya contra seva amb «males arts», com es denuncien a les pàgines de *Pla i Muntanya*. Joan Sauret viu l'escrutini des del Centre Català Republicà de Balaguer. Enganxat al telèfon i amb la ràdio posada, els resultats que arriben a la plaça Mercadal són falaguers per ERC ja des del principi. El candidat rep un telefonema des de Tremp per informar-lo de les bones xifres que superen els del proporcionalista Josep Llari, i la nit es fa més planera perquè l'èxit que s'esperava va cristal·litzant. El tràfec de delegats que duen actes i escriuen els resultats a la pissarra és intens i el telefonista Joan Llorens perboca notícies. La ràdio avança poc abans de les deu de la nit que la victòria d'ERC és un fet, però manca per saber si els republicans s'im-

posen a Balaguer ciutat i al districte. «*Fins les quatre de la matinada, després de rebre les actes que portaven dels pobles d'Agramunt, Anya i Artesa els nostres amics, no es donà per acabada la feina. A Lleida, ens deien, contínuament, que sobrepujàvem de mils*».¹²⁷

L'èxit electoral a Catalunya és absolut tot i que ERC, amb el 32% dels vots no aconsegueix la victòria a la ciutat de Balaguer, on s'imposa el Front Proporcionalista amb un 39%, un marge que celebren els republicans, conscients de l'ascendent dels candidats conservadors sobre la ciutadania i de les pressions i males arts «*de corredors de vots*». On sí venç Esquerra és al districte de Balaguer amb el 52% dels vots enfront el 38% del Front Proporcionalista, un èxit que es repeteix amb idèntic resultat a nivell de la circumscripció de Lleida.

Les urnes també donen uns bons resultats al BOC —els millors que obtenen a tot Catalunya— sens dubte per la presència de dos destacats balaguerins entre els seus candidats: Tomàs Pàmies i Pere Ardiaca. Els comunistes assoleixen un destacadíssim 28% dels vots a la ciutat, que baixa al 9% al districte i al 7% a la província.

Joan Sauret és el candidat d'ERC que aconsegueix més vots a la seva ciutat amb 413 suports, per sota dels 487 del vencedor balaguerí, Josep Cabeceran, del Front liderat per la Lliga Regionalista. Els sufragis que recull al districte de Balaguer es fixen en 6.445, i a la circumscripció n'obté 31.546 essent el sisè candidat més votat de les eleccions a Lleida precedit per Josep Companys, Francesc Viadiu, Pere Coromines, Francesc Macià i Humbert Torres, que serà el candidat amb més suports dels comicis.

Un cop resolt l'escrutini, la revista concreta alguns detalls de les eleccions i es llegeix entre línies una voluntat de passar comptes amb els rivals d'ERC: es parla de la gran tasca duta a terme pel Centre Català Republicà «*malgrat coaccions increïbles*», de les «*trampes i jugades dels vells elements polítics*» i també de l'actitud agressiva contra Esquerra que han demostrat els comunistes del Bloc Obrer Camperol, de qui es diu

126 Joan SAURET. «Davant les eleccions», *Pla i Muntanya*, 10 d'octubre de 1932, p. 6.

127 «Les eleccions al districte de Balaguer», *Pla i Muntanya*, 24 de desembre de 1932, p.3-12.

Banhèras de Luishon, 21 d'agost de 1934

Autoritats catalanes de visita a l'Alta Garona, rebudes per les autoritats locals, davant l'estàtua d'Antoine Mégret d'Étigny —obra de l'escultor Gustave Adolphe Désiré Crauk— situada a la plaça de les Termes.

D'esquerra a dreta, entre d'altres: Joan Sauret, Jaume Aiguader, Enric Canturri, Lluís Companys, Josep Maria Espanya, Miquel Santaló, Pere Valldeoriola i Humbert Torres.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

que consideraven «*menys dolorosa la victòria de la Lliga que la de l'Esquerra*» i a qui s'acusa d'adulterar els resultats fent «*colar vots falsos*».

El clergat lleidatà també rep de valent per haver-se posicionat a favor de la candidatura proporcionalista tot i que, curiosament, es compten fins a sis dels seus candidats «*que ni són catòlics ni els defensaran mai*». Els republicans de la revista balaguerina arrasen els prelatos: «*S'ha vist ben clar que alguns capellans en aquest món no tenen altra missió que caciquejar i apuntalar els terratinents i totes les patums dels pobles. Inconscients!*». En aquesta mena d'ajustament de comptes també es denuncia d'una manera rotunda la compra de vots per part dels partits conservadors alhora que s'explica que, en alguns pobles de la Noguera, es feien circular paperetes d'ERC falses, un fet que obliga els republicans a fer una «*ronda mòbil*» pel districte amb la finalitat de controlar la bona marxa dels comicis. Com a botó de mostra, un cas: «*Es rebé un avis de l'Assentiu que Mn. Iglésies de Mollé coaccionava els treballadors, i en menys d'un quart es presentava allí una ronda a impedir això i a evitar alguna altra "coseta" que es preparava*».

La victòria d'ERC «*estengué per tota la ciutat una alegria desacostumada en qüestions electorals*». Tant és així, que els infants corren cap a Sauret a demanar-li festa a les escoles per a l'endemà. Aquest prec ingenu arriba a ser atès per l'alcalde de la ciutat, que ordena jornada festiva als centres balaguerins per al dilluns 21 de novembre. La tarda d'aquell dia, el piro tècnic Manuel Gatnau prepara amb l'ajuda de diversos veïns «*un monumental globus*» en el qual hi va enganxada una gran senyera de tretze metres. Sobrevola la ciutat durant hores per celebrar la victòria republicana que porta Sauret al Parlament, el centre del poder polític del país.

3.7. Il·lustre

Joan Sauret estrena l'escó parlamentari el 6 de desembre del 1932, dues setmanes després dels comicis. Lluís Companys és votat com a nou president de la cambra el 14 de desembre, el mateix dia que Fran-

cesc Macià és escollit 122è president de la Generalitat. Set dies més tard es presenta el nou Govern de Catalunya amb: Joan Lluhí, cap del Consell Executiu i Obres Públiques; Pere Comas, Justícia i Dret; Josep Tarradellas, Governació i Sanitat; Carles Pi i Sunyer, Hisenda; Ventura Gassol, Cultura; Antoni Xirau, Agricultura i Economia; i Francesc Xavier Casals, Treball i Assistència Social.

La vida del nou il·lustre diputat es desenvolupa a cavall entre Barcelona, on hi té la feina, i Balaguer, on hi té la dona i els tres fills de nou, set i cinc anys. En aquesta estrena com a parlamentari, mena una vida atrafegada entre les qüestions de la cambra, els quefers del partit i els articles a la premsa. *La Humanitat* i *La Campana de Gràcia* desplacen la dedicació que fins feia poc dedicava a *Pla i Muntanya*, revista que no abandona però on ja no escriu amb la mateixa freqüència que antany. El totterreny del periodisme local que era Sauret a finals de la dècada del 1920 queda pel record, encara que el republicà continua mantenint el seu caràcter aqueferat fins al punt que algun periòdic barceloní posa l'accent, mig en broma mig seriosament, en la dèria pel treball que té el balaguerí: «*L'altre dia, el diputat per Lleida, senyor Sauret, anava tot atrafegat per les Rambles. L'acompanyava l'alcalde d'Artesa de Segre. Es veu que en duïen alguna de cap perquè feien cara d'estar molt preocupats. Aquesta política! Per fugir del "mundanal ruido" se'n van anar a sopar a la Pensión "La Verdad" del carrer del Carme, ai! del carrer de Sant Sever, i després de sopar —com que es trobaven a dues passes— van anar a acabar la conferència als claustres de la Catedral. D'això se'n diu un diputat treballador. Res de soroll, res de propaganda. Treballar i res més que treballar. I a la quieta, fugint de les exhibicions. Consti, però, que tot això no ens sorpren. D'ençà que sabem que el senyor Sauret es gasa set pessetes i mitja cada dia comprant revistes tècniques i polítiques als quioscos de les Rambles, no ens vé res de nou*».¹²⁸

L'anècdota d'aquesta petita crònica sobre els assumptes de Sauret acredita dues coses; la seva inqui-

128 PICK-UP. «La setmana parlamentària», *La Rambla*, 15 de maig de 1933, p. 5.

Barcelona, 10 de setembre de 1934

Delegació d'Esquerra Republicana que visita el president Companys per tal de fer-li entrega d'un manifest de suport al proletariat madrileny, després d'uns incidents ocorreguts a la capital de l'Estat.

D'esquerra a dreta: Josep Antoni Trabal, Joan Tauler, Joan Sauret, Amadeu Colldeforns, Josep Badia, Lluís Bru, Jaume Aiguader, Josep Tomàs i Piera, Lluís Companys, Manuel Galés, Francesc Farreras i Duran, Joan Baptista Soler i Bru, Martí Rouret i Artemi Aiguader.

MERLETTI / IEFC

etud sempiterna i la rellevància que comença a agafar als mitjans de comunicació com a personatge públic. El seu nom sovinteja a les planes dels periòdics de la capital, alguns cops en informacions i en d'altres en les peces de safareig polític que s'escriuen als passadissos del Parlament, on se'l veu sovint amb Enric Canturri, Jaume Magre i Francesc Viadiu, coneguts entre els amics i els diputats com «els quatre genets de l'apocalipsi». Com a apunt curiós, diversos parlamentaris i membres d'ERC també fan referència a Sauret amb el sobrenom afectuós de «*lo gitano de Balaguer*»¹²⁹ pel seu aspecte d'home bru i escardalenc.

Parla i conversa amb els periodistes que cobreixen les informacions parlamentàries, que escriuen d'ell que «*fa tots els esforços imaginables per animar els passadissos*».¹³⁰ El diputat se sincera en alguns aspectes superflus però que demostren el tarannà senzill i poc procliu a perdre el temps. No viu amb excessiva eufòria l'obertura del bar al Parlament, l'abril del 1933, i tampoc li agraden les filigranes d'oratoría d'alguns parlamentaris, que inclouen llatinades als seus discursos: «*Aviat no podrem venir perquè no entendrem res els que no sabem llatí*». Totes aquestes notes de color exposen la seva comoditat en els primers mesos de la seva nova responsabilitat política, que fa servir per alertar mancances i denunciar incidents.

La primera gran intervenció que té des del faristol de la Cambra és en referència a una tragèdia ocorreguda al seu poble. Un aplec de carlins acaba amb un assassinat a Balaguer. Explica en la seva al·locució que el 10 de setembre del 1933 unes tres-centes persones arriben en cotxes a la capital de la Noguera per anar a oir missa al Santuari del Sant Crist, on fan sonar els clàssics tocs de corneta del requetè cofats amb boines carlines. Posteriorment se'n van a celebrar un aplec carlí a Camarasa i, un cop finalitzat, tornen a Balaguer amb intenció de visitar alguns racons patrimonials de la ciutat, inclosa l'església de Santa Maria. Al-

guns d'ells pugen fins als peus del campanar i d'altres es queden al Mercadal.

No obstant, aquesta «visita turística» no transcorre amb normalitat atès que joves comunistes de la localitat s'assabenten de la presència dels tradicionalistes, a qui pretenen barrar el pas per frenar el que consideren una «provocació feixista». Primer els canten La Internacional i els impel·leixen a treure's les boines però la negativa dels forasters encrespa els joves locals, que inicien un enfrontament violent amb els homes que hi havia a la plaça. Els que baixen de Santa Maria s'uneixen als companys per endurir la resposta contra els comunistes, fins que un jove balaguerí, Marià Pujol i Pàmies, cau desplomat al terra a causa d'un punyal clavat al cor.¹³¹ La detenció de seixanta carlins després de la tràgica baralla no dona peu a cap sentència incriminatória. Poques setmanes després de la mort del jove comunista ja no queda cap detingut i no s'obre judici contra cap sospitós.

L'assumpte arriba al Parlament de Catalunya de la mà de Sauret, que en la sessió del 18 d'octubre exposa els fets i, indignat, recorda que la mort del noi balaguerí no ha tingut càstig perquè el criminal no ha estat identificat. En aquesta tessitura, denuncia que l'excursió dels carlins posa en entredit la diligència del Govern de la Generalitat en la gestió de l'ordre públic i apunta que la multitudinària trobada no tenia el permís de Governació Civil per a fer-se, un extrem que l'escandalitza per la magnitud de la concentració i per l'actitud dels seus membres: «*Atès això, jo demano al senyor Conseller de Governació que vegi la forma que tingui a les seves mans perquè no puguin passar d'avui endavant aquests actes provocatius perquè ara sembla que és possible que en un moment determinat pugui fer-se una excursió i en aquesta excursió, tranquil·lament, es pugui faltar a tota ètica i a les Lleis de la República, especialment la de l'ordre públic, puix aquestes manifestacions o romeries s'haurien de vigilar d'apropr*».¹³²

129 Entrevista amb Xavier Ribert, el febrer de 2022. El març del 2001, quan aquest era secretari d'Organització d'ERC-Balaguer, l'exdiputat Víctor Torres li va explicar aquesta anècdota.

130 Lluís AYMAMÍ I BAUDINA. «La setmana parlamentària», *La Rambla*, 10 d'abril de 1933, p. 3.

131 Marià Pujol i Pàmies, era cosí de Teresa Pàmies.

132 «Els fets de Balaguer al Parlament de Catalunya», *Pla i Muntanya*, 13 de novembre de 1933, p. 4-5.

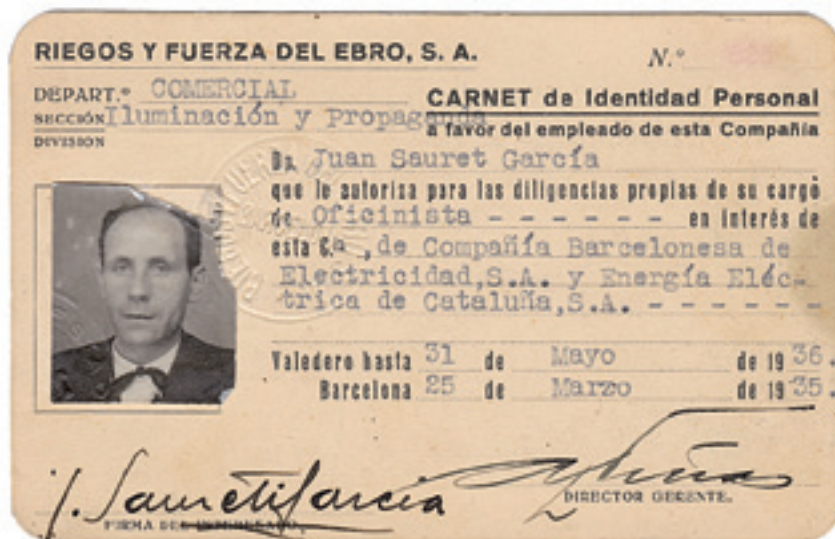
Barcelona, 21 de setembre de 1934

Presca de possessió de Joan Tauler com a director general de Treball.

D'esquerra a dreta, entre d'altres: Joaquim Dardalló, Jaume Sellés, Joan Sauret, Josep Maria Espanya, Joan Tauler, Lluís Companys, Nicolau Battestini, Martí Barrera, Josep Jové i Sarroca...

MERLETTI / IEFC

25 de març de 1935

Carnet laboral de Joan Sauret a Riegos y Fuerza del Ebro, SA.

CSM

Sauret ensenya personalitat política en el fet de carregar contra un conseller que és del seu propi partit a col·lació d'aquest tràgic afer que augura una època de tensions i violències al país i que ja es veu alguns cops a l'hemicicle. Una crònica parlamentària a *El Diluvio* relata una dura trifulga produïda el maig del 1933 entre dos diputats:¹³³ Joan Fronjosà, de la USC, s'enganxa amb el lligaire Josep Maria Casabò a partir d'una discussió que va pujant de to sobre el Govern, el poder judicial i la vaga de la Canadenca de 1919. La picabaralla dialèctica acaba amb el socialista corrent en direcció a l'escó del lligaire amb intenció d'agredir-lo, un extrem que és evitat per alguns diputats d'ERC com Francesc Riera, Francesc Arnau i el propi Sauret, que frena Fronjosà tot i haver atiat just abans la bronquina parlamentària amb algun crit.

Els primers mesos al Parlament els dedica a tractar qüestions «de carrer» que tramet directament al president Francesc Macià, amb qui despatxa ocasionalment

per tal d'arranjat millores en les instal·lacions d'aigües en alguns municipis catalans i explorar la viabilitat d'habilitar un centre psiquiàtric a la ciutat de Lleida. Aquestes pretensions municipals que gestiona des de la capital tracen el perfil d'un polític que no s'allunya dels problemes quotidians de viles i ciutats, que trepitja amb freqüència. Juntament amb altres diputats, el republicà balaguerí realitza rutes pel territori per conèixer la realitat del país més enllà dels centres de poder, a vegades convertits en bombolles. Visita Lleida, Tàrrrega, Girona, Caldes de Montbui, Figueres... on es reuneix amb alcaldes i regidors i, en ocasions, també presideix actes en representació del Parlament. Un dels que serva amb més afecte es produeix a Balaguer, on és l'encarregat de posar la primera pedra del nou hospital de la ciutat al costat de l'alcalde.¹³⁴

El Sauret que pocs anys enrere maldava per donar informacions ha passat a ésser el centre de la notícia. És un canvi de perspectiva que el posa a primera

133 «Parlamento de Cataluña», *El Diluvio*, 18 de maig de 1933, p. 6.

134 «El día a la Generalitat», *La Veu de Catalunya*, 22 de setembre de 1934, p.11.

**Barcelona,
1 de desembre de 1935**

La redacció de
La Humanitat
fa una ofrena floral
a la tomba
de Francesc Layret
en la commemoració
del quinze aniversari
del seu assassinat.
D'esquerra a dreta:
Manuel Companys,
Joan Sauret, Joan Tauler
i Josep Roig i Guivernau.
CSM

fila dels avatars polítics del moment, alguns dels quals queden fixats als annals de la història del país. El funeral del president Macià, mort sobtadament el 25 de desembre del 1933, el viu en primera persona i ho testimonien diverses cròniques. Forma part del grup de diputats que reben l'armó de les despulles del president, a qui vetllen i li posen una corona de flors en nom del Parlament de Catalunya després del seguici fúnebre que ha recorregut algunes de les vies més cèntriques de Barcelona. A l'acte de comiat el segueix, dies després, la qüestió del successor de Macià. La majoria parlamentària d'Esquerra es reuneix el 28 de desembre per abordar l'elecció del nom del president del país. Sauret arriba amb un grup de diputats que avancen als periodistes una informació que no apunta a una conclusió ràpida: «Serà una reunió llarga».¹³⁵ Ho és. Els republicans debaten al voltant del nou líder i sobre qüestions d'interpretació sobre els articles de l'Estatut intern en relació amb l'elecció del president. Al final de la reunió, els parlamentaris apunten novament una frase que té un destinatari clar, la Lliga Regionalista. Preguntats per si els conservadors votaran el candidat proposat per ERC, declaren; «Ara no és qüestió de fer obra de partit, sinó de fer obra nacional».

El procés de successió de Macià és el tema del darrer article publicat per Sauret, el 1980. En la crònica recorda els debats i les discussions dels diputats d'Esquerra en relació amb el perfil del nou president. Apunta que els dirigents provinents d'Estat Català —Gassol, Aiguader, Dencàs...— aposten per un president «*molt catalanista*»¹³⁶ que no intervingui en política i delegui funcions a un conseller primer, una tesi que es confronta amb la idea d'altres parlamentaris republicans, afins a Companys, que defensen el paper d'un president «*actiu, marcadament polític i social que defensés els postulats del Partit*». Un nom apareix com a possible candidat, el del lleidatà Humbert Torres, però el recorregut d'aquesta candidatura és frenat per ell mateix. El

doctor Torres li fa avinent a Sauret que no es presentarà en el cas que Companys faci el pas d'esdevenir aspirant oficial a la presidència de la Generalitat: «*Els qui coneixíem la vella amistat que unia políticament ambdós catalanistes republicans, no ens estranyava gens el gest del gran líder lleidatà*». Les reunions van més enllà del Parlament, i segons explica el balaguerí, els diputats es troben també en un hotel del carrer Santa Anna, a prop de Canaletes, i al Casal d'Esquerra de la Rambla de Catalunya. Les converses s'allarguen sense concretar cap nom fins que el diputat Pere Coromines pren la paraula: «*Jo crec que aquí fa falta un "desvergonyit" que posi les coses ben netes i clares, i aquest home seré jo: Lluís Companys ha declarat la seva candidatura i ara nosaltres només hem de dir si volem o no que ell sigui el nostre candidat*». Aquests mots, escriu Sauret, desbrossen el camí i els diputats d'ERC avalen la proposta. Finalment, el 31 de desembre, Lluís Companys és escollit pel Parlament, per 56 vots a favor i 6 en blanc, amb l'abstenció de la Lliga.

La valoració dels primers mesos de legislatura és positiva, segons ell. Ho diu en diverses entrevistes als mitjans de comunicació. Al diari *La Rambla* respon a tres preguntes sobre la tasca del Parlament, les lleis que cal posar en marxa i el paper de la Lliga. El diputat posa un primer accent en la llei que considera la millor que s'ha tirat endavant d'ençà de l'inici del mandat, la de Contractes de Conreu. La conflictivitat al camp obligava el Govern de la Generalitat a impulsar una legislació que anés encaminada a protegir el camperol i evitar que fos expulsat de les terres que treballava. Amb aquest objectiu s'estipula que la durada mínima dels arrendaments ha de ser de sis anys, i que el treballador de les terres ha de tenir el dret d'adquisició d'aquestes mitjançant l'abonament del seu valor al propietari. Per Sauret, aquest articulat «*ha enrutllat la satisfacció dels catalanistes i republicans*»,¹³⁷ encara que reclama celeritat en la marxa legislativa per tal d'implementar-lo el més aviat possible. En relació amb les normatives que ha de tirar endavant l'executiu de Companys, el republicà explica que les prioritats del

135 «La majoria parlamentària de l'Esquerra es reuneix per a tractar de l'elecció de President de la Generalitat», *La Veu de Catalunya*, 29 de desembre de 1933, p.10.

136 Joan SAURET. «El successor de Macià», *L'Avenç*, gener de 1980, p. 42

137 «El Parlament català, obra viva», *La Rambla*, 4 de juny de 1934, p. 1.

Barcelona, circa 1936

Àpat de germanor de la redacció de *La Humanitat*.

D'esquerra a dreta, entre d'altres, dempeus: Vicenç Verni i Joan Sauret;
asseguts, Josep Maria Lladó, Josep Roig i Guivernau i Manuel Companys.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

Govern estan lligades als traspassos de competències, de manera que apunta que els reglaments en qüestions de millora de l'eficiència d'assegurances socials o la xarxa de comunicacions hauran d'esperar els ciutats transferiments. En aquest sentit fixa les voluntats del Govern en el desplegament de la Llei Municipal, i la «*lleï electoral i referèndum*». Preguntat finalment pel paper dels regionalistes, no creu que l'allunyament d'aquest partit de la tasca governamental en pugui perjudicar la seva marxa com tampoc posa en risc la implantació de l'Estatut. Opina que intentar reintegrar la Lliga a la tasca legislativa és una acció inútil, però lamenta que aquest distanciament també sigui patent a Madrid, on aposta per una acció política acordada.

3.8. El «traïdor»

«*El meu pare no era un revolucionari ni tampoc un radical. Mai no ho va ser. Era un polític que tenia les idees clares i que sempre va defensar el diàleg i el pacte abans que la trencadissa*». ¹³⁸ El record que té Enric Sauret del seu progenitor serveix per entendre les decisions i accions que Joan Sauret va prendre davant dels episodis socials i polítics als que es va enfrontar i que van reportar-li en alguna ocasió crítiques i retrets dels qui creien que pecava de prudent. El 6 d'octubre del 1934 va ser un d'aquests moments.

La caiguda del govern de Ricard Samper i la formació d'un nou executiu per part d'Alejandro Lerroux en el qual hi participen tres membres de la Confederación Española de Derechas Autónomas (CEDA) agafa Joan Sauret a Barcelona, al Parlament, on hi ha sessió de tarda. És dijous 4 d'octubre del 1934 i diversos partits d'esquerres i de centreesquerra creuen que la República es troba en mans d'aquells que havien intentat derrocar-la ja des d'un primer moment, una situació que consideren greu, oimés si es té en compte l'auge dels feixismes a Europa, un vent de cua que pot impulsar un retorn a l'antic règim. Al capdavant de la República hi ha ara alguns dels seus enemics, un escenari que genera

4 de febrer de 1936

Cartell d'un míting a Vilanova i la Geltrú de la campanya del Front d'Esquerres per a les eleccions legislatives, amb la participació d'Enric Bisbal, Joan Coloma, Dolors Soler, Josep Fontbernat, Joan Sauret, Josep Quero i Antoni Maria Sbert.
UB-BPR

¹³⁸ Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

Barcelona, 19 de febrer de 1936

Els diputats d'Esquerra Republicana de Catalunya es reuniren al Parlament per a preparar la reobertura del mateix, després dels setze mesos de tancament del bienni negre.

S'hi reconeixen, entre d'altres: Antoni Dot, Joan Casanovas, Pere Coromines, Martí Rouret, Lluís Bru, Josep Fàbrega, Francesc Arnau, Joan Balart, Francesc Farreras i Duran, Josep Fontbernat, Joan Mora, Joan Puig i Ferrer, Nicolau Battestini, Josep Maria Espanya, Joaquim Bilbeny, Joan Sauret, Antoni Rovira i Virgili, Jaume Sellés, Jaume Serra i Hünter, Pere Blasi, Francesc Ribas, Josep Irla, Humbert Torres, Francesc Riera, Carles Gerhard, Miquel Guinart, Josep Companys, Joan Bancells, Xavier Casademunt...

BRANGULÍ / ANC

una reacció contra el nou govern conservador en forma de convocatòria de vaga general revolucionària. L'endemà comença una aturada a Espanya promoguda fonamentalment pel PSOE i la UGT que és neutralitzada arreu excepte a dos indrets; Astúries i Catalunya. A Barcelona, el president de la Generalitat, Lluís Companys, consulta diversos diputats que s'acosten a Palau abans d'anar al Parlament, on hi torna a haver ple. Parlamentaris i curiosos omplen els passadissos i el bar a l'espera dels membres del Govern, que s'endarrereixen i obliguen a aplaçar l'obertura de la sessió, que finalment arrenca a les cinc i vint minuts de la tarda amb un hemicicle al complet i unes tribunes curulles de periodistes i personalitats polítiques. Però la transcendència del moment no es tradueix a la cambra, on es resol un acte curt i sense cap mena d'abast polític. El conseller d'Hisenda, Martí Esteve, demana al president la suspensió de la sessió atès que les circumstàncies impedeixen tractar com cal els assumptes de l'ordre del dia. El president Joan Casanovas accedeix i cancel·la el Ple per major enuig de molts diputats, que creuen que han perdut tota la tarda al Parlament quan haurien pogut fer servei a les respectives ciutats i comarques, moltes d'elles avalotades pels revolucionaris.

Sauret és un dels enfadats, vol sortir cap a Balaguer per tractar d'ajudar a gestionar els problemes d'ordre públic que es puguin derivar de la vaga. L'alcaldia de la ciutat l'ocupa des de les eleccions municipals del gener de 1934 el seu amic Domènec Carrové, que intenta mantenir la pau als carrers durant tot el dia 5 d'octubre, i ho aconsegueix. Ho fa sense l'ajuda de la Guàrdia Civil, que seguint ordres, s'aquartera i no respon davant del perill d'una rebel·lió armada a la ciutat com sí passa en altres indrets del país. Carrové i Sauret parlen per telèfon durant el dia, un a Balaguer i l'altre a Barcelona. Sabedors que la policia no actuarà, alcalde i diputat conclouen que cal fer sortir el sometent armat per evitar trifulgues i impedir que els elements revolucionaris prenguin el control del carrer amb l'objectiu d'entrar també al consistori. El moviment vaguista avança a Catalunya però a Balaguer es manté una calma tensa, amb alguns sindicalistes als carrers però superats en nombre per membres de la milícia, liderada per Artur Pujades i Mateu Delsams. Batlle i parlamen-

tari resolen poques hores després una segona determinació impel·lits per la temença de xocs violents amb armes pel mig: «*Tinc por que aquí a Barcelona passi alguna cosa*»,¹³⁹ li confessa Sauret a Carrové, qui té la darrera paraula en les decisions competents al municipi. El batlle republicà consulta també amb diversos regidors i pren la decisió de traslladar les armes de l'armeria a un lloc segur; el consistori. Les informacions que li arriben a l'alcalde sobre l'assalt a les armeries per part dels revoltosos en diverses poblacions del país el posa en avís, i actua en previsió per evitar que pugui córrer la sang pels carrers de la ciutat.

Amb les armes protegides pels responsables municipals i amb el sometent patrullant, Sauret arriba a Balaguer i es reuneix amb Carrové, a qui li explica les seves impressions sobre el que ha vist i sentit a la capital. Amb un punt de temença per com poden avançar els esdeveniments, el diputat no desaprofita oportunitats per demanar calma i prudència als veïns i amics que es va trobant durant les hores de crisi.

El dia 6 d'octubre, la situació es complica per l'aparició de nombrosos revolucionaris apostats al pont de Sant Miquel, des d'on controlen les comunicacions per carretera impedit el pas a diversos vehicles. Les mesures a prendre són delicades perquè el risc d'un enfrontament armat és real i fins i tot probable. Cal enviar el sometent al pont, però el dubte plana sobre alcalde, regidors i diputat: què fer si els revolucionaris es neguen a acceptar el desallotjament que pretén l'escamot municipal de Pujades i Delsams? Disparar. És el determini per si la «negociació» va de gairell. Apretar els gallets de les armes com a darrer recurs per dissoldre la tropa revolucionària. És l'ordre. Els membres del sometent surten de l'Ajuntament a les tres de la tarda, travessen el Mercadal, emboquen la banqueta, al costat del riu. La milícia ja té contacte visual amb els vaguistes, que també van armats. Davant per davant, Pujades s'avança i insta a la dissolució de la mobilització, una petició que no és acceptada pels revoltats. La tensió augmenta fins al punt que els dos grups s'encanonen amb les armes amb clara intenció de dis-

139 Entrevista a Andrés Viola i Estany, advocat i exalcalde de Balaguer. 5 d'octubre de 2012.

Barcelona, circa 1936

Josep Sauret i la seva esposa Càndida Mateu el dia del seu casament, acompanyats d'amics i familiars, entre els quals Joan Sauret, Emília Armengol i el seu fill Joan.

CSM

parar-les. Sometent i escamot mantenen el pols però ningú s'atreveix a iniciar el tiroteig. A les files revolucionàries s'escolten algunes veus que aconsellen una retirada, que s'acaba produint lentament. Poc després, el pont queda novament lliure a la circulació sense que s'hagi vessat ni una gota de sang. La situació més dramàtica s'ha salvat, però Balaguer encara ha de viure un segon moment de tensió.

Arriba al vespre, després que el president Lluís Companys hagi proclamat l'Estat Català de la República Federal Espanyola. El Mercadal es comença a omplir de gent i Carrové es torna a trobar davant una cruïlla decisòria al despatx de l'alcaldia. Novament parla amb Sauret, que li recomana trucar a Lleida. El contacte és Martí Cabot, el comissari d'Ordre Públic que informa que la capital de Ponent està en rebel·lia i aconsella atènyer-se al dictat de la Generalitat, és a dir, declarar també a Balaguer l'Estat Català que ha anunciat Companys des del balcó de la Generalitat. Cridòria a la plaça per part dels manifestants, que reclamen la sortida al balcó del batlle per veure una analogia del que ha passat a Barcelona poca estona abans. Carrové i Sauret surten al balcó noble del consistori i s'adrecen a la massa balaguerina bo i fent una comunicació acuradament pensada que pretén assossegat la ciutadania al mateix temps que evitar tancar files amb la decisió de Companys, que a la capital ja està en brega amb l'exèrcit. L'alcalde anuncia: «a Barcelona, s'ha proclamat la República federal, havent rebut ordres de la Comissaria de la Generalitat, de transmetre-ho així al poble».¹⁴⁰ Carrové no declara l'Estat Català a Balaguer, sinó que es limita a informar dels fets de la capital sense prendre-hi partit. Sauret complementa el parlament del batlle demanant que es mantingui l'ordre a la ciutat i la gent se'n vagi a casa. Alcalde i diputat marquen un pas de prudència, no se sumen al moviment i aconseguen els propòsits de mantenir la pau social suficient com per no haver d'utilitzar la força contra els revolucionaris.

140 PB. Fons Andrés Viola i Estany. Document sobre els Fets d'Octubre de 1934 a Balaguer. Defensa de l'advocat Ignasi de Inza durant el judici contra Domènec Carrové, Mateu, Pujades i Joan Sauret. Barcelona, 5 d'abril de 1935.

Quan la proclama finalment fracassa, les accions que havien dut a terme encaminades a pacificar la situació no els eximirà, però, de la detenció i l'engarjolament. Carrové, Sauret, Pujades i Delsams són els quatre balaguerins enviats a la presó de Lleida per un delictes de rebel·lió militar. S'hi passen gairebé dos mesos, fins el 24 de desembre del 1934, quan són posats en llibertat a l'espera de ser jutjats en un Consell de Guerra datat per al 5 d'abril del 1935. Els advocats dels quatre acusats són Pere Lasala, Antoni Bergós i Ignasi de Inza, lletrat de l'Estat amb una basta cultura i conegut com a instructor d'oposicions.

Dos dies abans del judici, els balaguerins es presenten a les dependències militars de Barcelona a l'espera de declarar davant del jutge instructor, al qual li narren els Fets d'Octubre i posen l'accent en la intencionalitat de frenar la revolta derivada de la vaga general. De Inza completa una defensa dels seus clients fonamentada en la seva voluntat d'evitar enfrontaments violents als carrers de Balaguer que poguessin acabar de forma tràgica. Situa Carrové i Sauret com a figures atrapades entre unes decisions polítiques que havien generat renou social i una responsabilitat, sobretot la de l'alcalde Carrové, de mantenir l'ordre públic a la ciutat i evitar mals majors en forma de ferits o morts com així havia passat en altres indrets de país.

A Sauret se l'acusa d'adherir-se «a la rebel·lió convidant el veïnat a sumar-se al nou estat facciós». Ell mateix nega aquest extrem en la seva intervenció en el judici, i el lletrat treu a rel·luir diversos testimonis de balaguerins que acrediten la seva intencionalitat pacífica aquell 6 d'octubre. Només un veí de Balaguer, Gaspar Lluch, acusa el diputat d'haver proclamat la República Federal des del balcó de l'Ajuntament, unes paraules que va escoltar, segons declara, des del cafè de la Lliga, ubicat a l'altre extrem del Mercadal. De Inza, en aquesta tessitura, recorda que alguns balaguerins ubicats més a prop del balcó consistorial com és el cas del notari Rafel Borràs i del delegat de la Casa de Pensions, Josep Bellmunt, no van ser capaços de sentir les paraules dels dos polítics davant la gernació concentrada; «D'on va treure el senyor Lluch una oïda tan privilegiada com per a precisar entre el tumult, el que ningú va poder ni apreciar?», diu el lletrat, que recor-

Barcelona, 7 de març de 1936

El comandant Enric Pérez i Farràs, visita la redacció de *La Humanitat*,
després de ser amnistiàt pels Fets d'Octubre de 1934.

D'esquerra a dreta: Joaquim Vilà i Bisa, Joan Sauret, x, Enric Pérez i Farràs, Manuel Companys
i Josep Maria Massip.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

da «*l'enemistat violenta*» del declarant contra els dos principals acusats. Per reblar el clau de la defensa, l'advocat fa parlar altres veïns del municipi, com Josep Martí i Cercós, que diuen que les paraules de Sauret demanant ordre van ser una de les causes principals perquè no ocorreguessin incidents a la ciutat.

Vist per sentència el judici aquell mateix dia, el jutge absolt tots els acusats per «manca de proves» que sostinguin que Sauret, Carrové, Delsams i Pujades es van posar al costat de la rebel·lió després de declarar-se l'Estat Català. Aquesta mateixa sort corren els alcaldes de la Sentiu, Os de Balaguer i Algerri, també encausats en un Consell de Guerra pels Fets d'Octubre. Els balaguerins tornen a casa amb l'aval d'innocència de la justícia però amb la sentència d'alguns sectors polítics de la localitat, que els tracten de «traïdors» per haver-se negat a col·laborar amb el moviment revolucionari.

3.9. Barcelona: vida feliç, hores inoperants

A casa hi para poc. Les vocacions de la seva vida li marquen una quotidianitat atrafegada que li impedeix estar amb la família més temps del que voldria. El trajecte entre Balaguer i Barcelona el fa manta vegades, tantes, que decideix traslladar-se a la capital amb la seva esposa i els seus tres fills, Joan, Jordi i Enric. La família Sauret-Armengol agafa els embalums i marxa a Barcelona a principis del 1935. L'adreça, carrer Diputació, 110, 2n 2a. Allí s'hi instal·la primer el pare i, unes setmanes més tard, tota la família, que ha endarrerit el viatge per una inoportuna rubèola que ha contret el petit dels Sauret, que l'obliga a estar-se a Balaguer i, amb ell, els germans i la mare. Enric Sauret recorda la nova vida a ciutat: «*Aquells anys van ser fàcils, feliços com a Balaguer. Els pares ens van escolaritzar ràpidament i els meus germans i jo ens vam adaptar molt bé a aquella nova manera de viure*»,¹⁴¹ evoca el petit de la família, que recorda una etapa joiosa també pel pare, dedicat a tasques que l'apassionaven i veient més so-

vint els fills i la dona. «*No venia a dinar, però cada dia el veïem a casa i molts cops sopàvem amb ell. No ens comentava l'actualitat política perquè érem massa petits, però recordo que parlava amb devoció de dos diputats amics seus: Josep Companys i Humbert Torres. Eren referents per a ell*». El diputat se sincera en la intimitat de la llar, encara que no es fa pesat en les qüestions polítiques que l'ocupen. Els nens, però, en saben coses gràcies a la seva mare: «*Ens llegia alguns dels articles curts que escrivia a La Campana de Gràcia o La Humanitat. Ens deïa: "Mireu què diu el vostre pare..." i ens llegia el text. Ens agradava escoltar-la i saber coses del que ell no ens explicava*».

Enric Sauret rememora aquella vida plàcida també en les moltes pel·lícules d'estrena vistes al cinema amb la mare i els seus germans: «*El càrrec del meu pare li permetia tenir accés a entrades pel cinema, i sovint les duïa a casa*». Els Sauret són feliços, potser tant com tristos queden a Balaguer i, en concret a la revista *Pla i Muntanya*, on Constantí Barés expressa el pesar en una nota de comiat:

«La liquidació de l'autonomia pel Govern de Madrid ens causa, com a catalans un dolor profund. Com a Balaguerins hem d'afegir a la llista un altre motiu de dolor; la pèrdua de l'amic Sauret. La dramàtica torrentada se l'ha endut a Barcelona. En els rengles d'esquerra d'aquesta comarca resta un buit ben difícil d'omplir. Difícilment podrà ésser superada la seva intel·ligència i la seva activitat en la direcció de les hosts esquerristes de la comarca.

Joan Sauret és home tot ell entregat a la lluita política; amb còs i ànima, sense reserves. El poble l'elegí Diputat del primer parlament català i la seva gestió ha estat tan encertada que actualment ja ocupa un lloc preeminent en els organismes directius del partit.

*Sentim en l'ànima el seu allunyament físic de nosaltres i mentre esperem sentir el dring del seu nom en les hores de triomf que s'acosten, confiem de veure sovint en les columnes de Pla i Muntanya ressons del seu esperit.»*¹⁴²

141 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

142 C.B. [Constantí BARÉS]. «El diputat Joan Sauret a Barcelona», *Pla i Muntanya*, 16 de febrer de 1935, p. 8.

Barcelona, març-juliol de 1936

Passadissos del Parlament de Catalunya en un dia de Ple.

Joan Sauret conversa amb Josep Maria Espanya i Lluís Companys.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

El darrer servei que fa al magazine balaguerí és amb una secció d'opinió i anàlisi. Una mena de miscel·lània informativa que li serveix per no deslligar-se del tot de la «seva» revista i informar, des d'una òptica particular, d'una situació social i política complexa després dels Fets d'Octubre del 1934 i la posterior suspensió de l'autonomia catalana per part del govern espanyol. L'espai porta per nom «Les Rambles» i signa amb un pseudònim mai usat fins al moment: «Stop». Arrenca el 2 de març de 1935 i en el primer article combina les experiències personals anecdòtiques —com la precaució per no agafar la grip— amb les notícies polítiques —en relació amb un míting dels radicals que ha estat suspès. Són apunts d'actualitat que tenen la pretensió d'acostar la vida barcelonina als balaguerins i, alhora, de donar algunes claus per albirar el futur polític de Catalunya i Espanya, incert pel marasme posterior als Fets d'Octubre del 1934. Una llei de la República del 2 de gener de 1935 havia suspès les facultats que l'Estatut de Catalunya havia atorgat al Parlament, el qual no es tornaria a reunir fins el 29 de febrer de 1936.

Els primers mesos «barcelonins» són poc productius per a Sauret a nivell polític, però no com a cronista i opinador. Es fa ressò del que llegeix a altres diaris i també del mar de fons que sent als ambients polítics que freqüenta: «*La crisi es resoldrà amb Martínez de Velasco, radicals, Ceda, Lliga, i Martínez Barrio. Lliga imposa condicions, però ja afluixarà*».¹⁴³ El moment és d'una desorientació notable, amb el govern suspès i els seus membres a la presó i esperant judici o potser una amnistia de la qual se'n parla però que no es concreta. Ell ho veu d'aquesta manera: «*No és gens fàcil que es promulgui cap amnistia general. Però, es parla d'una, limitada. Potser fóra fàcil obtenir que tots aquells condemnats a un any de presó poguessin gaudir de presó condicional o atenuada. [...] Ja veurem si es demana al Congrés una llei o es fan gestions a prop del Govern. No fóra estrany que s'aconseguís*».¹⁴⁴

Avesat com està en la política, el diputat balaguerí surt sovint en defensa del seu partit, i ho fa amb fina

ironia recordant les dures crítiques que rebia Esquerra quan governava i insta a comparar la gestió dels seus amb la del moment: «*Llegiu els diaris, escolteu i compareu. La qüestió, amics, és no oblidar*».¹⁴⁵ Retrata una situació de dubtes i ambigüitats amb un Parlament tancat i un govern espanyol sense rumb a Catalunya que fa pensar en noves eleccions: «*L'únic que es veu ben clar de tot aquest batibull és que hi ha una enorme confusió entre els governamentals, confusió que traspuja en ordres neguitoses i en reculades sobtades*».¹⁴⁶

En aquest context es comença a remoure la possibilitat d'uns nous comicis estatals que obren expectatives d'èxit als polítics d'esquerres, que creuen que hi ha l'opció de derrocar novament la «vella política» instal·lada ara al govern espanyol. El cronista de «Les Rambles» nota per en les actituds de la gent de dretes, i així ho palesa en un article de principis d'agost del 1935. «*No s'ha de fer cap cas de l'eufòria que es bargeix la premsa dretano-monàrquica. Si la llegim entre ratlles hi sabreu percebre l'histerisme de la por. Fixeu-vos només en la insistència amb que "La Nación" recolza les joventuts de la Ceda i la seva consigna llençada a darrera hora com un S.O.S: tot el poder per al "Jefe" i una altra Constitució. Per més que es dissimuli en les planes dels diaris dretans, es pot ben bé assegurar que no les tenen totes. La reacció esquerrana que s'ha produït en tot el país únicament la neguen quatre badocs d'aquells que sempre es desperten a l'hora justa que les banderes de la victòria són al carrer. No. No les tenen totes les dretes. Deixeu-los dir*».¹⁴⁷ L'ànim d'una victòria a les urnes augmenta a mesura que van passant les setmanes i es palesa el nerviosisme a les files dretanes: «*Les dretes madrilenyes no dormen tranquil·les. Tenim els millors informes que ens asseguruen que estan francament esparverats. No diuen que tenien el país al seu costat? Doncs bé, quan es diu això i els contraris ho neguen no hi ha altra manera de resoldre el dubte més que fent eleccions*».¹⁴⁸

145 STOP. «Les Rambles», *Pla i Muntanya*, 15 de juny de 1935, p. 5.

146 STOP. «Les Rambles», *Pla i Muntanya*, 27 de juliol de 1935, p. 5.

147 STOP. «Les Rambles», *Pla i Muntanya*, 10 d'agost de 1935, p. 5.

148 STOP. «Les Rambles», *Pla i Muntanya*, 24 d'agost de 1935, p. 5.

143 STOP. «Les Rambles», *Pla i Muntanya*, 16 de març de 1935, p. 5.

144 STOP. «Les Rambles», *Pla i Muntanya*, 30 de març de 1935, p. 5.

**Barcelona,
28 de març de 1937**

Amadeu Aragay
i Joan Sauret,
després d'assistir
en nom d'Esquerra,
al Palau de la Generalitat,
a la reunió conjunta
de partits polítics
i sindicats amb
el president Companys
per tal de resoldre
una crisi de Govern.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

Demana comicis per a dirimir a les urnes la força social de les esquerres i aprofita l'ocasió per recordar la fortalesa d'Esquerra Republicana: «*Tot fa creure que el nostre partit es disposa a lluitar compacte i decidit com mai*».¹⁴⁹ L'apunt no és casual si s'atén que Sauret ha assumit pocs mesos enrere la responsabilitat de la propaganda del partit. Difondre el relat d'una ERC sòlida davant dels avatars polítics que es presenten és una de les tasques que ha de fer el diputat, que no deixa passar l'ocasió de trametre-ho també als balaguerins. De fet, aquests són dels darrers mots coneguts que escriu a *Pla i Muntanya*.¹⁵⁰ En el número següent, clou el seu vincle amb un article polític en el qual repassa les informacions sobre la reunió mantinguda entre els representants de les esquerres catalanes i espanyoles en la qual es posen les bases per «*retornar les coses de Catalunya en el mateix estat en què estaven el 3 d'Octubre de 1934 o sigui abans de començar a ésser toquejat l'Estatut per Samper*».¹⁵¹ A la peça s'hi destaca el compromís adquirit en la reobertura del Parlament, la restitució de l'Estatut de Catalunya així com l'aplicació una «*àmplia amnistia*» que faci possible la recuperació de la normalitat perduda. La informació sobre els esdeveniments que s'albiren suposen un punt final esperançador a la seva tasca de periodista que escriu per a la societat balaguerina i noguerenca.

Després de set mesos sense aparèixer, el quinze-
 nal havia iniciat una segona etapa a partir del juny del 1934, ara directament com a òrgan d'Unió Republicana de Balaguer, el nom que pren l'organització polí-

tica local adherida a ERC. És l'any també en què la Impremta Sauret —aquella on els amics dels seus fills, com Pau Pàmies,¹⁵² germà de l'escriptora Teresa Pàmies, feien malifetes deixant la porta oberta durant els freds dies de l'hivern balaguerí— canvia de propietari i de nom. A partir d'aleshores passa a dir-se Impremta Palau, cognom del soci amb qui la va fundar, el qual acaba comprant l'empresa i fent-se'n càrrec en solitari.¹⁵³

Pla i Muntanya s'havia creat gràcies a ell i a Domènec Carrové, i la quantitat d'hores dedicades revenen al diputat «barceloní»:

«*El nostre periòdic constituí un fortí inexpugnable de cara la Dictadura i el seu temps. Gràcies a les seves planes hom coneixia l'actitud d'aquells que liberals i demòcrates no se sabien estar d'anar a una inauguració d'estació ferroviària i d'arreglar-se en un pergami a honor de qualsevol governatiu de classe. [...] Les planes, aparentment quietes i conformades, s'omplien d'esperances. Cada lletra de motlle era un foc de brases amb unes flametes que només es feien visibles als ulls d'aquells qui també, com Pla i Muntanya somniaven ventures i clarors d'alba. [...] Quants records conté! Cap d'ells, però, alegres i tristos, pot fer-nos abaixar el cap. Hem lluitat i guanyat i perdut, dignament, en el llarg de l'actuació periodística.*»¹⁵⁴

D'aquesta manera passa Sauret el forrellat simbòlic d'una feliç etapa periodística a Balaguer que ja s'encavalca amb la següent, la que desplega una activitat política a la capital amb l'assumpció de càrrecs institucionals i de partit que l'uneixen als centres de poder i que li permeten ésser testimoni i alguns cops protagonista d'episodis històrics i decisions transcendents que marcaran els atribolats i dramàtics anys de finals de la dècada del 1930.

149 STOP. «Les Rambles», *Pla i Muntanya*, 30 de novembre de 1935, p. 5.

150 La col·lecció més completa que es conserva de *Pla i Muntanya* —a l'Arxiu Comarcal de la Noguera— abasta del número 1 (14 d'abril de 1925) fins el número 247 (28 de desembre de 1935) i un exemplar solt, el número 253 (29 de febrer de 1936). Nativitat MONCASÍ. *La premsa a la ciutat de Balaguer (1862-1936)*, recull que la capçalera va editar el seu darrer número el 18 de juliol de 1936. Així doncs, és possible que entre els exemplars que manquen del 1936, n'hi hagi on Joan Sauret hi publicués algun article.

151 STOP. «Les Rambles», *Pla i Muntanya*, 14 de desembre de 1935, p. 5.

152 Pau PÀMIES. «Remembrança», *Barri-10*, juliol de 1985, p. 7.

153 Nativitat MONCASÍ. *La premsa a la ciutat de Balaguer (1862-1936)*.

154 Joan SAURET. «El 14 d'abril aparegué un periòdic», *Pla i Muntanya*, 13 d'abril de 1935, p. 9.

Barcelona, 1 d'abril de 1937

Joan Tauler i Joan Sauret, després d'assistir en nom d'Esquerra, al Palau de la Generalitat, per tal de tractar amb el president Companys la formació d'un nou Govern.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

3.10. Càrrecs enmig del marasme

La recuperació de la normalitat política a Catalunya que anunciava en el seu darrer article a *Pla i Muntanya* arriba amb unes eleccions a les Corts. Els problemes de la dreta espanyola per consolidar la seva majoria a Madrid i els nombrosos xocs entre la CEDA i Alcalá-Zamora acaben per fer vessar el got de la paciència del president de la República, que el 7 de gener de 1936 dissol les Corts i convoca eleccions per al 16 de febrer. Les esquerres espanyoles albiren la possibilitat de tornar al poder i constitueixen el Front Popular. A Catalunya és el Front d'Esquerres qui uneix una plèiade de formacions polítiques liderades per Esquerra Republicana de Catalunya amb el president Companys i la resta de consellers empresonats com a candidats. Els objectius de la coalició també els apunta el diputat balaguerí: amnistia per als presos polítics —que en són més de 30.000 a tot l'Estat—, l'alliberament del Govern i una represa de l'activitat de la Generalitat i de l'Estatut, fins aleshores intervinguda pel govern espanyol conservador.

Les tres voluntats avalades pels partits del Front només es poden fer realitat si les esquerres vencen als comicis, una fita complexa per la campanya d'atacs i desqualificacions: «*Les eleccions que s'apropen seran les més brutes de la picaresca espanyola*»,¹⁵⁵ escriu Sauret a *La Humanitat*, el diari d'ERC en el qual a partir de finals del 1935 hi escriu una secció diària titulada «Antena». Així manté el vincle amb el periodisme i té una tribuna on defensar els seus postulats i atacar els rivals polítics amb el desacomplexament amb què ja ho feia des del Mercadal balaguerí. La seva ploma és crítica amb polítics i formacions conservadores i amb periòdics i articulistes alineats amb tesis amb les que no combrega. No és estrany llegir a «Antena» diatribes contra la Lliga, el periòdic *La Veu de Catalunya* o el periodista Josep Pla, diana d'unes crítiques que combina amb anàlisis, opinions, comentaris del que diuen altres mitjans de comunicació catalans i espanyols i lloances a ERC, la formació de la qual serà secretari de prem-

sa i propaganda a partir d'aquell any. Mesos després també serà membre d'un Secretariat format a més per Joan Tauler, Amadeu Aragay i Pere Ferrer.

Sauret és un dels guardians del relat republicà del seu partit, càrrec que fa rendir amb articles d'opinió a la seva secció i amb cròniques polítiques al rotatiu. La situació té un punt de curiosa: és un diputat que fa política i, alhora, un periodista que informa i opina de la realitat que ell mateix crea juntament amb presidents i parlamentaris. Amb permís del seu laïcisme, Sauret replica i va a processó en una època d'intenses jornades de campanya i, posteriorment, d'activitat al Parlament un cop assolida la seva recuperació gràcies al gran èxit electoral del Front Popular i del Front d'Esquerres, que obté 41 dels 54 diputats en joc a Catalunya. Lluís Companys guanya els comicis des de la presó i torna a la presidència a inicis de març amb el mateix govern que tenia quan la Generalitat va ser suspesa arran dels Fets d'Octubre del 1934 —amb l'excepció de l'exconseller de Governació, Josep Dencàs— però, a diferència d'aleshores, ho fa amb un respecte escrupolós a la legalitat i al règim parlamentari.

El reinici de l'efervescència parlamentària li arriba a Sauret en un moment d'incipient maduresa política que el converteix en una de les figures preeminents del Parlament, on, ja des de la reobertura comença a assumir responsabilitats com la de membre de la Diputació Permanent, l'òrgan que assumeix les funcions del Ple fora dels períodes de sessions ordinaries i en el moment que es convoquen eleccions al Parlament. També s'encarrega sovint de parlar amb la premsa informant de reunions, fixant la posició del seu partit o actualitzant l'avenç de la confecció dels pressupostos. A més, a nivell intern de la formació actua com un dels «altaveus» per llençar opinions o consignes en alguns moments significatius gràcies a l'eixida pública diària a les pàgines de *La Humanitat*. Consideracions com les que fa l'abril del 1936 sobre l'expresident de la República espanyola, Niceto Alcalá-Zamora, a qui tracta de traïdor per «*l'anticatalanisme que duia amagat davall la seva pell monàrquica*»,¹⁵⁶ són extensions de la línia

155 «Antena», *La Humanitat*, 26 de gener de 1936, p. 7.

156 «Antena», *La Humanitat*, 9 d'abril de 1936, p. 8.

Barcelona, abril-agost de 1937

La direcció d'Esquerra Republicana visita la Delegació del Govern Basc a Catalunya.

D'esquerra a dreta, darrere: Josep Montes, Joan Sauret, Josep Tarradellas, Luis de Areitioaurtena, Carles Pi i Sunyer, Amadeu Aragay, Carme Cuberta. Antoni Maria Sbert, Jaume Miravittles i Ricard Altaba; assegudes davant, x, x, Emília Armengol i Elionor Vinyerta.

AMTM

de pensament de la formació republicana. «*Alliberat el país d'aquell que es posava travessar al camí dels desigs populars, ara es podrà treballar que serà un gust*», rebla a mode de desig per a uns mesos propers en què veurà créixer el seu perfil polític.

Acudeix a nombrosos actes amb Companys i el president del Parlament, Joan Casanovas, en presideix d'altres en representació de la cambra catalana, i rep el nomenament de diversos càrrecs com el de secretari de la Comissió de Finances de la Generalitat, que gestiona els tributs, el Patrimoni de la Generalitat i les despeses de personal, i el de president de la Comissió d'Examen de Comptes, que estudia i elabora l'informe del compte anual de la institució. Sauret també és nomenat vicepresident de la Junta d'Obres del Port de Barcelona, amb Francesc Liron com a secretari, per delegació expressa del conseller d'Obres Públiques, Pere Mestres, que confia en ell la tasca d'administrar les tramitacions per a les obres d'ampliació de la infraestructura barcelonina.¹⁵⁷ En la qüestió dels serveis públics, el diputat treballa també als despatxos del Parlament interessant-se pel pantà d'Oliana, impulsant una moció que insta el govern espanyol a incloure la subhasta de l'embassament en el marc de l'aprovació del pla d'obres hidràuliques. L'articulat que proposa l'envia a Madrid amb la signatura de tots els diputats lleidatans d'ERC.¹⁵⁸

Aquestes tasques reben una amenaça. El sollevament militar del 18 de juliol i la revolució obrera protagonitzada en primera instància per la CNT-FAI desborda la legalitat republicana i converteix l'organització anarcosindicalista en tot un contrapoder. ERC, tot i conservar els més importants càrrecs institucionals del país —presidència de la Generalitat i del Parlament, majoria al Govern, a la cambra catalana i als ajuntaments— perd part de l'hegemonia política, que passa a mans d'aquells que defensen un col·lectivisme econòmic i un igualitarisme social. Les noves tesis imperants s'allunyen dels somnis menestrals «de la caseta i l'hor-

tet» de Macià, encara que Josep Tarradellas impulsa el Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer.

En aquest context, Sauret augmenta la seva llista de noves responsabilitats. El diputat republicà és designat representant del Departament de Finances al Comitè d'Incautacions de la Generalitat, un òrgan que compta amb els titulars de les carteres de Cultura, Finances, Economia, Assistència Social i Treball. El fet que la cartera de Finances hagi quedat vacant per la dimissió de Martí Esteve obre la porta al nomenament del balaguerí en aquesta comissió que, entre altres accions, incauta uns milions del Banc d'Espanya, reté or i emet bitllets en el context de la guerra iniciada poques setmanes abans i que ja ha provocat diverses baixes a les files del partit, algun de proper. És el cas d'Enric Fontbernat, mort per l'exèrcit sollevant el 20 de juliol quan intentava assaltar la caserna de les Drassanes de Barcelona, indret on s'havien fet forts diversos oficials franquistes. Sauret s'encarrega d'organitzar un acte d'homenatge en memòria del seu amic, i ell mateix n'escriu una crònica que traspua una aura dramàtica que ja avança la tragèdia que vindrà.

A la seva secció també informa sobre el conflicte armat, de vegades fent-se eco d'altres mitjans i, d'altres, exalçant virtuts de la seva gent, com fa en algunes ocasions amb el president de la Generalitat: «*El president Companys ha demostrat ara, com sempre, ésser l'home que necessita Catalunya. [...] en les hores tràgiques que hem passat, no s'ha limitat a ésser el nostre President, el conductor de l'ofensiva contra els rebels sinó que ha estat un ciutadà més que s'ha confós amb el poble lluitador*»,¹⁵⁹ apunta a «Antena». La marxa de la guerra es va seguint amb un interès compartit amb les responsabilitats del partit, que a inici del 1937 inaugura Ràdio Esquerra, una emissora radiofònica pròpia, que s'ubica a la Caserna General de les Milícies Antifeixistes de l'organització, a la Rambla de Catalunya barcelonina, i amb els quefers diaris de la política, focalitzats en algunes ocasions amb crisis de govern que es deriven de les dificultats del moment i d'una certa debilitat d'ERC davant dels excessos revolucionaris.

157 «Nova estructuració a Obres del Port», *La Humanitat*, 16 d'agost de 1936, p. 4.

158 «Pel pantà d'Oliana», *La Humanitat*, 30 de maig de 1936, p. 12.

159 «Antena», *La Humanitat*, 23 de juliol de 1936, p. 1-2.

Barcelona, 12 de juny de 1937

Amadeu Aragay, Joan Tauler i Joan Sauret, presidint el 2n Ple d'Esquerra Republicana que reuní més de vuitanta delegats de les quaranta-dues federacions comarcals del partit.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

La seva experiència com a periodista, escriptor, impressor i editor, el fan sens dubte la persona més capaç per a desenvolupar una nova responsabilitat a ERC, la Secretaria de Propaganda. En una breu entrevista a *El Día Gráfico*, Sauret resumeix sucintament la tasca portada a terme des que fou nomenat en el càrrec, el novembre de 1936: grans mítings, dotzenes d'actes per tot el país, un butlletí diari radiat per l'emissora pròpia —Ràdio Esquerra— milers de fulletons, cartells, pancartes... Tot per a «demostrar a la gran masa d'opinió que integra el nostre Partit, que la inhibició en favor de la unitat proletària indispensable per a guanyar la guerra» demostrada a l'inici del conflicte «no era passivitat ni deixadesa», però que un cop vist que sindicats i partits «no s'avenien a sacrificar momentàniament les seves activitats i postulats particulars, ens hem vist obligats a afirmar novament la nostra individualitat i el nostre programa, orientant la nostra campanya de propaganda antifeixista, sota dues fermes premisses: el recolzament i obediència al Govern de la Generalitat i la més estricta disciplina en els fronts de lluita i a la rereguarda».¹⁶⁰

El març del 1937, Companys considera que l'executiu es mou amb confusions i no compleix amb els criteris de responsabilitat que se li ha d'exigir a un govern en un clima de guerra, i planteja canvis en l'estructura del Consell, format per membres d'ERC, Unió de Rabassaires, UGT i CNT. El president vol exercir una acció més decidida i intensa per controlar l'ordre públic així com redactar decrets per a la reorganització dels serveis, i inicia rondes de reunions amb els representants dels partits catalans, també del seu, el delegat del qual és el propi Joan Sauret. El diputat manté trobades amb el president del Tarròs i s'encarrega de posar veu pública a les premisses de la formació i de Companys a l'hora d'encarar el nou executiu: «No és possible que continuïn més les mediatitzacions que han fet inoperant l'acció de govern i això ens obliga a manifestar el que normalment és sempre sobrer, o sigui: Que ha de constituir-se un Consell a base de representa-

cions disposades a governar i a no deixar-se imposar per ningú contra el compliment del seu deure»,¹⁶¹ explica a la premsa.

Entre el 27 de març i l'1 d'abril, Sauret es reuneix i dialoga amb molta gent de les esquerres i reflexiona amb els líders d'ERC, sobretot amb Tarradellas, a qui Companys li ha encarregat que faci Govern, sobre com cal enfocar la nova etapa de l'executiu. La premsa el capta entrant i sortint de la residència presidencial durant els dies que duren les negociacions, acompanyat d'altres destacats dirigents del partit com Amadeu Aragay o Joan Tauler, de vegades amb Antoni Maria Sbert i puntualment sol. Sempre mostrant una estampa d'home escardalenc però elegant. Metre i seixanta-quatre, ulls verds-marrons, abric, americana, barret fosc, corbata i, eventualment, amb paraigua. I sovint, fumant. Sauret té trenta-vuit anys i comença a gaudir d'un aplom que li dona el bagatge de cinc anys com a parlamentari i tota una vida d'interès pels afers públics. Els periodistes l'acuiten per trobar declaracions que facilitin pistes, i ell assegura que és optimista respecte a la configuració d'un nou executiu que s'acaba materialitzant hores després amb una estructura molt similar a la que hi havia fins aleshores, amb les mateixes formacions.

L'estabilitat del govern, no obstant, tot just dura dos mesos perquè, del 3 al 7 de maig, l'enfrontament entre les forces d'ordre públic de la Generalitat de Catalunya, amb l'ajuda de milicians d'ERC, PSUC, UGT i Estat Català, contra milicians de la CNT-FAI i POUM, acaba amb els anarquistes fora de les institucions republicanes. Són els famosos Fets de Maig que provoquen dos-cents morts a Barcelona pels enfrontaments derivats a partir de l'intent d'ocupació de l'edifici de la Telefónica. Un atac encapçalat per Eusebi Rodríguez Salas, del PSUC, comissari d'Ordre Públic de la Generalitat de Catalunya, amb dos-cents guàrdies d'assalt, en un Departament de Seguretat Interior liderat pel conseller Artemi Aiguader, d'ERC. L'arribada de reforços enviats pel Govern de la República, des de Valèn-

160 Luis GÓNGORA. «"Esquerra Republicana de Catalunya". Su servicio de información y propaganda», *El Día Gráfico*, 7 de febrer de 1937, p. 4.

161 «Esquerra Republicana davant la crisi. El criteri del Partit», *Butlletí d'Esquerra Republicana de Catalunya - Federació de Barcelona-Ciutat*, 29 de març de 1937, p. 1.

Juliol de 1937

Carnet de Joan Sauret com a director general de Sanitat.

CSM

cia, obliga els cenetistes i pumistes a abandonar les barricades.¹⁶²

El diputat Sauret manté un silenci prudent sobre aquest episodi, i curiosament deixa de publicar l'article diari durant els dies que duren els enfrontaments. Quan acaben, i colpit per l'enorme vessament de sang, admet en la primera columna després dels fets que és prudent mantenir el mutisme, però s'enerva quan recorda que alguns mitjans que també recomanen el silenci en parlen i fins i tot hi fan safareig. «No es pot recomanar silenci després d'haver escrit el que s'ha

*volgut. No es pot parlar d'equanimitat després d'haver emulat la literatura de Juli Verne».*¹⁶³

El 2 de juliol Joan Sauret és designat nou director general de Sanitat, al Departament de Governació i Assistència Social, liderat pel conseller Antoni Maria Sbert, que inclou també les competències de salut. La seva feina a Barcelona es trasllada, en la seva major part a partir d'aquell moment, a l'edifici de Sanitat, i en concret al saló Fermín Galán, on hi té el despatx. Aquesta nova responsabilitat li permet estrènyer vincles amb el seu germà Josep, cinc anys menor que

162 Joan ESCULIES. *Artemi Aiguader. Posar ordre a la rereguarda.*

163 «Antena», *La Humanitat*, 12 de maig de 1937, p. 1.

ell, a qui contracta com a secretari. Els dos balague-rins emboquen el segon semestre del 1937 aqueferats en la gestió del Departament, que obliga a mantenir nombroses reunions, moltes amb el conseller i algunes directament amb Presidència, a atendre la ciutadania tots els dilluns, dimecres i divendres d'onze a una, i a fer molts viatges arreu del país. Paradoxalment, el polític que se n'havia anat a viure a Barcelona per no passar tantes hores a la carretera i poder veure més la seva família torna a enfilar l'asfalt, aquest cop, per visitar hospitals i institucions sanitàries.

Esposa i fills el veuen menys que en les primeres èpoques a la ciutat perquè la feina a Sanitat li ocupa bona part del dia, i tot i així troba ascles a l'agenda per fer feina de partit. Forma part del Consell Permanent d'Esquerra Republicana, que, el 5 d'agost d'aquell any el designa membre del Directori, un nou òrgan format per vuit destacats militants, cridat a esbossar les orientacions polítiques en un context de complexitats extremes. Juntament amb Sauret, que ocupa el càrrec de secretari de Premsa i Propaganda, la nova direcció la conformen els tres consellers de la Generalitat, Josep Tarradellas, Antoni Maria Sbert i Carles Pi i Sunyer, el secretari general, Martí Barrera, el cap de la minoria a les Corts republicanes, Miquel Santaló, el cap de la majoria al Parlament, Manuel Galés, i el representant de la majoria a l'Ajuntament de Barcelona, Vicenç Bernades.

El sanedrí escollit té l'enorme repte de dirigir el partit enmig d'un clima social i polític cada cop més tensat per la guerra i amb unes complicades relacions entre formacions d'esquerra que acaben fent forat en forma de diferents corrents internes. La reacció del Front Popular davant la militarada no troba un aliat en ERC, que es nega a subordinar-se a la revolució però que queda eclipsada per la violència dels incontrolats i el clima d'inseguretat que s'instal·la a Catalunya. La formació tampoc assumeix de bon grat la «coparticipació» en el procés revolucionari, motiu pel qual intenta frenar-lo i reconduir-lo. D'aquesta manera, concentra els seus esforços en l'enquadrament del moviment revolucionari en les institucions, amb uns continguts adequats a la nova conjuntura i amb la creació d'alguns altres. Aquestes mesures no vinclen del

tot el poder que exerceix la CNT-FAI al carrer, però els anarcosindicalistes es veuen obligats a actuar dins les regles polítiques fixades i a mantenir unes relacions amb els republicans que són acceptades pels membres del partit amb un tarannà més socialitzant o els que saben llegir millor el nou moment polític com són Companys, Tarradellas, Pi i Sunyer o Sauret.

Per completar l'embull, les relacions amb el PSUC es van deteriorant progressivament, un fet que els dirigents del partit atribueixen a l'objectiu comunista d'aconseguir el desgast d'Esquerra per tal de recollir rèdits polítics en forma de creixement de les seves bases en detriment de les republicanes. En aquesta conjuntura, el PSUC pretén disputar l'hegemonia política i social a Esquerra. No és estrany, doncs, que des de *La Humanitat* comencin a aparèixer articles disparant contra els comunistes i els seus periòdics afins alhora que se'n publiquin d'altres enaltint el paper dels republicans. Sauret, per exemple, apareix en entrevistes a meitats del 1937 posant l'accent en el determini del nou Directori a «*mobilitzar totes les forces del partit i els simpatitzants amb la nostra política i els nostres homes de Govern, i agitar l'opinió catalana a favor dels ideals que Esquerra Republicana de Catalunya ha defensat sempre*».¹⁶⁴ Alertat per l'embranchida comunista, també remarca la necessitat de recuperar una política de partit per evitar la sensació que es renuncia «*al lloc preeminent que Esquerra Republicana de Catalunya ocupa en la política catalana*», i assegura que ERC pretén «*fer prevaler els sentiments d'una gran massa de ciutadans de Catalunya que confien, ara més que mai, en els principis democràtics i consubstancials amb la història del nostre país*». Apunta també que el partit té «*una gran il·lusió a extremar el sentiment disciplinari dels nostres militants, per així poder portar a cap la tasca de redreçament que imposen les excepcionals circumstàncies*».

La necessitat de remoure el partit per no quedar eclipsat pels avatars de la guerra i l'impuls de la resta de formacions, porta el dirigent republicà a plantejar una nova norma de conducta política que no tenallí el

164 «El nou Directori d'E.R. de C.», *Última Hora*, 11 d'agost de 1937, p. 1.

Vielha, 26 de setembre de 1937

Visita del conseller de Governació i Assistència Social, Antoni Maria Sbert
i el seu director general de Sanitat, Joan Sauret,
a la capital aranesa per a inaugurar l'Hospital Comarcal, en el marc de la Guerra Civil.
AGUSTÍ CENTELLES /CDMH

Director i quan es plantegin crisis a resoldre en qüestions com les col·lectivititzacions, la participació en el Govern o la relació amb altres partits. Cal que ERC pugui ésser àgil a l'hora d'abordar qüestions espinoses en moments de trasbalsos.

Les circumstàncies de la guerra provoquen permanentment canvis a una velocitat vertiginosa i l'estructura orgànica del partit també ho reflecteix amb transformacions contínues. El 3r Ple d'Esquerra Republicana, celebrat el 27 i 28 de març de 1938, torna a reconfigurar la cúpula de l'organització. S'elegeix un Consell Directiu del partit, format per cinc dirigents, que consagra un nou lideratge orgànic, el de Josep Tarradellas, com a secretari general, acompanyat per Carles Pi i Sunyer, Miquel Santaló, Josep Andreu i Abelló i Joan Sauret, l'únic membre fixe en les diferents composicions de la direcció al llarg de tot el conflicte bèl·lic.¹⁶⁵

La cruesa de la guerra es nota a Barcelona en tota la seva magnitud durant els primers tres mesos del 1938, quan s'intensifiquen els bombardejos aeris. Les tropes franquistes focalitzen el combat en els fronts de l'Ebre i el Segre i deixen aïllada Catalunya de les zones sota control republicà. El 27 de març, els sollevats conquereixen Massalcoreig i inicien l'ocupació de Catalunya que li permetrà a Franco, el 5 d'abril de 1938, adoptar la seva primera acció simbòlica: publicar el decret que liquida l'Estatut d'Autonomia.

Aquelles mateixes dates, el 5 i el 6 d'abril de 1938, les tropes franquistes s'havien fet amb el control de Balaguer i quatre dies més tard, amb el del pont de Sant Miquel de la ciutat, una zona estratègica que els feixistes van defensar establint un cap de pont.¹⁶⁶ L'Exèrcit Popular de la República va contraatacar per recuperar-ne el domini, una confrontació que va resultar en la mort de centenars de joves soldats que formaven les divisions 27, 60 i 72, molts d'ells, de l'anomenada «lleua del biberó». Unitats republicanes van provar novament de desbordar la defensa franquista al maig i a l'agost, però van fracassar en els intents.

¹⁶⁵ *La Humanitat*, 1 de març de 1938, p. 1.

¹⁶⁶ AADD. *Corba de foc. El cap de pont de Balaguer*.

El franquisme s'imposa ferm i Sauret insta a la unitat de les forces catalanistes republicanes en un moment en el qual sembla que la derrota enfront el feixisme és ja malauradament només qüestió de temps. Aquest relat del balaguerí el comparteixen també altres republicans. És el cas del periodista Emili Vigo, que reclama «*sacrifici i generositat*»¹⁶⁷ en un article a *Catalans!* magazine nascut el febrer del 1938 i en el qual Sauret tindrà una secció fixa titulada «Cada 10 dies. Una estona de política».

Els vincles entre Esquerra i el govern de la República s'agreugen durant l'agost del 1938 quan els republicans retiren del Govern Negrín el seu ministre, Jaume Aiguader, que ocupava la cartera de Treball. El motiu, la protesta contra el centralisme invasiu de l'executiu espanyol, que mesos enrere s'ha instal·lat a Barcelona i va laminant de facto les competències de la Generalitat fins a deixar-la en poc més que una Diputació provincial. La vacant del ministeri deixada pels republicans és aprofitada pel PSUC per col·locar un ministre del seu partit, Josep Moix, que serà la «representació catalana» al govern. El gest és interpretat com una punyalada des d'ERC, que complica encara més les relacions amb els comunistes just quan la guerra encara les seves ofensives finals.

Una mort inesperada

A la inquietud que li provoca la marxa del conflicte armat i el caos en què viu el país s'hi suma un luctuós i sobrevingut fet que colpa Sauret, la mort gairebé sobtada del seu germà Josep. El secretari de la Direcció General de Sanitat contreu una malaltia que el fulmina en qüestió de dies als trenta-quatre anys. Nascut a Balaguer el 1904, Josep Sauret i Garcia havia anat seguint els passos del seu germà gran. Va fer una llarga estada a l'Argentina i havia tornat a Catalunya un cop declarada la República. Instal·lat a Barcelona, i casat amb Càndida Mateu, també s'havia afiliat a ERC i exercia d'activista polític amb responsabilitats com la de la secretaria de l'Ateneu d'Esquerra Republicana del carrer Tres Llits.

¹⁶⁷ Emili VIGO. «Unitat d'acció de les forces nacionalistes republicanes», *La Humanitat*, 10 de juliol de 1938, p. 4 i 2.

Bossòst, 26 de setembre de 1937

Visita del conseller de Governació i Assistència Social, Antoni Maria Sbert, el seu director general de Sanitat, Joan Sauret i el diputat Miquel dels Sants Cunillera, per a inaugurar les obres de clavegueram del poble, en el marc de la Guerra Civil.

CSM

El 20 de setembre del 1938 mor a la capital catalana, on és enterrat al cap de dos dies després d'un funeral on hi assisteixen personalitats del Parlament i d'ERC com Jaume Serra i Hünter, Antoni Maria Sbert, Josep Andreu i Abelló o Martí Barrera. Al capdavant de la comitiva fúnebre, Joan Sauret i el seu germà Àlvar, també militant del partit i resident a Barcelona on treballa de sastre, fins el seu retorn a Balaguer, per a casar-se amb Maria Creus i Masses, el 6 d'octubre de 1935.¹⁶⁸

El diputat viu un dol enmig d'un desastre que l'aboca a l'exili. Sap de l'avenç imparable dels feixistes i la vulnerabilitat d'ERC a causa d'una duríssima repressió dels franquistes. Ell ha estat un dels caps visibles del partit durant tota la Guerra Civil. I ara, a les acaballes, és amb Josep Tarradellas, Josep Andreu i Abelló, Carles Pi Sunyer i Miquel Santaló, la direcció republicana que ha d'afrontar la desgràcia d'un èxode pel qual no s'està preparat. L'epíleg d'aquesta vida política a Catalunya el signa Sauret en un article tristíssim que publica a la seva secció del diari tot just una setmana abans de la capitulació de Barcelona a mans de Franco, el 26 de gener de 1939. Serà el darrer text publicat que escriurà en terres catalanes. Val la pena reproduir-lo sencer:

«L'avió "Heinkel" exposat en un dels nostres jardins públics com un trofeu de guerra crida l'atenció d'innombrables ciutadans que s'hi apropen per a descobrir-hi el seu verí. ¿Quantes víctimes haurà ocasionat aquella bestiotia de ferro? La gent veu el seu cos mort i li expressa la indignació per tant de dolor causat a persones que cap mal no han fet als qui l'han fabricat i als qui el dirigiren contra les nostres ciutats.

Damunt del jardí hi ha, esteses, les ales del corb. Ara serveixen d'esbarjo als menuts que corren d'un cap a l'altre. Se n'han fet els amos potser pel dret que els dóna l'ésser objectiu preferent dels aviadors. Nosaltres contemplàvem l'alegria amb que els nostres infants corrien damunt el cos mort de l'avió i ens entristia imaginar els mateixos nens quan es dóna el senyal d'alarma. El contrast no pot ésser més punyent.

*Deixeu-nos fer la il·lusió que el "Heinkel" que s'exposa a Barcelona, abatut pels nostres soldats, constitueix un present dels nostres soldats per als infants de Catalunya. Que jugui la nostra infància amb la carcassa d'aquell avió i recordi sempre que el país que l'envià ací ho féu per a dominar-nos en nom de la seva força, sense haver rebut, per part nostra, el més mínim greuge».*¹⁶⁹

168 «De societat», *Finestral*, 12 d'octubre de 1935, p. 10.

169 «Antena», *La Humanitat*, 18 de gener de 1939, p. 1.

Montpeller,

1 de maig de 1940

Els diputats lleidatans

Josep Companys

i Joan Sauret,

a l'inici del seu exili francès,

al Parc del Peyrou,

amb l'estàtua eqüestre

de Lluís XIV

i l'arc de triomf

darrere.

AMTM-FONS VÍCTOR TORRES

1939-1954

Del camp de Vernet a la direcció d'Esquerra

4

«Si l'agost de 1954 m'hi hagués avingut, l'Esquerra hauria quedat reduïda a dues persones i un segell.»

Joan Sauret

4.1. «Una paraula es repetia: França»

Franco li esberla la vida a Joan Sauret molt abans de sotmetre Barcelona. El mal caire que va agafant la Guerra Civil per als republicans, els bombardejos de l'aviació feixista que assoten la ciutat, el porta a prendre una decisió conjunta amb la seva esposa: portar els seus dos fills petits de retorn a Balaguer. Sauret guarda a la retina les imatges d'homes, dones i nens morts per les bombes aèries i pretén posar Jordi i Enric, de dotze i deu anys, en lloc segur. O si es vol, en un indret més segur que Barcelona.

Els nens fan el camí de tornada al seu poble amb un metge argentí que treballa a Balaguer i que està a la capital per qüestions de feina. Els petits se separen dels seus pares i germà gran i s'instal·len al carrer d'Avall, a casa de l'oncle Botines i la tieta Armengol, una germana de la mare. Hi estaran pocs dies. És l'inici del 1938 i la guerra no trigarà a arribar al Segre, escenari d'un dels combats més cruents dels darrers mesos de la confrontació armada. El cap de pont i la batalla del Merengue deixen centenars de víctimes a la ciutat i als pobles del voltant i permeten a les tropes sollevades albirar un final de la guerra exitós i proper. La victòria en aquest front encatificarà la victòria militar de Franco.

El xoc de nacionals contra republicans just en el mateix indret que quatre anys enrere es trobaven els revolucionaris i els membres del sometent balaguerí no el presencien, però, els petits Sauret, que dies abans surten de Balaguer en direcció al Tarròs, a una mitja hora en carretera. La dona del diputat Josep Companys, germà del president de Catalunya i íntim amic de Joan Sauret, els acull a casa i els porta a l'escola esperant una comunicació de Barcelona que li digui què fer amb els dos infants. Arriba aviat; rep un missatge en el qual s'informa que els nens seran recollits per un camió noliejat amb l'objectiu de «pen-
tinar» el país i reagrupar les famílies republicanes que estan disperses pel ter-

Montpeller, 1940

Joan Sauret

i Emília Armengol

al Château d'eau

dels Jardins del Peyrou

a l'inici del seu exili.

CSM

ritori. A la família Sauret-Armengol li manquen els dos fills petits, que pugen al vehicle. «A dins d'aquell camió hi érem unes deu persones»,¹⁷⁰ recorda Enric Sauret, que explica que el trajecte es fa llarg fins a Barcelona, on hi arriben ben entrada la matinada.

El viatge prossegueix tot seguit. El pare manté desenes de reunions amb amics i coneguts polítics que li serveixen per copsar el batec de la guerra i preveure una solució per als seus en el cas que el feixisme s'apoderi de la capital i sotmeti el país sota la bota militar. Algunes converses les escolten els nens: «Una paraula es repetia: França». Sauret no espera i decideix actuar impel·lit per la crua realitat que veu al front d'Aragó, on hi viatja a final de març juntament amb el diputat a Corts, Josep Mascort i el comissari de la Generalitat a Girona, Martí Jordi i Frigola. Les tropes republicanes estan al caire de l'ensulsiada i comprova les dificultats dels soldats per resistir els embats franquistes i atendre i evacuar els ferits, que es compten a centenars.

A la revista *Catalans!* revela l'horror que ha copsat al camp de batalla amb els seus propis ulls: «la representació catalana ha vist de la vora els estralls de l'aviació facciosa. Pobles i vil·les catalans víctimes de l'odi invasor destruïts, esventrats! I la nostra gent sense casa, la terra buidada per la metralla, no resisteix la temptació de l'abandonament, i torna al poble desert i desfet. Com s'aferra el nostre poble a la seva terra!». ¹⁷¹

En la seva tornada a Barcelona, manté una trobada amb el conseller de Governació i Assistència Social, Antoni Maria Sbert, a qui li fa avinent les noves del front, que no són bones per a la República per molt que a la premsa apareguin articles amorosint les paraules que li ha adreçat sobre el rumb de la guerra. «Los comisionados manifestaron al consejero de Gobernación y Asistencia Social que han podido comprobar que la moral de nuestras fuerzas y de la opinión pública es cada día más firme y la resistencia cada día más sólida. Las autoridades catalanas y los ayuntamientos en general dan ejemplo de eficacia de su gestión,

a pesar de las dificultades existentes para atender a los evacuados de Aragón»,¹⁷² es publica a *El Diluvio*.

La realitat s'allunya d'aquestes declaracions, i prova d'això és la pressa que es dona a l'hora de fer sortir la seva família de Catalunya. El cotxe oficial que utilitza com a director general de Sanitat per visitar hospitals i centres en diverses ciutats i pobles catalans és ara el vehicle que li serveix per enviar els seus a l'altre costat de la frontera. Són els primers dies d'abril del 1938. Just quan al seu aïmat Balaguer xiulen milers de bales ell es queda sol a Barcelona, amb la família a dos-cents quilòmetres, els que el separen de Perpinyà.

Emília Armengol i els tres fills s'instal·len en un hotel de la capital rossellonesa on també s'hi allotgen altres famílies catalanes i, poc després, es muden a una casa que és propietat d'una lleidatana de nom Magdalena, que lloga *chambres garnies*, habitacions moblades. La dona viu des de fa anys a la ciutat amb el seu marit Maurice, perpinyanès, i és mèdium de professió, com la Xita Torres, germana del doctor lleidatà i diputat Humbert Torres, a qui coneix des de fa anys. La família Sauret troba en aquesta lleidatana una aliada que els hi facilita la vida a la ciutat i a la casa, on coincideixen amb les esposes de Manuel i Camil Companys —germans del president català—, amb un metge de la Seu d'Urgell i també amb Artur Bladé, periodista i escriptor de Benissanet.

Sauret i els germans Companys, inclòs Josep, passen en diverses ocasions per la residència de Perpinyà, encara que, en el cas del balaguerí, menys del que voldria, sobretot durant la segona part del 1938 quan la guerra entra en la seva fase final. «En un any vam veure el nostre pare dues vegades»,¹⁷³ rememora el seu fill petit. En aquests mesos, Sauret manté la lluita per la República: «Aquest juliol ens troba a tots en peu de guerra, d'una guerra que sostenim per a evitar al món un cataclisme pavorós». ¹⁷⁴

170 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

171 «El Parlament de Catalunya als fronts», *Catalans!*, 30 d'octubre de 1938, p. 9.

172 «Regreso de diputados que han visitado el frente», *El Diluvio*, 2 d'abril de 1938, p. 6.

173 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

174 «El nostre 19 de juliol», *Catalans!*, 20 de juliol de 1938, p. 9.

5 d'abril de 1941

Targeta d'identitat i viatge de Joan Sauret, Emília Armengol i els seus fills Joan, Josep i Enric per a immigrar a Mèxic. Hi va renunciar.

CSM

La mala sort vol, a més, que en una de les visites que fa per a veure als fills, el 20 de setembre del 1938, se li trameti un telegrama per informar-lo de la mort del seu germà Josep. Aquest fet l'obliga a tornar precipitadament a Catalunya. «*Va creuar la frontera per venir-nos a visitar a la tarda i la va tornar a passar, de tornada, quatre hores després.*»

A la capital de la Catalunya Nord la vida es fa cada cop més complicada a mesura que comencen a arribar contingents de refugiats. A inicis del 1939, França té oficialment les fronteres tancades i el 21 de gener es crea un primer «centre especial» al poblet occità de Riucròs per a confinar les persones que aconsegueixen travessar-la i que el govern francès no ha pogut

deportar a altres països. El 5 de febrer s'obre la frontera, però el cap de govern francès, Édouard Daladier, fa separar homes i dones i els distribueix en centres de «reclusió administrativa» que després seran camps d'internament i camps de concentració.

Els Sauret menen una vida de relativa tranquil·litat a Perpinyà, una ciutat que no està preparada per acollir l'allau de vençuts de la Guerra Civil espanyola tot i la bona voluntat de molts dels seus ciutadans. *L'Indépendant*, el diari local aconsegueix una tasca humanitària publicant pàgines senceres de peticions de notícies sobre familiars i amics dispersos, però també hi reflecteix una altra realitat més fosca, la dels excessos d'alguns veïns i, sobretot, de la policia. Encalquen els exiliats amb una

desmesura de zel que, sovint, ve motivada per voler guanyar notorietat davant dels superiors de la prefectura de policia. *«Era molt arriscat anar pels carrers de Perpinyà, puix que els policies de paísà seguien distretament darrera el foraster, ben segurs que el rastre els portaria a l'amagatall d'altres indocumentats. Si algú s'atrevia a anar en una comissaria de policia per pledejar-hi la causa d'un amic detingut, calia ser molt prudent i sobretot no prevaler-se d'un títol oficial republicà, si no s'era capaç de suportar els sarcasmes que l'esperaven. En canvi, eren ben rebudes a la Prefectura les demandes de professors, escriptors, advocats, metges o polítics locals a favor d'algun col·lega o amic detingut. Ho resolien favorablement a condició que l'alliberat no pretengués domiciliarse a la vila».*¹⁷⁵

L'actitud policial contrasta amb les intencions de diversos membres de la Section Française de l'International Ouvrière (SFIO) —el partit socialista francès— i en especial, de l'alcalde de Saint-Germain-en-Laye, una localitat propera a París, que és destinat a Perpinyà per assuaujar les dificultats amb que es troben els exiliats catalans i espanyols que creuen la frontera, ja a milers a principis de febrer. Alguns socialistes i també radical-socialistes s'impliquen en l'acollida dels refugiats. Moltes famílies que tenen el marit o el pare al camp de concentració són estatjades en cases particulars de membres de les formacions d'esquerrres franceses, que també s'impliquen en la recerca de feina amb la intenció de facilitar reagrupaments familiars. *«Els comunistes eren particularment sensibles davant les sofrenes dels republicans, i els francmaçons muntaven alguns refugis col·lectius».*¹⁷⁶

Aquesta solidaritat es complementa amb altres estructures d'ajuda com l'oficina sostinguda per la Generalitat ubicada al Casal Català, que concedeix modes-tes quantitats de francs als qui van a demanar socors i distribueix bons per a menjar en alguns restaurants de la zona. També s'habilita un dispensari mèdic a la plaça de Bèlgica a càrrec del doctor Magí Targa, connectat amb un metge francès que cobreix les respon-

sabilitats legals, i es compta amb l'ajuda de la societat religiosa dels quàquers, resoluts en la tasca humanitària ja durant la Guerra Civil i constants, en els anys posteriors a la fi del conflicte, en l'assistència als exiliats amb centres de distribució de medicaments i aliments als nuclis més importants de concentració de refugiats com Marsella, Montpeller, Montalban, Tolosa de Llenquadoc o Perpinyà.

Aquests organismes i l'actitud de cobertura de molts ciutadans fan més digerible el tràngol de l'èxode, però no evita les ferides provocades per la situació d'emparedament que tenen tants republicans, atrapats pel franquisme a Espanya i per una gendarmeria a França que imposa severs controls en moltes de les viles del Migdia i que impedeix una mínima normalitat. Què fer? Marxar com es pugui d'aquesta zona. La intenció és clara, però el seu acompliment és curull de problemes. Enric Sauret evoca les enormes dificultats que afrontaven els exiliats a l'hora de moure's pel territori francès si no es tenia algun amic o familiar resident que pogués donar una empara mínimament legal per treure's l'etiqueta de sospitosos republicans. Un ciutadà català sense lligams amicals o de parentesc no troba escales d'esperança de mantenir-se en llibertat i sense ser acuitat per les ombres policials. *«Calia trobar feina, i era impossible perquè es necessitava un permís dels serveis de la mà d'obra estrangera que no el tramitaven si no es disposava d'un contracte de treball. Aquest contracte no el donaven els patrons si no es presentava un permís d'estada a la localitat».*¹⁷⁷ Per trencar aquest cercle es necessiten contactes i una sort que no tenen els Sauret durant els primers mesos d'exili.

Dies abans de la caiguda de Barcelona, el 26 de gener de 1939, Joan Sauret es dedica a l'organització de la sortida del país de polítics, artistes i literats. El 16 de gener, manté una trobada amb Josep Tarradellas, Antoni Maria Sbert, Josep Andreu i Abelló, Jaume Aiguader i Carles Pi i Sunyer per abordar l'inici de l'èxode.¹⁷⁸ La complexa i perillosa logística d'aquesta come-

175 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 19.

176 Ibidem, p. 20.

177 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

178 Carles PI I SUNYER. *La guerra. 1936-1939. Memòries*, p. 187.

Vernet d'Arieja, circa 1942

Entrada del camp de concentració de Vernet

en el qual va estar internat Joan Sauret durant tres mesos.

En el rètol, les inicials RF —République Française— van ser substituïdes per EF —État Français—, el règim col·laboracionista del general Philippe Pétain.

ADA - COL·LECCIÓ DELPLA

sa obliga a fer més reunions, entre les quals en destaca una a les Heures, la residència presidencial, en la qual hi intervenen a més Lluís Companys, Martí Rouret, Miquel Santaló, Josep Irla i el comandant Frederic Escofet.

Sauret emprèn el camí cap a França pocs dies després, a inicis de febrer i perduda ja Barcelona. La Generalitat havia donat ordres d'evacuar la ciutat una setmana abans que hi entressin les forces franquistes. Els diputats i el president Companys es reuneixen a Girona i enfilen camí cap al petit poble d'Agullana, a pocs minuts de la frontera. El president i alguns consellers, juntament amb el lehendakari José Antonio Aguirre, l'exministre Manuel de Irujo i algunes figures rellevants de la cultura catalana que volien fugir, s'instal·len en una de les cases de la localitat, Mas Perxés, mentre que d'altres, com Sauret, s'allotgen en masies dels rodals i als pobles de Darnius i la Vajol. Pi i Sunyer, Tarradellas, Pere Bosch i Gimpera, Antoni Rovira i Virgili o Pompeu Fabra conviuen al mas d'Agullana, on també s'hi està Escofet, encarregat de gestionar el pas de la frontera de Companys i la resta de diputats.

El balaguerí freqüenta aquells dies la masia i dina en diverses ocasions amb els polítics i intel·lectuals allí instal·lats a l'espera de l'inici de la marxa cap a l'exili, que arrenca pocs dies després, el 5 de febrer, el mateix dia que entra també a França un camió amb alguns mobles i cinc o sis milions de pessetes¹⁷⁹ en el context de trasllat de fons i divises i de l'entrega de la Hisenda de la Generalitat al govern espanyol, que es va executar entre el gener i el febrer d'aquell 1939. Companys, Aguirre i alguns consellers són escortats per un grup de mossos d'esquadra en moto i camionetes en direcció a la Vajol, des d'on enfilen el coll de Lli, un dels passos clau de la retirada republicana. Per aquest itinerari arriben a les Illes, el primer poble que es troben sota jurisdicció francesa, a la Catalunya Nord.

El president i l'estol de polítics que l'acompanyen parteixen cap a França una hora després que el president espanyol, Manuel Azaña, i el de les Corts, Diego Martínez Barrio, hagin fet aquest mateix pas. Ho fan sense tenir en compte els propòsits de Companys, que

havia comunicat el seu interès en creuar la frontera juntament amb els líders republicans espanyols, dels qui havia rebut el compromís de mantenir-lo informat en relació amb el dia i l'hora en què s'efectuaria el trànsit. Els perquès d'aquest «oblit» els va explicar Azaña a les seves obres completes. Companys «*echaba lumbre contra Negrín*. [...] *Al parecer, Negrín le pagaba en la misma moneda, según me refirió Martínez Barrio, hasta el extremo de que no pensava asegurarle una salida, y sí dejarlo abandonado a su suerte*. [...] *Martínez Barrio no se había olvidado de Companys, pero como el séquito del Presidente de la Generalidad le pareció a Martínez Barrio demasiado numeroso y abigarrado, creyó mejor que no saliese en nuestra compañía*. Citó a Companys en la Bajol, pero con una hora de retraso; así, cuando llegase, ya habríamos salido nosotros y él seguiría el mismo camino».¹⁸⁰ En referència a aquests fets, Sauret donarà carta de credibilitat a aquest relat dècades després atesa «*la poca simpatia que durant la guerra civil demostrava Azaña pels presidents "regionales"*».¹⁸¹ D'aquesta manera, considera que al president espanyol «*no li havia de desplaure gens d'anar-se'n sol, de no compartir amb ells el "flash" de les agències de premsa que recollien el seu pas per la frontera francesa*».

També Sauret entra a França en aquestes hores. És el 7 de febrer de 1939. El seu destí és Perpinyà, on arriba després d'un tens trajecte primer en autobús i finalment a peu per camins secundaris. El diputat se salva de la detenció dels gendarmes, una sort que no tindran desenes de milers de catalans que són retinuts i traslladats als camps de concentració. El diputat aconsegueix reunir-se amb la dona i els fills, un retrobament que és el final d'un any de separacions familiars, però l'inici d'un nou cicle de peregrinació atesa la gran pressió policial que hi ha sobre la capital del Rosselló i que obliga a buscar una sortida per evitar detencions. No vol anar a París perquè sap que alguns republicans proven la sort de «camuflar-se» entre el laberint de carrers però que la gran majoria, no pas-

180 Manuel AZAÑA. *Obras completas*, volum III, p. 548 i 553.

181 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 17.

179 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 15.

MINISTÈRE DE L'INTERIEUR

SURETE NATIONALE

ETAT FRANÇAIS

PHOTO

Camp du VERNET-D'ARIÈGE

Fiche d'Incorporation de SAURET - GARCIA

N° 10340 Quartier C Paraphe
Nationalité d'origine Espagnole Profession Journaliste
57 7-2-1939

ETAT-CIVIL

Né le 29 20 février 1899
à Balaguères
Pays Espagne
Résidant à Clermont l'Herault
Rue Filandière N° 34
Département Herault
Fils de J. Jean
de nationalité Esp.
et de Dolores Garcia
de nationalité Esp.
domiciliés à Balaguères
Rue Tigre N° 33
Pays Esp.
Marié le 19 23
à Balaguères
avec Mlle Emilia Armengol
Enfants :
Religion : Catholique

SIGNALLEMENT

Cheveux : Noirs (cassés)
Yeux : Vert-bleus
Sourcils : Ch.
Borde : Noirs
Front : Élargi, droits.
Nes : Vert. fort
Visage : Oval
Menton : Carré
Teint : Mauve
Taille : 1,54

Marques particulières :
Brûlé, moignon
Coupé de la main
Dents de la main

Venant de Montpellier département Herault
le 12 19 42 par ordre de H^{le} de
Chef de l'Herault
Départ définitif du Camp, le 27 Février 19 42
à destination de Clermont-l'Herault (Herault)
Ordre de Note N° 482/27 du 27.2.1942

1 de desembre de 1942

Fitxa de Joan Sauret
del Camp de concentració
de Vernet.

ADA

sen de les portes de l'estació. Decideix emprendre el camí cap al nord-est per arribar a Montpeller, ciutat on ja s'hi aplega una significativa comunitat de catalans.

4.2. El grup de Montpeller

L'arribada del pare a França enceta una nova etapa familiar que s'inicia amb l'abandó de la casa perpinyanesa, on tampoc no s'hi quedaran les esposes de Josep i Camil Companys, que també fan més tard cap a Montpeller. La mainada es cansa pel viatge llarg i reben el suport dels quàquers suïssos, que faciliten allotjaments i refugis i reparteixen menjar per afrontar el recorregut. *«Teníem molt pocs francs a la butxaca i gràcies a la solidaritat de la societat religiosa vam poder arribar a Montpeller sense excessives penúries. Tampoc vam tenir la sensació d'estar perseguits per la policia, tot i que el pare probablement hagués estat detingut en el cas d'haver estat aturat. Vam veure alguns gendarmes pel camí, però mai no ens van donar l'alto»*,¹⁸² recorda Enric.

Els Sauret arriben finalment a Montpeller, ciutat on se'ls referencia per primer cop l'11 d'abril del 1939.¹⁸³ La família s'integra en la col·lectivitat de catalans que sojornen al municipi i que, de moment, passa les hores sense feina fixa, conversant i discutint de política i augurant en relació amb el recent exili. L'anomenat boulevard dels plàtans és l'indret on es troben la majoria dels polítics refugiats, molts d'ells, companys de Sauret. Són mesos d'intensos diàlegs amb Antoni Rovira i Virgili, Martí Barrera, Josep i Manuel Companys i també amb amics de Balaguer com Mateu Delsams i Domènec Carrové, l'íntim col·lega amb qui es retroba a França després d'incomptables vivències ja des de l'època d'adolescents. A la capital del Llenguadoc s'agombola en l'ambient «català» que s'hi viu i que, d'alguna manera, fan més passables les caresties i privacions que imposa l'ostracisme.

182 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

183 ADH. Documentació sobre la Residència dels Intel·lectuals Catalans.

El drama de l'exili se suporta millor amb la companyonia de patriotes que pateixen la mateixa situació que no pas en un indret orfe de suports morals i afectius. La comunitat dels catalans s'agermana davant les adversitats i reforça la resistència, i per això senten les pèrdues d'aquells que se'n van a buscar una nova vida a altres indrets del món, en especial a Amèrica.

Joan Sauret viatja en diverses ocasions fins a Marsella per acomiadar els compatriotes que s'embarquen cap a Mèxic un cop aconseguit el passaport per emprendre el viatge. Ajuda a fer tràmits a aquells que volen marxar i, d'alguna manera, actua en aquests comiats no sols com a amic dels viatgers, sinó també com a diputat, representant d'una institució legítima, que manté l'esperit de resistència per no veure's vinculada del tot. *«El meu pare creia que tenia l'obligació de ser present en aquests comiats»*, apunta Enric, que recorda que la seva família també hagués pogut emprendre la ruta mexicana durant l'hivern del 1940.

El diputat havia aconseguit passaports per fer aquest camí i tenia fàcil la via per sortir de França a l'encalç d'una vida americana que per ell hagués estat la segona en vint anys després del seu periple argentí. Coneixia la realitat de Sud-amèrica i tenia a la mà, literalment, la possibilitat de fer el pas amb la família i fugir de l'hexàgon i dels seus carabiners i comissaris. No ho va fer per tres raons que el seu fill concreta. La primera: *«No va veure clar quin futur podia tenir a Mèxic sense estudiar que li garantissin un mínim accés a un lloc de treball. Feia molts anys que havia deixat la impremta de Balaguer i des d'aleshores, la seva vida s'havia basat en escriure i fer política»*. Sauret, doncs, té por de no trobar feina com sap que li passa a molts catalans que en aquells mesos arriben a Nord-amèrica. Treball tampoc no en té a França, però no en vol marxar per una segona raó: *«A Montpeller, i a França en general, no estava aïllat. Trobava aliats a la seva causa i temia que aquesta comunitat catalana no la trobés amb la mateixa intensitat a Mèxic»*. El diputat prefereix quedar-se a la República francesa perquè no vol arriscar-se a allunyar-se dels catalans ni tampoc —i aquesta és la tercera raó— dels principals polítics republicans del país que ja sospesen la possibilitat de redreçar, en la mesura que sigui possible, el Govern de la Generalitat.

Montpeller, 15 d'octubre de 1944

Commemoració del quart aniversari de l'afusellament del president Companys, al Monument als Morts.

D'esquerra a dreta, entre d'altres: Joan Sauret, Josep Dalmàs, Leopold Morant, Humbert Torres, Heribert Barrera, Martí Barrera, Antoni Rovira i Virgili...

ANC-COL·LECCIÓ DOCUMENTAL SOBRE L'EXILI CATALÀ AL SEGLE XX (JOAN SAURET)

Amb aquests arguments es decanta per mantenir-se en territori francès tot i la ira que es nota contra ells, «rouges» espanyols, que es llegeix en la majoria de premsa del país, que els considera un perill per a la seguretat de la República Francesa. En aquest clima de maltractament i apel·lant la citada voluntat de no doblegar-se, la Generalitat obre una oficina al cèntric barri de l'estació Saint-Lazare de París i, gràcies als fons de la Junta de Auxilio a los Republicanos Españoles (JARE) de la Diputació Permanent de les Corts, crea la Fundació Ramon Llull per prosseguir les seves activitats socials i culturals.

Personalitats properes a Sauret com Santaló, Pi i Sunyer, Andreu i Abelló, Sbert o Tarradellas són protagonistes de l'esforç per enlairar de nou una institució a la qual es vol dotar de contingut polític. El comunista Joan Comorera demana al president Companys que convoqui a París el Consell Executiu de la Generalitat, però Sauret i la resta de membres del Consell Directiu d'ERC es neguen a reunir-se amb el PSUC, fet que corrobora la persistència de les males relacions que mantenen les dues formacions després de la guerra. Els republicans d'Esquerra sí que es reuneixen, en canvi, amb els representants d'Acció Catalana Republicana per a abordar les possibilitats de constitució d'un Govern o d'un organisme que representi Catalunya a l'exili.

La trobada és a París a inicis del 1940 i hi assisteixen per part d'ERC, el seu Consell Directiu, o sigui, Josep Tarradellas, Carles Pi i Sunyer, Miquel Santaló, Josep Andreu i Abelló i Joan Sauret, amb l'afegit d'Antoni Maria Sbert. I per part d'ACR, Lluís Nicolau d'Olwer, Pompeu Fabra i Eduard Ragasol. La reunió conclou amb el compromís de proposar a personalitats polítiques com Amadeu Hurtado, Pau Romeva o Joan Casanovas l'adhesió a aquest nou organisme. Però l'oferiment no troba acceptacions i Sauret proposa a Companys l'exploració d'una fórmula que passa per encarregar al president del Parlament, Josep Irla, la creació d'un consell. La idea també fa aigües i Lluís Companys es decideix a constituir el Consell Nacional de Catalunya amb figures marcadament intel·lectuals algunes de les quals havien compartit amb ell les hores prèvies al pas de la frontera mesos enrere.

El nou òrgan de la Generalitat es compon d'Antoni Rovira i Virgili, Jaume Serra i Hünter, Jaume Pi i Sunyer, Josep Pous i Pagès i Pompeu Fabra, que el presideix. El decret de creació se signa el 18 d'abril del 1940, i el 13 de maig es constitueix a París, però la derrota, capitulació i semiocupació de França per part de l'exèrcit alemany «maten» l'organisme abans que es posi en marxa. El cop per l'entrada del nazisme a l'hexàgon s'intensifica poc després amb la detenció, el 13 d'agost, a la Baule-les-Pins de Lluís Companys i el seu nebot Francesc Ballester per part de la policia militar alemanya. Entregat a l'Espanya de Franco, el president Companys pateix una farsa de judici militar i condemnat a mort, cau a trenc d'alba del 15 d'octubre al Castell de Montjuïc.

És en aquest context que es comença a formar un nucli polític emergent dins d'ERC que envolta el nou president de la Generalitat després de l'afusellament de Companys, Josep Irla, i que es coneixerà com «el grup de Montpeller». Inclou fonamentalment quatre figures: Antoni Rovira i Virgili, Humbert Torres, Martí Barrera i Joan Sauret, tots ells residents en aquella època a la ciutat i que van agafant rellevància no només com a «consellers» del nou president i en aspectes interns del partit, sinó també en decisions estratègiques vinculades als pactes amb altres formacions o en la fixació de línies polítiques en defensa de la institució.

Com la gran majoria d'exiliats a França, aquest cenacle republicà es veu coartat, a finals del 1940, per la repressió feridora que limita enormement les capacitats dels polítics catalans en la voluntat d'aixecar la Generalitat, fins al punt que les preocupacions dels exiliats acaben focalitzant-se en qüestions molt més vitals i humanes com la subsistència material, la possibilitat de marxar a Amèrica i evitar no acabar com Lluís Companys o el sindicalista Joan Peiró, —detinguts pels alemanys, extradits a Espanya i afusellats després d'un consell de guerra— o com molts dels exiliats que són arrestats i traslladats a camps de concentració. Alguna angoixa d'aquest estil ronda pel cap de Sauret, que comença a estar inquiet durant la segona part del 1940 per la situació de domini del totalitarisme, que no només afecta el desenvolupament polític, sinó que amenaça la seva vida.

Montpeller, 15 d'octubre de 1944

Commemoració del quart aniversari de l'afusellament del president Companys, al Monument als Morts.

D'esquerra a dreta, Víctor Torres, Joan Sauret i Leopold Morant,
amb representants de partits i sindicats republicans espanyols a l'exili,
dirigents polítics i sindicals d'esquerra francesos i autoritats del Departament de l'Erau.

ANC-COL·LECCIÓ DOCUMENTAL SOBRE L'EXILI CATALÀ AL SEGLE XX (JOAN SAURET)

4.3. «*Ens mataran...*»

Joan Sauret veu fantasmes. La detenció i posterior assassinat de Lluís Companys, el trasllat d'amics seus a camps de concentració i el règim col·laboracionista de Vichy i l'ocupació nazi de França són factors que el desassosseguen i li fan témer per la seva seguretat i la de la seva família. La repressió contra els republicans catalans i espanyols i el clima obertament hostil a la seva presència a França que bramen molts mitjans de comunicació li creen una dèria vinculada a una vigilància policial contra ell, un home de quaranta-dos anys amb evidents vincles amb la política que no són difícils de descobrir com tampoc ho seria, pensa, una observació detallada dels seus passos. Es mou sovint per la zona del Migdia francès i viatja a París quan les qüestions del Govern o del partit el requereixen, que cada cop són més freqüents.

La dispersió en l'exili dels militants d'ERC porta Sauret a esdevenir una de les figures més importants de la formació a França juntament amb Josep Tarradellas i Miquel Santaló, els tres polítics que dirigeixen el partit. Sense el lideratge de Companys, el triumvirat fixa unes posicions favorables a la Constitució del 1931 i a l'Estatut del 1932 que acabaran topant amb les tesis d'altres destacats militants. Sauret considera que tota aquesta activitat, que preveu que anirà en augment, el fa vulnerable a ulls de la gendarmeria i dels col·laboracionistes amb els règims de Hitler i Franco, i comença a cavil·lar la idea de canviar de residència per garantir-se una major invisibilitat que el posi a recer de les grapes del feixisme repressor. La quantitat de republicans catalans que viuen a Montpeller creu que és una diana massa fàcil per a la policia, que té constància, com tanta gent, del volum d'exiliats que viuen a la ciutat. De fet, els gendarmes ja han actuat contra molts d'ells, que han acabat als camps de concentració.

Una de les operacions més rellevants es dona un capvespre de finals de febrer del 1941 quan els agents organitzen un operatiu per detenir republicans catalans als carrers, als cafès i a les cases. Els posen en una espaiosa sala del teatre de la Comédie habilitada pel comissariat central i els fan pujar en camions una

hora més tard. Per la carretera d'Espanya fan el trajecte fins al camp de concentració d'Agde, on s'havien aplegat centenars de catalans després que les autoritats s'avinguessin a les seves demandes d'agrupar-se junts. Tants n'hi van haver, que fins i tot els carrers del camp es van batejar amb noms catalans i en motiu de l'Onze de Setembre s'aixecava un petit obelisc amb l'escut de les quatre barres gravat.

El motiu de l'arrest massiu és una reunió a la ciutat de Montpeller entre el mariscal Philippe Pétain i el general Francisco Franco, que sojorna a la ciutat en el camí de retorn després d'haver-se reunit amb Mussolini a la vila lligur de Bordighera, a la Riviera mediterrània italiana. Entre els arrestats s'hi troba el propi Sauret i altres personalitats de l'exili a la ciutat com Humbert Torres, Francesc Farreras i Duran, Joan Lloperena, Manuel Companys o Artur Bladé. Aquest darrer testimonia l'episodi en un capítol de les seves memòries en el qual s'expliquen les penúries i els neguits dels catalans reclosos entre les filferrades d'Agde i els pronòstics sobre el seu alliberament, que s'acaba produint dos dies després de la reunió dels dos dictadors.¹⁸⁴ El retorn, com a curiositat, es fa amb tren per manca de camions i el bitllet se l'ha de pagar cadascú de la butxaca: «*D'aquell desagradable indret ens en vam endur un record entre dramàtic i grotesc, i una gran quantitat de puces. Va caldre escaldar tota la roba que dúiem al damunt*».¹⁸⁵

L'episodi de la detenció i l'estada al camp de concentració reforcen la pensada de marxar de Montpeller, i li comenta a Emília Armengol, que accepta la proposta de trasllat amb una condició: la mudança serà per anar a una localitat significativament més petita. Si molts republicans arribats a França pretenien dissimular el seu estat d'exiliats confonent-se entre la massa i les avingudes de París, Sauret decideix fer just el contrari, apartar-se sorprenentment d'una comunitat en la que hi està còmode per a refugiar-se en un indret sense rellevància ni, aparentment, vigilància.

184 Artur BLADÉ. *L'Exiliada. Segona part*, p. 55-78.

185 Artur BLADÉ. *La vida d'un català excepcional (Antoni Terré, de Móra d'Ebre)*, p. 198.

Montpeller, 28 d'octubre de 1944

Primera reunió de la direcció d'Esquerra Republicana a l'exili
després de l'alliberament de França del domini nazi alemany.

D'esquerra a dreta: dempeus, Joan Benet i Pinyana, Joan Àlvarez de Lara, Joan Rodríguez i Papaseit,
Josep Dalmàs, Hilari Salvadó, Jaume Castelló, Joan Prat, Joan Sauret, Martí Barrera, Miquel Guinart,
Humbert Torres, Francesc de Paula Jené i Leopold Morant; asseguts, Laureà Dalmau,
Josep Puig Pujades, Ramon Nogués i Biset, Josep Tarradellas i Antoni Rovira i Virgili.

AMTM

En aquest context, Bladé apunta en el seu llibre que Sauret va prendre el determini de marxar de la ciutat per no haver-se d'enfrontar a les reclamacions d'altres compatriotes seus, que no havien cobrat els subsidis del govern espanyol com sí que havia fet ell com a membre destacat d'Esquerra.¹⁸⁶

El matrimoni busca poblets dels rodals i escull Clarmont d'Erau, un petit municipi d'uns cinc mil habitants a quaranta quilòmetres de Montpeller. S'instal·len al número 34 de la Rue Filandière. «*Va ser una mala decisió. Un mal càlcul*».¹⁸⁷ L'arribada de la família és de domini públic en pocs dies i una possibilitat per al comissari de policia de guanyar-se alguna felicitació en el cas que el pare de família sigui algun reputat exiliat. Li posen vigilància, l'aturen, li demanen la documentació i a finals de novembre de 1942, quan tot just fa quinze dies que els nazis han ocupat la «zona lliure» de França, l'acaben detenint com a «*individu perillós*».

Sauret passa de la petita comissaria de Clarmont d'Erau, al Comissariat Central de Montpeller, on sap, per boca d'un altre pres que el duran al camp de Vernet d'Arieja: «*Vòs sou estranger, oi?, Aleshores, us portaran al camp del Vernet. Les cigarretes les venen a sis francs. Ull viu! Amagueu-vos els diners o sino us els prendran*».¹⁸⁸ En aquella Prefectura és canviat de cel·la en dues ocasions, abans de ser enviat al camp, en què ingressa l'1 de desembre de 1942 després de formar part d'un comboi de divuit persones, tots ells emmanillats per parelles. Vernet, on havien anat a parar centenars de republicans que havien emprès el camí de l'exili, «*era pràcticament un presó a l'aire lliure*».¹⁸⁹ Era un dels nou grans camps de concentració francesos, precàries extensions de terra establertes per les autoritats gal·les a la fi de la Guerra Civil per a confinar-hi, de 1939 a 1941, bona part dels prop de mig milió d'exiliats republicans que fugien del franquisme.

186 Artur BLADÉ. *L'exiliada. Segona part*, p. 194.

187 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

188 Joan SAURET. «El camp del Vernet d'Ariège. Film», *Per Catalunya*, octubre de 1945, p. 19-20.

189 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 28.

A la primeria del 1939 hi anaren a parar alguns republicans i els exmembres de les Brigades Internacionals, i en una darrera etapa, posterior al desembarcament aliat al nord d'Àfrica, hi van ser duts cenetistes, comunistes i catalanistes «*per fer creure a la Gestapo que l'exèrcit alemany no corria cap perill a la nova zona ocupada, car l'havien "netejada" com calia*». En aquest camp hi van passar prop de quaranta mil persones, algunes d'elles conegudes com l'escriptor valencià Max Aub, l'escriptor i filòsof hongarès Arthur Koestler, el polític antifeixista italià Luigi Longo, l'anarquista català Quico Sabaté, el pintor sevillà Helios Gómez o Francesc Boix, el fotògraf català que amb el seu testimoni va ajudar a condemnar els responsables del camp nazi de Mathausen. També el periodista hongarès Wilhelm Stepper-Tristis, autor de l'obra *Mon espace vital*, una divertida novel·la que Sauret assegura haver traduït.

En el moment de la detenció de Sauret, Emília Armengol s'activa per treure'l del camp. Parla en diverses ocasions amb Josep Tarradellas, que, a la vegada, alerta de la captivitat del seu amic a diversos polítics espanyols i francesos amb intenció que puguin intercedir en favor del seu alliberament. L'esposa també es desplaça fins a Niça més d'una vegada per parlar amb coneguts del seu marit. «*Entre tots van aconseguir treure el meu pare de Vernet*».¹⁹⁰ recorda el seu fill. Enric Sauret explica les moltes vegades que el seu pare evocava les penúries passades al camp, on hi va estar tres mesos. De Vernet es va escapar d'una mort pràcticament segura per poc dies. Hi surt un parell de setmanes abans que comencin a arribar trens per carregar presoners i portar-los als camps alemanys. «*Recordava la sort que va tenir en no coincidir amb l'arribada dels "trens de la mort" i també narrava les desgràcies que patien molts dels interns*».

Anys després del seu pas per Vernet, Sauret els hi continua parlant als seus fills de les moltes persones de nacionalitats diferents que s'hi trobà i del dramàtic ànim que tenien de cara al futur en veure la seva penosa situació al camp:

190 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

Montpeller, circa 1945

Acte de reivindicació antifeixista dels exiliats republicans al Monuments als Morts.

Entre els assistents s'hi poden reconèixer: Josep Sans, Hermenegild Roura,
Ramon Nogués i Biset, Joan Sauret, Leopold Morant...

FRM

«En descobrir els alemanys que els jueus eren barrejats amb els altres internats, manaren immediatament que els separessin i pocs dies després els donaren dues hores per a escollir els escassos objectes personals que podrien endur-se'n, cap on? En acomiadar els israelïtes, els republicans espanyols els abraçaren commoguts per la gran dissort que pertocava en aquells homes que no coneixien. En el dolor estrictament humà es confonien les pàtries, les classes socials, les ideologies i els temperaments. Davant dels nostres ulls es manifestava sense paraules la Internacional dels perseguïts.»¹⁹¹

L'avenir el veien fosc: «*Ens mataran, ens mataran...*»¹⁹² repetien els presoners. El pas pel camp el marca a foc i el record de l'experiència el fa més sorrut amb el pas dels anys. La plasma en articles en els quals recorda com es va adaptar a ésser-ne presoner: «*Un xicot català ens inicia a la vida del camp. Si badem i ens apropem massa a les fil-ferrades ens hi va la vida. No s'ha de protestar per res... No ens fem —diu— cap il·lusió; d'allà no en surt ningú més que pels peus*».¹⁹³ La incertesa que li provoca l'internament la defineix així; «*La nit és feixuga, tota foscor, un pes al cor i un dormir fet de trossos d'inquietud*», mots que palesen la por al futur immediat, oimés quan veu com els nazis s'enduen sovint presoners: «*Cada dia entra la Gestapo carregada d'ametralladores. Bloquegen una barraca i trien un anglès, un txec i un polonès, etc. El fan seguir tal com va, sense donar-li ni un minut de temps*».

La memòria del dramatisme que guarda del camp de Vernet l'explica en aquest i un parell d'articles més publicats en revistes de l'exili català i que compendien l'amargor i desolació dels interns amb els seus peculiars tarannàs i costums, mantinguts molt d'ells malgrat aquelles dures adversitats. Sauret escriu un retaule dramàticament humà, per a deixar testimoni dels abusos comesos contra «*la Internacional dels perseguïts*».

191 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 29.

192 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

193 Joan SAURET. «El camp del Vernet d'Ariège. Film», *Per Catalunya*, octubre de 1945, p. 19-20.

Aquests fragments resumeixen les dures però curioses condicions de vida al camp de concentració:

«*Un cop de xiulet. Sortim a fora i ens arreglerem de tres en tres, de cara a la carretera per on passarà un carro conduint un cadàver seguit de dos o tres homes i guàrdies. "Garde-à-vous!" Passa el trist seguit. És la despulla d'un rus que s'ha suïcidat i ha fet un testament desfavorable per als espanyols.*

La carretera, fins ara símbol de llibertat, esdevé avui el camí del cementiri. I al cementiri s'hi va sol, ben sol, puix que la família és advertida una setmana després de la defunció.

[...] *Resistir, fugir, lluitar contra el defalliment en el camí d'una mort lenta, molt lenta. Esperança!*»¹⁹⁴

«*Disset nacionalitats en un barraca. Txecs, russos, polonesos catòlics, un capellà anglès, brigades internacionals, espanyols 1917 i 1936, un hongarès rodamon i un altre de català, armenis enigmàtics, un turc traficant de dones, belgues eixerits, búlgars tossuts, un americà boig, italians anarquistes, un holandès nudista, alemanys que no ho són, suïssos de totes menes, romanesos, grecs, anamites, catalans... Ira, parracs, fam. Comandants i guàrdies nacionals que fan d'escarcellers per no anar a Alemanya. Una "dama" de la Creu Roja que no pot veure més que els blancs...*

[...] *Uns jueus aprofiten l'empassada per garlar de negocis a les barbes d'uns sants cristos eixuts, torturats i embolcallats de pèl, ofrenats pels internats partidaris de la mística. Els polonesos no paren d'heure-seles amb la Verge Maria, i l'almoïner va amunt i avall del passadís. Recull uns paperets on els fidels li exposen el seu "cas" i demanen un ajut per fugir del camp. Mentrestant, més enllà, dintre el camp, els protestants s'afanyen esprement les seves bibles i posant a prova llurs cordes vocals. I els jueus, pel seu compte, escolten la paraula aspra d'un rabí, un xicot que es deixaria matar per una cullerada de sopa... de naps.*»¹⁹⁵

194 Ibídem.

195 Joan SAURET. «Camp de Vernet d'Ariège», *Lletres*, febrer de 1947, p. 22.

Montpeller, circa 1945

Militants d'Esquerra a l'exili.

D'esquerra a dreta, entre d'altres: Hermenegild Roura, Emili Vigo i Joan Sauret.

FRM

La Fundació Ramon Llull va donar una xifra aproximada de 40.000 catalans que van passar pels camps de concentració francesos, sobretot a Argelers, Sant Cebrià i Agde.

Quan gràcies a les gestions de la seva dona surt del camp, el 27 de febrer de 1943, és enviat de nou a Clarmont d'Erau, però la mala experiència en aquest poble el fa retornar tan aviat com pot a Montpeller, que ja és considerada la capital francesa de la política catalana degut al gran nombre de figures polítiques i personalitats intel·lectuals que hi viuen. El propi Sauret recordarà les converses matinals amb Pompeu Fabra, la popularitat de Francesc Pujols, les dissertacions d'Antoni Rovira i Virgili, les disquisicions d'Alexandre Deulofeu o les conferències d'Humbert Torres. Montpeller era la ciutat del catalans. La ciutat de Sauret.

4.4. L'enyor

Joan Sauret arriba a l'equador de la seva vida en un exili francès que l'ha colpejat anímicament per l'obligació de canviar de ciutats i de residències, per les privacions econòmiques i per les dramàtiques experiències d'haver vist les penúries humanes en dos camps de concentració. Tot aquest bagatge de calamitats li generen la necessitat de tirar la vista enrere, de revisar el seu passat, en concret, el de la seva infància al Balaguer del tombant de segle. Un món de felicitat.

El polític i periodista mira la ciutat on va nèixer i créixer amb els ulls melancòlics que li imposa la distància de l'obligat desterrament, i amb aquest ànim es posa a escriure *Bellviure. Un poble al peu del campanar i a la vora de riu*,¹⁹⁶ un llibre de memòries que retrata al detall molts dels prismes de la societat balaguerina que va veure i viure de nen i adult i que, assegura, va esllanguint-se amb el pas del temps. Sau-

196 Al Museu de la Noguera es conserva un mecanoscrit original de *Bellviure*, datat a «*Montpeller, 1944-1947*». Aquest mecanoscrit —que Joan Sauret va fer arribar al seu germà petit Àlvar— difereix en algunes parts del llibre editat el 1975. Les cites d'aquest text en la present biografia, de vegades són d'aquest original i d'altres de l'edició.

ret desplega un «*rosari sentimental*»¹⁹⁷ per rememorar el seu món des de la llunyania i «*enfebrats per l'enyorament*» ho fa, d'entrada, amb una referència suggeridora: la ciutat que el bressolà no es diu Balaguer sinó «Bellviure», l'indret que evoca una vida planera i de costums agradosos que queden gravats a la memòria. Escriu de paisatges i tradicions. De tarannàs i personalitats. De comerços i cultura. D'oficis i aficions. El retrat d'aquest indret curull d'història és precís, un «*poble que tot i ésser ciutat no se'n vanava ni se'n donava compte. Era feliç, això sí, per haver nascut entre les muralles, joiosament instal·lat a la vora del riu, davant l'Urgell i a les portes de les muntanyes*».¹⁹⁸ Era la felicitat dels «bellviurencs», que formaven un «*mostrari ben complet d'exemplars humans*».¹⁹⁹ La ciutat «*tenia el seu pintor medallat, poetes jocsfloralejats, autors i actors teatrals, compositors, inventors, historiadors, un parell de militars de debò, passats per les acadèmies, i un que s'havia guanyat un galonet a pols i amb fam a Cuba. Poble enyoradís tenia dos justos representants a l'estranger: un a Hollywood i l'altre a Fernando Poo. [...] Per bé que foraster, el poble tenia el seu lladregot*». I si bé «*no tenia cap veí guàrdia civil, ni cap francmaçó, en canvi donà dos inventors, un don Tancredo d'ocasió i qui sap els capellans i monges, alguns dels quals s'enfilaren ben amunt per l'esglaonat jeràrquic*».²⁰⁰

Al marge de les concrecions, els «bellviurencs» eren, en general, poc amants de feinejar i molt avesats a la trifulga política i a les llargues tertúlies: «*Els cafès eren apolítics i polítics. A tot arreu, però, es conreava més o menys el noble art de passar temps discutint els afers comunals i els altres. Cal tenir en compte que a Bellviure, tothom feia política, àdhuc els moribunds no marxaven tranquils a l'altra vida sense haver recomanat una candidatura electoral. La clientela dels cafès on no es feia tanta política com en els altres, era feta de trosos de tots els estaments socials, com la del Sindicat*

197 Joan SAURET. *Bellviure*, p. 14.

198 Joan SAURET. *Bellviure*, p. 55.

199 MN. Joan SAURET. *Bellviure* [mecanoscrit original], p. 73.

200 Joan SAURET. *Bellviure*, p. 124.

Circa 1945

Militants d'Esquerra a l'exili.

D'esquerra a dreta, entre d'altres: Rossend Ullot, Joan Sauret, Pere Puig i Subinyà i Francesc Marcet.

ANC-COL·LECCIÓ DOCUMENTAL SOBRE L'EXILI CATALÀ AL SEGLE XX (JOAN SAURET)

*Agrícola. Els pagesos parlaven de l'horta, i el barber, tot esmentant-los els sistemes de podar, feia relliscar la conversa cap a les qüestions del seu camp polític».*²⁰¹ L'autor rememora el cafè «dels carlins», el «dels radicals», el «dels catalans», el «dels de plantilla», el bar «dels caçadors»...²⁰² que eren formiguers de ciutadans que s'hi congregaven per discutir fins a altes hores, fins i tot quan l'agutzil ja havia anat apagant les llums i la Plaça Mercadal, «un immens claustre»²⁰³ a l'aire lliure quedava «sota el regne d'unes penombres vetllades per quatre llums febles i escadussers»²⁰⁴ tot esperant per rebre l'endemà «els melons de Linyola, les prunes de Mollerussa i les cireres de Corbins».

Sauret evoca també el Mercadal, escenari de mercats, gatzares i tràfec que es convertia en destí de correspondències i, a les tardes, en estació de tartanes que partien a diversos indrets de la comarca: «La tartana engolia la seva càrrega. Les bosses tocaven a terra. Els viatgers ja eren a dintre, tot demostrant la veritat de la teoria de la relativitat del volum dels cossos humans. El tartaner donava la darrera refilada al mostatxo, calava foc al caliquenyo, es treia la brusa, s'arremangava i agafava la tralla. Dipositava el desinflat sac de correu —pintat de groc i de vermell— a la vora de la màquina del fre, saltava al seient de la vara i la caravana encetava el camí, carretera amunt, sempre companyada per un núvol de pols que asfixiava els viatgers».²⁰⁵

Aquesta quotidianitat es rompia amb les festes i tradicions com la diada dels Innocents, la fira «dels enamorats»,²⁰⁶ el carnaval dels pagesos, la processó dels Dolors, les festes de barri o la Festa Major en honor al Sant Crist, una festivitat que se celebra en l'època «menys seriosa de l'any».²⁰⁷ Els ciutadans «estrenaven vestits i sabates» però sulfurats per haver de rebre

hostes, individualistes com eren. El que realment volien era celebrar la vigília, un dia de festa per al gaudi purament local, sense forasters: «Aquesta els tenia el cor robat. Se sentien comblats de felicitat quan escoltaven el repiqueig de campanes i els gegants i els nans apareixien als pilans de Ca la Ciutat per a córrer, seguidament, pels carrers, empaitats pels trons del pirotècnic de Reus, l'Igual. Grans i petits, sorruts i malalts, anaven el migdia de la vigília a la Plaça per tal de conversar una estona amb els reis moros i la parella més jove. [...] Els diàlegs s'haurien allargat qui sap-lo de no haver estat els "botets" i la Banda que anaven per feina i començaven el "tomb" traquejat. El campaner, reforçat per altres braços, treia tot el suc a les campanes. Els bellviurencs sentien la delícia a dolls, lliures encara de forasters, car les orquestres, els artistes i sobretot, els invitats, no arribarien fins al tard. Al Sant Crist les "Maitines i Laudes" ressonaven exclusivament per als bellviurencs».

La gent, les tradicions, els indrets, la vida social o les llegendes com la de l'arribada del Sant Crist a la ciutat, la dimensió de la plaça Mercadal en comparació amb la de Vic²⁰⁸ o la dels tres estudiants vigatans que es convertiren en calaveres a l'església, després de pernoctar en una casa que els acollia, van apareixer en el llibre com els testimonis d'una època passada, enterrada per un progrés que anava arribant gairebé a contracor dels ciutadans: «Així com hi ha qui refusa de veure la lvidesa d'un rostre familiar o amic per no renunciar als seus trets plens de vida, amb la il·lusió de retrobar la persona desapareguda al retorn d'un viatge, per una idèntica raó nosaltres hem preferit recordar-lo en el seu ahir perquè el d'ara no ens llevi la idea d'un poble fet de pasta d'Arcàdia. Si el lector descobreix algun dia el nostre poble, tot seguint els senyals que hem traçat damunt del mapa de Catalunya, no ens podrà acusar d'imaginari ni ens podrà fer cap retret per haver-li exaltat inútilment la seva curiositat, car BELLVIURE JA NO EXISTEIX».²⁰⁹

201 Ibidem, p. 104.

202 Ibidem, p. 103-118.

203 Ibidem, p. 34.

204 Ibidem, p. 43-44.

205 Ibidem, p. 81-82.

206 Ibidem, p. 89.

207 Ibidem, p. 93-95.

208 La Plaça Mercadal de Balaguer i la Major de Vic són les dues porticades més grans de Catalunya. La de la Noguera és pocs metres més gran, una petita diferència que creava i crea debats i sanes rivalitats.

209 Joan SAURET. *Bellviure*, p. 14.

Núm. 1426

En Joan Sauret

Casal d'Esquerra

Comarca Noguera

Federació Lleida

Data d'ingrés 19-III-1951

Residència a França

25, r. Sede de Droit

Montpellier

A França el 30 de març del 1945

El Secretari General

Joan Sauret

Signatura de l'interessat

DEPARTAMENT DE CATALUNYA

DEPARTAMENT DE L'HERAULT

30 de març de 1945

Carnet de militant d'Esquerra Republicana a l'exili de Joan Sauret, signat per ell mateix, en representació del secretari general, Josep Tarradellas.

ANC-COL·LECCIÓ DOCUMENTAL SOBRE L'EXILI CATALÀ AL SEGLE XX (JOAN SAURET)

Sauret va estar tres anys escrivint el llibre i el va presentar als Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats a París el 7 de novembre de 1948. Sota la presidència de Josep Carner, amb Ferran Canyameres com a secretari i amb Just Cabot, Jean Cassou, Pierre Fouché, Josep Quero i Mario Roques al jurat, l'obra, presentada amb el lema «Que bella era la vida!», obté el Premi patrocinat per la Catalana de Construccions Antoni Soler de Mèxic.²¹⁰

210 BPR-Fons Josep Carner. «Jocs Florals de la Llengua Catalana. París 1948. Veredictes». Antoni Soler i Torner, militant d'ERC, fou durant la Guerra Civil, director general d'Administració Local de la Generalitat.

Aquest reconeixement és l'avantsala d'una publicació que s'endarrereix, però, més de vint-i-cinc anys. El llibre editat no veu la llum pública fins el 1975, i arriba a ser el més venut a Balaguer durant diverses diades de Sant Jordi juntament amb les obres de Teresa Pàmies.²¹¹

En l'activitat jocfloral, Sauret també és reconegut un any després, l'11 de setembre de 1949, en el certamen que se celebra a Montevideo. El balaguerí rep un dels premis ordinaris, el que porta per nom «Narcís

211 L'escriptora i destacada militant comunista Teresa Pàmies, era filla de Tomàs Pàmies —líder local del Bloc Obrer i Camperol i posteriorment del PSUC— adversari polític de Sauret.

Oller», per l'obra *Quatre contes per a infants*, la qual, però, mai serà editada.²¹²

La seva faceta de concursant l'amplia dècades més tard, en els Jocs Florals de 1973 celebrats a la Ciutat de Mèxic, patrocinant un premi extraordinari, en memòria de la seva esposa Emília, traspasada l'any abans. Sauret dota amb cinc-cents francs francesos el guardó «a la millor poesia sobre un paisatge de l'Urgell o de La Noguera», que guanya «Evocacions», obra d'un il·lustre balaguerí, Josep Carner-Ribalta, exiliat a Califòrnia.²¹³

Homenatja així l'«Emilieta», nom que ell utilitza sovint com a pseudònim en cartes que li escriu a Josep Tarradellas amb l'objectiu d'evitar la censura i les possibles represàlies. Aquesta correspondència en clau també la manté el seu amic, que signa les lletres amb el nom de la seva esposa Antònia Macià. Els dos polítics inicien un diàleg per carta a inici de l'exili en el qual s'hi tracten qüestions polítiques perlejades, sovint, amb temes quotidians com la família i l'enyor a la terra. Un exemple: una carta enviada en nom d'Antònia i que escriu Tarradellas a finals del 1943 deixa entreveure un lament en relació amb el llarg exili que poden esperar a tenor de la situació política: «Cada dia que passa augmenta la meva angoixa doncs tinc la sensació que malgrat certs optimismes, almenys per a nosaltres les coses les veig una mica llargues».²¹⁴

Les lletres enviades estan marcades també pels problemes de salut d'Antònia —que ha de guardar sovintejat repòs després d'una intervenció quirúrgica el juny de 1943— i per la cura cap als nens, Montserrat —que rebrà atenció especial tota la vida per la seva afectació congènita— i Josep. En les cartes es fa referència a la família en diversos moments. Es felicita per les bones notes que aconseguixen els tres nois, el més gran dels quals, Joan, ha aconseguit una titulació professional i industrial que el permetrà començar a treballar i ajudar la minvada economia familiar. Emí-

lia treballa de modista en una «casa de moda» però Sauret li admet al seu amic que els seus esforços no són suficients per establitzar les finances familiars, en part, perquè «la vida creix d'una manera increïble i encara per a passar-s'ho amb moltes privacions».²¹⁵ De fet, aquesta complicada situació porta la família a retirar dos fills de la mitja pensió escolar que gaudeixen gràcies a una ajuda que es deixa de donar el febrer del 1944. Tot i això, «els exàmens dels nens han estat un èxit complet. El gran ha aprovat el brevet [titulació] industrial i el professional. El segon ha tingut menció, (una de les dos úniques de tota la seva sèrie del Lycée d'aci) i el petit també ens ha portat dos brevets».

Els maldecaps per les adversitats s'assuaugen amb la bona orientació estudiantil dels nois i amb els records, que apareixen en les converses que el balaguerí té amb amics exiliats i que fa avinents a Tarradellas d'una manera que fa pensar en una conversa de les seves respectives esposes: «De tant en tant, per a descansar una mica puix la màquina de cosir gasta, fem petar la xerrada i per a passar-nos l'anyorament ja pots suposar de què parlem: de l'Orfeó del Passeig de Gràcia, de les sardanes de la plaça St. Jaume i els homes parlen d'aquells bons temps del futbol, les cèlebres baralles entre alcantaristes,²¹⁶ zamores²¹⁷ i madrilenys».

4.5. Esquerra col·lideix

Els avatars posteriors a la guerra i les decisions personals dels exiliats aboquen ERC a una situació compromesa el 1942. Només un dels cinc membres de la direcció republicana escollida el febrer del 1938 viu en zona europea no ocupada pel feixisme. Josep Andreu

212 «Els actes de Montevideu», *La Humanitat*, 30 de setembre de 1949, p. 2.

213 *Jocs Florals de la Llengua Catalana, Mèxic DF, 1973*, p. 17 i 50.

214 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Joan Sauret. 16 de desembre de 1943.

215 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas, tot i que formalment enviada en nom d'Emília Armengol a Antònia Macià. 15 de maig de 1944.

216 Paulino Alcántara va ser un futbolista que va jugar al FC Barcelona en dues etapes, 1912-1916 i 1918-1927. Fou el màxim golejador històric del club, fins que el 2014 Leo Messi el superà. Afiliat a Falange, feu la guerra al bàndol franquista.

217 Ricardo Zamora va ser un mític porter del RCD Espanyol i del FC Barcelona del 1916 al 1930.

Tolosa de Llenguadoc, 3 i 4 de juny de 1945

Exterior i interior de l'acreditació de Joan Sauret al Congrés d'Esquerra Republicana celebrat a l'exili, que tot i estar previst en un primer moment que fos a la Salle du Sénéchal, finalment va tenir lloc a la Sala del Museu del Jardin des Plantes.

S'hi poden reconèixer les signatures de record de destacats dirigents del partit com Joan Àlvarez de Lara, Joaquim Dardalló, Leopold Morant, Ramon Nogués i Biset, Carles Pi i Sunyer, Antoni Rovira i Virgili, Hilari Salvadó, Josep Tarradellas i Humbert Torres.

ANC-COL·LECCIÓ DOCUMENTAL SOBRE L'EXILI CATALÀ AL SEGLE XX (JOAN SAURET)

i Abelló viu a Mèxic després de passar per París. Josep Tarradellas, Miquel Santaló i Joan Sauret resideixen a l'Estat francès de Vichy i només Carles Pi i Sunyer té llibertat de moviments en el seu exili a Anglaterra, on s'estableix l'abril del 1939. La limitació política i institucional dels catalans a l'hexàgon impel·leix Pi i Sunyer a fer un pas endavant per afirmar un lideratge de país

que evidencia que, després de l'afusellament del president Companys, no pot desenvolupar com voldria el president Irla en una situació d'obligada clandestinitat a la França col·laboracionista.

Així, el 29 de juliol del 1940 crea un nou Consell Nacional de Catalunya amb la intenció d'alinejar la nació al costat de les democràcies occidentals i de convertir

l'organisme en un far polític en un moment marcat pel sotmetiment que pateixen aquells polítics republicans que pocs anys enrere encapçalaven les institucions. Pi i Sunyer n'és el president, que compta amb l'arqueòleg Pere Bosch i Gimpera, l'etnòleg Josep Maria Batista i Roca, l'enginyer Ramon Perera, el periodista Fermí Vergés i el doctor Josep Trueta, que s'hi incorpora una mica més tard.²¹⁸ L'òrgan rep l'aval de la majoria dels catalans exiliats a Amèrica, un contingent prou significatiu per envigorir la figura de Pi i Sunyer, que reivindica el dret a l'autodeterminació enfront les tesis del grup francès que dirigeix el partit, més procliu a moure el país per la via de la legalitat marcada per la Constitució republicana i l'Estatut del 1932. *«L'adhesió petrificada a una legalitat que havia deixat d'ésser no era capaç de satisfer els anhels de renovació dels catalans i no podia servir d'instrument eficaç que ens portés endavant»*.²¹⁹ Les idees i decisions de Pi i Sunyer semblen poc menys que un torpede en la línia política que intenten marcar Sauret, Santaló i Tarradellas, el triumvirat de França que s'oposa a les determinacions de Londres, que acaben esquinçant internament ERC.

La naturalesa rebel amb que neix la formació es palesa novament en aquest episodi d'enfrontament entre el bàndol londinenc i el de Nimes, ciutat on els tres dirigents «francesos» es reuneixen amb el president de la Generalitat, Josep Irla, per donar una resposta formal als plantejaments dels «anglesos» i reivindicar *«les conquestes liberals de la Constitució del 1931 i en les llibertats catalanes contingudes en l'Estatut de Catalunya, sense que elles signifiquin un conformisme als ideals que sempre hem i devem propugnar»*.²²⁰ Tot i que en el discurs de presentació del Consell, Pi i Sunyer té paraules afectives afirmant que *«mai no hem deixat de reconèixer la significació dels amics que són a França»*, el dirigents bloquejats pel nazisme i pels col·laboradors de Vichy decideixen actuar, de manera que envien Miquel Santaló a Mèxic, *«per reforçar amb el seu prestigi*

i valuosa col·laboració els elements que des d'allà s'esforcen a continuar l'obra d'unió i de solidaritat que ha estat la característica més rellevant del nostre Partit». En poques paraules, Santaló fa el trajecte amb la intenció de desactivar el suport dels catalans «americans» al Consell de Londres de Pi i Sunyer.

És la tardor del 1942 i aquest moviment, lluny de reduir la tensió, encén encara més l'enfrontament entre els mateixos exiliats a Amèrica, molts d'ells afiliats a ERC, que es posicionen confrontats també per la dicotomia dels postulats que lideren Pi i Sunyer i Tarradellas. Figures com la de l'exministre Josep Tomàs i Piera o els diputats i exdiputats Salvador Armendares i Joan Loperena, juntament amb un notable gruix d'afiliats d'ERC, es declaren autodeterministes i alineats amb el Consell de Londres mentre que polítics com els exconsellers Antoni Maria Sbert, Joan Lluhi i Artemi Aiguader s'hi planten fermament en contra, bo i fidelitzant-se amb l'entesa amb els republicans espanyols i amb la legalitat fixada per l'Estatut. La polèmica generada pel viatge de Santaló i els seus suposats afanys per afeblir el suport dels militants americans al consell londinenc arriba molt amb comptagotes a Tarradellas i Sauret, els dos dirigents que queden a França i que sofreixen les interrupcions postals a causa de la Segona Guerra Mundial. La seva situació és de debilitat: pràcticament aïllats per l'ocupació, sense massa capacitat de dirigir la formació i lluitant contra un bàndol que renega de les seves tesis polítiques.

La via Santaló no atenua les voluntats del col·lectiu anglès, que opta per reforçar el Consell amb una delegació americana que compta amb el balaguerí Josep Carner-Ribalta com a president, Manuel Serra i Moret com a vicepresident i Salvador Armendares, Hipòlit Nadal i Mallol i Ferran Zulueta com a vocals, entre altres. A aquesta disputa de lideratges entre França i Anglaterra s'hi suma el nucli del partit a l'interior de Catalunya, atuit fins al moment per la repressió i la seva poca experiència en la lluita clandestina però que s'havia anat revifant a finals del 1941. Aquest redreçament s'estroneja parcialment, però, a mitjans del 1942, amb la marxa d'alguns membres al Front Nacional de Catalunya (FNC), un col·lectiu que no es presenta com a partit sinó com a eina de resistència contra el feixisme

218 Mercè MORALES. *La Generalitat de Josep Irla i l'exili polític català*, p. 186-188.

219 Carles PI I SUNYER. 1939, *Memòries del primer exili*, p. 165.

220 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 95-96.

Tolosa de Llenguadoc, 3 de juny de 1945

Congrés d'Esquerra a l'exili, celebrat a l'Auditori del «Jardin des Plantes».

D'esquerra a dreta, entre d'altres: Joan Benito, Joan Sauret, Heribert Barrera —amagat rere el militant amb barret—, Josep Tarradellas, Joan Garcia i Castellet, Leopold Morant, Martí Barrera, Manuel Companys i, ajupit, Rossend Ullot.

ANC-FONS HERIBERT BARRERA

i que acaba per afilerar-se amb els ideals d'autodeterminació de Pi i Sunyer i del Consell de Londres. Tarradellas, Sauret i Santaló troben un nou «rival» en l'FNC, que no només combrega amb els plantejaments dels republicans «anglesos», sinó que també creu que l'Estatut del 1932 està caducat. Es podria dir que Tarradellas i Sauret només es tenen l'un a l'altre en la protecció de les idees pactistes amb Espanya i la salvaguarda de les riqueses del text estatutari de Núria, però aquesta «solitud» no fa decaure l'ànim de contraposició ni les voluntats de mantenir a ratlla els grups que pretenen un control més gran de la formació.

La temença que l'FNC pugui arribar a ser un pal de paller del catalanisme republicà en detriment d'una ERC debilitada a l'interior del país mou els dirigents de França a intentar muscular la formació a través de Pere Puig i Subinyà, que té la missió de recuperar el control del partit a Catalunya, alinear-lo amb els postulats dels dirigents de França i evitar que pugui ésser fagocitat per l'FNC. No és una feina fàcil atesa la personalitat del Consell Directiu de Barcelona, liderada per Jaume Serra i Gasulla, que marca divergències polítiques i algun desencontre personal amb Tarradellas. Aquestes tensions acaben provocant alguna escissió que passaran a ampliar les files de l'FNC.

Els Deu Punts de Montpeller

La manca de notícies de Santaló porta a pensar que les accions per desconnectar el Consell de Londres no s'han fet o han fracassat. Davant el dubte, s'opta per afermar la pròpia posició davant l'organisme de Pi i Sunyer amb un document que redacta el grup de Sauret el juliol de 1943 conegut com «Els Deu Punts de Montpeller». El balaguerí, juntament amb Antoni Rovira i Virgili i Humbert Torres —i en absència de Josep Tarradellas, refugiat a Suïssa des de feia un any i amb una activitat política a mig gas condicionada per aquest fet— fixen la posició de la Generalitat: reafirmació de les institucions de Govern com els únics organismes legítims; reconeixement i vigència de l'Estatut del 1932; col·laboració amb el Govern basc; entesa amb les formacions republicanes espanyoles; formació d'un govern d'estricta obediència nacional —sense el PSUC— i constitució d'un Consell Assessor.

Tot i la concreció d'idees, aquest memoràndum polític no aconsegueix cap avenç en el propòsit de tornar l'organisme de Londres, que no fa cap gest en línia al que pretenen els polítics de França. Tot i això, els republicans catalans van veient amb optimisme l'evolució de la guerra i el retorn cada cop més possible a Catalunya, i fan plans. Sauret li escriu a Tarradellas el 15 d'agost de 1943 en relació amb les previsions de futur de Rovira i Virgili i Irla. Ho fa en una carta en castellà i en clau: «*D. Antonio [Rovira i Virgili] está muy rehecho y con una moral muy grande igual que el otro familiar [Irla]. Te daría gusto sentir al primero. Ya no está tan cargado de historias y ante la posibilidad de heredar de la tía Layeta [la Generalitat] no se acuerda de esperar su posible defunción y no piensa en otra cosa que heredar el negocio [Parlament] junto con el señor Pepito [Irla]*». ²²¹ Seguint amb aquest estil, Sauret li parla al seu amic sobre el document de Montpeller: «*[Irla] no dejó escondida su emoción y alegría por si le toca la herencia de "Layeta S.A". Lo quiere tener todo preparado, con junta administrativa prevista [Consell Nacional]*».

Aquest optimisme es reforça a partir de l'estiu del 1944, després dels desembarcaments aliats del 6 de juny a Normandia i del 15 d'agost a Provença que suposen la progressiva reculada del nazis a França —Tolosa de Llenguadoc és alliberada el 19 d'agost, Perpinyà el 20, París el 25, Montpeller el 31...— un fet que canvia la situació dels dirigents d'ERC, que recuperaran una llibertat de moviments que els hi dona ales per a confrontar-se al nucli republicà de Londres situat a l'entorn del Consell Nacional i també per encarar la reorganització del partit després de quatre anys de forçada clandestinitat.

Amb aquest propòsit se celebren a Perpinyà, el 25 i el 30 de setembre, dues assemblees presidides pel diputat a les Corts Francesc de Paula Jené i on assisteixen uns cinc-cents militants. ²²² En l'assemblea,

221 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. Montpeller, 15 d'agost de 1943.

222 «Els militants d'ERC dels Pyr. Or. aclament l'unitat del Partit i acorden la seva reorganització», *Foc Nou*, 7 d'octubre de 1944, p. 3; «La vida del Partit», *La Humanitat*, 15 d'octubre de 1944, p. 4.

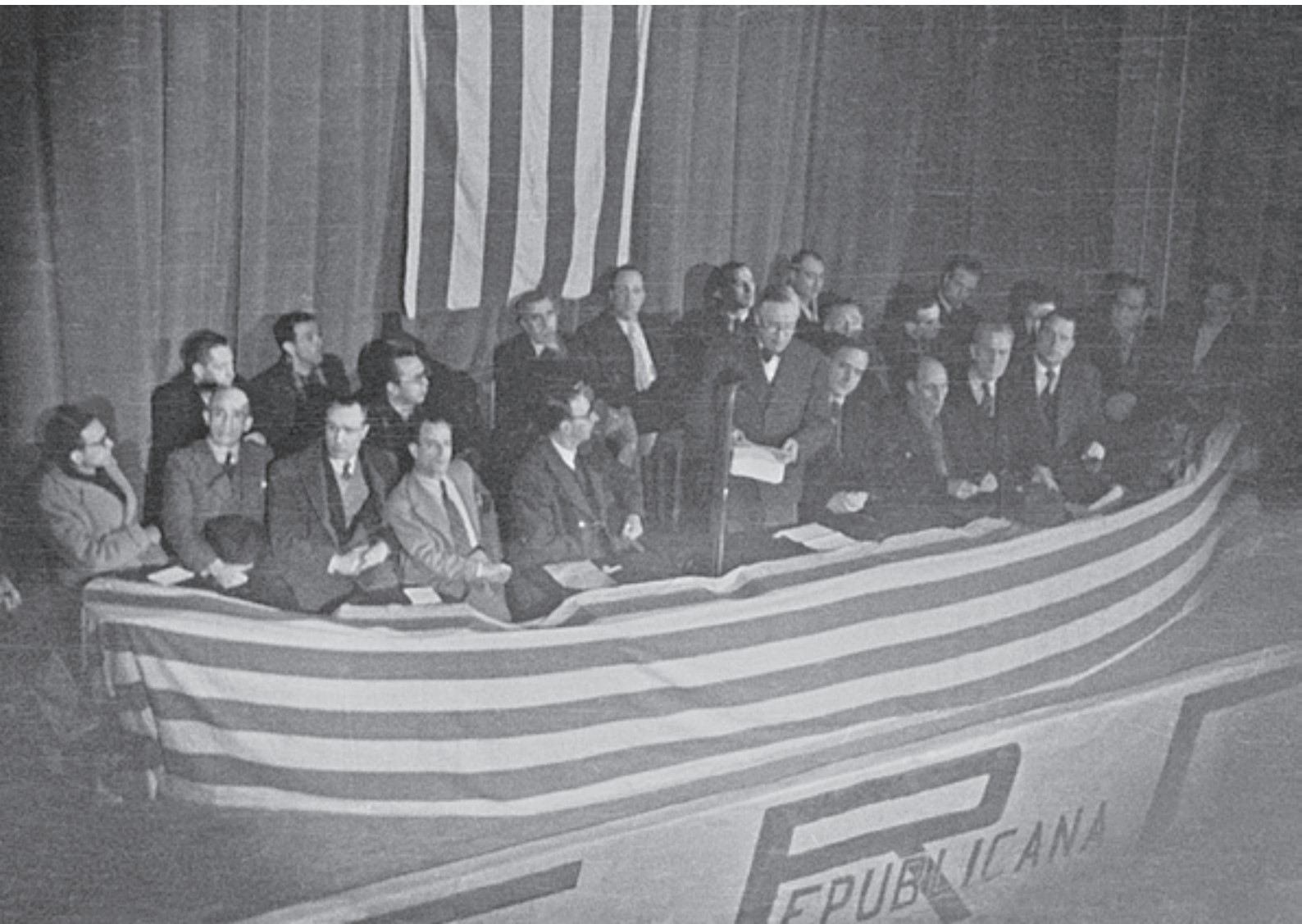
Perpinyà, 27 de gener de 1946

Conferència de Carles Pi i Sunyer al Cinema París.

D'esquerra a dreta, a la primera fila de la presidència de l'acte, la plana major d'Esquerra Republicana:

Emili Vigo, Francesc Marcet, Santiago Vila, Joan Garcia i Castellet, Francesc de Paula Jené, Carles Pi i Sunyer, Josep Tarradellas, Joan Sauret, Martí Barrera, Hilari Salvadó, Josep Dalmàs; darrere, entre d'altres, Julià Gual, Joan Prat, Joan Àlvarez de Lara, Joan Rodríguez i Papaseit...

AMTM

Jené proposa que els membres dels Pirineus Orientals es reunixin en Consells Locals i escullin un delegat per tal de constituir el Comitè Departamental. Aquesta idea vol que sigui replicada per la resta de militants republicans a França amb l'objectiu de bastir estructures del partit i aconseguir una mínima unitat d'acció. Tot i que els participants de l'assemblea de Perpinyà mantenen un debat viu en relació amb l'estratègia de pactes atès que un sector minoritari defensa una entesa que inclogui també el PSUC, s'acorda esperar a la reunió del Ple del Directori que s'ha de fer a Montpeller el 28 d'octubre.

En aquesta reunió el secretari general Josep Tarradellas, —retornat després de dos anys refugiat a Suïssa— reprèn el lideratge polític del partit i marca des del primer moment la línia oficial a seguir enfront l'organisme anglès, avalat per molts militants a Europa i Amèrica, i contrarestar així la figura de Carles Pi i Sunyer, que compta amb una gran popularitat. Al Ple hi participen divuit dirigents, entre membres del Consell Executiu, del Consell Assessor i representants dels comitès departamentals, i tots ells avalen la posició de Tarradellas enfront Pi i Sunyer, a qui no se li reconeix autoritat orgànica. Els acords se sintetitzen en l'aplegament a l'entorn de la legalitat republicana, la voluntat d'anar a la constitució d'un bloc unitari encapçalat per Esquerra i el reagrupament de la militància al voltant del seu secretari general.

Tarradellas queda reforçat davant Londres, però el líder del partit pretén anar més enllà amb la creació d'una plataforma unitària que permeti a ERC marcar el pas de la política a l'exili i eclipsi la influència del Consell londinenc, la de l'FNCR i també la del PSUC. El 9 de novembre de 1944, ERC comunica a través de *La Humanitat* la voluntat de crear aquest organisme. Ho fa amb aquestes paraules: «*Per a precipitar la caiguda del règim feixista del general Franco [...] Esquerra Republicana, creu necessari i així procurarà fer-ho, que tots els sectors polítics i sindicals catalans antifeixistes s'apleguin per a constituir una veritable unitat nacional catalana*».²²³

223 «Vers la formació de la Unitat Nacional» *La Humanitat*, 9 de novembre de 1944, p. 1.

Aquest nou bloc es bateja amb un nom que evoca el primer gran moviment unitari sorgit el 1906: Solidaritat Catalana. La feina per impulsar aquesta plataforma es fa, però, en paral·lel a les tasques del president Irla de recuperar el Consell Nacional de Catalunya creat el 1940, una voluntat que serà mal vista pel líder d'ERC.

4.6. Un assessor del president Irla

Les vicissituds i cuites que es viuen al partit discorren simultàniament als intents de Josep Irla de fer valdre l'autoritat sobre les institucions catalanes que ell encapçala com a president del país. Les penúries derivades de l'autoritarisme feixista i les temences de represàlies a nivell personal mantenen la gestió de la Generalitat en uns nivells exiguos durant els primers anys de la dècada, que coincideixen amb l'avenç del nazisme i l'ocupació de França. Però la derrota de Hitler obre un nou escenari de llibertat que Irla aprofita per reactivar la presència de la institució. La gran comunitat catalana de Montpeller és per al president un recer de catalanisme en el qual s'hi recull per mantenir reunions i conversar amb diversos líders polítics que resideixen a la ciutat.

Alliberada França del feixisme, Irla es troba en diverses ocasions amb Tarradellas, Sauret, Rovira i Virgili, Barrera i altres catalans instal·lats a Occitània i a Catalunya Nord. Aquests canvis d'impressions germinen en la recuperació del Consell Nacional de Catalunya, les funcions del qual serien assessorar el president i preparar el terreny per tornar al país, una idea que es veu factible a tenor de la ja segura victòria aliada en la guerra. El nucli de confiança d'Irla, format per Humbert Torres, Antoni Rovira i Virgili i Joan Sauret avalen la reconstitució d'aquest organisme creat el 1940 pel president Companys. Així, el 6 d'octubre de 1944, veu la llum la declaració pública «El president de la Generalitat al poble de Catalunya» en el qual s'anuncia la represa de l'activitat del Consell. El document es publica just el mateix dia que reapareix a Montpeller *La Humanitat*, ara com a portaveu oficial d'ERC, on Sauret hi tindrà un paper preponderant en la seva gestió i edició, un repte complex atesa la manca de recursos econòmics.

Perpinyà, 27 de gener de 1946

Joan Sauret intervenint davant la militància d'Esquerra, reunida al Grand Hotel en un Vi de Germanor amb motiu de la visita de Carles Pi i Sunyer per a pronunciar una conferència. Entre d'altres, es poden reconèixer, Josep Sans, Francesc Falivene, Joan Prat, Martí Barrera i Andreu Claret.

ANC-COL·LECCIÓ DOCUMENTAL SOBRE L'EXILI CATALÀ AL SEGLE XX (JOAN SAURET)

Irla encomana a Rovira i Virgili que iniciï gestions entre els dirigents polítics per formar el Consell, un repte d'upa que se'n va a l'aigua pels recels de molts dirigents, que veuen en aquest òrgan un executiu emmascarat, i els dubtes de la pròpia ERC. Tarradellas s'oposa al Consell perquè creu que perjudicarà la Generalitat i que pot col·lidir amb la plataforma unitària que ja està preparant. A més, el secretari general del partit se sent dolgut perquè la creació de l'organisme s'ha fet amb la benedicció del grup de Montpeller sense que se li hagi consultat a ell. Tot plegat provoca que a finals del 1944 Rovira i Virgili compti només amb Pompeu Fabra i Humbert Torres com a membres del Consell i amb molts dubtes sobre la viabilitat de la formació d'un govern de la Generalitat quan a Londres encara existeix el Consell presidit per Pi i Sunyer i que reivindica la seva legitimitat i Tarradellas s'orienta cap a la creació d'un nou òrgan polític.

El Consell Nacional de Catalunya no pot ni arrencar, motiu pel qual Irla es reuneix amb Tarradellas per a abordar el futur de l'organisme i, un dia després, el 7 de desembre de 1944, es troba amb Sauret, Torres i Rovira i Virgili. En aquest conclave s'acorda mantenir la creació del Consell però eliminant les referències polítiques i remarcant el seu caràcter tècnic amb l'objectiu de donar-li una pàtina apolítica que el faci més atractiu a ulls dels dubtosos i contraris, el primer dels quals és Tarradellas. El polític republicà continua recebant sobre la creació d'aquest organisme fins al punt que Sauret ha d'intervenir per mirar de rebaixar-li el to opositor. Li assegura que l'entitat no té un perfil polític: «*No és Govern ni Consell polític puix que en el document s'hi declara d'una manera inequívoca que es tracta d'un grup de catalans que l'assessoraran i l'ajudaran [al president Irla] a preparar la tasca per a resoldre els conflictes de l'endemà. [...] L'assessoria es limita a gent situada a França, una altra circumstància que li lleva caràcter polític i importància*».²²⁴

El problema del secretari general no és l'únic que ha d'afrontar Sauret, que també topa amb un Rovira i Virgili molest pel poc suport d'ERC i per haver ha-

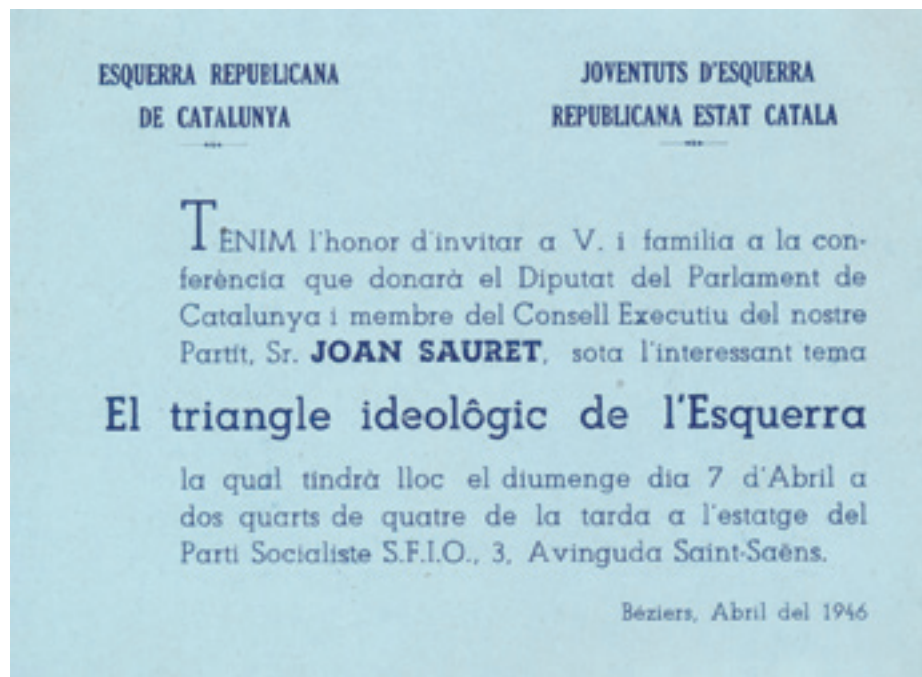
gut d'alleugerir la intensitat política de l'òrgan inicial. A part, els dos polítics manifesten també diferències de criteris ja que el balaguerí és de l'opinió que totes les forces polítiques que formin el Consell Assessor han de reconèixer la legalitat del 1931 perquè consideri una contradicció que els consellers del president no reconeixin la legalitat representada pel propi president. Per a Rovira i Virgili, aquesta qüestió no ha d'esdevenir una condició ja que creu que la citada legalitat republicana és susceptible d'ésser revisada i que, per tant, es pot trobar una fórmula transaccional consensuada entre les diferents formacions. La disputa de punts de vista acaba inclinant-se a favor de les tesis del balaguerí.

El Consell és a la pràctica un protogovern i acaba tenint onze membres, sis d'ells militants d'Esquerra. La seva missió s'estructura en nou punts, i el principal serà preparar la restauració legal de l'autonomia catalana i estudiar i donar resposta als conflictes que poden sorgir en el cas d'una caiguda del franquisme: «*Nosaltres només hem tractat de donar unes solucions per a posar en marxa els organismes administratius*»,²²⁵ escrigué Sauret. El nou organisme és presidit per Antoni Rovira i Virgili, que en determina i estructura la composició: Pompeu Fabra a Cultura, Ferran Cuito a Economia i Finances, Martí Barrera a Treball, Ramon Nogués i Biset a Justícia, Lluís Nicolau d'Olwer a Qüestions estatutàries, Humbert Torres a Problemes polítics, Claudi Ametlla a Governació, Felip Solà de Cañizares a Dret Civil, Francesc de Paula Jené a Qüestions municipals i Joan Sauret a Qüestions relatives als funcionaris.

La constitució del nou Consell Nacional de Catalunya la signa el president Josep Irla el 22 de desembre del 1944, amb l'esperança manifesta de millorar els serveis delegats als consellers, un cop retornats a Catalunya, quan el règim del general Franco hagi estat derrocat, un desig que se serva en veure l'avenç dels exèrcits aliats i les debilitats de les tropes de l'eix. Tarradellas finalment hi acaba donant el seu suport per a no desacreditar la imatge de la Generalitat ni tam-

224 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. Montpeller, 21 de desembre de 1944.

225 Joan SAURET. «La missió del Consell Assessor», *Ressorgiment*. octubre de 1946, p. 5.901-5.902.

Besiers, 7 d'abril de 1946

Full volant de propaganda de la conferència «El triangle ideològic de l'Esquerra» de Joan Sauret, organitzada per les agrupacions local d'ERC i de les JEREC a l'exili.

FJI

poc la del president Irla, però el líder republicà manté internament un rebuig que precisa novament de la intercessió del seu amic de Balaguer, que li insisteix en el caràcter tècnic i li demana que sospesi entrar-hi amb un càrrec.²²⁶ Tarradellas no accepta la proposta de Sauret i no entra a formar part del nou organisme, una decisió que Rovira i Virgili atribueix a «motius personals», explicació que usa com a tallafoc per evitar que la negativa del secretari general d'Esquerra Republicana sigui interpretada com una actitud contrària al Consell Nacional. Internament, Tarradellas manté el rebuig però ja no posa més impediments a Rovira i Virgili perquè té el cap en la plataforma que està a punt de sortir.

226 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. París, desembre de 1944.

4.7. El negociador de Solidaritat Catalana

Tarradellas vol reprendre el control de l'organització dels republicans a l'exili amb aquest nou col·lectiu que aplega representants de primera fila de diversos partits. Cap membre del Consell Nacional de Catalunya hi apareix ni tampoc cap representant del PSUC, tot i que es fan aproximacions a instàncies de Sauret, que considera que cal explorar l'entesa amb la formació comunista per demostrar la ferma voluntat de Solidaritat Catalana de convertir-se en una plataforma d'autèntica unitat de partits i no només en un organisme que aplegui únicament les forces del catalanisme republicà. El balaguerí sap que els comunistes no s'hi adheriran perquè ja tenen la seva plataforma, però tot i així li insisteix a Tarradellas sobre la conveniència de parlar-hi més per una qüestió de formalismes i estra-

tègies que no pas per conviccions polítiques: «*S'han de tocar tots els ressorts per a que hi fossin i només en últim extrem fer la unitat entre catalanistes [...] que quedi ben clar que són ells i no tu el culpable de que no formin part de la S. Cat^a* [Solidaritat Catalana]». ²²⁷ Aquest intent de pacte, posició ben diferent a l'adoptada pels republicans el 1939, s'argumenta en base a la idea de no deixar-se arrabassar l'hegemonia obrerista tot incorporant el PSUC dins l'olla del bloc unitari malgrat els riscos polítics que comporta, com per exemple les acusacions de ressuscitar el Front Popular. Per evitar aquest atac, Tarradellas i Sauret acorden que Solidaritat Catalana sigui només un pacte unitari vigent fins a la convocatòria d'eleccions.

Els comunistes no s'acaben integrant a la plataforma com tampoc la CNT ni UGT, però aquestes negatives, tot i que s'intenten estovar, preocupen menys que la decisió que prengui el Front Nacional de Catalunya, el catalanisme radical alineat amb el Consell londinenc de Pi i Sunyer: «*L'obstacle més gros venia del sector radical i molt particularment del Front Nacional, l'adhesió del qual al Consell Nacional, de Londres, li valia, precisament, una "atenció" privilegiada*». ²²⁸ Integrar l'FNC a l'òrgan unitari és transcendental per treure-li la legitimitat al Consell de Londres, i amb aquest objectiu s'esforça Tarradellas que es reuneix i negocia amb Jaume Cornudella i Gaietà Rahola, i finalment aconsegueix que l'FNC s'integri a Solidaritat Catalana per major enuig del Consell de Pi i Sunyer, que els acusa de claudicar davant els legalistes tot i l'actitud crítica que mostraven envers Esquerra.

L'organisme veu la llum el 6 de gener de 1945 amb la signatura de líders com Lluís Nicolau d'Olwer d'Acció Catalana, Felip Solà de Cañizares de Republicans de la Lliga, Antoni Figueres d'Estat Català, Jaume Cornudella de l'FNC, Àngel Morera d'UDC o Josep Rovira del Front de la Llibertat, i deixa una porta oberta a comunistes i sindicats alhora que també fa un apropament amb el lehendakari José Antonio Aguirre, que

cedeix unes oficines ubicades a l'edifici de la delegació del Govern basc per tal que Solidaritat hi instal·li la seva seu. L'entrada dels comunistes a la plataforma la contempla el grup de Montpeller, però amb certes reticències degut a les pressions que reben els seus membres. En aquest context, Sauret li assegura a Tarradellas en una carta, que la integració del PSUC dependrà dels aliats i de les exigències de concòrdia o reconciliació nacional que plantegin; en cas contrari, caldria excloure'ls: «*cartes que arriben de Barcelona totes coincideixen a demanar una política catalanista amb exclusió dels psuquistes i cenetistes*». ²²⁹

No obstant, les peticions de posar distància no avorten els contactes que segueixen mantenint ERC i el PSUC. Sauret es reuneix amb Santiago Carrillo a Tolosa de Llenguadoc per acostar posicions i li explica a Tarradellas: «*em féu el teu elogi i va dir que vindria a veure't*». Totes aquests contactes acaben sense els resultats de la inclusió dels comunistes a Solidaritat Catalana, en bona part també degut a les polítiques de vetos creuats. Malgrat aquest fet, la creació de Solidaritat Catalana suposa una victòria política per a Tarradellas, que s'envalenteix davant Pi i Sunyer però que no aconsegueix d'aquest una renúncia, al contrari.

El polític de Londres seguirà amb el seu Consell animat pels seus seguidors a França, que consideren que el bloc unitari no és més que una maniobra política de Tarradellas per posar fi al lideratge de Pi i Sunyer, una pedra a la sabata del de Cervelló, però que no serà l'única ni la més important. La constitució del citat Consell Assessor per part de president Irla provoca la primera tensió entre els dos nous organismes. Diversos membres de Solidaritat creuen que l'òrgan consultiu és un govern encobert dirigit per ERC i que s'hauria d'haver consultat la creació. La direcció de Solidaritat acorda en una reunió de representants tramitar la petició de suspendre la publicació dels membres del Consell Assessor, una demanda que s'envia per telegrama a Rovira i Virgili però que no arriba a temps per aturar la difusió de la notícia a *La Humanitat*. La constitució de l'òrgan de Josep Irla i els noms dels consellers

²²⁷ AMTM. Carta de Joan Sauret a Jose Tarradellas. Montpeller, 25 de novembre de 1944.

²²⁸ Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 91.

²²⁹ AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. Montpeller, 21 d'abril de 1945.

Niça d'Ausseruna, 16 de juny de 1946

Joan Sauret intervén en l'àpat de germanor d'una diada d'Esquerra a l'exili organitzada per la militància del Departament de l'Erau.

D'esquerra a dreta, entre d'altres: Hilari Salvadó, Pepeta Escasany i Isidre Granada, qui signa la dedicatòria de la fotografia.

R. MIMAUT / ANC-COL·LECCIÓ DOCUMENTAL SOBRE L'EXILI CATALÀ AL SEGLE XX (JOAN SAURET)

apareix en l'edició del 8 de febrer de 1945, perquè, segons li explica Sauret a Tarradellas ja «*estava tot en màquina*».²³⁰ El xoc entre Solidaritat Catalana i el Consell Assessor és un fet i situa ERC en una cruïlla perillosa atès que els seus dos líders encapçalen els organismes «enfrontats». A més, altres dirigents del partit també prenen part en la disputa. Sauret li assegura a Tarradellas en nom del grup de Montpeller que la Generalitat no pot estar sotmesa a la plataforma: «*això no. Mai no ha passat i molt menys quan Solidaritat no compta, encara, amb totes les organitzacions*». El balaguerí s'implica en la defensa del Consell Assessor i s'oposa a que Irla i Rovira i Virgili es desplacin a París a rendir comptes davant dels membres de Solidaritat alhora que li reclama al secretari general un esforç per tolerar l'organisme de Josep Irla en pro de la unitat catalanista: «*tinguem l'opinió que tinguem, en aquesta maniobra divisionista no hi hem de caure. En Rovira és al nostre costat i l'únic que pot passar és que el perdem... i no tinguem en Pi*».

Per resoldre la qüestió, Irla viatja a París i manté intenses reunions amb Tarradellas per buscar un consens que permeti la tolerància dels dos organismes. Solidaritat Catalana acorda demanar al president de la Generalitat una ampliació del Consell Assessor «*fins a donar-li una ampla interpretació consultiva, en la qual tinguin cabuda, sense limitació de nombre, totes les representacions exteriors i interiors de Catalunya*»²³¹ i un compromís a consultar amb Solidaritat «*noves extensions*». Amb el document de la plataforma de Tarradellas sota el braç, Irla consulta al grup de Montpeller, que dona la negativa per resposta. Sauret, Rovira i Virgili i Torres s'oposen al fet que el Consell d'Irla se sotmeti als designis de Solidaritat. Finalment el Consell Assessor no s'ampliarà, i resolt aquest cas, Rovira i Virgili i Tarradellas buscaran una solució a l'altre problema, el del Consell Nacional de Londres de Pi i Sunyer.

Solidaritat Catalana s'apuntala amb les formulacions polítiques de Tarradellas, allunyades de les de

Londres, però que pretén encaixar Pi i Sunyer al Consell Executiu del partit a mode d'un reintegrament que posi fi a les hostilitats. La intenció de Tarradellas en aquest sentit topa amb la d'un Sauret que, tot i voler una solució pactada, en privat manifesta els recels envers el republicà de Londres, a qui li enlletgeix que «*tira al dret*»²³² fent proselitisme del seu ideari entre els militants del partit quan ells, la direcció, mantenen un prudent silenci com a «penyora d'amistat i d'afany conciliador»,²³³ una actitud que el balaguerí no veu en Pi i Sunyer. En un argot planer, li demana a Tarradellas més mà dura contra la facció londinenca, que amb les seves tesis «*provocarà una reacció anticalaniana per part de tots els espanyols si s'insisteix en autodeterminacions i radicalismes*» quan a més «*el fet que tant la CNT com el PSOE proclamen arreu la vigència de l'Estatut és un motiu més que acaba de confondre els nostres militants*».

El secretari general opta per no seguir la via que li demana l'amic i s'obre a una negociació per correspondència amb Pi i Sunyer amb la màxima discreció per a evitar interferències de tercers que puguin posar en risc una solució amistosa d'aquesta controvèrsia perquè «*amb una resolució precipitada, correm el perill de produir després, quelcom d'irreparable*»,²³⁴ de manera que sosté les converses en privat perquè confia, i així li diu al seu amic de Balaguer, en trobar una solució dialogada que eviti un trencament traumàtic amb els «anglesos». A Sauret no li convencen aquests arguments ni la negociació en secret que s'està duent a terme com tampoc a altres membres de la formació com Rovira i Virgili, Barrera, Nogués i Biset o Torres, que basteixen una proposta al marge del líder del partit, a qui li envien una carta firmada per tots en la qual s'hi planteja una fórmula política que possibiliti un acostament dels dos bàndols enfrontats.

232 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. Montpeller, 6 de febrer de 1945.

233 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. Montpeller, 11 de febrer de 1945.

234 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Joan Sauret. París, 17 de febrer de 1945.

230 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. Montpeller, 6 de febrer de 1945.

231 AMTM. Fons Solidaritat Catalana. «Reunió del Consell Directiu de Solidaritat Catalana». París, 2 de març de 1945.

Niça d'Ausseruna, 16 de juny de 1946

Els assistents a la diada d'Esquerra a l'exili organitzada per la militància del Departament de l'Erau.

S'hi poden reconèixer, entre d'altres: Joan Sauret, Joan Rodríguez i Papaseit, Jaume Foguet, Pepeta Escasany i Isidre Granada, qui signa la dedicatòria de la fotografia.

R. MIMAULT / ANC-COL·LECCIÓ DOCUMENTAL SOBRE L'EXILI CATALÀ AL SEGLE XX (JOAN SAURET)

La proposta uneix la legalitat del text estatutari que es defensa a França amb l'autodeterminisme que es branda des d'Anglaterra, de manera que la idea per pacificar el partit passa per aquest plantejament. Aquesta idea es desenvolupa a la llum pública en un article de *La Humanitat* que signa Rovira i Virgili: «Acceptem, per començar, l'Estatut del 1932; desitgem la seva ampliació, si pot aconseguir-se sense trontolls; admetem el federalisme, si l'Espanya castellana es decideix a implantar-lo i aspirem a fer ús de la lliure determinació quan aquesta sigui possible nacionalment i internacionalment. Com a bons demòcrates, respectarem en cada moment la solució que el nostre poble triï»²³⁵ i en el qual també es carreguen les tintes contra el Consell de Londres per les seves ambigüitats en relació a l'autodeterminació que defensen. El text obliga Pi i Sunyer a definir-se.

A Tarradellas no li agafa per sorpresa la publicació d'aquesta columna perquè Sauret l'informa en una carta pocs dies abans que aparegui el periòdic i en la qual li aventura que li agradarà perquè «clava unes quantes pinyes i ben directes i amb nom i tot».²³⁶ Res més allunyat de la realitat. Al secretari general li desplaça profundament la publicació de l'article. En primer lloc perquè creu que plantejar de nou l'autodeterminació quan al manifest de Solidaritat s'havia reconegut l'Estatut de 1932 obriria una nova crisi, i segon, perquè considera l'article una arma que transgredeix la seva autoritat i un intent de vulnerar els mecanismes de negociació en silenci que ell havia fixat amb Pi i Sunyer. En poques paraules, interpreta que s'ha intentat contravenir el seu lideratge. A més, el 13 de febrer de 1945 Rovira i Virgili li diu que a partir d'aleshores serà el grup de Montpeller el que agafarà les regnes de la negociació, fet que l'aparta del procés.

Davant d'aquesta situació i en veure que Rovira i Virgili delega les converses a Nicolau Rubió i Tudurí, del que no en té bona opinió, Tarradellas li manifesta a Sauret la intenció d'abandonar el càrrec. El secretari ge-

neral li encarrega la convocatòria d'un ple extraordinari amb un únic punt de l'ordre del dia: una votació per ocupar les vacants d'un vocal i del màxim càrrec de la formació, ocupades fins al moment per ell. «M'he donat compte que no existeix una perfecta compenetració entre els amics de Montpeller, i tal vegada entre els altres elements del partit, i jo».²³⁷ En aquesta línia, li amplia els arguments que l'han determinat a dimitir en una nova lletra enviada just el mateix dia que l'anterior i en la qual li argumenta que ERC ha de tenir «un sol pensament i una sola tàctica, cosa que ara no és així», per tant, continua, «el més normal és que jo m'elimini i que deixi als altres la missió i responsabilitat de fer la política que creguin més convenient per a l'Esquerra».

Un cop llegida la decisió del seu amic, Sauret li respon «perplex» amb una nota en la qual explica que l'article ha estat publicat amb l'ànim positiu d'ajudar a clarificar la qüestió i acabar amb la confusió dels militants. En aquesta tessitura, el republicà resident a Montpeller se sincera assegurant que el text de *La Humanitat* li sembla «oportuníssim i tàctic per a la nostra posició»²³⁸ alhora que creu que no hi ha cap motiu perquè Tarradellas dimiteixi. El balaguerí reuneix el grup de Montpeller, i Irla i es decideix apartar Nicolau Rubió i Tudurí de les converses amb Pi i Sunyer. Fet aquest gest, el diputat intenta conciliar novament les tesis de Montpeller amb les de Tarradellas, a qui li diu que està convençut que l'arribada de Pi i Sunyer a França desinflarà el Consell de Londres. A més, admet que Rovira i Virgili «s'ha donat compte que havia anat massa enllà amb en Nicolau R[ubió]».²³⁹

Enmig d'aquest clima, Sauret es mostra expectant sobre la decisió presa pel seu amic de dimitir com a secretari general, i espera que el líder republicà li indiqui dia i lloc per a completar el tràmit de la convocatòria, però aquesta concreció no arriba mai, de manera que la

235 Antoni ROVIRA i VIRGILI. «Federalisme, tanmateix», *La Humanitat*, 15 de febrer de 1945, p. 1-2.

236 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. Montpeller, 11 de febrer de 1945.

237 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Joan Sauret. París, 1 de març de 1945.

238 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. Montpeller, 2 de març de 1945.

239 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. Montpeller, 7 de març de 1945.

Prima: 5 francs

vous de votre rôle important
de l'équipe par l'impact à
la fin de l'entraînement
qui permet à votre équipe
de mieux fonctionner.

petició de Tarradellas s'acaba oblidant i el càrrec, mantingut, en un moment de creixent ascendent del seu ideari constitucionalista entre la militància. Les diverses assemblees departamentals celebrades a Perpinyà, Montpeller, Tolosa de Llenguadoc, Montalban, Tarbes, Pau, Bordeus... mostren suport a la direcció del partit a França i als seus postulats, fet que aferma el posicionament de la cúpula davant un Pi i Sunyer que perd suports i que viatja a França a les darreries de maig de 1945 per reunir-se amb els dirigents republicans i assistir al Congrés d'ERC a Tolosa de Llenguadoc, l'escenari on s'encarrilarà la resolució de la crisi.

Dos amics

En el clima de discussions entre membres de la cúpula d'ERC pel paper del Consell de Londres, uns mots prenen especial significat pel seu component íntim i personal que es queden al marge de les consideracions polítiques. Tarradellas li dedica a Sauret una declaració d'amistat que testimonia l'afecte que es professen els dos polítics, que pocs anys després s'anirà deixatant a causa dels avatars de l'exili i les responsabilitats que assumeixen. A la llum dels esdeveniments posteriors, és interessant saber de primera mà com n'era de profunda aquesta amistat:

«Aviat farà nou anys, estimat Sauret que, en els moments més greus de la vida de Catalunya, ens vàrem trobar als despatxos del Departament de Governació; de llavors ençà, no hem deixat de col·laborar i cada dia que ha passat, la nostra amistat ha estat més fonda i més cordial. Però és evident que aquesta ha sofert totes les proves durant aquests sis anys d'exili. Per tant, jo no podria avui deixar-te de dir allò que d'altres vegades t'he dit: que t'agraeixo de tot cor totes les mostres d'afecte que has tingut per mi, i, que solament desitjo tenir ocasió, un dia, de correspondre-hi com tu et mereixes. Per altra part, la nostra compenetració política ha estat tan perfecta, que avui em plau dir-te, a tu que ets el degà del Directori, que sense tu i els teus consells, la teva visió política i dels teus coneixements de l'esperit de l'Esquerra, estic més que convençut que moltes vegades jo no hauria reeixit en els propòsits o en les decisions que el nostre Partit m'assenyalava. És per això, també, que

avui t'he de dir amb tot l'afecte i l'emoció: Estimat Sauret, moltes gràcies i sàpigues que en mi, avui com demà com sempre, trobaràs un amic lleial disposat a servir-te. I, per damunt de tot un amic que, passi el que passi, mai no oblidarà aquests sis anys que si bé ens han portat moltes amargors, m'han donat la joia, també, d'haver-me fet conèixer quins són els teus sentiments, els quals jo em considero més que honorat de pensar que són plens d'afecte per mi.»²⁴⁰

Aquestes paraules d'estimació tenen una translació en la realitat. Les dues famílies es troben en algunes ocasions amb motivacions al marge de la política. Sauret visita Tarradellas amb la família: *«Recordo que jugàvem a casa seva, anàvem en bici i fèiem circuits. Ell també venia a casa nostra de tant en tant».*²⁴¹

4.8. La pau de Tolosa

Els republicans legalistes que s'agrupen al voltant de les institucions fan una aposta que pot ser definitiva, si surt bé, per a guanyar-li la partida al Consell de Londres; l'apropament al Govern basc i al seu lehendakari, José Antonio Aguirre, que porta mesos alineat amb les tesis del col·lectiu anglès, que considera l'organisme polític català més representatiu i selecte. A principis d'abril, però, la política basca comença a girar-se cap al sector legalista motivat per les coincidències que troba en el manifest de Solidaritat Catalana: *«En tot el que fa referència a l'Auto-determinació, pensa exactament com nosaltres»*,²⁴² li diu Tarradellas a Sauret. D'aquesta manera, Aguirre comença a veure amb bons ulls mantenir la unitat d'acció amb els catalans de França, una idea que rebla el 31 de març de 1945 amb la signatura del Pacte de Baiona, que reuneix forces sindicals i obre-

240 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Joan Sauret. 1 de març de 1945.

241 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

242 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Joan Sauret. París, 2 d'abril de 1945.

Montpeller, 12 de juliol de 1946

Militants i membres de la direcció d'Esquerra a l'exili.

D'esquerra a dreta: Felip Parrot, Miquel Guinart, Martí Barrera i Joan Sauret.

ANC-FONS HERIBERT BARRERA

ristes basques a l'entorn del seu govern. La inclusió a l'acord d'aquestes formacions i col·lectius, defensores de la legalitat republicana, porten Aguirre a haver de deixar caure l'argument de l'autodeterminació que el relligava amb el Consell de Londres. En el pacte signat no es parla d'aquest concepte i sí del restabliment de la institució del govern i de la col·laboració amb els demòcrates espanyols, catalans i gallecs com a arma per acabar el règim franquista. Aquest fet l'aprofita la direcció d'ERC per tirar l'aigua al seu molí i fermar Aguirre al seu costat. Sauret mobilitza la militància per demostrar-li mostres d'adhesió al president basc quan arriba a França: «*Suposo que el president Aguirre està inundat de telegrams del Partit. Vaig avisar a tothom*»,²⁴³ li comenta a Tarradellas.

El secretari general es reuneix amb Aguirre i el convenç de la fortalesa d'Esquerra a França i de la necessitat que Pi i Sunyer reconegui «*d'una manera resolta i sense minimitzacions*»²⁴⁴ el president de la Generalitat. Per acabar de fer-se seu el polític basc, Tarradellas li recorda que Manuel de Irujo també havia creat a Londres un Consell Nacional que el propi Aguirre va dissoldre, i li fa una pregunta clau: «*Si l'Irujo, en lloc d'acatar les vostres decisions, hagués continuat mantenint l'esmentat Consell, no reconeixent la vostra autoritat i produint campanyes dintre de la política del vostre partit, creieu que això hauria possibilitat, pel dia de demà, l'acceptació del Consell creat pel senyor Irujo?*».

Tot plegat fa que el Govern basc s'acosti a la Generalitat i s'allunyi del Consell de Londres, que amb aquesta baixa perd força i representació. Aguirre es passa a l'altre bàndol i demana una entesa definitiva entre la Generalitat i Pi i Sunyer. Aquest, assegura que està disposat al pacte, oimés veient el recobriment de les facultats institucionals per part de Josep Irla. En aquest sentit, el Consell Nacional de Catalunya format a Londres, que resta paralitzat a l'espera dels esdeveniments a França, considera que cal donar pas a noves estructures polítiques bastides a l'entorn de la Genera-

litat, i autoritza Pi i Sunyer a fer el que cregui més adient d'acord amb la nova situació.²⁴⁵

Pi i Sunyer viatja a París el 23 de maig del 1945, s'entrevista amb el president Irla i s'adona ja que la vida política a l'hexàgon no s'assembla a com es viu a Amèrica, alhora que nota que un ampli sector de catalans estan al costat de les institucions. Debilitat per aquesta realitat i per la pèrdua del suport d'Aguirre, Pi i Sunyer no té arguments de pes per defensar la seva posició i la del Consell, ni tan sols pot apel·lar a la Carta de l'Atlàntic de 1941, que en el seu tercer punt manifestava el dret dels pobles a escollir la forma de govern i defensava una restitució de l'autogovern d'aquells països a qui se'ls hi ha privat per la força. El conservadorisme de les potències de l'eix deixa en paper mullat aquesta premissa i, de rebot, sense força Pi i Sunyer, que ha de decidir entre entendre's amb el sector legalista o mantenir-se en oposició.

Amb aquest interrogant arriba a Tolosa de Llenguadoc, ciutat on se celebra el Congrés d'Esquerra els dies 3 i 4 de juny. La seva posició davant la reforçada cúpula del partit i que resideix a França és feble, i el 2 de juny manté una reunió a l'Hôtel Régine per acarar postures i abordar el final del Consell anglès. Set persones tenen un debat viu fins ben entrada la nit. Amb Carles Pi i Sunyer conversen i discuteixen Josep Tarradellas, Joan Sauret, Antoni Rovira i Virgili, Josep Puig Pujades, Miquel Guinart i Humbert Torres fins que s'aconsegueix un acostament que es rebla durant el Congrés. El «londinenc» considera que cal encaixar la seva postura en la línia general de la formació que es plasma a Tolosa, on la convenció acaba amb una abraçada entre ell i Rovira i Virgili com a escenificació d'una pau interna i d'un epíleg del Consell Nacional de Catalunya, que poc després sancionarà la seva desaparició amb la unanimitat de vots dels mateixos membres dirigents, que encarreguen a Pi i Sunyer la redacció del manifest de dissolució. En opinió de Sauret, el Congrés havia fet «*reviure durant dos dies l'ambient dels vells congressos de Montjuïc*».²⁴⁶

243 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. Montpeller, 10 d'abril de 1945.

244 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Joan Sauret. París, 2 d'abril de 1945.

245 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 100.

246 Ibídem, p. 101.

Carcassona, 4 d'agost de 1946

Carles Pi i Sunyer intervé al 6è Ple d'Esquerra Republicana, celebrat a l'exili francès.

D'esquerra a dreta: Joan Prat, Josep Tarradellas i Joan Sauret.

ANC-FONS JAUME CREUS I VENTURA

La solució a aquest conflicte d'anys es rebla amb la Declaració Política del Congrés, que d'alguna manera acobla les dues visions estratègiques per presentar ERC com un partit amb un sol relat polític. El document s'assembla a la proposta que Rovira i Virgili havia fet mesos enrere i fixa la Constitució del 1931 i l'Estatut de 1932 com a punt de partida per avançar cap a la consecució per a Catalunya del «*ple dret a bastir lliurament el seu Estat nacional*».²⁴⁷ Aquesta idea marca l'objectiu de fer camí cap a una «*República de Repúbliques*» que ha de començar amb «*un augment de les facultats autonòmiques en matèria laboral, econòmica i financera*». El Congrés de Tolosa es tanca amb l'elecció del Consell Directiu presidit per Josep Tarradellas com a secretari general, i amb una intervenció de Rovira i Virgili que concilia amb Pi i Sunyer i envia paraules amistoses al PSUC i a la CNT tot recordant que ERC és el partit central de Catalunya. Els militants d'ERC a Mèxic, alineats amb el Consell londinenc, també s'adhereixen a les tesis de Tolosa, un suport que significa una victòria per a Tarradellas i el grup dirigent del partit configurat en el Consell Directiu.

La Humanitat recull l'opinió de Sauret sobre el partit que en surt del Congrés: «*nosaltres volem una Esquerra Republicana àgil i entusiasta en la seva doctrina i justa i viva en l'aspecte social. Volem que sigui una esquerra ben catalana, que mantingui el seu prestigi sense defallences, sense claudicacions i sense demagògia. Convençuts que el nostre Partit és a la base mateixa del nostre poble pretenem, amb el seu programa i amb la seva conducta, estalviar a Catalunya els extremismes que sempre són irreflexius i gens constructius. El Congrés de Tolosa ha demostrat que Catalunya compta amb un Partit essencialment catalanista, absolutament democràtic i obert a les transformacions socials*».²⁴⁸

Les polèmiques entre el grup anglès i la direcció a França que van ocupar la vida del partit durant la primera meitat dels anys 1940 porta Sauret, anys més tard i amb una mirada amb major perspectiva, a expli-

car els perquès de les trifulgues que van liderar Pi i Sunyer i Tarradellas. D'entrada, el polític balaguerí apunta a la situació involuntària de l'exili provocada per la Guerra Civil: «*La manca de contactes personals*»²⁴⁹ que hi va haver en aquella època d'exilis i separacions entre militants, va ser una de les raons, diu, que expliquen la tensió viscuda. La dispersió excessiva de les personalitats republicanes va agreujar el conflicte i endarrerir les mesures per a solucionar-lo. El segon punt que explica el xoc són els tarannàs individuals: les «*presses*», la poca «*serenitat*» i les negatives a comprendre l'altra part i les ànsies d'imposar les tesis pròpies sense intenció de buscar solucions van agreujar la topada i dificultar l'entesa. Finalment, opina que hi van haver recels excessius a l'hora d'interpretar els manifestos fets públics: «*per més antagònics que puguin aparèixer entre si en una primera impressió, sempre duen elements per a una síntesi coherent, si no es fa de cada frase un "cas de consciència"*».

Resolt el conflicte entre «legalistes» i «autodeterministes», Pi i Sunyer rep l'encàrrec per part del president Josep Irla de fer un govern unitari de la Generalitat a l'exili, una empresa que se'n va a l'aigua per les negatives d'alguns polítics, com és el cas de Tarradellas, que al·lega dedicació exclusiva a ERC, i exigències d'altres formacions. Arribats a aquest punt, és el propi president Irla el que encapçala l'executiu, que el formen dos membres d'ERC, Carles Pi i Sunyer i Antoni Rovira i Virgili, Joan Comorera del PSUC i dos intel·lectuals, Pompeu Fabra d'ACR i Josep Carner, sense filiació. És un govern amb contrapesos interns que eviten l'eclosió d'un lideratge fort que pugui fer ombra al secretari general d'ERC.

4.9. Un polític del «contubernio»

Cap feixisme europeu va odiar i reprimir tant la maçoneria com l'espanyol. El franquisme va elevar a un altre nivell la persecució contra els maçons convertint aquesta lluita en una obsessió del règim, que teoritzava

247 «La declaració política», *La Humanitat*. 25 de juny de 1945, p. 1.

248 «Joan Sauret, ens diu...», *La Humanitat*, 25 de juny de 1945, p. 2.

249 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 102.

7 de març de 1945

Expedient obert
a Joan Sauret
pel Tribunal Especial
para la represión
de la Masonería
y el Comunismo.
CDMH

TRIBUNAL ESPECIAL, PARA LA REPRESION DE LA MASO- NERIA Y EL COMUNISMO.			
JUZGADO ESPECIAL N.º des. <u>42</u>			
N.º del archivo <u>14235</u>			N.º del Juzgado <u>42-945</u>
R.º <u>6</u>			
N.º del Tribunal <u>12436</u>			N.º del Reg. de la Presiden- cia del Gobierno
Encartado: <u>Joan Sauret Garcia.- Barcelona</u>			
Detención	de		de
Prisión incondicional	de		de
Prisión atenuada	de		de
Fecha de incoación	de	<u>marzo</u>	de <u>1945</u>
Paso a la Fiscalía n.º	el	de	de
y se devolvió en	de		de
Sentencia de	de	de	Pena
Propuesta			
Resolución de Presidencia			
Paso a Ejecutorias en	de		de
<u>6-7-45 S.P.</u>			

sobre un suposat contuberni contra Espanya i els seus interessos. Franco creia que els maçons estaven rere les desgràcies que havien assotat el país en els darrers dos segles com la pèrdua de l'imperi americà o les moltes revolucions i guerres, un convenciment malaltís que el va dur a crear una legislació antimaçònica.

La febrada del dictador porta a una repressió que provoca una enorme incautació de documents maçònics, a través de la Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos, a fi que servissin de base per a la campanya de depuració planejada. Al març del 1940 es dicta la «*Ley sobre represión de la masonería y del comunismo*»²⁵⁰ base legal per a iniciar una persecució contra els maçons espanyols, que, segons dades oficials, no eren més de 5.000 el 1936. Aquesta xifra contrasta amb els 80.000 expedients que el règim va obrir contra ciutadans que presumptament s'havien acollit en lògies i que van ser acusats de defensar idees contràries a la religió, a la pàtria i a les institucions fonamentals del país.

Joan Sauret és víctima d'aquest clima de repressió franquista, i durant gairebé dues dècades és perseguit i controlat pels esbirros judicials del règim, que obren una causa contra ell per haver-se iniciat a la lògia Fraternitat de Barcelona. L'episodi es remunta al 18 de novembre del 1938 quan Sauret accepta entrar a la maçoneria amb el ritual d'iniciació, en el qual l'aspirant es desprèn simbòlicament dels lligams materials de la seva vida anterior per entrar pur en la nova orde per desenvolupar els seus valors. El cerimonial se celebra cinc dies després, el 23 de novembre a la lògia barcelonina Plus Ultra.

Els documents trobats sobre aquest capítol de la seva vida acrediten que el balaguerí va entrar efectivament a la maçoneria, encara que no va passar de la fase inicial, la d'«aprenent». No hi ha constància que fes més rituals que el portessin a assumir altres graus dins l'organització com el de «company» o «mestre», ni tampoc s'ha localitzat cap altre document —a excepció dels identificats a l'actual Centro Documental de la Memoria Histórica de Salamanca— en el qual es faci

referència a aquest aspecte de la seva vida. El diputat no va al·ludir mai públicament a la seva adscripció maçònica, un fet del que es podria inferir que no li donava excessiva importància, tot i que es desconeix l'abast real de la influència que aquesta organització humanista i filantròpica va tenir en ell. Sí que es coneix, no obstant, la voluntat del règim de passar comptes contra ell pel fet d'haver-se alineat amb els maçons.

A inicis de 1945 el Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo incoa un expedient contra Joan Sauret al tenir constància del ritual d'iniciació produït set anys abans. Amb la causa oberta, la Comandancia Superior de Policía comença a perseguir-lo i s'emet una ordre busca i captura. Se'l cerca infructuosament per Barcelona, ciutat on consta que viu, concretament al ja citat pis del carrer Diputació, 110, 2n 2a, i també a les presons de l'Estat. No se'n troba rastre perquè fa sis anys que és a França exiliat.

La Dirección General de Seguridad acaba resolent el misteri de la «desaparició» en un expedient que dona notícies d'un polític «*de ideas izquierdistas separatistas; que fué Diputado en el Parlamento de Cataluña y durante la Guerra Jefe de Sanidad, habiendo huido a Francia poco antes de la liberación de Barcelona*».²⁵¹ La investigació continua, però la policia, sense poder detenir-lo i amb només un document de la lògia en què s'apunta la seva iniciació a la maçoneria, no sap com fer avançar el cas. Van perseguint ombres i omplint documents fins que s'admet la impossibilitat de trobar més evidències que vinculin l'«*encartado*» amb l'organització que Franco detesta.

Un ritual iniciàtic no és una prova suficient per tramitar un cas judicial que pugui sostenir que Joan Sauret era maçó, i la qüestió s'acaba: «*En cumplimiento de lo ordenado por Providencia del Tribunal de fecha 27 de febrero de 1945 se instruyó sumario contra JUAN SAURET GARCIA y practicadas las diligencias sumariales no se ha podido probar su condición de masón, por no existir otros antecedentes que los de haber solicitado el ingreso en la logia Fraternidad de*

251 CDMH. Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo. Expedient 14.235, «Juan Sauret García», incoat el 7 de març de 1945.

250 *Boletín Oficial del Estado*, 2 de març de 1940, p. 1.537-1.539.

RESP.: LOG.: SIMB.:
LLIBERTAT N.º 17

MAÇONERIA UNIVERSAL

R. E. A. A. A.

FAMÍLIA ESPANYOLA

DE LA G. L. REG. DEL
NORDEST D'ESPANYA DE
LA FEDER. DEL GR. OR.
ESPANYOL

A L. G. D. G. A. D. U.
LLIBERTAT-IGUALTAT-FRATERNITAT

A la Resp.: Log.: *Plus Ultra*

Ciutat

S. F. U.

WALL. DE BARCELONA 18 DE novembre 1938 (M. V.)

Ven.: Mes.: i Vv.: GG.:

Aquesta Resp.: Log.: se us dirigeix a vosaltres per a fer
vos saber que el proper dimecres dia 23 dels corrents a les 6
de la tarda, tindrà lloc la cerimònia d'iniciació del profà
Joan Sauret i Garcia, Diputat al Parlament de Catalunya.

Al comunicar-vos la celebració d'aquest acte, esperem que
voldreu col·laborar i fer-lo més brillant amb la presència dels
GG.: que de la vostra Resp.: Log.: puguin assistir-hi, i amb
la presència dels quals ens veurem honorats.

Rebeu Ven.: Mes.: i Vv.: GG.: la triple abraçada fraterna
i la besada de pau que us transmeten els obrers d'aquest Taller.

El Ven.: Mes.:

El Secretari G.: S.:

Igni's

18 de novembre de 1938

Carta de convocatòria
de la Lògia Llibertat núm. 17
a la cerimònia d'iniciació
de Joan Sauret
a la maçoneria,
que es conserva
en el seu expedient
del Tribunal Especial
para la represión
de la Masonería
y el Comunismo.
CDMH

Barcelona». El jutge Tomás Pereda signa el tancament del sumari proposant el sobreseïment «*provisional, sin perjuicio de que sea continuado si así lo requirieran nuevos datos o antecedentes*».

Però dues qüestions impedeixen que l'assumpte quedi definitivament al calaix: la porta oberta que deixa la «provisionalitat» del tancament del cas i l'obcecació franquista contra els maçons obliguen a anar actualitzant la situació del «sospitós» i valorar si hi ha hagut canvis en la seva vida que eventualment puguin desencallar el sobreseïment. Així, el juliol del 1957, onze anys més tard de la decisió del jutge de no obrir judici oral, la División de Investigación Social ordena esbrinar en quines circumstàncies legals es troba Sauret. La resposta que es dona és que no hi ha cap canvi respecte a l'estat del 1945. A principis del 1961, el mateix organisme investigador torna a insistir a reclamar informació sobre ell, que aleshores té seixanta-dos anys, vint-i-tres anys més dels que tenia el 1938 quan va presentar-se a la cerimònia d'iniciació. La resposta, previsible: «*no ha variado*».

El sobreseïment i les dues reclamatòries posteriors fracassades són suficients per al règim, que ja no insistirà més en aquesta causa de Sauret i la maçoneria que ronda gairebé vint anys pels jutjats i les comissaries, fet que demostra la croada d'un dictador que en el seu darrer discurs encara va tenir paraules contra aquesta suposada conspiració «antiespanyola». De la mateixa manera que no existeix una constància de la influència que els ideals maçònics van tenir en la seva vida, tampoc se sap si el propi Sauret va assabentar-se de la causa que hi havia oberta contra ell atès que es va dur a terme durant el seu llarg exili francès.

4.10. Una doble presència

Els progressos de l'exèrcit aliat en la Segona Guerra Mundial els segueix Sauret amb la ràdio de casa. «*Es passava el dia enganxat a les notícies*»,²⁵² recorda el seu fill Enric a qui el seu pare li insistia en escoltar els dis-

252 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre del 2012

curso de Winston Churchill per millorar l'aprenentatge de la llengua: «*Ell parlava un bon anglès i sovint em preguntava si havia entès el que havia dit el premier anglès. Jo no ho agafava tot i ell s'enfadava. Era injust amb mi*». El seguiment de les evolucions de les tropes que lluitaven contra l'eix guardava una esperança interior, la del derrocament del franquisme en el cas d'una derrota dels feixismes al camp de batalla.

En aquest context, no és estrany que a meitats dels anys 1940 molts catalans exiliats reblin les felicitacions de Nadal i d'Any Nou d'aquesta manera: «l'any vinent a Catalunya». Hi ha el convenciment que Franco serà escombrat per les potències internacionals vencedores en el conflicte bèl·lic, que alineades amb la democràcia, no permetrà una dictadura a Espanya després d'haver derrocat Hitler i Mussolini. El factor internacional obre una esperança de retorn que molts republicans verbalitzen en tertúlies o en anècdotes quotidianes i fins tot ho deixen escrit en lletra publicada. És el cas del propi Sauret, que li canta les absoltes al franquisme i dona per fet el viatge de regrés dels exiliats, que, creu que s'ha de produir aviat.

Aquestes conviccions són diàfanes en un article de principis de març del 1945 en el qual reivindica el paper dels alcaldes republicans que van accedir als càrrecs sense tenir experiència i que van haver de fer front a unes excepcionals vicissituds polítiques i socials que els hi va donar una experiència que podran desplegar novament a Catalunya. Les rotundes paraules que fa servir demostren una absoluta confiança en l'ensulsiada del règim feixista espanyol que posarà fi al desterrament: «*Ara, quan tornem a Catalunya, aquells Alcaldes i regidors esquerrans del 12 d'abril i del 14 de gener aniran a ca la Vila amb un bagatge preuat. Hauran vist de la vora una altra administració, la francesa*».²⁵³ Mentalment ja es troba a casa, i recomana sense complexos als antics batlles i edils prendre nota de la gestió municipal francesa que han vist durant els anys d'exili: «*D'aquesta, se n'haurien d'endur alguna innovació*».

El sentiment és compartit entre la comunitat catalana de Montpeller i altres ciutats franceses així com

253 Joan SAURET. «Els municipis esquerrans», *La Humanitat*, 8 de març de 1945, p. 1-2.

Montpeller, 19 d'octubre de 1947

El dirigent del PNV, Manuel de Irujo, intervé en l'acte d'homenatge a Lluís Companys, celebrat en commemoració del 7è aniversari del seu afusellament, al Monument als Morts.

Entre el públic que l'escolta s'hi poden reconèixer: Josep Puig Pujades, Joan Tauler, Hermenegild Roura, Joan Sauret, Martí Barrera, Carles Pi i Sunyer, Josep Tarradellas, Humbert Torres, Ramon Nogués i Biset...

FRM

a ERC, que desenvolupa, a partir del decantament de la Segona Guerra Mundial cap als aliats, el 1944, una frenètica activitat orgànica amb una clara voluntat: la preparació dels quadres directius per quan s'hagi de tornar al Principat un cop derrocat Franco gràcies a la pressió internacional.

Com a membre de la direcció del partit, Sauret té una responsabilitat directa en el bastiment d'estructures internes —Esquerra va arribar a constituir-se en seixanta-set departaments de la norantena de França, gràcies als més de 3.000 militants organitzats a l'hexàgon—²⁵⁴ i en l'activació d'un engranatge que permet una sovintejada celebració de plens —sis del 1944 al 1948— i un Congrés, el de Tolosa de Llenguadoc el juny de 1945, en el qual en surt reforçat el lideratge de Josep Tarradellas i dels dos altres membres del Consell Directiu residents a Europa, Joan Sauret i Carles Pi i Sunyer. De fet, la majoria de la militància republicana va fent confiança a aquest grup dirigent escollit a Barcelona el 1938 i al qual no se li planteja un relleu d'acord amb la situació de provisionalitat que molts creuen que serà l'exili.

És en aquest clima que el polític balaguerí es projecta com el número dos orgànic de la formació, oï més després de la marxa temporal de Pi i Sunyer a l'Uruguai, el 1947, per motius professionals, que durant un temps deixarà ERC coixa de les seves teories doctrinals que fixava en plens i conferències. Sauret queda, doncs, com a segon d'abord en la direcció d'ERC rere Josep Tarradellas, un líder expansiu amb una autoritat indiscutida al vèrtex del partit. La llibertat de moviments que té el secretari general li obre el camp per marcar una narrativa, que pivota sobre el posicionament d'ERC com a pal de paller de la política catalana i, per extensió, com la baula fonamental de qualsevol iniciativa política que es vulgui organitzar a l'interior de Catalunya o a l'exili. El partit, resumeix, és «*el màxim exponent de la legalitat democràtica de Catalunya*»,²⁵⁵ de manera que la seva política ha de ser

de gran angular i no de reclusió en simbolismes de legalitats que no es veuen efectius per tornar a instal·lar la República a Espanya.

Aquestes discussions sobre les estratègies a seguir per tombar el franquisme acaben amb el Govern republicà espanyol a l'exili de José Giral i, posteriorment, amb el de Rodolfo Llopi, que no dura ni mig any. Malgrat aquesta inestabilitat, ERC dona suport als dos executius mantenint-hi Miquel Santaló com a ministre d'Instrucció Pública, una col·laboració que retira al nou govern dirigit per Álvaro de Albornoz per posicionar-se en una complicada equidistància entre els institucionalistes republicans i els que són partidaris de sacrificar-la en benefici d'una estratègia millor per derrocar Franco.

Tot i aquesta «posició neutral», la formació aposta per avalar qualsevol esforç que s'encamini a derrotar el règim, una postura que es presenta a l'important i concorregut Ple de Montpeller del 18 i 19 d'octubre del 1947 i en el qual el Consell Executiu fixa un rumb que el propi Tarradellas apuntarà com el de l'obertura d'una «*nova etapa*».²⁵⁶ Aquesta passa per valorar i ajudar les accions que, tot i trencar les més estrictes costures de la legalitat republicana, explorin vies per recuperar la República amb l'objectiu d'«*abreujar els sofriments del nostre poble*».²⁵⁷

Aquest relat ja s'abona l'agost de 1946 en un Ple celebrat a Carcassona en el qual es decideix fer a mans del president de la República a l'exili, Diego Martínez Barrio, un document en el qual Esquerra demana una «*clarificació de la política republicana*»²⁵⁸ que faci possible avançar en els «*medis preferibles o més viables per a tornar a instaurar la República a Espanya*». En aquesta línia també se situa Sauret en les conferències que fa pel territori com la del juny del 1946

256 Josep TARRADELLAS. «La nova etapa», *La Humanitat*, 30 d'octubre de 1947, p. 1-2.

257 «El Ple extraordinari d'E.R. de C. defineix la posició del Partit davant l'actual moment polític. Les resolucions», *La Humanitat*, 30 d'octubre de 1947, p. 1.

258 «E. R. de C. a S. E. el President de la República», *La Humanitat*, 24 d'agost de 1946, p. 1.

254 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 138.

255 F.J.I. «Esquerra Republicana de Catalunya, s'adreça a les Nacions Unides», *La Humanitat*, 1 de desembre de 1945, p. 3.

París, 1948

Joan Sauret i dos dels seus fills —Joan i Enric—

en una festa per l'elecció de la Miss dels Pintors, al seu barri de Montparnasse.

CSM

a Perpinyà,²⁵⁹ on defensa un vincle amb les institucions republicanes de l'exili per la repercussió internacional que pot tenir de cara als aliats i al reconeixement d'aquests al govern que resulti després de la caiguda de Franco. En aquesta línia, aposta també per mantenir una voluntat d'entesa amb les formacions espanyoles, que creu que serà més fàcil si es fa un esforç per rebaixar les passions enverinades que s'assaonen a còpia d'anticatalanismes i antiespanyolismes i amb eines llancívols com són les banderes, els himnes i la llengua. Que baixi el *soufflé* de l'abrandament patriòtic no significa, però, una renúncia a les personalitats nacionals, al contrari. El que defensa és una assumpció clara de les diferències ideològiques i nacionals de cada territori per establir acords i una estabilitat política duradora, alhora que reivindica el «nacionalisme català» d'ERC, que equipara políticament amb un «federalisme maximalista».

La formació, doncs, s'allunya de la puresa del relat republicà per implicar-se en noves fórmules polítiques que puguin ser més efectives en la lluita contra la dictadura encara que aquestes generin alguna contradicció amb alguns dels principis del partit. El que pretén ERC és despenjar-se d'una legalitat asèptica per anar a trobar vies possibles per tombar el franquisme acceptant els sacrificis a l'hora de donar suport a pactes amb aquells sectors polítics que estan a les antípodes dels republicans com són els monàrquics. Que ERC vegi com un aliat el «*distingit líder socialista*»²⁶⁰ Indalecio Prieto, defensor d'un pacte dels republicans amb els monàrquics per a restaurar la democràcia a Espanya i impulsor de la Solidaridad Española per abordar aquesta idea, explica bé l'estil del nou rumb adoptat pel partit, en el Ple d'octubre de 1947 a Montpeller, que és reblat en una resolució escrita la matinada amb una calculada ambigüitat per evitar grans conflictes interns.²⁶¹

259 «Interessant conferència de Joan Sauret a Perpinyà», *La Humanitat*, 4 de juliol de 1946, p. 1-2.

260 Joan SAURET. «Després del nostre Ple», *La Humanitat*, 30 d'octubre de 1947, p. 3.

261 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 196.

Sauret defensa, com Tarradellas, l'aproximació del partit a iniciatives com les de Prieto i la «*presència i intervenció en la política espanyola en forma prestigiosa*»,²⁶² per bé que posa l'accent en la «*característica nacional*» del partit i el compromís de no abaratir aquesta condició davant els pactes que es puguin plantejar amb les formacions espanyoles que pretenen derrocar el franquisme: «*No és possible arribar a una absoluta entesa amb els nostres amics espanyols fins que l'anarquista, el socialista i el comunista no s'acostumin al nostre dret reivindicatiu, al mateix dret que el catalanista respecta per a ells*».²⁶³

També intenta equilibrar un relat que sigui capaç d'acontentar els militants que aposten per una intervenció d'ERC en la política estatal al mateix temps que reculli les idees d'aquells que volen mantenir-se en una legalitat republicana al marge de les decisions i voluntats de les formacions espanyoles. Sostenir, d'una banda, relacions amb el govern de la República, i, de l'altra, mantenir la cohesió d'ERC, és una de les delicades feines de Sauret com a membre del Consell Executiu del partit durant la segona part de la dècada del 1940, una època en la que es prodiga en conferències per nombroses ciutats de França i en articles sobre el futur d'ERC. Insisteix en una premissa: obrir els perímetres del partit a noves aliances polítiques. En línia amb l'aposta d'acords amb formacions espanyoles, advoca per una entesa que vagi més enllà dels pactes entre nacionalistes gallecs, bascos i catalans, la coneguda Galeuzca, per explorar vincles amb «*altres grups peninsulars encara que no constitueixin vertaders nuclis ètnics, tinguin o no els atributs característics de nació*».²⁶⁴

Explica que és compatible la reivindicació de les ciutades característiques nacionals i la reclamació de plenes autonomies amb la voluntat d'encaixar amb altres

262 Joan SAURET. «Després del nostre Ple», *La Humanitat*, 30 d'octubre de 1947, p. 3.

263 «Conferència del Sr. Joan Sauret a Béziers», *La Humanitat*, 30 d'abril de 1946, p. 3.

264 Joan SAURET. «Les nostres relacions polítiques», *La Humanitat*, 25 de desembre de 1945, p.2.

París, maig de 1948

Reunió de la direcció d'Esquerra amb el dirigent republicà espanyol Julio Álvarez del Vayo.

S'hi poden reconèixer, entre d'altres: Pere Puig i Subinyà, Josep Sans, Josep Tarradellas i Joan Sauret.

AMTM

formacions de la península —posa l'exemple dels partits del País Valencià i de Mallorca— per reforçar un ideal federalista que pugui confrontar-se amb el règim dictatorial. La relació amb aquests partits farà possible, opina, l'encesa d'un «foc ideològic» que aboni aquest esperit de confederació de pobles, avantsala del parnàs del que es coneix com la «*República de repúbliques*». Ras i curt, Sauret vol que ERC sigui un actiu catalitzador d'una nova concepció política d'Espanya que trenqui els forrellats unionistes per tal que les nacions de la península es puguin agermanar amb plena llibertat.

Aquesta tesi de la presència a la política espanyola que ha de fer ERC, s'ha de complementar amb la feina de buscar la concòrdia entre partits catalans, encara que aquesta meta només serà possible «*amb tots aquells que la vulguin sincerament, sense afanys proselitistes i sempre que no la contradiguin —o impossibilitin— amb actituds i paraules*».²⁶⁵ La clara referència al PSUC en aquest article demostra les profundes reticències dels republicans cap als comunistes, enfrontats des de la Guerra Civil en la lluita per a ser percebuts com l'autèntic partit nacional de Catalunya. ERC i PSUC es disparen mútuament per reivindicar-se com a pal de paller de la política catalana en una disputa que sovint es fa a la llum pública dels seus òrgans de premsa: *La Humanitat* i *Lluita*.

En l'intens foc creuat hi participen, fins i tot, els líders respectius. Josep Tarradellas i Joan Comorera s'esmenen i s'envesteixen: «*A Catalunya i a l'exili, tothom sap que el nostre Partit, des de la seva constitució, ha representat, i estem segurs que políticament encara representa, la gran majoria de la classe obrera catalana. A més, no tenim cap motiu per a dubtar que en el futur seguirem mereixent la confiança d'un gran sector del nostre proletariat. Car aquest, que ha arribat a un alt nivell de comprensió i d'independència, sap prou bé que Esquerra Republicana de Catalunya defensarà sempre els seus drets sense necessitat de demanar-li ni obligar-lo a renunciar a la seva llibertat*».²⁶⁶

265 Josep SAURET. «Després del nostre Ple», *La Humanitat*, 30 d'octubre de 1947, p. 3.

266 «Al P.S.U. de C.», *La Humanitat*, 13 de novembre de 1946, p. 1.

El secretari general forma part del contingent republicà en el xoc amb el PSUC, que d'ençà de la caiguda del govern Llopió i de la postura favorable de significats membres d'ERC a les tesis d'Indalecio Prieto, reforça la seva ofensiva. Els comunistes acusen Esquerra de practicar una «política de claudicació» i de voler liquidar les institucions republicanes en sintonia amb el que pretenen les potències de l'imperialisme occidental, liderades per la Gran Bretanya, de les quals veuen ERC com a còmplice.

L'esclat de la Guerra Freda aguditza encara més les malfiances entre les dues formacions, alineades en blocs oposats i amb molt poca voluntat d'entesa a la llum de les nombroses desqualificacions que es dediquen. Les contundents respostes de *La Humanitat* als atacs de *Lluita* porten ben habitualment la signatura de Sauret, un dels periodistes que més poder de decisió té al rotatiu —que apareix amb una periodicitat quinzenal— juntament amb Emili Vigo, que durant el final dels anys 1940 n'és el director. En diverses cartes enviades durant aquella època, el balaguerí signa habitualment com a redactor en cap de *La Humanitat* i, en algunes, també com a director.

Segui com sigui, el seu ascendent polític i periodístic sobre la publicació el converteixen en un dels responsables directes de la narrativa publicada contra el PSUC, tan en articles com en editorials i en la seva secció «Antena». Són textos duríssims que reaccionen a l'escomesa del PSUC que, segons ell, vol «*decapitar un partit que els fa nosa i que el temen per la seva força i per la seva patriòtica independència*».²⁶⁷ Els textos fan referència a la campanya del rotatiu comunista, «*en la mobilització de Lluita no ha planyut el material atòmic carregat d'idioteses, de calúmnies i de procacitats, deseiximents, aquests, indignes d'ésser aplicats àdhuc als pitjors dels enemics*».²⁶⁸ i a l'agressiva actitud del PSUC, «*la miopia cerebral que pateixen els dirigents del pretès comunisme català els fa adoptar una conducta avorridora i incompatible amb tots els*

267 Joan SAURET. «Un altre fracàs del PSUC», *La Humanitat*, 10 de maig de 1948, p. 1.

268 «Antena», *La Humanitat*, 1 d'abril de 1948, p. 3.

París, 11 de juliol de 1948

Mítting celebrat al Palais de la Mutualité, per la Federación Española de Deportados e Internados Políticos en solidaritat amb els dissidents republicans espanyols deportats als camps de concentració soviètics de Kharagandí, al Kazakhstan.

A l'acte hi van prendre la paraula: l'enginyer francès Francisque Bornet —procedent dels camps— Paul Rivet, Marceau Pivert, Wilebaldo Solano, Rafael Sánchez-Guerra, Rodolfo Llopis, Frederica Montseny, Josep Domènec, Alonso Hernández i Joan Sauret.

CSM

partits i sindicats catalans». ²⁶⁹ Tanta és l'animadversió, que les praxis contra Esquerra les arriba a equiparar amb els mètodes nazis: «*Com que han triat per als nostres amics les més extremades vileses, llur gratuïtat els obliga a recórrer als procediments recomanats en el "Mein Kampf"*».

La ferotgia de les escaramusses porta Esquerra en el 8è Ple, celebrat el 29 i 30 de maig del 1948 a Montpeller, a suspendre les relacions amb el PSUC davant «*els procediments incorrectes i deslleials*» ²⁷⁰ i els atacs contra tres membres del partit: Humbert Torres, Josep Tarradellas i Carles Pi i Sunyer. Amb els vincles trencats, a ERC li queda un regust victoriós quan mesos després es fa pública la crisi comunista que acaba amb l'expulsió del secretari general, Joan Comoreira. La formació explica l'afer amb un titular que no fa sang però que pretén revelar el triomf republicà: «*Una vegada més, els fets ens han donat la raó*». ²⁷¹

Aquestes males relacions tenen derivades en vincles personals per als militants de les dues formacions. Un cas és el de Sauret i la balaguerina Teresa Pàmies —filla del dirigent del PSUC Tomàs Pàmies— que durant la Guerra Civil havia estat una de les líders de les Joventuts Socialistes Unificades, la seva organització juvenil. Pàmies seria posteriorment la parella de Gregorio López Raimundo, secretari general del PSUC del 1965 al 1977. Enric Sauret recorda les paraules d'antipatia que en alguna ocasió havia manifestat el seu pare quan feia referència a la Pàmies, anys després de les disputes polítiques entre partits, un detall que palesa la profunda trencadissa que es va produir: «*Aquesta dona m'horripila*». ²⁷² L'«estima» és mútua a jutjar per les lletres contra Joan Sauret que apareixen en la darrera pàgina del llibre *Testament a Praga*, una obra de correspondència entre pare i filla als anys 1960 i publi-

cada el 1971. ²⁷³ Tomàs Pàmies enlletgeix uns mots del republicà balaguerí contra ell i li demana a la seva filla Teresa que, quan el vegi, li digui que encara els recorda: «*Quan vegis a París el "gran" Sauret li dius que tinc presents les seves paraules: "Tot el que fa el Pàmies petit és per presumir"*». ²⁷⁴

El republicà i la comunista no seran amics ni balaguerins ben avinguts durant dècades, encara que amoreixen la relació en els darrers anys de la vida d'ell, a finals dels anys 1970 i inici dels 1980. Mantenen correspondència i troben concomitàncies personals que, ajudades per la perspectiva temporal envers el passat, fan oblidar les enceses trifulgues polítiques aflorades en el context de les tensions de la guerra i l'exili. Sauret morirà la primavera del 1985 havent fet «les paus» amb Teresa Pàmies.

La seguretat que Franco cauria empès per les potències victorioses en la Segona Guerra Mundial comença a esvaire-se cap a finals del 1947. La moderada condemna al règim que Estats Units, França i Gran Bretanya fan pública el 5 de març del 1946, coneguda com la Nota Tripartida, ja aventura un tebi compromís en tombar el *Caudillo* que es va posant de manifest en els mesos següents. Les polítiques de maquillatge internacional del règim enfront el comunisme s'alineen amb les voluntats de les potències occidentals de confrontar-s'hi, i l'escenari de la Guerra Freda i les temences que el «perill comunista» entri a Espanya amb la caiguda del dictador frenen els interessos de derrocar-lo. Sauret i els altres membres del Consell Executiu ho diagnostiquen així: «*Franco es manté més que per la fortitud pròpia, per la manca d'avinença dels seus adversaris; es manté no per la fe que en ell es tingui, sinó per la por del que vingui quan ell caigui. Treure, a l'interior i a l'exterior, la por del canvi, equival a fer aquest més segur i més ràpid*». ²⁷⁵

269 Joan SAURET. «Un altre fracàs del PSUC», *La Humanitat*, 10 de maig de 1948, p. 1.

270 «Resolucions del VIIIè Ple», *La Humanitat*, 1 de juny de 1948, p. 1.

271 «Una vegada més, els fets ens han donat la raó», *La Humanitat*, 30 de novembre de 1949, p. 1.

272 Entrevista Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

273 L'obra va guanyar el Premi Josep Pla de narrativa de 1970.

274 Tomàs PÀMIES; Teresa PÀMIES. *Testament a Praga*, p. 220. Carta de Tomàs Pàmies a Teresa Pàmies, [Domov Novi Sirovici, 22 de setembre de 1966].

275 «Declaració d'Esquerra Republicana de Catalunya», *La Humanitat*, 11 de juny de 1949, p. 1.

París, 31 de juliol de 1948

Homenatge a Joan Tauler, organitzat per les JEREC del Departament del Sena.

D'esquerra a dreta: Josep Sans, x, Joan Sauret, senyora de Quintana, Josep Tarradellas, Joan Tauler, Carme Ballester, Víctor Torres, Simone Hilaire, Antoni Xirau, Josep Fontbernat i Lluís Gausachs.

PAUL COLIN - MAX MICOL / AMTM

Els republicans de l'exili noten el progressiu abandó de les forces occidentals i admeten una realitat que els frustra i els obliga a resignar-se a pensar en un exili molt més llarg del que creien o en un retorn a Catalunya i conviure amb la dictadura. Molts exiliats tornen a l'interior havent perdut l'esperança de veure la fi del règim i la implantació d'una nova República. Els exemples de tres cartes d'Antoni Rovira i Virgili en només tres anys de diferència sintetitzen la depressió que afecta els exiliats. L'agost del 1945, escrivia que «*El Caudillo té els mesos comptats*», una sentència que es transfigura a partir de març del 1947, quan s'admet la possibilitat d'una «*desbandada*» cap a l'interior i que es rebla l'octubre del 1948: «*El moment és de depressió i profunda*».²⁷⁶

4.11. Esquerra al ralenti

Els republicans catalans s'empelten de desànim en el tombant de la dècada del 1940 al 1950. L'assumpció que el franquisme serà de llarga durada recorre l'exili català i el negre futur que s'admet des de fa temps en converses i correspondència privada cada cop es llegeix més en lletra impresa i es verbalitza públicament per boca dels dirigents d'ERC. Tarradellas, Pi i Suñer, Santaló i Sauret continuen invitant «*els catalans a mantenir la tasca i l'esperança*»²⁷⁷ i insisteixen, amb més cor que convicció, en una «*política fonamentada en l'entesa nacional entre els catalans i en la comprensió i respecte mutu entre els demòcrates espanyols*» per fer caure Franco bo i evocant l'aposta política fixada en el Ple de Carcassona del 1946, però els dubtes i la impotència augmenten en vista a la consolidació del règim militar espanyol en el tauler internacional.

Un pas important en aquesta direcció es dona el 4 de novembre del 1950 quan l'Assemblea General de les Nacions Unides autoritza els seus membres a restablir les relacions diplomàtiques amb Espanya i ac-

cepta la seva admissió als organismes internacionals. *La Humanitat* informa d'aquesta decisió amb un titular que es descodifica com l'afonament de les esperances republicanes: «*El feixisme espanyol indultat parcialment*».²⁷⁸ El clima de naufragi es palesa també en els articles del periòdic, on sovintegen els reportatges dedicats a efemèrides nacionals o als líders icònics, Macià i Companys, senyal d'una malenconia creixent. Els problemes per fer més extens el diari i la manca de linotips que Sauret li explica en una carta a Tarradellas el 1944,²⁷⁹ s'agreugen en aquest final de dècada quan el periòdic apareix cada cop més en comptagotes. El 1950, per exemple, surt només cinc vegades, un fet que demostra la pèrdua de dinamisme del republicanisme català i també de l'espanyol, cada cop més afeblits humanament i econòmicament.

No hi ha un horitzó polític clar, i el Consell Executiu d'ERC decideix apartar el partit d'aquest marasme tot i la defensa retòrica que encara es fa de les institucions de la República. Esquerra ja havia decidit no entrar a formar part del govern d'Álvaro de Albornoz, una negativa que es convertirà en franca discrepància cap al nou executiu que es conforma després de la crisi d'aquest govern, el juliol del 1951. Abans de la formació del nou executiu, Tarradellas havia proposat Pau Casals com a substitut del president dimissionari per dues raons: el músic era una figura catalanista de prestigi i ben considerada a França i la Gran Bretanya, i, a més, podria resoldre més fàcilment el problema de les necessitats econòmiques de la Generalitat, institució cada dia més migrada i menystinguda.

La pensada es queda dormint el son dels justos i finalment Félix Gordón Ordás designa un govern que compta, a més, amb un polèmic exdirigent d'ERC, l'escriptor Joan Puig i Ferrer. ERC ni l'avalua, ni li dona suport «*moral ni parlamentari*»²⁸⁰ perquè no s'hi sent

278 «El feixisme espanyol indultat parcialment», *La Humanitat*, novembre de 1950, p. 1-2.

279 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. 21 de desembre de 1944.

280 «Fidelitat als nostres ideals afirma el Ple del Partit», *La Humanitat*, febrer de 1952, p. 2.

276 Antoni ROVIRA I VIRGILI. *Cartes de l'exili*, p. 349, 435 i 626

277 «Declaració d'Esquerra Republicana de Catalunya», *La Humanitat*, 11 de juny de 1949, p. 1.

UNIO de FEDERALISTES CATALANS

COMITE DIRECTOR

5, Rue du Faubourg Poissonnière, 5me étage

Tél. : PROvence 15-01 — Poste 14. — PARIS (9me)

CONSELL CATALA per la FEDERACIO EUROPEA

Secretariat

Paris, 4 de abril de 1950

Sr. D. José María de LASARTE
Secretario General del Consejo Federal Español.
París.

Distinguido amigo:

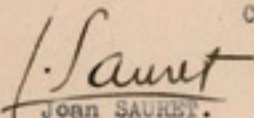
Tenemos el honor de poner en su conocimiento que las asociaciones "Moviment Socialista Catala pels Estats Units d'Europa" y "Unió de Federalistes Catalans", juntamente con personalidades de pensamiento y actuación federal, han decidido constituir el CONSELL CATALA per la FEDERACIO EUROPEA, y por lo tanto la representación catalana dentro del CONSEJO FEDERAL ESPAÑOL del MOVIMIENTO EUROPEO será asumida por aquel organismo de conjunto.

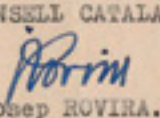
El CONSELL CATALA per la FEDERACIO EUROPEA ha establecido sus oficinas en 5 rue du Faubourg Poissonnière, 5e piso, Telefono PROvence 15.01 poste 168.

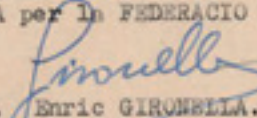
El CONSELL CATALA per la FEDERACIO EUROPEA con motivo de su constitución oficial se complace en reiterar su adhesión al CONSEJO FEDERAL ESPAÑOL del MOVIMIENTO EUROPEO y en comunicarles que continuará colaborando con todo entusiasmo a la obra común en defensa del federalismo y de las libertades de los hombres y de los pueblos.

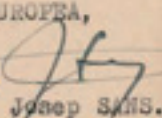
Le saludan con toda cordialidad,

Por el Secretariado del
CONSELL CATALA per la FEDERACIO EUROPEA,

Joan SAURET.

Josep ROVIRA.

Enric GIRONELLA.

Josep SANS.

4 d'abril de 1950

El Consell Català
de la Federació Europea
fou constituït
per quatre destacats
dirigents republicans
catalans a l'exili:

Enric Adroher «Gironella»,
Josep Rovira,
Josep Sans
i Joan Sauret.
El-SEV

representat. El 9è Ple del partit celebrat a Montpeller el 2 i 3 de febrer del 1952 es mostra favorable a la decisió de la cúpula de trencar qualsevol tipus de col·laboració amb l'executiu espanyol, una resolució que es fa extensible als partits d'obediència no catalana que actuïn a Catalunya i també al PNV perquè es considera que ha trencat el pacte signat el 18 d'octubre de 1947 a Montpeller en el que s'estipulava una col·laboració mútua i una consulta prèvia abans de prendre qualsevol determinació.

Les decisions de deixar anar el llast de les aliances s'interpreten com una voluntat de deslligar el partit de les hipoteques externes amb altres formacions i, d'alguna manera, replegar-se en l'aixopluc intern fins que la tempesta del franquisme hagi passat. O sigui, resistir més temps del que visqui la dictadura i salvar-se d'una desfeta que ja temia Tarradellas anys enrere en diverses reflexions escrites en cartes a Sauret, en les quals alertava del mal gairell que portava la política republicana a l'exili. ERC, encara que continua oberta a les temptatives del PSOE d'Indalecio Prieto de pactar amb monàrquics antifranquistes, posa el seu motor al ralenti per embocar una travessia pel desert que no se sap quan durarà.

La direcció republicana adopta una circumspècció política, també davant l'evidència que no hi ha alternativa al lideratge de Tarradellas, que ja ha patit problemes de salut que l'han mantingut apartat de la política mig any a inicis del 1950. Durant la convalescència del secretari general a la seva residència de Sant-Martin-le-Beau, Sauret agafa de facto el timó del partit temporalment.

4.12. Trasbalsament total

La decisió de recloure el partit en ell mateix com a opció de resistència davant el règim franquista no complau Sauret, que es posiciona en una tesi pactista que l'allunya de Josep Tarradellas. En la correspondència creuada d'inicis dels anys 1950, el balaguerí li deixa clara al secretari general la seva defensa d'una via política que giri sobre els eixos d'una entesa amb formacions espanyoles com socialistes, republicans i, fins i

tot, cenetistes. Ho resumeix en una màxima: «*Crec que l'Esquerra no ha d'estar absent d'un pacte entre espanyols si no volem ésser arreconats de la política general. Al meu entendre no ens hem de valer de l'excusa del catalanisme per a recloure'ns en una política que ara i tant és inexistent*».²⁸¹ Aquesta aposta la desenvolupa en tres estrats d'actuació que passen per la unitat per derrocar la dictadura, uns esforços coordinats per reimplantar la República i, finalment, una actuació sobre principis generals i autonòmics en conceptes com la justícia social i l'economia. La línia pactista també la defensa entre forces catalanes, i en concret, en una direcció que apunta cap al Moviment Socialista de Catalunya, fundat simultàniament a Tolosa de Llenguadoc, Mèxic i, clandestinament, a Catalunya el gener del 1945: «*Sóc partidari d'un front català*», li diu a Tarradellas, però sempre i quan es pugui bastir a partir d'una solidesa de les formacions que en aquest moment no veu a l'exili. Sauret, però, fa aquestes consideracions més com a conjectures teòriques que no pas com a idees amb possibilitats de prosperar.

Dibuixa un panorama molt fosc per la política catalana i aventura, en les cartes que li envia al seu amic, un procés de «*liquidació*» dels partits que lluiten contra la dictadura des de fora de Catalunya: «*Si fins ara ens queixàvem de la manca d'unitat, tot fa creure que aviat ens haurem de lamentar de la manca de cohesió dintre dels mateixos partits. Els personalismes i els clans devoraran els partits més sòlids*». Aquestes consideracions les fa en un clima de desolació personal davant l'ensorrament de les esperances dipositades en la caiguda del franquisme i d'una sensació d'esterilitat de les polítiques republicanes que es menen des de l'exili. Tot i que ell mateix reconeix que «*és possible que la meua desil·lusió em porti a l'exageració*»,²⁸² el cert és que veu una crua realitat política en un seu entorn cada cop més orfe de figures de pes.

El 1949 Miquel Santaló viu definitivament a Guadajajara. Josep Andreu i Abelló opta per residir a Tànger

281 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. París, 3 de juny de 1951.

282 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. 25 de juliol de 1951.

Circa 1950

Joan Sauret i Josep Sans en una reunió europeïsta.

ANC-COL·LECCIÓ DOCUMENTAL SOBRE L'EXILI CATALÀ AL SEGLE XX (JOAN SAURET)

un any després, i Carles Pi i Sunyer s'instal·la a Venezuela el 1952. L'organisme directiu queda en mans de Tarradellas i d'un Sauret que lamenta la desunió dels militants a França, la desvinculació dels republicans d'Amèrica —de qui diu que només volen fer fortuna— i de la separació cada cop més patent envers la nova generació antifranquista a Catalunya, que es desenten progressivament dels líders de l'hexàgon, a qui cada cop tenen menys de referència.

A aquest isolament se li suma la seva insatisfacció per algunes decisions polítiques i la manera de gestionar internament el partit que practica Tarradellas, un líder omnipresent que controla qüestions de la Secretaria d'Organització i el funcionament de *La Humanitat*, que molesta el seu amic. Fa avinent el seu malestar en una carta. El secretari general s'excusa per la impossibilitat d'atendre tots els fronts, però arribats a aquest punt, Sauret ja ha pres un determini que va més enllà de plantejar solucions als problemes conjunturals que es poden donar en l'administració interna d'ERC: dimidir de tots els càrrecs i retornar a Catalunya. El marasme polític que nota, les topades amb Tarradellas i la citada desil·lusió per no haver aconseguit les fites per les quals s'havia treballat durant l'inici de l'exili derroten moralment el balaguerí, que li anuncia a Tarradellas aquesta decisió a inicis de 1951: «*Sento haver-te de comunicar que m'he decidit a no continuar les meves activitats a les oficines ni de Redactor en Cap del nostre portantveu [La Humanitat], càrrecs amb els quals m'honrares fa tres anys. Durant aquest període de temps, ni com a cap, que em creia ésser, de les oficines, ni com a Redactor en Cap, ni com a membre del Consell Executiu, ni tampoc, com a co-apoderat de la signatura del nostre amic Vila, no he estat posat, periòdicament, al corrent de la nostra marxa administrativa. A aquesta manca de consideració se n'hi han afegit, darrerament, d'altres que m'han afectat sensiblement*»,²⁸³

Tarradellas rep amb sorpresa aquest anunci, tot i que malgrat el determini d'abandonar l'activitat política, Sauret li assegura en aquesta i successives missives «*pots estar convençut que res no interromprà la nostra*

amistat nascuda en temps difícils i posada a prova en d'altres, encara més difícils». ²⁸⁴ A la llum de les lletres enviades durant anys, de la relació ja abans de la Guerra Civil i dels acreditats vincles entre famílies, aquesta amistat es revela real i profunda. Un botó de mostra d'aquest estret vincle es veu en aquesta època d'inicis de la dècada en una carta que li envia a Tarradellas per demanar-li una ajuda econòmica de 10.000 francs per pagar el lloguer a l'espera d'equilibrar les finances familiars amb les aportacions que confia rebre de la seva esposa i del seu fill gran. La gran confiança que demostra el diputat per demanar un favor d'aquestes característiques es veu també en altres missives d'anys enrere quan li sol·licita al seu amic unes gestions, també de caire econòmic i vinculades a uns diners que han de venir d'Argentina, per poder endegar un negoci de costura a nom d'Emília Armengol.

La vertadera amistat fa que l'abordatge d'aquest assumpte entre els dos polítics sigui franc i sense manyagueries de compliments per quedar bé. Atès el canvi radical de vida que suposa per a Sauret la decisió de tornar a Catalunya i deixar enrere una tasca política al primer nivell de dues dècades, Tarradellas li demana una reflexió profunda sobre el pas que està disposat a fer, però pica en ferro fred perquè el diputat està determinat a fer-lo. Es troben i parlen llargament, i el balaguerí li desplega un rosari d'arguments per explicar la seva voluntat d'abandó: «*Desconfio molt que els partits i sindicals es mostrin el suficient agosarats per a adaptar-se a les circumstàncies imposades per la traició anunciada a la democràcia. Es continuarà com si no res hagués passat, desdenyant els aconteixements. [...] No hi ha, pel que es veu, possibilitats revolucionàries; no tenim cap ascendent sobre la política internacional i a dintre cova alguna operació de tipus evolutiu, de lentíssima evolució. Així les coses, cap on tirar, què cal fer que no sigui passar anys i veure com les rengleres es van esclariant fins a quedar-nos sols amb un segell de cautxú?*».

Els precés de Tarradellas no estoven l'amic, que assegura que la seva decisió és «irrevocable» bo i avisant

283 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. 21 de març de 1951.

284 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. 25 de juliol de 1951.

París, 6 de novembre de 1950

Víctor Torres, Josep Tarradellas, Manuel de Irujo i Joan Sauret.

AMTM

que «*cap argumentació no farà possible una rectificació en el meu propòsit d'abandonar tota mena d'activitat política*». En aquesta línia, li apunta que el seu progressiu allunyament li ha fet veure «*les coses d'una manera bastant diferent d'abans*», i que «*no es tracta amic Tarradellas, de revisar aquest o aquell error o presumpta falla, sinó d'un trasbalsament total de tota la política exiliada a la vista dels aconteixements internacionals*».

Aquesta esmena a la totalitat que fa Sauret l'encamina a la decisió de la renúncia, que es consolida definitivament per una important qüestió personal vinculada a una nova feina. En una de les cartes que li envia a Tarradellas, li apunta gairebé de passada que la voluntat de marxar té també una derivada en «*situacions d'ordre familiar que, per ara i tant, lliguen el meu moviment*», encara que mai no desenvolupa aquesta qüestió per escrit. Ho farà de viva veu en una de les trobades amb el secretari general, que sí ho posa negre sobre blanc en una llarga carta que escriurà anys després, el juny de 1957, als tres membres del Consell Executiu d'ERC, Ventura Gassol, Miquel Santaló i Carles Pi i Sunyer amb intenció d'aclarir les seves postures i decisions en aquests episodis de principis de la dècada vinculats a Sauret i a la direcció del partit.

Tarradellas assegura que el diputat volia marxar perquè el seu nebot Joaquín Viola Sauret,²⁸⁵ conegut col·loquialment com el «Quinito», fill de la seva germanastra Miracle Sauret i Llarden, li havia trobat un lloc de treball a l'editorial barcelonina Montaner i Simon, una ocasió per reintegrar-se i refer la vida a Catalunya després de més d'una dècada a França. El líder republicà li demana, novament, que consideri bé les decisions, i tot i que no li ho diu, sí pensa en privat —com

285 De jove va militar en moviments catòlics i de dretes. A l'inici de la Guerra Civil va emigrar a França, però va retornar per unir-se a la causa franquista. Acabada la guerra, es va llicenciar en Dret i va exercir de registrador de la propietat. El 1967 va ser escollit procurador a les Corts per Lleida pel terç familiar. Va defensar la llengua catalana en el debat sobre la Llei d'Educació del 1970 i cinc anys més tard, Rodolfo Martín Villa el va nomenar alcalde de Barcelona, càrrec que exercí un any escàs. Va morir en un atemptat organitzat el 26 de gener de 1978 atribuït a l'Exèrcit Popular Català.

ho escriu a la carta del 1957— la mala influència de Viola, un home que va fer la guerra al costat del bàndol franquista i conegut, diu, «*no solament pels seus sentiments antiliberals, sinó també per la seva fòbia anticatalanista*».²⁸⁶ Presa la decisió, el rumor comença a estendre's entre la militància sense que la notícia de la marxa sigui confirmada pel secretari general, que continua mantenint Sauret al corrent de les informacions i gestions del partit. Oficialment mai es publicarà el determini del diputat.

En la missiva del 1957, Tarradellas explica que mantenir la comunicació interna sobre qüestions de la formació amb el seu amic venia motivada per deixar una porta oberta a una reconsideració de les posicions i, també, per un «*cert egoisme, car, si el Sr. Sauret marxava, em trobava ésser sol del Consell Executiu resident a França i, sincerament, el trobaria molt a mancar*». En escrits i trobades, Sauret es mostra sec i poc interessat en els temes polítics que el secretari general treu a col·lació en les converses, una actitud que continua mantenint un cop s'enruna l'ocasió d'anar a Barcelona a treballar. El fet de no tenir estudis superiors fa dubtar els responsables de l'editorial barcelonina, que finalment no concreten l'oferta i estronquen una idea de retorn que el republicà ja tenia coll avall. Ell manté l'esperança que «Quinito» li trobarà una altra via d'oportunitat en forma de lloc de treball, però aquesta il·lusió s'esllangueix amb el pas dels mesos i s'acaba apagant.

No emprèn el camí de tornada però es resisteix a integrar-se novament a la política activa, fins i tot quan el líder del partit li ofereix ocupar el càrrec de la Secretaria General d'ERC durant el temps que duri el seu viatge a Mèxic, una mena de gira en la qual es comença a visualitzar la possibilitat que Tarradellas sigui el relleu del president Josep Irla al capdavant de la Generalitat. És l'abril del 1952 i Sauret es manté ferm en

286 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Ventura Gassol, Carles Pi i Sunyer, Miquel Santaló i membres del Consell Executiu d'ERC. París, 10 de juny de 1957. Aquest document ha estat publicat en edició de Josep Poca: Josep TARRADELLAS. *Carta en defensa pròpia. Contra Sauret, Xirau, Guinart i Dardalló*, a partir del qual s'han transcrit les cites.

París,

5 de desembre de 1952

Joan Sauret intervé
—sota l'atenta mirada
d'Antònia Macià—
en l'acte d'homenatge
a Dalmau Costa, president
del Consell Directiu
del partit a Mèxic,
organitzat per la militància
d'Esquerra Republicana
a l'exili francès,
tot aprofitant
la seva estada
a la «ciutat de la llum».

MAX MICOL / AMTM

el relat de considerar inútil la política que es pugui fer des de l'exili. Tarradellas es dolia de les reflexions que li feia el balaguerí: «A l'Esquerra hi tenia bons amics; amb ells hi guardaria sempre una amistat, però políticament tant el Partit com tots nosaltres, érem més morts que els del cementiri». El màxim càrrec de la formació acaba cedit provisionalment a Antoni Xirau.

4.13. L'inici d'una gran enemistat

Tarradellas marxa a Amèrica al maig amb l'espurna d'inquietud que li desperta l'activitat del seu amic en els darrers mesos, que es relaciona amb figures polítiques que ell vol veure ben lluny. Sauret, que ja viu a París, havia deixat una feina a l'empresa d'aigües Degrémont i començat a treballar en una oficina que tracta d'assumpes federalistes i europeistes i que està sota el càrrec del gironí Enric Adroher «Gironella» i un dels més destacats dirigents del POUM a l'exili. Tarradellas tem que «Gironella» vulgui acostar-se a Sauret i utilitzar-lo per filtrar les seves tesis anticomunistes a ERC, una por que s'acreix amb l'entrada d'un segon nom a l'entorn del seu amic republicà.

Es tracta de Josep Sans —elegit secretari general de les JEREC a l'exili, en el Congrés celebrat el 1945 a Montalban— aleshores secretari del Consell Directiu d'ERC a França i popular per la seva ambició d'encimbellar-se en alts càrrecs. De fet, el propi Sauret alerta Tarradellas un any abans de les voluntats arribistes de Sans, que es mou per Europa brandant un «anticomunisme» que el porta a representar Catalunya en el Comitè creat i pagat pels Estats Units amb aquest *leitmotiv*. També Josep Fontbernat, fidel conseller de Tarradellas, el posa en alerta davant l'amenaça que creu que representa aquest republicà, i l'insta a «reorganitzar l'Esquerra de manera que no sigui un cent-peus i no esdevingui la propietat privada del nostre amic Josep Sans, cosa que seria a no tardar gaire».²⁸⁷ En aquest sentit, Fontbernat li fa una premonició a Tarradellas: «Ja sé que faràs un somriure, però man-

tinc aquesta afirmació. D'aquí molt poc temps hi haurà un "clan Sans" que et donarà més disgustos que mai ningú te n'ha donat».

Aquesta alerta la comença a confirmar el secretari general després del seu retorn de Mèxic i dels atacs que rep de part d'un sector del partit liderat per Sans, en el qual s'hi troba Sauret, que blasma contra la decisió de cedir el càrrec a Xirau, un dels elements del partit més proclius a l'entesa amb el PSUC. Sans intenta fer un bloc contra el líder del partit, a qui li enlletgeix que es decantés per un altre militant i no per ell després que el balaguerí rebutgés l'oferta d'assumir temporalment la Secretaria General arran del viatge a Mèxic. Per la seva banda, Sauret retorna progressivament a *La Humanitat* i, tot i que es manté fora de la política, segueix al corrent de les qüestions internes del partit i, en alguna d'elles hi pren part amb alguna opinió discrepant a la del líder d'ERC, entotsolat en la gestió de la formació des de fa mesos.

L'alineament en una òrbita contrària a la de Tarradellas, com és la del grup de Sans, aprofundeix en el desassossec del secretari general, que tot i això manté encara una actitud cordial amb Sauret, malgrat xocs i malentesos.²⁸⁸ La seva amistat es manifesta explícitament en cada carta, però els camins polítics cada cop són menys coincidents. L'un intenta conservar la influència sobre la militància i posicionar el partit com a primer guardià de les institucions catalanes, és a dir, la Generalitat, i l'altre, gira la mirada cap a Europa i les noves plataformes internacionals com el Parlament Europeu, creat a principis de setembre de 1952, o la Defensa del Moviment Europeu, el projecte que planteja una integració militar i defensiva al continent per tal d'eliminar l'espantall d'una nova Guerra Mundial.²⁸⁹ Tarradellas es lamenta de l'actitud del balaguerí: «*Tenia la sensació no que estava molt lluny de nosaltres, sinó que ens prenia per uns perfectes idiotes. Solament per ell contaven les activitats internacionals: havia co-*

288 AMTM. Carta de Joan Sauret a Josep Tarradellas. París, 31 de desembre de 1952.

289 La forta oposició dels sectors afins al general De Gaulle a França va suposar un dur revés al projecte, que mai no va entrar en vigor.

287 AMTM. Carta de Josep Fontbernat a Josep Tarradellas. París, 13 d'agost de 1952.

cartes d'EUROPA

Estimat amic :

«ESTANYA detxa d'ésser neutral», encien tota la premsa internacional en donar compte de la signatura de l'acord entre la Dictadura espanyola i els Estats Units. Heus ací, doncs, arreconat a les gúfies l'argument cabdal servil fins avui als espanyols per la propaganda dirigida : « Franco no ha estat un guerrer ! » I si diem que els nostres pobles estan, ara, a l'albir d'una aventura bèl·lica no fem demagògia ni es tracta d'una apreciació d'«allits despitats», ans ha estat consignada en dos editorials de diaris tan poc sospitosos com el « Times » de Londres i « Le Monde » de París.

Per ara, els espanyols s'hauran

d'incontentar amb els crèdits destinats a finalitats militars car tot altre ajut requereix unes condicions de liberalització econòmica de l'aparell estatal que el règim sabotejarà per a no danyar els traficants que sostenen la Dictadura. Quant a les facilitats d'inspecció de l'aplicació del tractat i la promesa llibertat de moviments de la premsa nord-americana a Espanya, valdrà més donar temps al temps, ben segurs que ací hi haurà més notícies de protesta que no pas de satisfacció per als que s'han oblidat de l'amistament de Franco amb Hitler i Mussolini.

Cal dir una vegada per totes, davant de Concordats, de Pactes i de concessions al règim totalitari espanyol, que els catòlics sincers no abandonaràn llurs creences perquè la

diplocràcia vaticana pacta amb els farsants i que els democràtes no renegaran llurs principis perquè certs Estats contradueixen amb fets llurs postulats. Les idees no són el patrimoni de cap home ni de cap govern.

En aquest número els nostres amics hi trobaran una important Declaració del Consell Català del Moviment Europeu en la que es fixa ben clarament la seva conducta, de la qual se'n desprèn la seva absoluta independència quant a la major part de les modalitats que informen les iniciatives de caire supranacional ; publiquem l'opinió d'una distingida personalitat catòlica sobre el recent Concordat i donem un extens retall de premsa sobre el tractat dels Estats Units amb el General Franco.

CONSELL CATALÀ DEL MOVIMENT EUROPEU

DECLARACIÓ

En l'ocasió de l'11 de Setembre, diada d'afirmació nacional, el CONSELL CATALÀ DEL MOVIMENT EUROPEU, organisme que coordina l'acció europeista de totes les tendències de la democràcia catalana, s'adreça als catalans d'arreu del món per a incitar-los a promoure activament en favor de la Federació dels pobles del vell continent, d'aquesta realització que la constituint una constant aspiració de totes les generacions catalanes.

En aquesta oportunitat, el CONSELL CATALÀ DEL MOVIMENT EUROPEU declara :

I. — Un cop les llibertats restablertes a la Península, la Federació Europea permetrà a Catalunya una nova projecció. Representat directament o indirecta, en tots els organismes de jurisdicció europea, el nostre poble es podrà valer, si calgués, de l'alta tribuna internacional per a denunciar els atropellaments o l'incompliment dels compromisos que pugui establir-se en l'àrea peninsular. Recount així la impunitat a tot acte de força.

II. — EL CONSELL CATALÀ DEL MOVIMENT EUROPEU sol·licita l'entrada en vigor de la Convenció Europea dels Drets de l'Home que institueix, per primera vegada en la història, una Comissió Especial i un Tribunal davant dels quals els homes i les col·lectivitats podran recórrer contra les disposicions catalanes repressives o d'exceptació. El CONSELL CATALÀ DEL MOVIMENT EUROPEU defensarà, com una conseqüència lògica dels principis humans, l'establiment d'una Carta dels Drets dels Pobles.

III. — El CONSELL CATALÀ DEL MOVIMENT

EUROPEU creu que la constitució d'una Comunitat Europea de Defensa asseguraria els perfils d'una nova configuració, asseguraria l'esforç interior dels països i faria més difícil els cops d'Estat militar. No es concep, però, un Exèrcit Europeu al marge d'una Comunitat Política — composta d'un Govern i d'un Parlament federals — car aquell no ha d'ésser més que un instrument defensiu al servei de la voluntat i de la independència dels pobles europeus.

IV. — Per la seva seguretat de tots els principis de llibertat humana, el règim actual espanyol encara fomenta fonamentalment la integració dels nostres pobles a Europa. El CONSELL CATALÀ DEL MOVIMENT EUROPEU s'oposarà a les maniobres antidemocràtiques dels qui medien per introduir subrepticiament aquell règim totalitari a les organitzacions especialitzades. Precisa una consulta popular en els països que componen la projectada Comunitat Política per tal d'eleger el primer Parlament democràtic europeu, els nostres pobles exigeixen el dret de què es valen els altres ciutadans a fi de poder-se decidir lliurement durant el procés general d'unificació europea.

V. — El CONSELL CATALÀ DEL MOVIMENT EUROPEU segueix amb interès els esforços i les experiències en favor d'una integració substancial i ràpida dels pobles del vell continent, però no es declara respecte les modalitats de les iniciatives perquè existint únicament un organisme de coordinació, en el camp europeu, de totes les tendències de la democràcia catalana, és a aquestes

(Passa a la pàgina 3.)

Setembre-octubre de 1953

Coberta del número 6
de *Cartes d'Europa*,
publicació editada
per Joan Sauret,
amb una Declaració
del Consell Català
del Moviment Europeu
amb motiu
de l'Onze de Setembre.

*negut, segons ell, tantes i tantes personalitats de primer pla que jo crec que tot el que nosaltres representàvem ho trobava ridícul».*²⁹⁰ Sauret inicia en aquesta època diversos viatges per Europa, molts d'ells juntament amb el lehendakari basc José Antonio Aguirre, alhora que s'alinea amb les tesis dels Estats Units i un «anticomunisme» que anirà reforçant amb nous vincles polítics. Discrepàncies amb Tarradellas apareixen també en aquest apartat internacional atès que el líder republicà no creu que els catalans s'hagin de posicionar sobre la creació de la Defensa del Moviment Europeu perquè «*nosaltres tenim un problema i aquest és la permanència del General Franco*». Sauret opina just el contrari, que Catalunya s'ha de situar clarament en sintonia en aquesta nova estructura europea.

La relació política és igual de complexa com cordials els vincles personals. Les fortes personalitats dels dos polítics no són catalitzadores d'enteses senzilles entre ells, sobretot per la banda del líder d'ERC, de qui coneguts seus afirmaven: «*Tarradellas era un personatge de Dostoievski, t'estimava i t'apunyalava*».²⁹¹ Tot i això, la correspondència acredita atencions familiars i felicitacions mútues en dates assenyalades. Sauret i Tarradellas són dos vells amics que, si bé ja no tenen l'afinitat política d'anys enrere, serveixen una estima forjada en tota mena de vicissituds. Recordant vivències i relacions, el balaguerí li envia al seu amic una carta el 19 de març de 1954 que sorprèn Tarradellas pel to que fa anar, sentimental i afectiu cap a ell i la seva família després d'algunes discussions de caire polític mantingudes en els darrers temps: «*Em va recordar en Sauret dels temps difícils*».²⁹² Queden per trobar-se i ho fan l'endemà a París.

L'encontre comença després de dinar i s'allarga fins la matinada en el que serà la darrera llarga conversa

290 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Ventura Gassol, Carles Pi i Sunyer, Miquel Santaló i membres del Consell Executiu d'ERC. París, 10 de juny de 1957.

291 Joan ESCULIES. «Desconstruint Tarradellas», *La Vanguardia*, suplement Culturas, 12 de març de 2022, p. 2.

292 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Ventura Gassol, Carles Pi i Sunyer, Miquel Santaló i membres del Consell Executiu d'ERC. París, 10 de juny de 1957.

que mantindran els dos amics en un clima de concòrdia. El diàleg es desenvolupa enmig d'un moment cabdal pel futur de la Generalitat per la voluntat del president Irla de dimitir del càrrec després d'un periple que havia començat dramàticament arran de l'afusellament de Companys el 1940 i que havia acabat amb la Generalitat reduïda en una mera representació en la seva figura. El suport als exiliats, la defensa de la llengua catalana o la divulgació internacional de la situació de Catalunya²⁹³ van ser fronts que el Govern va anar treballant com va poder amb les estretores que imposaven les migrades arqueles de la Generalitat i una moral cada cop més baixa en veure que el franquisme anava consolidant la seva posició internacional aprofitant l'aixopluc que li donava el seu visceral anticomunisme i la por del bloc occidental a un canvi polític a Espanya.

Amb setanta-vuit anys i afirmant-se incomprès, «*malalt i pobre*»,²⁹⁴ Irla publica dos decrets instituint un Consell de Catalunya extraestatutari per nomenar Josep Tarradellas com a conseller primer i proveir, si s'escau, la vacant que ell deixa com a president. L'encara secretari general d'ERC informa Sauret d'aquestes qüestions alhora que el fa particip de la necessitat que té de posar-se en contacte amb els diputats de Mèxic. En la trobada es parla també a bastament del futur polític de Sauret, a qui li demana que es reincorpori a la direcció del partit després de tres anys al marge, tot i que oficialment mai no s'ha comunicat la seva sortida. Sauret accepta i demana oblidar els temps recents per encetar una nova etapa, una voluntat que alegra Tarradellas, que ja té en ment un nou escenari que comportarà un canvi en les responsabilitats polítiques per a ell i, de retop, per al seu vell amic.

Les previsions de canvis fan que el polític de Cerve lló posi l'accent en la «fidelitat» que li ha mantingut durant els anys d'absència, un recordatori que usa com a avantsala argumental per insistir-li novament en la necessitat d'allunyar-se de les amistats que ha sovintejat

293 El president Josep Irla va adreçar un memoràndum a la ONU per denunciar l'actuació de la dictadura franquista envers Catalunya.

294 Jordi GAITX (cur.). *Josep Irla i Bosch. Memòries d'un president a l'exili*, p. 180.

● Le premier nombre qui figure dans les télégrammes après le nom du lieu d'origine est un numéro d'ordre, le second indique le nombre de mots taxés, les autres désignent la date et l'heure du dépôt.

● Dans le service intérieur et dans les relations avec certains pays étrangers, l'heure du dépôt est indiquée au moyen des chiffres de 0 à 24.

VOIR AU VERSO la signification des principales indications qui peuvent éventuellement figurer en tête de l'adresse.

INDICATIONS DE SERVICE

intp

L'état n'est soumis à aucune responsabilité à raison du service de la correspondance privée par la voie télégraphique. (Loi du 28 novembre 1888, art. 6.)

ORIGINE	NUMÉRO	NOMBRE DE MOTS	DATE	HEURE	MENTIONS DE SERVICE
MEXICO DF	66	45	12	2700	

*ORDES
TIMBRE à colle
13-7
1954
L
ARMÉES-ORIENTALES*

*= CREINT INTERPRETAR VOLUNTAT
UNANIM PORLE CATALA VS PREGUEM FEU
L HONOR D ACCEPTAR EL CARREC DE PRESIDEN
GENERALITAT STOP TERRADELLAS ARMENDARES
CANTURRI CASANELES CUNILLERA DOT FARRERAS
FOLC FONTERNAT CALES GASSOL GERARD GUINART
MESTRES RIERA ROURET RUIZ PONSITI SELLES
SAURET SIMO = XIRAU-AN*

N° 701
(J. A. 021683)

● Pour toute réclamation concernant ce télégramme, présenter cette formule au bureau distributeur. ●

B C D E

13 de juliol de 1954

Telegrama enviat pels diputats del Parlament a Pau Casals demanant que accepti la presidència de la Generalitat en substitució del dimitit Josep Irla.

FPC

en els darrers anys perquè tem que vulguin fer-lo «un titella» amb l'objectiu de sotmetre ERC als arbitris de l'anticomunisme. Recela de les figures de «Gironella» i Sans, oimés quan pren el determini d'oferir a Sauret la Secretaria General del partit en el cas que ell prengui el relleu a Irla en la Presidència de la Generalitat: «Les teves íntimes relacions amb tots ells, principalment amb en Gironella, que ja saps que és molt espanyolista,

amb en Bonet, Rodés, etc., etc. són perilloses, car sense donar-te compte poden influir-te malament».²⁹⁵ Per aquesta raó vol que renunciï a la feina de l'oficina europeista que controlen «Gironella» i Sans i a canvi arran-

295 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Ventura Gassol, Carles Pi i Sunyer, Miquel Santaló i membres del Consell Executiu d'ERC. París, 10 de juny de 1957.

jar-li la situació econòmica dins del partit perquè tot plegat no li comporti cap «*perjudici material*».

El 26 d'abril de 1954 Tarradellas assumeix el càrrec de conseller primer de la Generalitat i li comunica per carta a Sauret que renuncia a la Secretaria General d'ERC «*en el qual càrrec et prego que em substitueixis mentre durin les circumstàncies que, ben a desgrat meu, me'n separen*».²⁹⁶ Aquest li respon a l'endemà «*tal com demanes en la teva lletra, accepto de cobrir la teva temporal vacant en la direcció del Partit i ho faig ben disposat a esmerçar-hi un esforç que jo reconec, amb tota sinceritat, que serà ben insuficient*».

Segellen aquest acord oblidant les discrepàncies i obrint una nova època de col·laboració, un com a president de la Generalitat i l'altre com a nou líder orgànic d'ERC. L'entesa sembla sòlida quan Sauret tanca files amb Tarradellas en la polèmica arran del relleu al capdavant de la institució. Diversos dictàmens jurídics consideren il·legal el decret que estipula que Tarradellas s'ocupi de la Presidència mentre es crea el Consell que ha de votar el nou president, una interpretació que provoca un xoc de «legitimitats» entre amb el socialista Manuel Serra i Moret, president del Parlament i que aspira també a la Presidència de la Generalitat.

Sauret es posa al costat del seu amic i defensa el dret que té a substituir Irla, un fet que s'acaba produint el 5 d'agost en una votació a l'ambaixada de la República espanyola a Mèxic en la que participen presencialment nou diputats i vint-i-tres més ho fan per correu. Tarradellas és investit nou president de Catalunya, però les relacions amb el seu amic no discorren pels camins que ell desitjaria. Encara a Amèrica, el nou president rep de nou crítiques del balaguerí, que li recrimina que no hagi convocat un Ple d'Esquerra ni contestat les cartes enviades, uns detalls que fan veure al president les sensacions de deslleialtats del balaguerí i les paraules del seu «conseller» Fontbernat, a qui no li agrada de Sauret «*el seu gust dels vetos i de les al·liances*».²⁹⁷

296 *Esquerra Republicana de Catalunya. Secretaria General. Circular*, 10 de maig de 1954.

297 AMTM. Carta de Josep Fontbernat a Josep Tarradellas. Andorra la Vella, 2 de maig de 1954.

Un cop proclamat²⁹⁸ president, el 16 d'agost, Josep Tarradellas envia una emocionada carta de comiat en tant que secretari general, el 25 d'agost, a Joan Sauret. Aquest requereix immediatament els dispersos membres del Consell Executiu del partit per tal de resoldre la interinitat en la Secretaria General, oferint a Carles Pi i Sunyer i Miquel Santaló que l'assumeixin ells, la qual cosa rebutjen tots dos,²⁹⁹ i amb el vot de Tarradellas ratifiquen unànimement a Sauret com a nou líder d'Esquerra Republicana de Catalunya.³⁰⁰ «*Si l'agost del 1954 m'hi hagués avingut, l'Esquerra hauria quedat reduïda a dues persones i un segell*»,³⁰¹ va escriure dues dècades després d'aquest episodi i en referència a la debilitat que hagués tingut el partit en el cas que el secretari general hagués estat un interí sotmès al grat de l'altre líder.

Ja com a president, Tarradellas rep Sauret a la seva residència de Saint-Martin-le-Beau, per a mantenir una reunió que, a la fi, confirmarà l'allunyament polític entre ells dos. El nou president és pessimista sobre les afinitats que trobarà amb el nou secretari general del partit vistes la negativa a desmarcar-se del seu entorn europeista d'amics poumistes i expoumistes, la vulneració de la confidencialitat que li havia demanat sobre algunes qüestions en les trobades mantingudes i les crítiques que Sauret fa. Per a Tarradellas, «*Sauret va creure que havia arribat la seva hora i la dels seus amics*».³⁰² És l'inici d'una enemistat que durarà anys.

298 Decret de proclamació de Josep Tarradellas com a president de la Generalitat, 16 d'agost de 1954. Reproduït a *Ressorgiment*, setembre de 1954, p. 1.

299 FJI-Fons Cristian Aguadé. Carta de Joan Sauret a Cristian Aguadé, [París, 25 de maig de 1963].

300 *Esquerra Republicana de Catalunya. Secretaria General*. «Informe extraordinari de Cap d'Any». París, desembre de 1954.

301 FJI-Fons Víctor Duran. Carta de Joan Sauret a Víctor Duran, Jaume Figueres, R. Gómez-Delfó, Miquel Guasch i Ramon Verdager, [Épinay-sur-Orge, 26 de març de 1975].

302 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Ventura Gassol, Carles Pi i Sunyer, Miquel Santaló i membres del Consell Executiu d'ERC. París, 10 de juny de 1957.

París, circa 1955

Joan Sauret,
secretari general
d'Esquerra Republicana
a l'exili, intervé
en un míting
antifranquista
a la Mutualité.
CSM

1954-1976

Un líder republicà

5

«Existeix una insuperable dificultat a mantenir entre el president i nosaltres unes relacions normals i amicals, acostumat com estava Tarradellas a dirigir autoritàriament el partit.»

Joan Sauret

5.1. Una nova Esquerra

*«¿Aquest és el Sr. Sauret que, durant prop de dotze anys, fins al moment de decidir-se a anar-se'n a Barcelona, vàrem considerar-lo com un fidel militant i un gran amic?».*³⁰³ El president de la Generalitat es mostra dolgut amb el secretari general d'ERC perquè considera que no li ha estat fidel ni en les promeses que li havia fet ni en la continuïtat de la línia política que la formació havia dut sota el seu lideratge. Els recels es van convertint en franques desavinences que Tarradellas posa per escrit anys després en la carta a Gassol, Pi i Sunyer i Santaló, en la qual s'hi llegeix la seva decepció, també en aspectes personals.

Que el diputat balaguerí es vinculi estretament, en el si del moviment europeista, amb Enric Adroher «Gironella» i Josep Sans, i que no se'n vulgui allunyar, fent cas omís de les seves peticions, és interpretat com una traïció, més si es té en compte les ajudes que Tarradellas diu haver-li prestat quan han estat requerides en diversos moments del llarg exili. En diverses cartes, s'acredita que el balaguerí sí que demana suport en algunes ocasions de dificultats econòmiques i, encara que no hi ha una informació concreta sobre la resolució d'aquests problemes, sí s'hi infereix, pels agraïments i bones paraules, que l'aleshores líder d'ERC intercedeix en benefici de Sauret i també de la seva esposa Emília.

En aquesta línia, Tarradellas explica un episodi força dramàtic de la vida del seu amic i que es remunta a finals del 1947 quan residia a Montpeller. Un dia, el seu fill gran, Joan Sauret i Armengol, va anar a parlar amb Antònia Macià i ell mateix per explicar que el seu pare sofria una depressió que feia témer la família en

³⁰³ AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Ventura Gassol, Carles Pi i Sunyer, Miquel Santaló i membres del Consell Executiu d'ERC. París, 10 de juny de 1957.

**Chaville,
primavera de 1955**

Joan Sauret
amb la seva jove
Claude Maratrat
i el seu primer net, Joan.
CSM

un final sobtat en forma de suïcidi. El noi, de vint-i-cinc anys, hauria demanat —segons Tarradellas— una assistència del matrimoni per accelerar un canvi de residència a París, on va acabar vivint mesos després, «*car la vida a Montpeller se li havia fet impossible*». En la lletania de retrets, el president de la Generalitat també lamenta l'atenció que el partit li va brindar del 1939 al 1951 perquè no quedés sense emoluments. Irònicament escriu: «*Tothom ho sap que el vàrem abandonar?*». Els records d'aquestes deferències envers Sauret i l'actitud que manté a mitjans de la dècada del 1950 cap a ell revoltien el líder republicà, a qui li costa digerir que el nou secretari general li faci més cas a «Gironella» «*que el va veure per primera vegada el 1951*» que a ell, company de fatigues de mitja vida.

La seva influència sobre Sauret en aquesta època admet que és molt poca, motiu pel qual alerta que el caire polític que pot agafar ERC a partir d'aquell moment pot estar marcat per «*aquest conegut expoumista*» que és «Gironella». És el 1955 i el balaguerí ja ha demostrat que no està disposat a esdevenir una dòcil comparsa al vèrtex d'ERC i que el seu lideratge estarà definit per criteris i un programa propis, agradin o no, com recordarà anys a venir: «*repetiré fins al cansament que jo no m'avinc a presidir un Partit amb l'esperit d'un conservador de peça de Museu*».³⁰⁴ Per a dur a terme la seva política una de les primeres decisions de calatge que pren com a secretari general és la proposta als seus companys de Consell Executiu —Pi i Sunyer, Santaló i Tarradellas— d'ampliar l'organisme amb dirigents històrics també exiliats a França. Així s'hi incorporen Joaquim Dardalló, Ventura Gassol, Miquel Guinart i Antoni Xirau, ampliant de quatre a vuit la nòmina de membres del Consell: «*Sense l'ampliació, el setembre de 1955, del Consell Executiu feta a iniciativa meua amb propòsits precautoris, jo no hauria pogut resistir gaire temps tot sol a les pressions d'alguns "incondicionals" de Mèxic*»,³⁰⁵ recordava anys després.

304 FJI-Fons Cristian Aguadé. Carta de Joan Sauret a Cristian Aguadé, [París, 25 de maig de 1963].

305 FJI-Fons Víctor Duran. Carta de Joan Sauret a Víctor Duran, Jaume Figueres, R. Gómez-Delfó, Miquel Guasch i Ramon Verdagué, [Épinay-sur-Orge, 26 de març de 1975].

Reforçat en el lideratge, i establert a Épinay-sur-Orge —municipi del departament de l'Essone, a només vint-i-cinc quilòmetres de París, a la regió de l'Illa de França—, comença a fer-se seu el partit amb dos moviments; el primer, assegurar-se la fidelitat d'un dels comitès departamentals més importants d'ERC a França, el del Sena, presidit pel seu amic Josep Sans, figura que serà també important en la segona jugada en la voluntat de manejar la formació, la creació de *Tribuna*, un butlletí mensual que sorgeix a través del comitè lleial a Sauret. Sans n'és el director i s'encarrega d'anar difonent el relat d'una nova Esquerra, ben diferent a la de Tarradellas en continguts i sobretot en formes.

Si el polític de Cervelló marcava un lideratge omnipresent que tolerava poc l'ombra d'altres figures, Sauret fixa un estil coral en el qual ell se situa com un «primus inter pares» amb una autoritat suficient per definir les traces estratègiques i orgàniques del partit. L'adopció d'aquest model col·legial s'explica, també en part, per la consciència que té dels seus límits com a figura política influent i reconeguda. Liderar un partit com ERC en les complexitats de l'exili i dels encaixos amb governs i formacions és una tasca que no es pot fer en solitari si no s'és algú amb amplis reconeixements per no ésser qüestionat. Ell no els té aleshores, i per aquest motiu s'envolta de més gent de la que volia o necessitava el seu antecessor en el càrrec.

El propi president fa referència a aquesta qüestió del lideratge en la seva coneguda carta, on escriu que igual que ell no podia equiparar-se amb les figures presidencials de Francesc Macià o Lluís Companys, Sauret tampoc podia fer-ho amb ell en clau interna d'ERC: «*De la mateixa manera que jo em feia aquesta, diguem-ne, autocrítica, li deia que considerava que ell no podia pensar que d'un dia a l'altre pogués tenir l'autoritat i la confiança que jo havia tingut dintre el Partit i que ell ja coneixia*».³⁰⁶

En la qüestió estratègica, la nova Esquerra virava lleugerament el rumb de Tarradellas —que es fonamentava en el principi de la unitat nacional— per enrobustir

306 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Ventura Gassol, Carles Pi i Sunyer, Miquel Santaló i membres del Consell Executiu d'ERC. París, 10 de juny de 1957.

París, circa 1955

Commemoració de la República espanyola.

A la taula presidencial s'hi poden reconèixer, entre d'altres: Diego Martínez Barrio, Félix Gordón Ordás, Fernando Valera... A les taules: Pascual Tomás, Antoni Xirau, Josep Sans, Joan Sauret...

ANC-COL·LECCIÓ DOCUMENTAL SOBRE L'EXILI CATALÀ AL SEGLE XX (JOAN SAURET)

tir el partit com un puntal d'un nou bloc d'esquerres que s'ha de fer sense el comunisme i entenent-se principalment amb el Moviment Socialista de Catalunya (MSC) formació que aplega exmembres del POUM i de l'antiga Unió Socialista de Catalunya que mai van encaixar en un partit comunista com el PSUC. La línia que marca Sauret també pretén reforçar l'entesa amb les formacions republicanes espanyoles, extrem que li explica en una missiva a Manuel de Irujo l'octubre de 1955: «*Somos partidarios de la creación de un organismo que sin implicación de pacto alguno asegure la permanencia de las relaciones entre los partidos antifranquistas*».³⁰⁷ En aquest sentit, el nou líder d'Esquerra considera, com a «*políticos en quienes el pueblo confía*», que cal estendre la mà a les formacions republicanes espanyoles amb l'objectiu d'«*acortar el camino de la libertad, para apresurar la caída del régimen que somete a nuestros países*».

L'aprofundiment de la relació amb socialistes i dè més formacions republicanes provoca un major refredament amb Tarradellas, recelós d'aquest vincle i ja força allunyat de les tesis de Sauret, amb qui toparà cada cop més a partir d'ara. Les noves maneres de governar el partit i els pronunciaments del balaguerí sobre la presidència de la Generalitat i el funcionament de les institucions en tant que membre de la Diputació Permanent motiven les tibantors entre els dos polítics, que fan visibles públicament les seves discrepàncies. Els membres de la Diputació Permanent que resideixen a França, Joan Sauret i Antoni Xirau, proposen, el juliol del 1955, diversos punts sobre la «*normalització del funcionament de les Institucions*»,³⁰⁸ entre els quals s'inclou la formació d'un Govern.

El diputat ja ha anat mostrant en diverses ocasions el seu lament envers la política del seu (ex)amic com a president, a qui critica per haver mantingut un «*mutisme*» i una activitat «*pràcticament nul·la*» que l'ha dut a tancar les oficines de la Generalitat a París. Tarradellas contesta aquests dards adoptant una actitud de des-

consideració cap a la direcció d'ERC resident a França, que contraposa amb una major atenció al col·lectiu de Mèxic, al qual visita, i on hi viu la resta de membres de la Diputació Permanent i diverses figures del partit. El president menysté Sauret amb declaracions com aquesta, en què afirma que viatjava a Mèxic «*per trobar-s'hi la Diputació Permanent del nostre Parlament, com també les organitzacions i personalitats polítiques més representatives de la nostra terra*».

L'evident voluntat de no integrar el secretari general d'ERC en aquest col·lectiu de «personalitats polítiques més representatives de la nostra terra» enerva Sauret, necessitat d'un reconeixement de líder que Tarradellas li nega explícitament. A més, li esmena les seves polítiques en els discursos que fa als exiliats de Mèxic. El president rema d'alguna manera en contra de l'«anticomunisme» del balaguerí i, en un discurs a l'Ateneo Español de la capital mexicana, insta a no menystenir «*l'acció dels comunistes a l'interior*». Tarradellas alerta que «*mantenint el criteri de no reconèixer aquesta realitat, correm el risc que a l'interior del país es desenvolupin coincidències i accions en desacord amb el que nosaltres desitgem i representem*», un apunt que busca contraposar-se d'una manera diàfana amb les tesis del secretari general.

La batalla es fa més crua encara a causa d'una sessió del Parlament a l'ambaixada republicana de Mèxic, on s'acorda la creació d'unes delegacions catalanes a Amèrica ja que encara no s'ha considerat oportú crear un Consell de Govern. Ni la convocatòria del Ple ni els acords votats pels nou diputats que hi assisteixen són comunicats als diputats de França, un fet que Sauret considera una manca de respecte que desemboca en una queixa formal i en la no acceptació de les propostes «*atribuïdes al Parlament de Catalunya*».³⁰⁹

El secretari general d'Esquerra no accepta les decisions preses pels diputats de Mèxic i agreuja la mala relació amb el president, amb qui ja mantenia una agra polèmica sobre la possibilitat de formar un govern un cop closa l'etapa de Josep Irla. La qüestió d'un nou executiu ja és abordada poc després de l'elecció a Mè-

307 EI-SEV. Fons Manuel de Irujo. Carta de Joan Sauret a Manuel de Irujo. París, 3 d'octubre de 1955.

308 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 124.

309 Ibídem, p. 125.

16 d'abril de 1955

Gran miting antifranquista en commemoració de la República espanyola,
amb la participació de Joan Sauret, José Maldonado, Rodolfo Llopis i Arturo Ortega.

AMTM

14 DE ABRIL DE 1931

14 DE ABRIL DE 1955

CONMEMORACION DE LA REPUBLICA ESPAÑOLA

GRAN MITIN ANTIFRANQUISTA

16 de abril de 1955 a las 9 en punto de la noche

CON INTERVENCIÓN DE

JOAN SAURET

Secretario General de la

Esquerra Republicana de Catalunya

—
JOSE MALDONADO

Presidente de la U.F.I.R.

(Izquierda Republicana, Union Republicana,

Partido Republicano Federal)

—
RODOLFO LLOPIS

Secretario General del P.S.O.E.

y Vicepresidente de la U.G.T.

—
Y PRESIDIDO POR

ARTURO ORTEGA

Secretario General de la U.F.I.R.

en la Gran Sala de la C.G.T.-F.O.
198, Av. du Maine. Metro Alésia

Los Comités departamentales de los Partidos que constituyeron el Comité Revolucionario, motor y representación de la República, incruenta y gloriosamente establecida el 14 de Abril de 1931, conmemorarán tan importante acontecimiento con un gran mitin público bajo el signo de la lucha contra Franco. Todos los antifranquistas que lucharon contra los asesinos de la República y que no tienen alma de vencidos, deben acudir al mitin.

!!!Acudid todos como un solo hombre!!!

xic. Sauret és del parer que cal organitzar un govern per evitar que l'estil personalista que Tarradellas mantenia al capdavant d'ERC l'instauri també a la primera institució del país. Els dos polítics es troben a finals del 1954 a l'Hôtel London de París i tracten d'aquesta espinosa qüestió amb les postures encontrades. La idea de nomenar consellers és bandejada pel president, que admet que no contempla aquesta opció. Ho fa, com va explicar el diputat anys després, d'una manera un xic teatral: «*El diàleg llanguia quan tot d'una Tarradellas va preguntar-me, del llit estant, on s'estava estirat: "I ara què faré? Un govern?" I continuà a pleret, com si es debatés contra un obstacle insuperable: "... si al cap de tres mesos no m'hi entendre"*».³¹⁰

El secretari general no abandona aquest plantejament, que li va recordant sovint al president tot evidentciant, a mode de crítica, la seva política de vocació personalista. En una nova trobada pocs mesos després, el líder d'ERC insisteix de nou en la formació d'un executiu i torna a rebre la negativa del president, que argumenta la decisió sintetitzant-la en un episodi ocorregut poc després de la seva proclamació: un alt càrrec del Ministeri d'Afers Estrangers de França el cita per preguntar-li les seves intencions al capdavant de la Generalitat i si es planteja la creació d'un ampli consell: «*Em va preguntar què pensava fer i li vareig dir, textualment: "Tout moins être ridicule"*».³¹¹

Tarradellas li diu al balaguerí que s'equivoca si creu que ell ha arribat a la presidència amb la voluntat de fer governs i consells perquè considera que la seva funció al capdavant de la institució es vincula únicament a un perfil representatiu i a «*fer possible una millor comprensió entre nosaltres i els catalans que es troben a Catalunya*». El president li assegura que tampoc no sap amb qui formar-lo i quina comesa podria tenir l'executiu, una posició a la que s'oposa el secretari general, que li diu que el partit no pot acceptar la «*política personal*» que pretén mantenir i que ell ja havia vist durant anys en el si d'Esquerra.

310 Ibidem, p. 110.

311 «*Tot menys fer el ridícul*». AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Ventura Gassol, Carles Pi i Sunyer, Miquel Santaló i membres del Consell Executiu d'ERC. París, 10 de juny de 1957.

A totes aquestes enganxades que tenen sobre si cal fer un govern o no s'hi suma un debat que empitjora encara més les relacions. La nova polèmica comença a finals del 1954 quan el president de la República espanyola, Diego Martínez Barrio, convida a dinar el president Josep Tarradellas, el lehendakari José Antonio Aguirre i el president del Govern Félix Gordón Ordás. Es planteja la necessitat d'ampliar el Govern de la República, idea ben acollida pel mandatari basc i amb dubtes pel català, que assegura que valorarà la proposta atès que Aguirre s'hi avé. Tot i la predisposició inicial, els bascos finalment decideixen no formar part de l'executiu, un determini que també acaba prenent el president de la Generalitat.

La negativa al fet que ERC s'incorpori al govern espanyol no agrada a Sauret, que creu que un ministre donaria impuls al rumb polític que pretén fixar en el partit. De fet, ell també manté converses amb Gordón Ordás per considerar la incorporació dels republicans a l'executiu, però denuncia que Tarradellas ha intentat «curtcircuitar» aquestes negociacions. En una carta a Ramon Nogués i Biset li assegura que el president català ha proposat el seu nom amb l'objectiu de «*fer-me sentir la seva força, que li degui una cartera, perquè això em faci caure del que ell en deu dir "les vel·leïtats de les altures"*».³¹² Per aquesta raó i perquè l'acceptació que Esquerra Republicana entri al govern espanyol ha de rebre «*la consideració del partit*», un extrem que sembla que Tarradellas vol ometre, Sauret s'enutja encara més amb el president, que anys després escriurà una versió ben diferent d'aquests mateixos fets. El de Cervelló escriurà que el seu successor tenia ganes de ser ministre i que l'enrabiada del secretari general es devia a la sospita de les seves manobres per impedir-ho, mentre que el balaguerí assegurarà justament que no tenia intenció de ser-ho per no haver-se de relacionar més estretament amb Tarradellas i deslliurar-se del seu estil polític expansiu i controlador. L'enfrontament és viu i sense visos de solució ateses les dispars posicions, que prenen tints de lluita fratricida mesos després.

312 FN. Carta de Joan Sauret a Ramon Nogués i Biset. 6 de desembre de 1954.

Tolosa de Llenguadoc, 19 d'agost de 1955

Reunió del Consejo Federal Español del Movimiento Europeo

en el marc de les Sessions d'Estudi per a la Joventut organitzades al local de Force Ouvrière.

D'esquerra a dreta: Rodolfo Llopis, x, Salvador de Madariaga, Joan Sauret, Joaquim Dardalló i x.

FFLC

La voluntat d'ERC a forçar la creació d'un govern de la Generalitat a l'exili es planteja oficialment en un Ple informatiu celebrat a Tolosa el 4 i 5 d'agost de 1956 i que acabarà essent la darrera assemblea d'aquestes característiques a l'exili. Sauret, Josep Sans i la resta de representants del Departament del Sena arriben a la reunió amb l'eina esmolada contra Tarradellas, a qui se li qüestiona «*l'acumulació dels càrrecs de president de la Generalitat i de membre del Consell Executiu del Partit*».³¹³ L'abrivada contra el líder republicà la continua Narcís Sunyer, el president del col·lectiu del Sena, que, en la línia plantejada, demana una revitalització del partit amb la convocatòria d'un Congrés, alhora que també reclama el posicionament del Ple a favor de la formació d'un Govern de la Generalitat. Aquesta esmena oficial a Tarradellas la rebla el secretari general en una intervenció en la que es mostra partidari «*més que no pas d'una unitat nacional vaga, d'una conjunció d'esquerres la qual, basada en un reagrupament socialista català i l'Esquerra, s'entengués, després, tant en el terreny catalanista com antifranquista, amb d'altres forces*».³¹⁴

A aquesta idea que acredita la voluntat d'un viratge estratègic li suma la repetida posició del partit a favor de la creació d'un govern català que faci possible la superació de l'egocentrisme de l'antic líder d'ERC. «*Un president de la Generalitat no pot fer de tot ell tot sol, mancat dels braços previstos per l'Estatut. Cal decidir d'una vegada: o simbolisme o institucionalisme actiu, car la confusió ens menaria a una situació inextricable*».³¹⁵ La resposta de Tarradellas, que assisteix al Ple, és una dura càrrega contra el líder del partit, a qui menysté afirmant que si Sauret és secretari general del partit és perquè ell «*l'en havia fet*»³¹⁶ i entra en el cos a cos: «*Totes les consideracions que Sauret*

fa sobre la política catalana jo les trobo desencertades i, més encara, crec que fan córrer un greu perill al Partit». En relació a la proposta d'un bloc d'esquerres, l'exlíder del partit ho considera un error perquè ERC sempre s'ha significat per unes polítiques d'obediència estrictament catalana, de manera que persisteix en la defensa de la línia de l'«*ampla unitat nacional*» que li garantia el protagonisme al partit. El president creu que tota l'acció política antifranquista ha de passar per la Generalitat i rebutja l'acostament del partit a certa gent del POUM, «*que s'havien aixecat en armes contra Catalunya i la República*».³¹⁷

El dur contraatac de Tarradellas troba defensa en Sauret, que rebutja les paraules de l'antic secretari general presentant d'entrada les seves credencials: «*jo també he estat fundador d'Esquerra; jo he figurat en gairebé tots els organismes de direcció i, endemés, jo he estat sempre dins del Partit*».³¹⁸ i assegura que la gestió de Tarradellas com a secretari general va tenir una «*manca de serietat en les nostres relacions polítiques*», un fet que ha causat «*una gran confusió que ara costa qui-sap-lo d'esviar*».³¹⁹ Acaba la intervenció amb un gir de guió radical que sorprèn propis i estranys; presenta la dimissió com a líder d'ERC, una decisió que obliga Tarradellas a rebaixar el to i a mostrar una actitud més conciliadora envers el polític de Balaguer: «*Per la meua part, dec dir que el que cal és ratificar el nomenament de S.[ecretari] G.[eneral] a Sauret i veure si tots plegats trobarem una coincidència per tal de realitzar una obra positiva*».³²⁰ El Ple s'acaba amb una declaració d'adhesió al president català i reiterant la confiança a Sauret com a màxim dirigent d'Esquerra Republicana.

313 «Informe del secretari general», *Tribuna*, agost-octubre del 1956, p. 13.

314 *Ibidem*, p. 14.

315 Joan SAURET. «Després del Ple», *Tribuna*, agost-octubre del 1956, p. 9.

316 «Informe del secretari general», *Tribuna*, agost-octubre del 1956, p. 17.

317 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Ventura Gassol, Carles Pi i Sunyer, Miquel Santaló i membres del Consell Executiu d'ERC. París, 10 de juny de 1957.

318 «Informe del secretari general», *Tribuna*, agost-octubre del 1956, p. 18.

319 Joan SAURET. «Després del Ple», *Tribuna*, agost-octubre del 1956, p. 8.

320 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Ventura Gassol, Carles Pi i Sunyer, Miquel Santaló i membres del Consell Executiu d'ERC. París, 10 de juny de 1957.

París, circa 1955

José Maldonado, Pascual Tomás, Joan Sauret i Manuel de Irujo en un acte polític a l'exili.

ANC-COL·LECCIÓ DOCUMENTAL SOBRE L'EXILI CATALÀ AL SEGLE XX (JOAN SAURET)

Tot i l'aval de la militància als dos càrrecs i l'aparent sensació de companyonia amb què acaba la sessió de Tolosa, les relacions es mantenen agitades entre un Joan Sauret que controla el partit però que no aconsegueix que les seves tesis polítiques siguin acceptades per una gran majoria de la militància, i un Josep Tarradellas que conserva el seu ascendent dins de la formació però que ha perdut notablement la capacitat de remenar les cireres com feia abans.

Aquesta col·lisió pretén rebaixar-la el president proposant una trobada dels sis membres del Consell Executiu d'Esquerra que viuen a França amb l'objectiu de fixar una única posició política, una idea que és negada per Sauret, que no convoca el Consell perquè s'oposa a les praxis del seu vell amic al capdavant de la institució. El secretari general creu que Tarradellas s'excedeix a l'hora d'aglutinar tota la representació de la Generalitat en la seva figura, alhora que critica les facultats que s'arroga com a president d'«*entendre's i pactar amb les forces de fora de Catalunya, en nom dels partits i de les Institucions representades únicament per ell*».³²¹ Evidència que el dret a parlar en nom d'Esquerra el té ell i, en tot cas, les persones que ell delegui en tant que secretari general, però no Tarradellas. Per aquesta raó, i perquè constata «*una insuperable dificultat a mantenir entre el president i nosaltres unes relacions normals i amicals, acostumat com estava Tarradellas a dirigir autoritàriament el partit*», Sauret talla de rel el vincle de la cúpula del partit amb el president, el 3 de març de 1957, en una trobada del Consell Executiu d'ERC a París.

Les decisions preses en aquest encontre prenen forma els dies 10 i 11 de novembre en una reunió dels quatre membres del Consell, al Grand Hôtel de París, presidida per Dalmau Costa, destacat dirigent del partit a Mèxic i que es troba de visita a França. El Consell acorda per unanimitat: «*Havent estat el membre del Consell Executiu senyor Josep Tarradellas elevat a la Presidència de la Generalitat de Catalunya, distinció que comporta la representació de tots aquells que romanen fidels a la legalitat catalana, s'expressa la con-*

veniència de considerar-lo allunyat de les tasques de membre del Consell Executiu durant el període en que exerceixi l'alt mandat nacional conferit pel nostre Parlament en la seva sessió del 7 d'agost del 1954 celebrada a Mèxic. El President de la Generalitat serà consultat sempre que les circumstàncies ho aconsellin».³²² Tarradellas s'oposa d'entrada a aquesta decisió, però l'acaba acatant. Poques setmanes després es fa pública. Oficialment, el president català passa a ser un militant ras d'ERC, desproveït d'autoritat al partit.

5.2. Escalada d'hostilitats

L'arraconament de Tarradellas dels organismes directius del partit suposa una victòria de Sauret en les seves pretensions de desmarcar-se de l'ombra del líder republicà, que a partir d'aquest moment intensifica l'ofensiva contra la cúpula d'Esquerra i, en especial, contra el secretari general. En aquest sentit, en un acte a París, el 10 de novembre del 1957, deslligat ja de la figura del seu antecessor, Sauret profunditza en la seva narrativa com a líder d'Esquerra, un partit que «*necessita un nou estil polític*».³²³ planteja una evolució de la formació que superi «*el lliit tou dels records*» del 1931 per dotar-la de noves eines que li permetin afrontar amb més garanties la nova situació que marca la realitat de finals dels anys 1950. Fixa les línies de pactes i enteses, basades en la negativa a col·laborar «*ni poc ni molt en cap situació monàrquica ni en cap acció que pretengui la seva restauració*» i en l'exigència dels «*drets del nostre poble a manifestar-se respecte el seu règim futur*».

En aquesta tessitura, apunta també que els perímetres dels acords a Catalunya es delimiten només a les formacions de disciplina catalana i, a la península, eminentment amb el PNV, formació amb la qual ERC refà els ponts trencats per Tarradellas el 1952 en la seva aposta estratègica de resistir al franquisme i l'exili amb

322 «Reunió del Consell Executiu d'E.R. de C.», *Tribuna*, desembre del 1957, p. 11.

323 «Homenatge al president Companys. Discurs de Joan Sauret», *Tribuna*, desembre de 1957, p. 20.

321 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 128.

1 de desembre de 1956

Gran miting de suport a Hongria enfront la invasió soviètica,
amb la participació de Joan Sauret, Ramón Álvarez, Manuel de Irujo, Arsenio Jimeno,
José Maldonado i Evaristo Expósito.

AMTM

1936-39 - ESPAÑA

1956 - HUNGRIA

Dos crímenes impunes.
El fascismo asesina.
Las democracias deploran o apoyan.

ANTIFASCISTA ESPAÑOL

Expresa tu solidaridad con el pueblo húngaro y tu voluntad de vencer al franquismo acudiendo al

GRAN MITIN

que tendrá lugar el SABADO 1 de DICIEMBRE
a las 9 en punto de la noche.

Sala de Congresos de la C.G.T.-F.O.
198, Av. du Maine. Paris XIV. Metro Alesia.

Organizado por los Comites departamentales de la U.G.T., Izquierda Republicana, C.N.T., Esquerra Republicana de Catalunya, Moviment Socialista de C., Partido N. Vasco, S. Trabajadores Vascos y P. S. O. E.

ORADORES

Juan SAURET

Secretario Gral de E.R. de C.

Ramón ALVAREZ

de la C. N. T.

Manuel de IRUJO

del Partido Nacionalista Vasco.

Arsenio JIMENO

del Comité Director del P.S.O.E.
y del Consejo Gral. de la U.G.T.

Jose MALDONADO

Presidente de Izquierda Republicana

presidirá

Evaristo EXPOSITO

presidente del C.Dtal. del P.S.O.E.

la reclusió del partit. Amb els comunistes, Sauret no en vol saber res, una idea que demostra fefaentment en fer cas omís a una proposta de construcció d'un front nacional enviada pel PSUC un any abans.³²⁴

La represa de relacions amb els bascos arriba en el context de la presentació d'unes propostes impulsades per diversos grups monàrquics i accidentalistes espanyols encapçalats per José María Gil-Robles, Enrique Tierno Galván i Dionisio Ridruejo per acabar amb el franquisme. Es plantegen tres escenaris: un canvi de règim amb un model polític votat pels ciutadans espanyols; un sistema imposat i que sigui posteriorment avalat pel poble a través d'una votació; i una nova ordenació política que substitueixi la dictadura però que no passi per la consulta a la ciutadania.

Aquestes hipòtesis són acollides amb cautela per ERC i la resta de formacions republicanes a l'exili, que si bé creuen que la millor opció és la d'una votació en el context d'una «situació transitòria a la caiguda del règim actual, situació transitòria sense signe institucional definit, és a dir: que no sigui monàrquica ni republicana, que no prefiguri ni prejudgi la futura forma de govern d'Espanya»,³²⁵ dubten sobre les possibilitats reals d'arribar a aquest escenari. Aquestes aspiracions, que més tard seran conegudes exageradament com a «Pacte de París», són massa difuses per rebre el suport dels partits republicans, que tot i això s'hi posen bé per estudiar les propostes i bastir les teories de les estructures polítiques que s'haurien de crear en el cas eventual de la caiguda de la dictadura: «No se trata solamente de liquidar la oprobiosa situación en que se consume España, sino de propiciar, además, una nueva situación totalmente diferente de la actual»,³²⁶ s'escriu en un document que, el 23 de febrer de 1957, signa Sauret juntament amb onze líders polítics, entre els quals Rodolfo Llopis del PSOE, José Maldona-

do d'Izquierda Republicana, Pascual Tomás de la UGT, Ramón Liarte de la CNT, Francisco Javier de Landaburu del PNV i Josep Pallach de l'MSC.

Tots ells mantenen diverses trobades durant el 1957 i part del 1958 per a abordar en ponències el futur d'una Espanya postfranquista. Un Estatut jurídic provisional pel període transitori, la política econòmica, l'administració local o la política internacional són alguns dels punts que treballen els polítics republicans, entre els quals el propi Sauret, encarregat de redactar els documents sobre l'amnistia i sobre els estatuts autonòmics, una tasca que fa colze a colze amb Antoni Xirau i el PNV, representat per Manuel de Irujo, Jesús Maria de Leizaola i Francisco Javier de Landaburu.

D'aquesta ponència en surt un document en el qual es defensen que els instruments jurídics que van fer possible els Estatuts de Catalunya i el País Basc «*siguen manteniéndose en vigor como base del acuerdo que une a las fuerzas políticas y sindicales catalanas y vascas con los republicanos, socialistas y sindicalistas españoles para el supuesto de un posible restablecimiento de las instituciones anteriores a la guerra civil de 1936-1939*»³²⁷ alhora que s'explora l'estructura política i institucional que es donaria als dos països, que estarien regits transitòriament per Diputacions Generals Provisionals i tindrien competències, entre d'altres, en qüestions d'execució de lleis, manteniment de l'ordre públic, constitució i funcionament d'ajuntaments i diputacions i en organitzar consultes populars i eleccions. Aquest document basco-català és posat a consideració des d'ERC als organismes del partit a l'interior i a l'exili i és comunicat a diverses personalitats i als delegats a França d'ACR i l'FNC. En tot aquest procés, Sauret mostra una doble determinació en explorar diàlegs amb els polítics de l'interior d'Espanya —encara que alertant de la voluntat del PSOE de monopolitzar la negociació—³²⁸ i en mantenir, per dir-ho d'una manera una mica èpica, la flama catalanista per reivindicar la llibertat del país.

324 AMTM. Carta del Secretariat del PSUC a Joan Sauret, secretari general d'ERC, 7 d'abril de 1956.

325 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 199.

326 EI-SEV. Fons Manuel de Irujo. «Para acabar con la situación en que se consume España, las fuerzas democráticas ofrecen una solución digna e incruenta».

327 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 203.

328 EI-SEV. Fons Manuel de Irujo. «Conversación con Ezquerria Republicana de Catalunya», París, 13 de febrer de 1957.

espagne europe

NUMERO 9

ACTIVITES EUROPEENNES DES ESPAGNOLS

DECEMBRE 1956

SOMMAIRE

Le malaise universitaire	Page	3
Activités Européennes.....	"	4
Les Exilés en faveur des Hongrois	"	4
La presse espagnole et l'unité européenne	"	5
Le malaise universitaire (Informations)	"	7
On nous écrit	"	10
Nous apprenons que	"	11

Directeur-Gérant : **J. SAURET**

82, Avenue Marceau - PARIS 8^e

Tél. : BA 24-60

Ce Bulletin a un seul but : la divulgation objective des activités européennes de tous les Espagnols. Nous publions les textes qui nous sont envoyés et qui engagent la seule responsabilité de leurs auteurs respectifs.

Desembre de 1956

Portada d'un número
d'*Espagne-Europe*,
un butlletí europeista
dirigit per Joan Sauret
a l'exili francès.

Tots aquests contactes i ponències desemboquen, l'abril de 1957, en un document que es posa a consideració de fins a vint-i-quatre formacions polítiques —des del PSOE, el PNV, la Democràcia Cristiana i les Juventudes Monárquicas fins a l'MSC, l'FNC, Acció Catalana, Estat Català, UDC i ERC— en el qual es pretén demostrar els anhels i esforços dels partits republicans a l'exili per a retornar la democràcia a Espanya.³²⁹ El projecte queda en foc d'encenalls, però és aprofitat per Tarradellas per iniciar una nova batalla contra el líder d'Esquerra que elevarà les hostilitats i l'agressivitat de les crítiques i els retrets. En conèixer el Document de París, animat per algunes informacions esbiaixades que apunten al fet que l'acord inclou «*monàrquics i falangistes dissidents*»³³⁰ —que Sauret titlla de pura especulació— i encès pel pacte amb el PNV, el president munta en còlera i acusa Sauret i Pallach, en diversos textos del *Butlletí d'Informació de la Generalitat de Catalunya*, de «*minimitzar la nostra personalitat nacional, i a la llarga, esdevenir apèndix de Partits polítics de fora de Catalunya*».³³¹ Els fa responsables d'una «*claudicació*»³³² i els acusa de ser uns «*botiflers al servei dels nostres pitjors enemics*».

Joan Casanelles, aliè al conflicte i sense donar la raó a cap de les parts retrata a Tarradellas en una carta dirigida a ell mateix: «*Sé que ets un dictador, i que el qui no fa el que tu penses i vols, al peu de la lletra, el declares enemic teu*», tot i que li farà costat «*perquè la nostra amistat està per sobre de les misèries d'aquest món i perquè ets el president de la Generalitat*».³³³

329 El-SEV. Fons Manuel de Irujo. «Anteproyecto. Declaración y pacto de la “Unión Democrática Española”», abril de 1957.

330 *Esquerra Republicana de Catalunya. Secretaria General*. Joan SAURET. «Entorn el document antifranquista de París», setembre de 1957.

331 Josep TARRADELLAS. «El greu perill», *Butlletí d'Informació de la Generalitat de Catalunya*, març-abril de 1957, p. 1-4.

332 Josep TARRADELLAS. «Catalans, això mail!», *Butlletí d'Informació de la Generalitat de Catalunya*, gener de 1958, p. 1-2.

333 AMTM. Carta de Joan Casanelles a Josep Tarradellas, 10 d'abril de 1958. Citada a: Joan ESCULIES. *Tarradellas, una certa idea de Catalunya*, p. 397.

Com és d'esperar, el balaguerí organitza un contraatac contra el seu vell amic que suposa l'obertura d'una escalada d'escomeses que arribarà fins a intents de descavalcar-se mútuament dels càrrecs que ostenten. El secretari general greixa la maquinària de *Tribuna* per envestir contra el president de la Generalitat, a qui acusa de llençar infàmies i falsedats amb la intenció de «*dividir els catalans*».³³⁴ En una carta a Miquel Guinart, Sauret tracta de «*“loco”*»³³⁵ al president, mentre que Tarradellas assegura que coneguts seus del partit admeten, en privat, que les conductes de Sauret són d'una persona «*anormal*».³³⁶

La tírria que es tenen és d'upa, i els dos polítics es busquen les pessigolles com mai abans. El líder d'ERC opina que el de Cervelló actua d'una manera irresponsable de manera que comença a barrinar, juntament amb altres personalitats republicanes i dels partits catalans de l'interior, una via per moure-li la cadira de la Generalitat, institució només representada per ell al negar-se durant anys a formar Govern. Es troba la manera a través dels articles 24 i 39 de l'Estatut de Règim Interior, aprovat el maig del 1933, que estipulen que el mandat del president és quinquennal tot i que les circumstàncies excepcionals de l'exili fan saltar, de facto, aquesta normativa; Josep Irla va estar catorze anys al càrrec i Tarradellas ho havia assumit «*fins i tant que el poble no recobri la plenitud de la seva llibertat política*»³³⁷ que era com dir que no se sabia quan finaria el seu cicle com a president. Sigui com sigui, el líder d'ERC i la resta d'adversaris de Tarradellas s'acullen a la legislació emanada de l'Estatut per a obrir la carpeta de la successió del president de la Generalitat.

334 «Al marge de la política. L'acció negativa d'un butlletí», *Tribuna*, desembre de 1958, p. 11.

335 Carta de Joan Sauret a Miquel Guinart, 17 de març de 1959. Reproduïda a: Josep BENET. *El president Tarradellas en els seus textos (1954-1988)*, p. 22.

336 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Ventura Gassol, Carles Pi i Sunyer, Miquel Santaló i membres del Consell Executiu d'ERC. París, 10 de juny de 1957.

337 Decret de proclamació de Josep Tarradellas com a president de la Generalitat, 16 d'agost de 1954. Reproduït a *Ressorgiment*, setembre de 1954, p. 1.

EL ANTIFRANQUISMO UNIDO FRENTE AL FRANCOFALANGISMO
se dirige

A LA OPINIÓN ESPAÑOLA

¿Va España hacia la Monarquía?

¿Va hacia la República?

El francofalangismo agoniza y España necesita del esfuerzo conjunto de todos los españoles para superar la fatal y gravísima crisis.

Los partidos y organizaciones antifrancistas dan el ejemplo firmando solemnemente un compromiso que constituye, al mismo tiempo, una solución pacífica del problema español.

Para informar puntualmente a la opinión española de tan trascendente acontecimiento, el Partido Socialista Obrero Español, Izquierda Republicana, Unión Republicana, Partido Republicano Federal, Esquerra Republicana de Catalunya, Moviment Socialista de Catalunya, Acción Nacionalista Vasca, Partido Nacionalista Vasco, Solidaridad de Trabajadores Vascos, Confederación Nacional del Trabajo y Unión General de Trabajadores, firmantes del compromiso, han organizado un

GRAN MITIN

que tendrá lugar el sábado día 27 de abril, a las nueve de la noche, en el Salón de Actos de la C.G.T.-F.O., 198, avenue du Maine, Paris-14e (métro : ALÉSIA), con intervención de

JOSÉ SAURET

Secretario general de E.R. de C.

RAMÓN LIARTE

Secretario general de la C.N.T.

RODOLFO LLOPIS

Secretario general del P.S.O.E. y Presidente de la U.G.T.

Presidirá

JOSÉ MALDONADO

Presidente de I.R., rodeado de los firmantes del compromiso

Al final del acto se repartirá a los asistentes el texto del acuerdo antifrancista.

¡ Contra Franco y su régimen criminal ! ¡ Por la libertad !

¡ ¡ TODOS AL MITIN !!

27 d'abril de 1957

Gran míting
antifrancista
amb la participació de
Joan Sauret,
—anunciat
com a Josep (sic)—
Ramón Liarte,
Rodolfo Llopis
i José Maldonado.
AMTM

El 1959 marca el cinquè any de mandat, de manera que els contraris a Tarradellas es mobilitzen per ensenyar-li la porta de sortida brandant la normativa i, en paral·lel, elevar un nom per fer possible el relleu al capdavant de la institució. Se n'acorda un de prestigi internacional: Pau Casals. El juny, l'escriptor Rafael Tassis reuneix al vell cafè parisenc Le Napolitain, l'etnòleg Josep Maria Batista i Roca, Josep Pallach, de l'MSC, i al propi Sauret per demanar difusió i recollir adhesions a la candidatura del prestigiós músic, que per segona vegada és postulat per presidir la Generalitat.³³⁸

Se n'aconsegueixen nombroses, entre les quals de destacades figures d'Esquerra a l'interior de Catalunya com Martí Barrera i el seu fill Heribert,³³⁹ que ja han tornat a Barcelona. I la direcció del partit a França encapçalada per Joan Sauret, Miquel Guinart i Antoni Xirau, en tant que membres de la Diputació Permanent del Parlament de Catalunya, redacta també un document que es publica a *Tribuna* i que s'adreça a tots els diputats en el qual argumenten els perquès de la proposta de canvi a la Presidència: el respecte a l'Estatut, les bondats de la renovació democràtica i una fiscalització a la tasca del president a la que Tarradellas, des del 1954, s'ha negat a sotmetre's.³⁴⁰

Per aquestes i altres raons, aquell setembre presenten oficiosament —mai s'arribarà a formalitzar oficialment— la candidatura del mestre violoncel·lista per ser votat «*dintre del més breu termini possible*». Joaquim Dardalló, Manuel Galés —que viu a Mèxic— Joan Fronjosà —resident a Caracas— i el socialista Manuel Serra i Moret —que va pledejar contra Tarradellas per accedir a la presidència cinc anys enrere— també donen suport al canvi de president. Topen amb els diputats de Mèxic, que tanquen files des del primer moment amb el de

Cervelló assegurant que no tenen constància de cap vacant en el càrrec i que «*únicament un vot de censura o una renúncia poden provocar la vacant*».³⁴¹

Tribuna, el portaveu oficiós d'Esquerra, abona el canvi al capdavant de la Generalitat apuntant a una necessitat democràtica que no es pot passar per alt. L'humil altaveu amb què compta Sauret confronta amb el modest *Butlletí del Servei d'Informació i Publicacions de la Generalitat de Catalunya*, una publicació que edita el propi Tarradellas. Per a desautoritzar a la direcció d'ERC el president provoca una nova edició de *La Humanitat* de Mèxic, país que visita durant vint-i-sis dies entre maig i juny d'aquell any conscient que si el Parlament de Catalunya es torna a reunir ho farà en aquest país. L'objectiu del viatge és blindar el suport de les elits de l'exili català a Amèrica, que ja s'han posat al seu costat, i evitar que s'afilerin amb el sector que pretén que Pau Casals el rellevi.

Tarradellas juga la basa de la influència que encara conserva sobre molts polítics, de manera que parla i convenç els líders d'ERC al país azteca per fer renèixer el periòdic sis anys després de publicar-se el darrer número a Mèxic. Ho aconsegueix, i el primer exemplar de la tercera època de *La Humanitat* veu la llum el 30 de juliol del 1959. El president utilitza la capçalera històrica vinculada a ERC per a contrarestar *Tribuna*, «la veu» del partit a França.

La resurrecció del periòdic l'aborda Tarradellas al mateix moment que tracta del seu futur polític amb les personalitats republicanes a Amèrica, a les que persuadeix per a desestimar la proposta de Casals com a president. Se'n surt novament, i aquell setembre la Mesa del Parlament domiciliada a Mèxic es nega a obrir un procés d'elecció d'un nou president després que el secretari primer, Antoni Dot, rebutgi els arguments de canvi de president enviats per Sauret, Guinart i Xirau. D'aquesta manera decau l'opció del violoncel·lista. Anys després d'aquest capítol, Sauret reconeixerà que la decisió dels diputats «mexicans» de donar suport a Tarradellas com a president va ser

338 La primera ocasió va ser el 1954 quan, després de la renúncia de Josep Irla, va ser proposat com a president de la Generalitat.

339 Joan B. CULLA. *Esquerra Republicana de Catalunya. Una història política*, p. 90.

340 Carta de Miquel Guinart, Joan Sauret i Antoni Xirau al secretari primer de la Mesa del Parlament de Catalunya, Antoni Dot. França, 1 de setembre de 1959. Reproduïda a: *Tribuna*, juliol de 1959, p. 2-3.

341 Carta d'Antoni Dot als diputats Miquel Guinart, Joan Sauret i Antoni Xirau. Mèxic DF, 21 de setembre de 1959. Reproduïda a: *Veu Catalana*, 15 de novembre de 1959, p. 2.

Perpinyà, 17 d'agost de 1957

Reunió de dirigents d'Esquerra a l'exili.

D'esquerra a dreta: Joan Àlvarez de Lara, Joan Garcia i Castellet, Julià Gual, Joan Sauret i Joaquim Dardalló.

PUIG-ALEX / ANC-COL·LECCIÓ DOCUMENTAL SOBRE L'EXILI CATALÀ AL SEGLE XX (JOAN SAURET)

una ocasió desaprofitada de «*poder situar el Parlament de Catalunya al davant d'una manifestació nacional, al costat d'eminents personalitats intel·lectuals i dels partits polítics de l'interior*».³⁴²

Fracassat l'intent de descavalcar Tarradellas de la presidència de la Generalitat, Sauret serà la diana d'una nova ofensiva de l'entorn del president, que usa totes les palanques de poder de les que disposa per fer descarrilar el seu lideratge a ERC. Enfortit pel suport mexicà i conscient de les poques simpaties que el balaguerí té entre els membres del partit al continent americà, intenta engrandir aquesta discrepància per convertir-la en un cisma que faci trontollar la posició del seu examic a la cúspide de la formació.

Aquesta campanya l'arrenca utilitzant *La Humanitat* de Mèxic on, el 30 d'agost del 1959, apareix un article duríssim i explícit contra el secretari general que denuncia una «*campanya, antipatriòtica, que un esquifit grupet de l'exili ha emprès contra les nostres Institucions i els homes que les representen*»,³⁴³ Tarradellas mobilitza els militants d'Amèrica per combatre a la direcció legítima del partit, qualificant-la de petit grupuscle resident a França. El text dispara contra Joan Sauret per ser el responsable d'una campanya iniciada «*per a venjar-se del seriós i públic advertiment que el President de la Generalitat es va veure obligat a adreçar a l'opinió catalana, de l'exili i de l'interior, per la manca de catalanisme i el gran error que van cometre aquells que signaren el Pacte de París i l'anomenat Pacte Basc, en els quals no solament s'oblidaren de defensar les llibertats inalienables de Catalunya, sinó que fins i tot acceptaren una possible nul·litat de l'Estatut i de les nostres institucions a canvi d'una simple "Diputació General"*». La columna pretén donar la imatge d'un Sauret aïllat que només rep el suport «*sortosament, només uns quants, amargats pels seus constants fracassos*» i culpable d'haver provocat «*la desunió i divisió entre els catalans*» i «*creat un ambient de confusió*».

342 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 135.

343 «La veritat d'una campanya. Nota a un dictamen», *La Humanitat*, 30 d'agost del 1959, p. 1.

L'escomesa contra el balaguerí continua en números posteriors, en articles sense signar o editorials. És el cas de l'exemplar del 30 de setembre, on es torna a fer referència al líder d'ERC en relació amb els polítics catalans «*que no han estat elegits democràticament, no representen ningú, i de vegades la seva actuació política no ha estat pas massa clara, per no dir una mica tèrbola; però, aquests fets, no tenen importància per a ells, puix que tenen el segell*».³⁴⁴ *La Humanitat* arrossega pel fang mediàtic el màxim dirigent d'Esquerra, que té al seu davant un mur opositor liderat per Tarradellas que no triga a passar de la paraula escrita als fets per intentar apartar-lo de la direcció d'ERC.

El president de la Generalitat troba qui li fa la feina bruta, el diputat Salvador Armendares. Escriu a Sauret amenaçant en «*reviure moments desagradables*»³⁴⁵ i instant-lo a dimitir com a secretari general perquè, diu, té «*proves suficients*» com per impulsar un procés d'expulsió. Les raons, poc raonades políticament: ser un «*indesejable*» i ocupar un lloc «*immerescudament*» al partit. L'atac el reforça Armendares amb la presentació formal a la direcció d'ERC a Mèxic d'una acta d'acusació contra Sauret per «*una desgraciada gestió política*»³⁴⁶ que es complementa, al seu parer, amb «*incapacitat*» per governar el partit, desviació d'ideals i una conducta mancada de principis catalanistes.

Els impropis escrits els presenta en una assemblea del partit a Mèxic, una actuació coordinada des de Saint-Martin-le-Beau que s'acredita amb les cartes que Armendares i Tarradellas s'envien i que fan referència als passos que s'han de donar per tombar Sauret. «*Estimat amic. Per fi els nostres propòsits estan en marxa; ara cal donar la celeritat deguda perquè donin resultats favorables*»,³⁴⁷ li escriu el diputat al president

344 «Editorial», *La Humanitat*, 30 de setembre de 1959, p. 1.

345 Jaume TORRENT I ORIOL. *Salvador Armendares i Torrent. Metge i polític*, p. 160. Carta de Salvador Armendares a Joan Sauret. Ciutat de Mèxic, setembre de 1959.

346 Ibídem, p. 161-165. Escrit de Salvador Armendares adreçat a l'Assemblea d'ERC de Mèxic, 17 d'octubre de 1959.

347 Ibídem, p. 165-166. Carta de Salvador Armendares a Josep Tarradellas, Ciutat de Mèxic, 26 d'octubre de 1959.

París, Nadal de 1957

L'avi Joan Sauret
amb el seu net Joan
i el Pare Noel
a Montparnasse.

PHOTO FLORE / CSM

tot fent-li avinent la seva disposició a fer-li d'«esbirro»: *«Naturalment, vull deixar-te completament al marge d'aquestes qüestions, i totes les dades que em proporcionis les presentaré a títol personal».*

Aquestes dades a les que fa esment són testimonis «ben documentats» dels greuges contra Sauret que han estat presentats i que, pel moment, són objectivament poc sòlids com per acreditar males praxis en la gestió d'ERC. La resposta que Armendares rep del president de la Generalitat no fa més que donar ales a la campanya contra el secretari general. Tarradellas atia aquest procés demanant màxima contundència contra Sauret i la direcció d'ERC, que són a ulls seus «els adversaris de Catalunya»³⁴⁸ que és necessari fer caure, i que desemboca en la creació d'una Comissió d'Enquesta per part d'ERC a Mèxic, que l'aprova en una Assemblea extraordinària el 17 d'octubre.

Aquesta sort de tribunal està cridat a valorar el paper del líder del partit i el resultat d'aquestes consideracions es posa a debat en una Assemblea ordinària mesos després, el 5 març del 1960. Els resultats de la votació, 28 vots a favor, 3 en contra i 10 en blanc, són els esperats contra el balaguerí, titllat amb el mot «culpable»³⁴⁹ talment com si l'organisme republicà fos un òrgan de purgues a l'estil de les dictadures comunistes. Se'l troba responsable de quatre fets: «manio-brar, aprofitant-se del Secretariat General, en contra de les Institucions que ens són més estimades», «d'actuar de manera flagrant en contra dels alts interessos de Catalunya, avui cosa més greu encara perquè la nostra Pàtria està sotmesa, fermada de peus i mans, a llurs enemics seculars», «maniobrar contra els homes rellevants d'ERC» en una clara referència a Tarradellas, i finalment, « cercar el desprestigi de la nostra organització per tal de fer-la ineficaç en les lluites futures en pro de la llibertat de Catalunya ».

Al «títol» d'adversari de Catalunya entregat pel president se li suma el de cavall de Troia contra ERC que atorguen els militants del partit a Mèxic. Amb aques-

tes imputacions, Sauret és «condemnat» amb una desconsideració fonamentada en cinc punts, el primer del qual entra en una singular contradicció atès que estipula «desconèixer l'actual Directori i el seu Secretari General, bo i declarant que solament prestarem obediència al darrer Comitè Executiu d'ERC nomenat en l'últim Congrés celebrat a Barcelona i que resideix a l'exili». Justament Joan Sauret va ser escollit membre d'aquest òrgan directiu, de manera que els mateixos militants que rebutgen la seva autoritat com a líder del partit li reconeixen acte seguit unes atribucions de gestor de la formació en tant que membre del darrer Comitè Executiu que, diuen, sí els representa. Dit d'una altra manera: al Sauret secretari general no se l'oibeirà però, en canvi, sí se li farà cas eventualment com a membre de l'organisme directiu.

Aquesta giragonsa argumental un punt antitètica serveix per elevar la figura de Tarradellas, apartat per la direcció anys enrere per evitar la duplictat de càrrecs i reconegut pels mexicans com a legítim capdavanter. Els altres acords es basen en el fet que ERC de Mèxic «no reconeix ni oibeirà cap dels compromisos contrets en representació nostra, pel senyor Joan Sauret», en «portar aquest afer al primer Congrés que s'organitzi, amb les degudes garanties, per tal de recavar del Congrés les mesures adients» i en «comunicar aquests acords a totes les nostres autoritats i entitats germanes» així com «autoritzar al nostre Consell Directiu per a fer ús d'aqueixos acords».

El no reconeixement del seu lideratge per part dels militants d'ERC residents a Mèxic omple de satisfacció un Tarradellas que considera haver aconseguit els seus propòsits. Poc després dels acords adoptats envia una carta a Armendares per agrair els serveis pres-tats. Dona les gràcies «per la part prominent i decisiva que has tingut en aquesta tasca de sanejament del nostre Partit».³⁵⁰ Al seu torn, el militant li trameta una carta a Sauret que es publica a *La Humanitat* de Mèxic en la qual li recorda els seus avisos en missives anteriors alhora que li posa l'accent en el fet que les se-

348 Ibidem, p. 166-171. Carta de Josep Tarradellas a Salvador Armendares, Saint-Martin-le-Beau, 9 de novembre de 1959.

349 «Esquerra Republicana de Catalunya. Assemblea General Extraordinària», *La Humanitat*, febrer i març de 1960, p. 3.

350 Jaume TORRENT I ORIOL. *Salvador Armendares i Torrent. Metge i polític*, p. 178-180. Carta de Josep Tarradellas a Salvador Armendares, Saint-Martin-le-Beau, 13 d'abril de 1960.

«Matià ens féu comprendre que per a treballar més eficaçment per Catalunya hem de fer-ho junts republicans, catalanistes i obrers, i hem de procurar que aquest lligam sigui indestructible».

A. Rovira i Virgili.

L'ESQUERRA REPUBLICANA AL POBLE CATALA

El franquisme, per causa de la putrefacció interna i per la creixent oposició popular, s'està tambalejant i ja s'apropa el dia que, d'una manera aparentment inesperada, caurà i arrossegará darrera seu tot l'actual sistema d'opressió, immoralitat, incompetència i despotisme. El reaccionarisme espanyol, capitanejat per Franco, no dubtà a enfonsar el país en un mar de sang i d'ignominia i, com si obeís al fatalisme del seu destí, al Sahara i a Ifni ha tornat a córrer la sang innocent d'una pobra joventut que ha calgut víctima de l'equivocada política exterior del « Caudillo ».

Ja es culdrà la Història de judicar objectivament aquests vint anys de domini de les forces del mal.

ELS ALLIÇONAMENTS DE L'EXPERIENCIA

Nosaltres, però, els homes d'ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA, hem de mirar endavant. I mirar endavant no vol pas dir que pretenem ignorar els errors i les falles del passat ; ans al contrari : solament els homes que han viscut tots els dolors d'una vida preterita i que han meditat sobre les causes profundes que foren motiu dels fets ja esdevinguts han adquirit l'experiència suficient que els permetrà de no caure, novament, en els pecats que són propis de tota joventut política.

A més, cap altre partit de Catalunya ha tingut un tan gran nombre de víctimes, martiritzades de la manera més inhumana, de perseguits i d'exiliats, com els ha tingut E. R. de C. i, per tant, som els més obligats, de cara al futur, moguts pel sentiment d'una gran responsabilitat envers la memòria dels nostres herois i per la salut espiritual del nostre poble, a exigir-nos, a nosaltres mateixos, totes les responsabilitats i rectificacions que calguin, a revigoritzar i reajustar el nostre programa polític, econòmic i social i posar-lo d'acord amb les modernes conveniències per tal de poder seguir lluitant, amb el braó de sempre, pels ideals republicans i democràtics i per la llibertat i prosperitat del nostre poble.

Maig de 1958

L'edició de *Fulls Lliures* fou una iniciativa del Consell Executiu d'Esquerra a l'exili liderat per Joan Sauret, per a disposar d'una eina de difusió a l'interior de Catalunya. Entre 1955 i 1958 s'editaren i distribuïren àmpliament cinc números.

ves decisions han estat preses «*per pròpia iniciativa i consti, ben alt, sense cap mena d'influències alienes*»³⁵¹ i que queden desmentides a la llum de les cartes intercanviades amb Tarradellas, cervell de l'operació per a desacreditar la direcció del partit. Armendares assegura que la formació a Mèxic no podia romandre «*indefinidament immobilitzats en qüestions internes, perquè això ens llevava les possibilitats de projectar el pes i la força del Partit al panorama internacional*», i acusa Sauret de fer «*terrorisme en les files catalanistes*», un exabrupte que no rebrà resposta del balaguerí, que tampoc es pren la molèstia d'escriure uns mots de retorn a les cartes que li ha anat enviant el diputat amic de Tarradellas. Aquesta indiferència molesta visiblement Armendares: «*Bona manera de tractar els militants!*». El diputat juga fins al final el paper d'escope-ter del president de la Generalitat contra Sauret, figura que Tarradellas creu que ha vençut. De fet, ho fa perquè la partida s'ha jugat al seu «jardí» mexicà, però l'«esquifit grupet de l'exili» que lidera el secretari general mostrarà tenir uns suports més transversals del que explicaven els altaveus de Tarradellas.

5.3. El cisma de Mèxic

El cisma intern que obren els militants d'ERC residents a Mèxic és rebutat pel secretari general en un extens article a *Tribuna*, el març del 1960. Denuncia pressions, corregeix informacions i critica males pràctiques dels dirigents mexicans del partit per tal de desacreditar-lo com a líder. El balaguerí explica que molts afiliats de Mèxic —crítics amb la direcció del partit a Mèxic— no han estat convocats a l'assemblea en la qual s'ha tractat la reprovació del seu càrrec: «*No eren presents bon nombre d'amics que fa temps s'han desinteressat per la personalíssima actitud del Consell Directiu d'allà*».³⁵² En canvi, denuncia, «*prengueren part en la votació els 18 nous militants admesos cui-*

ta-corrents, moments abans dels acords». En relació amb la «condemna», Sauret es mostra sorprès pel càstig que també rep el Consell Executiu del partit perquè la valoració es basava en la seva figura com a líder d'Esquerra i no genèricament en la cúpula. El fet que la militància mexicana hagi determinat no reconèixer l'autoritat del secretari general i tampoc la de l'òrgan directiu del partit és interpretat per ell com un puniment pel fet que els membres de la direcció hagin declarat en aquesta Comissió d'Enquesta favorablement a la seva gestió com a principal mandatari de la formació. «*Ens trobem, així, davant d'un cas de represàlies: els testimonis sol·licitats pel propi "tribunal" a declarar a favor o contra l'acusat surten de "l'Audiència" condemnats per haver discrepat del "Ministeri fiscal". Els "tribunals populars" han fet adeptes!*». Per tot plegat, creu que els fets de Mèxic són una «operació grollera per a justificar l'injustificable».

Ho diu d'aquesta manera tal vegada enervat perquè el fan responsable d'un acord que diu que no ha existit, l'anomenat «Pacte de París» amb els monàrquics espanyols, i d'un altre que sí s'ha produït però que no entra en conflicte amb els principis republicans i catalanistes que ha tingut ERC des del seu naixement, l'aliança amb els bascos. En el primer cas, Sauret escriu en diverses ocasions, en públic i també en correspondència privada, sobre la inexistència d'aquest acord amb els sectors monàrquics espanyols, desitjosos d'un canvi de règim a Espanya però maldestres a l'hora d'articular una proposta prou seriosa per ser avalada pels partits de l'exili. En una carta que envia al Consell Directiu d'ERC a Mèxic, reitera el desmentit: «*El "Pacte de París" no existeix ni ha existit mai!*».³⁵³

Si bé és cert que ERC va signar el document del febrer de 1957 al costat dels altres partits i sindicats, finalment se'n va desmarcar el 1958 després de valorar a quatre mans amb el PNV, els drets nacionals que s'haurien de garantir per a Catalunya i Euskadi en cas d'implosió del règim franquista. D'aleshores ençà, ERC se sent lliure, assegura, de qualsevol vincle amb els signataris del document proposat, una afirmació que no

351 «Carta oberta del Dr. Salvador Armendares al Sr. Joan Sauret», *La Humanitat*, febrer i març de 1960, p. 3.

352 «Unes declaracions de Joan Sauret», *Tribuna*, març del 1960, p. 7-9.

353 AMTM. Carta de Joan Sauret al Consell Directiu d'ERC a Mèxic. 28 de juny de 1959.

París, 14 d'agost de 1960

Dirigents d'Esquerra Republicana a l'exili francès.

D'esquerra a dreta: Josep Sans, Joaquim Dardalló, Joan Garcia i Castellet, Joan Àlvarez de Lara, x, x, Joan Sauret, x, x i Miquel Guinart.

ANC-COL·LECCIÓ DOCUMENTAL SOBRE L'EXILI CATALÀ AL SEGLE XX (JOAN SAURET)

aconsegueix filtrar-se en totes les seccions del partit ja que algunes d'elles són proclius a un Tarradellas que esgrimirà aquest suposat pacte amb els monàrquics per llençar la cavalleria contra la direcció d'ERC.

En referència a l'entesa amb els bascos, insisteix en la mateixa missiva dirigida al Consell Directiu d'ERC a Mèxic en la intencionalitat de mantenir bones i cordials relacions amb formacions com el PNV, un vincle que es pregunta si ja no es creu que forma part de la «*línia tradicional del nostre Partit i també de tots els catalans?*» i al qual no s'hi pot renunciar en tant que nacions germanes dins la península. Tarradellas ho va fer durant molts anys i ell està disposat a reprendre l'entesa i oblidar el període de distància decidit pel seu antecessor el 1952. Al nou acostament hi ajuda la gran consideració que li mereix el lehendakari José Antonio Aguirre, amb qui manté una bona relació i la mort del qual a finals de març del 1960 el sumirà en una tristor que expressa en un llarg article a *Tribuna*, escrit per a reivindicar la seva figura: «*Els bascos han perdut en Aguirre un gran, molt gran president; els antifranquistes la figura més destacada en la lluita per la llibertat i els catalans el millor amic que teniem*». ³⁵⁴

Un apunt anecdòtic serveix per calibrar bé aquest afecte envers el mandatari basc: Sauret admeté el dolor que li va produir quan va assabentar-se que alguns militants d'ERC s'havien reunit amb Aguirre en un seu viatge a Mèxic i li havien malparlat de la seva figura i gestió al capdavant del partit. El propi diputat balaguerí explica la resposta tallant que va oferir el president als comentaris: «*Eso, a los partidos políticos*», una reacció que el secretari general valorava per la capacitat que tenia el president d'Euskadi de separar atribucions entre els càrrecs institucionals i els de partit, un discerniment que Sauret no veia, i ho lamentava, en el president de la Generalitat.

En resposta a haver-se apartat de l'esperit polític que ha servat el partit des del seu naixement, Sauret nega la major d'aquestes crítiques i argumenta que la base de les polítiques d'ERC no s'allunyen del que va aprovar al concorregut Ple del 17 d'octubre de 1947 a

354 Joan SAURET. «Dol nacional en un petit gran poble», *Tribuna*, abril de 1960, p. 4-7.

Montpeller, també avalat pel Consell Directiu de Mèxic, on el partit encetava una nova etapa obrint-se a col·laborar amb les propostes encaminades a acabar amb el franquisme sense abandonar, però, la fidelitat als principis catalanistes i republicans. Sauret es reivindica continuador d'aquesta política i recorda als directius de Mèxic el seu ànim d'esvair tot dubte havent-ho deixant per escrit en diverses ocasions. Una d'elles s'explica en una circular del 6 de març del 1958 en la que es traça la línia política vinculada als acords adoptats en aquell Ple: «*ERC, conscient dels deures que l'actual moment imposa, creu que amb el fi d'abreujar els sofriments del nostre poble ha de fer els sacrificis que calguin sense posar-hi altre límit que el respecte d'allò que constitueix el patrimoni inalienable de Catalunya, és a dir, el dret de manifestar democràticament la seva voluntat de sobirania nacional*». ³⁵⁵

Sauret assegura que «*a aquest principis ens hem atés i seguirem atenent-nos*» davant els atacs organitzats per Tarradellas, a qui li treu hemeroteca per posar-lo en evidència respecte als seus plantejaments polítics de principis dels anys 1950 i que esmenen part del discurs catalanista que utilitza anys més tard per carregar contra el seu lideratge a ERC. El balaguerí es rebel·la contra les etiquetes que li han penjat i que el fan quedar com un polític botifler sense remordiments per abjurar de les idees del partit en contraposició als seu antic amic, que es presenta com un guardià de l'essència ideològica d'ERC i una figura immune a les fluctuacions de la complexa realitat política de l'exili.

El president canvia discursos i estratègies i Sauret ho recorda als acòlits que tanquen files al seu voltant rememorant una conferència que Tarradellas va donar a París el 1952 en un acte convidat pel PSOE en el que reivindicava una relació de pactes amb les formacions espanyoles basats en un únic criteri: «*derribar a Franco*». ³⁵⁶ Més enllà d'aquesta meta, recorda Sauret que deia Tarradellas, no hi havia més qüestions a tractar perquè «*Nosotros debemos volver a España*

355 AMTM. Carta de Joan Sauret al Consell Directiu d'ERC a Mèxic. 28 de juny de 1959.

356 «Nota del Consell Executiu de l'Esquerra», *Tribuna*, abril de 1960, p. 12.

Épinay-sur-Orge, 1961

La família Sauret-Armengol al complet.

Darrere, els fills i les joves: Enric i Yolande, Joan i Claude, Ginette i Jordi.

Al mig, Joan Sauret i Emília Armengol amb els seus nets Catherine i Jacques en braços.

Davant, els altres nets: Joan, Christine, Bernard, Anne i Martine.

ESA

sin poner obstáculos, sin cuestiones previas, sin poner dificultades. No debe existir ninguna cuestión previa. Una sola: derribar a Franco. Las demás tendremos tiempo en España para discutir las; pero no en el exilio. El plantear problemas como el de la futura Federación; el plantear problemas como el de la Autonomía de los pueblos de España es perder el tiempo». L'«abim» estratègic i de doctrina que el secretari general veu en el dos textos esmentats, el del 1947 i el del 1952, serveixen per posar el president de la Generalitat davant del seu propi mirall tot fent-lo caure del pedestal de la puresa ideològica i, així, defensar-se ell de les acusacions de traïdor que li cauen per haver avalat acords polítics com anteriorment havia fet Tarradellas, amb qui admet tenir una mala relació.

El deteriorament de l'amistat, assegura Sauret, no considera que sigui culpa seva ni tampoc del Consell Executiu del partit. La responsabilitat li trasllada al president i als seus propòsits, que xoquen amb els del secretari general. El primer, la vindicació que la unitat dels catalans giri al voltant del president i que és rebutjada per Sauret perquè creu que Tarradellas no ha creat les condicions favorables per què aquest sigui realitzable, en referència a la creació d'un Govern que el president s'ha negat a fer. Un altre punt que esgarrixa el vincle és el tracte de la institució amb el partit. El secretari general acusa el president de voler immiscir-se en la vida d'ERC des del seu càrrec utilitzant el *Butlletí Informatiu de la Generalitat* per atacar el Consell Executiu, a qui ha titllat de «traïdors». En aquest sentit, recorda que el partit va voler arribar a un acord de «no agressió» amb el president, que s'havia compromès a no utilitzar més el *Butlletí* per qüestions de partit, una intenció que no secunda el president, persistent —denuncia Sauret— en l'insult i la desqualificació contra la direcció republicana. El de Balaguer també revela una trobada amb dinar posterior per intentar suavitzar les relacions, però infructuosa.

Enfrontades les postures, els dos polítics mantindran un conflicte que durarà anys i que té els seus pics de tensió en les decisions preses després del trencament de bona part de la secció mexicana amb la direcció de la formació i l'alineació amb el president. El líder d'Esquerra reacciona amb rapidesa a l'«audaciosa

i desaprensiva maniobra»³⁵⁷ contra la unitat del partit i al greu acte d'indisciplina dut a terme pel «grup de dissidents d'Esquerra Republicana de Catalunya, residents a Mèxic, en connivència amb l'ex-Secretari General, Josep Tarradellas», i activa els òrgans directius i la militància que li és favorable per presentar-se, d'entrada, com un cap de partit amb suficients adhesions per no quedar com un líder aïllat a qui el pot derrotar una sola secció local, per poderosa que aquesta sigui. Els ressorts que li són propers salten a favor seu; són la majoria d'òrgans directius de França —amb noms com Joan Garcia-Castellet, Julià Gual o Hilari Salvadó—, Gran Bretanya, Veneçuela i Estats Units, així com també d'un gruix majoritari dels militants que actuen a l'interior de Catalunya.

Rere Sauret també s'afilaren els seus amics del partit que viuen a Mèxic i que s'han desmarcat de les accions impulsades per Tarradellas: Amadeu Aragay, Roc Boronat, Dalmau Costa, Josep Escofet i Manuel Galés són les figures més destacades dels republicans «americans» que ratifiquen la seva «adhesió i disciplina a la direcció orgànica del Partit i al seu Secretari General Sr. Joan Sauret, Diputat al Parlament de Catalunya, en homenatge al treball constant i desinteressat que enmig de les greus dificultats inherents a l'exili venen complint amb zel patriòtic».³⁵⁸ El líder del partit té el determini de no restar en silenci i amb els braços creuats davant del que es considera a França una insurrecció de militants. Si Tarradellas ha obert la batalla, Sauret comença a moure els peons; els hi demana als seus amics de Mèxic que creïn un nou comitè d'Esquerra al país que sigui vist com un contrapès al grup «tarradellista», que tingui la funció de negar-li qualsevol legitimitat i que intenti una «reunificació orgànica» després del trencament creat per la dissidència.

El Comitè Reorganitzador d'Esquerra naix el 10 d'abril d'aquell 1960 al temps que Sauret reforça l'ofensiva contra els revoltats declarant el Consell Directiu de Mèxic autoexclòs de la formació perquè es

357 «Nota de Secretaria General», *Tribuna*, setembre de 1960, p. 10-12.

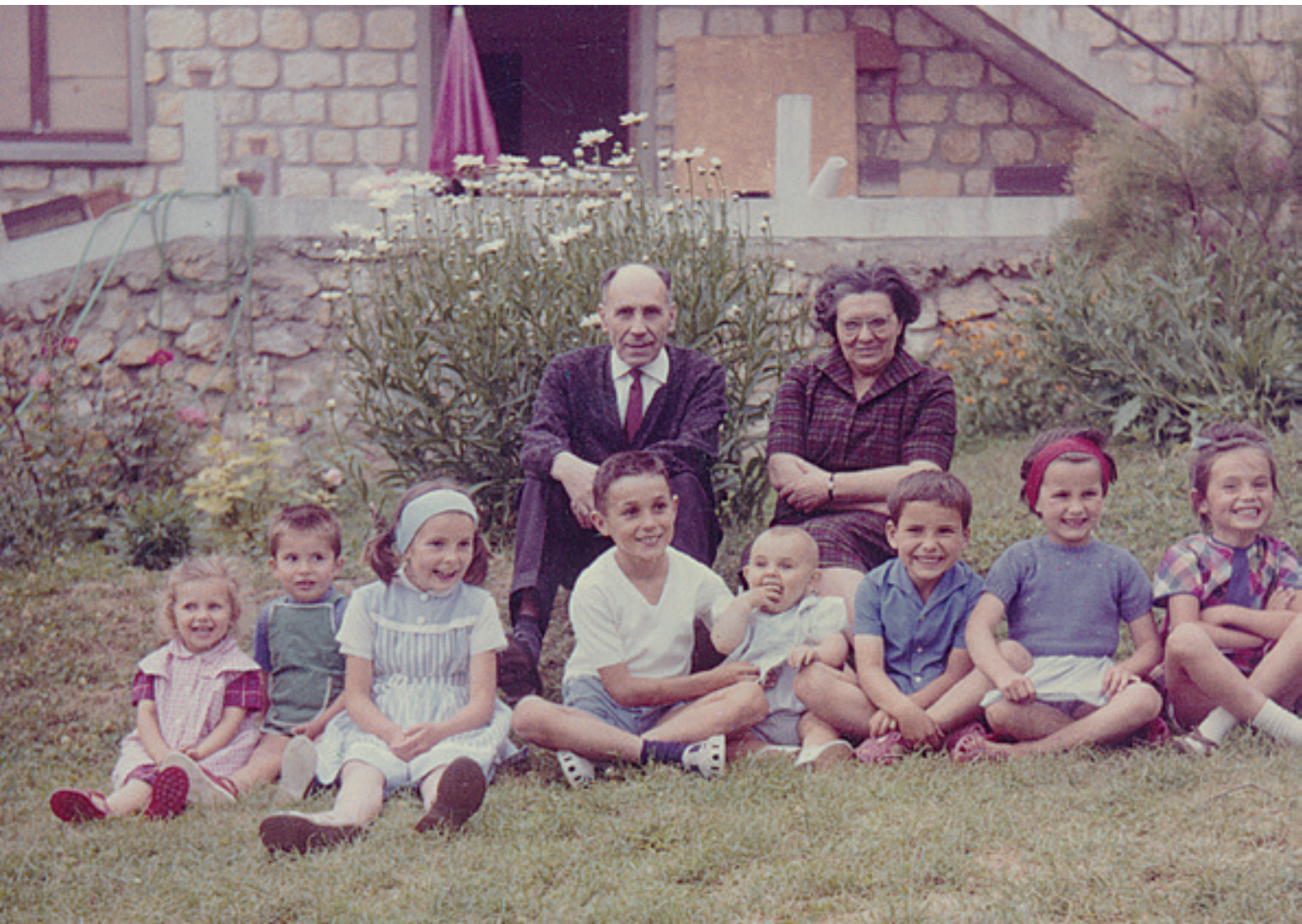
358 «L'adhesió del nou organisme mexicà», *Tribuna*, abril de 1960, p. 14.

Épinay-sur-Orge, 1963

Joan Sauret i Emília Armengol amb els seus nets.

Catherine, Jacques, Martine, Joan, Pierre, Bernard, Anne i Christine.

BSI

considera que s'han «*separat voluntàriament de la disciplina del Partit*»,³⁵⁹ de manera que no tenen cap dret a considerar-se'n representants. A aquesta decisió s'hi suma l'anul·lació de les admissions d'aquells a qui es va donar d'alta del partit per formar part de la votació a l'assemblea del 5 de març i que garantien, a ulls de la direcció del partit, l'èxit de la votació contra un Sauret que ha sabut disposar amb rapidesa les peces a l'escaquer per equilibrar la partida.

A més, per reforçar la seva autoritat davant la rebel·lió, el balaguerí inclou *La Humanitat* a la desautorització feta al grup de Mèxic. El «seu» periòdic ara en mans dels adversaris s'havia convertit en una arma feridora contra ell i la seva gestió al capdavant d'ERC, de manera que usa els contactes que té entre les autoritats franceses per bloquejar la circulació i venda a França de la publicació mexicana. Les idees de Tarradellas i el seu grup veuran limitada la seva difusió a l'hexàgon per aquest determini. Tot i aquest context de mesures de combat, el secretari general no creu convenient imposar les sancions als «mexicans» que, deixa escrit, haurien de ser «*proporcionadas a llur inqualificable comportament*». No les tramita perquè deixa que sigui la consciència de cadascú la que actuï com un flagell punidor fent veure l'error que s'ha comès «*una vegada apaivagats els apassionaments personals*».

La situació a meitats del 1960 a ERC és de confl·gració entre dues autoritats a la cúspide: Sauret el legítim secretari general i Tarradellas que com a antic líder i actual militant amb més pes institucional —en tant que president de la Generalitat— reclama tenir sempre la darrera paraula i que la direcció del partit estigui alineada amb els seus criteris i executi les seves ordres.

Envigorit pel suport dels amics de Mèxic, Tarradellas reuneix un cenacle de confiança per cimentar la seva posició alternativa a la direcció del partit. Josep Andreu i Abelló, Carles Pi i Sunyer i Miquel Santaló són els noms als que apel·la el republicà de Cervelló per revertir l'ordre establert a la cúpula d'ERC i «*refer la línia tradicional de l'Esquerra, la de les grans victòries electorals, la del front únic de cara a Espanya, l'Esquerra*

que sempre ha reservat el darrer mot al President de Catalunya en la política exterior, tot i que ha sotmès la conducta política del President, com a militant, al judici intern, lliure i democràtic, dels òrgans del Partit».³⁶⁰

Tira pel dret: decreta el cessament dels membres del Consell Executiu d'ERC afins a Sauret, Antoni Xirau, Joaquim Dardalló i Miquel Guinart —a més del propi Sauret— i recupera com a secretari del Consell Executiu a Antoni Escofet,³⁶¹ dirigent de la seva màxima confiança, a qui havia nomenat el 1938, i resident a Mèxic des de fa dues dècades.

Escofet farà el que el seu líder voldrà, crear un Consell Executiu per a les terres d'Amèrica amb derivades a Europa i una coordinadora amb els organismes i delegacions del partit a Catalunya. S'escullen noms: Joan Casanelles, Pere Ferrer, Enric Canturri i Francesc Sennal seran els vocals a Mèxic del nou organisme, que es crea per amenaçar la posició de Sauret. Aquesta finalitat porta els tarradellistes a anar més enllà i fer el salt a Europa per avisar el Consell Executiu d'ERC que el projecte de fer-lo caure no és una entelèquia sinó una amenaça real que compta amb suports per portar-lo fins al final. En aquesta tessitura, Escofet «decideix» la creació d'una delegació francesa del Consell «americà» amb Ramon Bosch, Joan Creus i Miquel Galceran al capdavant. Per no deixar interrogants, els tres militants proclamen la seva adhesió a Tarradellas i «*en l'obra de clarivent patriotisme que prossegueix d'una forma incansable*».³⁶²

Arribats a aquest punt, el bloc oficial de Sauret i l'insurgent de Tarradellas es fiten i confronten, però es reserven els següents passos a donar contra l'adversari. A finals del 1960 comença una mena de guerra freda entre els dos bàndols, que actuaran i defensaran les seves postures però sense activar cap maquinària amb intencions directes de derrotar el rival. Serà un combat de desgast però que durarà poc.

360 «Editorial», *La Humanitat*, abril-juny de 1960, p. 1.

361 Es tracta d'Antoni Escofet i Mercè, fill de l'alcalde homònim de Vilanova i la Geltrú, Antoni Escofet i Pascual.

362 FJl. Full volant signat per Ramon Bosch, Joan Creus i Miquel Galceran, en terra d'exili, novembre de 1960

359 «Nota del Consell Executiu de l'Esquerra», *Tribuna*, abril de 1960, p. 12-13.

Lafaille, estiu de 1965

Vacances familiars a l'Arieja amb el seu fill mitjà.

D'esquerra a dreta: x, Jordi, Ginette, Jacques, Bernard, Martine, Joan Sauret i Emília Armengol

BSI

5.4. Un català republicà que mira a Europa

Sauret i Tarradellas mantenen els respectius grups aqueferats en desenvolupar els postulats polítics mantinguts fins al moment però sense entrar en un cos a cos que provoqui més sagnia interna. Les publicacions portaveus controlades pels dos líders mantenen un ànim bel·licós políticament, però més enllà del paper, la conflagració se sosté amb les espases en alt i a l'expectativa de moviments per part del rival. És una mena de guerra de vigilància i desgast homologada per dos republicans exàemics i que depassen la seixantena. Sauret i Tarradellas van nàixer el mateix any i amb només un mes de diferència, de manera que els dos compten amb seixanta-dos anys a inicis del 1961. La qüestió de l'edat pot semblar una anècdota en el marc d'una escaramussa «fratricida» com la que protagonitzen, però pren un punt d'importància si s'atenen els nombrosos abaltiments provocats per la guerra i l'exili i les minves derivades de la pròpia edat. És evident que no tenen, arribats a la dècada del 1960, el tremp d'altres èpoques, de manera que la posada dels motors de la batalla al ralenti els hi dona un marge de respir per pensar en properes decisions. Aquesta calma tensa es passa amb crítiques en articles i cartes.

L'entorn del president de la Generalitat segueix reivindicant el seu rol de sentinella de les essències del catalanisme republicà bo i carregant contra la direcció del partit per haver establert «*pactes i conxorxes [...] que porten, no la unió, sinó la desorientació*».³⁶³ Les qüestions com el «Pacte de París» o l'entesa basco-catalana continuen essent els leit-motiv de la narrativa crítica contra la gestió de Sauret. Aquest, al seu torn, persevera en la vindicació del seu Consell Executiu com a organisme legítim enfront la facció revoltada, una defensa que fa desenvolupant els postulats polítics fixats des de la seva arribada al càrrec de secretari general: mantenir contactes i explorar relacions amb altres formacions catalanes i espanyoles que estiguin en harmonia amb els principis d'Esquerra —sovint a través del Consell de Forces Democràtiques de Cata-

lunya—³⁶⁴ i explotar la bandera de l'antifranquisme amb la mirada posada a les institucions europees.

Amb aquesta idea ERC és present, mitjançant la representació de Josep Sans, al IV Congrés del Moviment Europeu celebrat el juny del 1962 a Munic, la trobada que el règim franquista titllarà pejorativament de «contuberni» amb ànim de ridiculitzar-la. El Congrés muniquès és una baula més de la cadena d'ideals europeistes que Sauret impulsa i pregonava des de diverses tribunes des de fa una dècada.

Els anhels d'una Europa auto-organitzada després del marasme de la Segona Guerra Mundial troben en Sauret un gran entusiasta perquè considera que les taules internacionals poden ser bones aliades per a la causa catalana. «*L'existència d'un parlament europeu —de moment integrat per representants dels parlaments nacionals— elegit pel sufragi universal donarà, si més no, a les nacionalitats d'un estat la possibilitat d'adreçar-se al món des d'una tribuna internacional i de trobar ajuda en els grups parlamentaris constituïts per afinitats polítiques i no pas per consideracions estatals*».³⁶⁵ L'adveniment d'un poder federal democràtic a nivell continental agrupa diversos exiliats catalans que, com Sauret, s'adonen dels avantatges de fer jugar Catalunya en aquesta partida internacional.

«*D'aquest ampli moviment per a la unitat europea [...] Catalunya no pot estar-ne absent*»,³⁶⁶ assegura Josep Quero, professor de Dret Internacional —i exconseller de Justícia de la Generalitat a l'inici de la Guerra Civil— en un article a *La Humanitat* de París en el qual s'anunciava la creació de la Unió de Federalistes Catalans, una associació que s'adherí poc després a la

364 El Consell de Forces Democràtiques de Catalunya va ser un organisme antifranquista creat el 1958 i presidit per Claudi Ametlla, per la qual cosa fou conegut com a «Comitè Ametlla». Va agrupar membres d'Acció Catalana, d'Esquerra Republicana i d'Unió Democràtica amb contactes amb els monàrquics i deixant de banda els comunistes. Tot i la incidència limitada d'aquest organisme Josep Tarradellas el criticà en diferents documents.

365 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 212-213.

366 Josep QUERO. «El federalisme europeu», *La Humanitat*, 28 d'agost de 1948, p. 1-2.

363 «Editorial», *La Humanitat*, 30 de setembre de 1961, p. 1-2.

GRANDIOSO MITIN

CONMEMORATIVO DE LA PROCLAMACION DE LA REPUBLICA
Y DE SOLIDARIDAD CON LA DEMOCRACIA DEL INTERIOR,

que con tanta audacia sabe manifestarse en las minas,
en los campos, en los talleres, en las fábricas y en las
universidades para restablecer los derechos elementales de
HOMBRES LIBRES.

FRANQUISMO es: La forma más insolente de la anti-
patria; tiranía y delación. ¿Su obra? Odios que ensangrientan
los hogares. Millares de españoles que abandonan la Patria.
Servidumbre a los extranjeros que la explotan cuando no la
compran por parcelas para convertirla en almacén de armas.

¡ABAJO LA DICTADURA!

REPUBLICA es: Democracia, Libertad, Justicia; bien-
estar del pueblo y grandeza de la Patria

¡VIVA LA REPUBLICA!

INTERVENDRAN EN EL ACTO

Juan SAURET

Secretario General
de E. R. de Catalunya

Ramón RUFAT

Por la C. N. T.

Manuel IRUJO

Por el P. Nacionalista Vasco

Fernando VALERA

Por la C. E. N. de A. R. D. E.

Rodolfo LLOPIS

Secretario General del P. S. O. E.
y por la U. G. T.

El Dr. Francisco BOIX

Presidente de la Agrupación de
A. R. D. E. presidirá el acto.

¡ESPAÑOLES!

Todos al MITIN de solidaridad con los estudi-
antes y obreros, el sábado 24 de abril 1965 a las 9
en punto de la noche, en la gran sala de actos de la
C.G.T. - F. O., 198 Avenue du Maine - Paris - XIVe
(Métro Alésia)

24 d'abril de 1965

Gran míting
antifranquista
en commemoració
de la proclamació
de la República
i de solidaritat
amb els demòcrates
de l'interior,
amb la participació de
Joan Sauret,
Fernando Valera,
Ramon Rufat,
Rodolfo Llopis
Manuel de Irujo
i Francisco Boix.
AMTM

Unió de Federalistes Europeus de Ginebra. Sauret forma part del nucli fundador d'aquest col·lectiu europeïsta català, que poc després serà convidat al Congrés d'Europa que se celebra a la ciutat neerlandesa de la Haia entre el 7 i el 10 de maig de 1948 amb la participació de prop de 800 delegats arribats de tot el continent. La comissió política d'aquest congrés aprova una moció que recull l'esperit de la Nota Tripartida de França, Gran Bretanya i Estats Units del 1946 i que expressa el desig «*que ben aviat pogués el poble espanyol elegir amb tota llibertat els seus dirigents*».³⁶⁷

L'experiència d'aquesta primera organització europeïsta desemboca el 4 d'abril de 1950 amb la constitució a París del Consell Català per la Federació Europea, un organisme nascut a partir de la conjunció del Moviment Socialista Català pels Estats Units d'Europa, col·lectiu que reunia des del 1947 socialistes i sindicalistes de diversos països europeus, i de la pròpia Unió Federalista fundada per Sauret i altres republicans catalans a l'exili. La seva fervent inclinació europeïsta el porta a assumir una destacada posició en la nova entitat formant part del secretariat col·lectiu que fa de nexa entre els europeïstes de l'interior de Catalunya i els que estan exiliats en diverses parts del món.

Dos republicans i dos socialistes són els que formen la direcció del Consell. A més de Sauret: Josep Sans —exsecretari general de les JEREC a l'exili i militant d'ERC a la secció del Sena—; Josep Rovira —exmilitant d'Estat Català processat a París pels Fets de Prats de Molló i expoumista— i Enric Adroher «Gironella», del POUM. Tots quatre compten, a Barcelona, amb col·laboradors demòcrates, liberals i socialistes que acaben configurant una mena de sanedri que debat i pren decisions sobre l'organització de conferències, l'assistència a congressos o els articles que es publicaran a partir del febrer de 1953 a *Cartes d'Europa*, una publicació que dirigeix Sauret juntament amb Josep Rovira i que serveix de portaveu de l'ara anomenat Consell Català del Moviment Europeu per a difondre les seves activitats i de plataforma per a aprofundir sobre la política continental i el futur que hi tenen les nacions sen-

se estat com Catalunya. Els números apareixen amb una regularitat entre mensual i bimensual i cap dels articles ni opinions van signats, una mesura que pren el propi Sauret per evitar que els lectors hi vegin tendències o influències polítiques dels autors. La publicació editarà vint números, finint al cap de tres anys, el març de 1956.

Les responsabilitats que el republicà té en aquest Consell es complementen amb les que té en una altra entitat europeïsta, aquesta, d'àmbit estatal, el Consejo Federal Español del Movimiento Europeo, nascut el febrer de 1949 a partir d'unes reunions convocades per l'historiador i diplomàtic gal·lec Salvador de Madariaga, que havia reportat la predisposició del Moviment Europeu a reconèixer oficialment un comitè espanyol amb la condició que s'hi apleguessin els representants de totes les tendències democràtiques. Ramon Nogués i Biset, Carles Pi i Sunyer, Josep Tarradellas i Joan Sauret van formar la delegació catalana a la trobada, on s'abordà la creació d'aquest nou organisme que acabarà essent presidit per Madariaga amb José María Lasarte com a secretari general, que després serà substituït per Enric Adroher «Gironella» fins l'octubre del 1973.

El balaguerí representarà el grup català en una de les cinc vicepresidències de la Comissió Executiva. Amb ell hi seran l'expresident del Consell de Ministres Rodolfo Llopis, pels socialistes, José Maldonado pels republicans i l'exministre Manuel de Irujo pel col·lectiu basc. Aquest Consejo Federal Español del Movimiento Europeo va tenir un paper destacat en l'articulació de l'oposició contra la dictadura franquista i en la promoció dels ideals europeïstes i democràtics així com en l'estudi i anàlisi sobre els problemes derivats de la dictadura. El col·lectiu va establir també contactes amb les entitats europeïstes i organitzacions polítiques existents a l'interior que van possibilitar la citada trobada de Munic entre l'oposició interior i exterior.

Per a Sauret, aquesta és una època de moviment, de molts contactes amb altres polítics i viatges a capitals europees i també d'assistència a xerrades i congressos amb una doble voluntat; aproximar Catalunya a la democràcia europea i portar l'antifranquisme al cor del continent. Amb aquest ànim representa el país en congressos federalistes com el que se celebra el 9 i 10

367 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 213.

25 de desembre de 1966

Joan Sauret i Emília Armengol de celebració nadalenca a casa del seu fill mitjà Jordi, amb els seus nets Martine, Anne, Jacques, Bernard i la nounada Isabelle.

BSI

d'abril del 1949 al Palais de Chaillot de París sota el nom «Congrès de les Comunitats i Regions Europees». Escòcia, Gal·les, Flandes, País Basc, Cornualla o Bretanya són algunes de les nacionalitats presents, on el diputat balaguerí és acompanyat per Carme Ballester —vídua de Lluís Companys— convidada a totes les recepcions del Congrès, i per altres figures de l'exili com Pere Bosch i Gimpera i Carles Pi i Sunyer. En aquest marc congressual es denunciarà «*que en proporcions diferents els estats centralistes continuaven practicant una política negativa respecte a les comunitats compreses dins llurs fronteres*»,³⁶⁸ una protesta que no deixarà de fer mai durant la seva trajectòria política.

El seu europeisme el mantindrà sempre latent, també al final de la seva vida política. Un exemple d'això es veu en diverses cartes com la que li envia a Manuel de Irujo el març del 1972 en la que li fa avinent una preocupació pel futur de la Convenció Europea dels Drets de l'Home i les decisions que ha de prendre el Consejo Federal Español del Movimiento Europeo en un context de moviments migratoris al continent.³⁶⁹

5.5. Replegar i sobreviure

Entrada la dècada del 1960, el president de la Generalitat i el secretari general vetllen armes. El fet que els atacs dels anys anteriors no es reproduïxin amb la mateixa intensitat s'explica per la debilitat creixent dels contendents i dels seus grups de seguidors, que es van reduint per mort i desconnexions polítiques. Tarradellas perd suports importants com Joan Vento-sa i Roig, que mor el 1961, Miquel Santaló, que ho fa l'1 gener de 1962 i Salvador Armendares, que traspasa pocs mesos després. El grup que qüestiona el lideratge de Sauret queda delmat en poc temps per aquestes baixes, una circumstància que, per dir-ho planerament, rebaixa les passions de barallar-se pel control del partit.

368 Joan SAURET. *L'exili polític català*, p. 226.

369 EI-SEV. Fons Manuel de Irujo. Carta de Joan Sauret a Manuel de Irujo. Épinay-sur-Orge, 18 de març de 1972.

Aquesta distensió es nota, per exemple, en la freqüència amb què el col·lectiu de Mèxic publica *La Humanitat*. El 1961 surt en tres ocasions i el 1962 només en una. De fet, el diari portaveu apareix quan pot, i al 1963 ja no pot més i es deixa de publicar definitivament, encara que al maig de 1965 surt a la llum un espars número que quedarà pels annals com el darrer de la publicació a l'exili, editada en paral·lel a França i Mèxic, país on va començar el 1942 i on també acaba morint. Sense l'eina mediàtica i debilitat per les absències d'alguns fidels col·laboradors, Tarradellas limita la seva crítica al Consell Executiu d'ERC, a cartes, butlletins i informes que escriu i que tenen caràcter confidencial.

Tot i la seva negativa a desvincular-se de la formació, una intenció que fins i tot havia deixat per escrit el 1957 dient que «*sigui o no president de la Generalitat, tal com varen fer els altres presidents no renuncio a cap dret ni deure dintre el meu Partit. Pel meu sentit de responsabilitat i pels meus deures envers la unitat dels catalans*»,³⁷⁰ la realitat és que l'exsecretari general cada cop va desvinculant-se més del seu partit, com testimonien alguns significats republicans com el lleidatà Víctor Torres: «*Anà afluixant progressivament els lligams que l'havien unit amb ERC*». ³⁷¹

En aquesta línia s'expressa el propi Sauret, que en una carta a Heribert Barrera li explica el seu allunyament amb el president de la Generalitat: «*Si us he de ser clar, us diré que fa molts mesos que hem perdut, gràcies a Déu, de vista l'home, i ningú ací no sap que fa. No edita res i tot es deu limitar a escriure lletres a "amics" com la que em dieu. Per a mi, el problema de la seva existència no existeix. L'ignoro completament i ningú l'al·ludeix, ni en diré res a no ser que en torni a fer alguna de molt sonada en què el silenci meu podria, precisament, induir-lo a persistir en la mentida o la ignomínia*». ³⁷²

370 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Ventura Gassol, Carles Pi i Sunyer, Miquel Santaló i membres del Consell Executiu d'ERC. París, 10 de juny de 1957.

371 VÍCTOR TORRES. *Memòries polítiques i familiars*, p. 274.

372 ANC-Fons Heribert Barrera. Carta de Joan Sauret a Heribert Barrera. París, 8 de juliol de 1961.

PUBLICATION
MENSUELLE
CATALANE

Administració:
Josep Falguera
5, Rue Marcel-Sembat
78 BOUILLES

Catalunya

República

Esquerra Social i Democràtica

Els geo-politics de Prino de Rivera
també s'havien proposat fer de Llei-
da una provincia aragonesa. Els d'a
ra tampoc ho aconseguiran.

ANY NOU, LES COSES CLARES

Els catalanistes que, per dir-se'n a seques, es declaren indife-
rents en la tria del règim institucional de l'Estat espanyol, re-
coneixen implícitament la igualtat de garanties que la República i
la Monarquia poden donar a la causa nacional catalana. .. Acceptar
aquesta igualtat de possibilitats equival a jugar brut, a menys que
el que la dona per bona no sigui un cándid o partidari de la como-
datat que comporta el "no vé d'un segle d'espera".

La Monarquia no podria anar gaire més enllà d'una Mancomunitat,
dominada com estaria pels arxi-coneguts grups de pressió política:
l'Exèrcit, els emporrats, l'alta burgesia, les banques i la resta.
Que provin sinó aquells catalanistes de demanar als monàrquics,
als que rodegen el tron d'Estoril, de declarar que en el règim que
proposen al país seria possible una Llei d'Autonomia amb unes fa-
cultats iguals o similars a la republicana del 1932. Hi ha algú que
n'esperaria una resposta afirmativa? No ho creiem i en aquest cas,
per què persistir en la trampa de Càmbé. "República? Monarquia? Ca-
talunya!" que pràcticament equival a una monarquia "a seques"? Es-
tem ben persuadits que bastants dels que ara la resusciten ho fan
pura i simplement per consideracions d'"ordre", per conservaduris-
me. En aquest cas la hipocresia no enganya més que als que ja es-
tan disposats a ésser enganyats.

Molta gent - catalans i no catalans - convenen en què quan es
parla de República es refereixen exclusivament a la situació 1931.
Aquest raonament no és més que una mena de llençol gens net que s'a-

...

Gener de 1967

Joan Sauret
assumí fins el final
l'impuls de *Tribuna*,
la modestíssima
publicació mensual
ciclostilada
que amb el triple lema
«Catalunya - República -
Esquerra Social i Democràtica»
va esdevenir
portaveu «oficiós»
d'Esquerra Republicana.

El polític de Cervelló s'aquartera en el càrrec de president de la Generalitat i va deixant progressivament la batalla contra Sauret. El xoc entre les dues personalitats es manté en una latència en la que sovintegen dards en forma d'articles crítics. Així, a meitats de la dècada, Sauret també afilea el verb contra Taradellas per la «*magnificació de la seva pròpia persona*», per «*les acusacions, tan insidioses com vagues, pròpies dels fiscals feixistes*» i per «*insultar i calumniar a tothom*» en el que considera que és «*una acció "presidencial" nefasta*». ³⁷³ Aquestes trifulgues no augmenten de to i ben aviat es van convertint en simples pedrades argumentals entre uns contendents que es toleren poc però que ja no volen el cos a cos. La pólvora de les crítiques disminuirà i els dos líders tendiran més a un oblit que a l'apassionament d'anys enrere per fer-se la traveta política. Les poques cartes enviaades i els gèlids comiats que es dediquen, talment com si es tractés d'una correspondència entre semidesconeguts, acrediten l'ocàs d'aquesta relació, que jamai no remuntarà el vol per elevar-se als nivells de vincle dels anys 1930 i 1940. Les ferides obertes per les topades de meitats dels anys 1950 i l'escalada d'hostilitats que culmina a inicis dels anys 1960 necessitaran temps per cicatritzar, i a meitats d'aquella dècada encara no ho han fet.

Si el caràcter lluitador del president ha minvat, també ho fa l'ànim de Sauret, que mena un partit desnerit i amb una limitada capacitat que porta el líder a preocupar-se, fins i tot, per la seva supervivència. En aquest sentit són reveladores les paraules que va escriure el 1975 en relació amb la delicada situació del partit als anys 1960: «*Si uns quants amics, molt pocs, no haguessin fet efectiva llur adhesió i simpatia procurant-nos els mitjans per sobreviure amb independència, ja faria 20 anys que l'Esquerra s'hauria extingit, a l'exili, per paràlisi total*». ³⁷⁴ Es refereix als suports que ell com a secretari general rep de la militància dels de-

partaments que són més afins a la política del Consell Executiu, els del Sena i el dels Pirineus Orientals, que l'ajuden a mantenir la flama del partit. Com a líder d'ERC presideix actes commemoratius a França, trobades amb militants i manté vincles amb altres líders polític com Rodolfo Llopis del PSOE o Claudio Sánchez-Albornoz, nou president del govern espanyol republicà a l'exili des del 1962, a qui fa saber que podia «*contar con nuestro sostén*», ³⁷⁵ tot i la negativa d'ERC a incorporar-se amb cap ministre.

En aquesta tessitura, Sauret també és capaç d'anar publicant *Tribuna* a diferència dels republicans de Mèxic, que no podran fer el mateix amb el periòdic que els hi servia d'altaveu. La publicació afí al Consell Executiu d'ERC combina informacions amb articles d'efemèrides i textos sobre la política a l'exili i també a l'interior, que cada vegada anirà fent-se més present a les seves pàgines ciclostilades en consonància amb la puixança que van adquirint les noves fornades de polítics del partit a l'interior. Les notícies i reportatges sobre Catalunya seran escrites, encara que no signades, per Heribert Barrera, proper al líder balaguerí i que tindrà un paper destacat en el canvi de guàrdia d'ERC de l'exili a l'interior. Barrera —enginyer químic, matemàtic i doctorat en Ciències Físiques per la Sorbona de París— que havia retornat a Catalunya el 1952, i s'havia incorporat al nucli clandestí que liderava el seu pare Martí, retornat el 1950, n'assumí el relleu.

Tots aquests vímetes permeten a Sauret mantenir amb vida ERC en un moment en què també ell va patint baixes de correligionaris que li minen l'esma. Manuel Galés es mor el 1962 en el que és l'inici d'unes desgràcies que continuen amb els tràgics decessos de Julià Gual i Hilari Salvadó, per les seqüeles de sengles accidents de trànsit el 1964 i 1965. Aquell mateix any fineixen a Mèxic, Amadeu Aragay i Roc Boronat, de qui en plora la mort en una carta a Ventura Gassol: «*no cometre la lleugeresa de fer-te, a tu, els elogis d'en Roc, perquè els lligams amb ell eren més antics i personals que no pas amb mi. Però sí que et faig estat del meu dolor perquè la seva desaparició ens situa, de*

373 «La insensata campanya contra els Jocs Florals de Perpinyà», *Tribuna*, gener de 1965, p. 6-11.

374 FJI-Fons Víctor Duran. Carta de Joan Sauret a Víctor Duran, Jaume Figueres, R. Gómez-Delfó, Miquel Guasch i Ramon Verdaguier, [Épinay-sur-Orge, 26 de març de 1975].

375 El-SEV. Fons Manuel de Irujo. Carta de Joan Sauret a Manuel de Irujo. París, 4 de març de 1962.

15 de gener de 1967

Gran miting antifranquista amb la participació de Joan Sauret,
Wilebaldo Solano, Fernando Valera, Arsenio Jimeno i Roque Santamaría.

AMTM

CONTRA LA INDIGNA FARSA DEL FASCISMO IBERICO

GRAN MITIN ANTIFRANQUISTA

EL DOMINGO

15

ENERO DE 1967

A LAS 9 Y MEDIA DE LA MAÑANA

EN EL TEATRO

ALHAMBRA-MAURICE CHEVALIER

50, rue de Malte - PARIS

Metro REPUBLIQUE

PRESIDIDO POR
ALIANZA SINDICAL ESPAÑOLA

y con la intervención de los siguientes oradores:

Wilebaldo SOLANO

por el P. O. U. M.

Fernando VALERA

por Acción Republicana Democrática
Española

Joan SAURET

por la Esquerra Republicana de Catalunya
y el Partido Nacionalista Vasco

Arsenio JIMENO

por la Unión General de Trabajadores y
el partido Socialista Obrero Español

Roque SANTAMARIA

por la Confederación Nacional del Trabajo

ESPAÑOL EMIGRADO:

El régimen no se atrevió a pedir tu voto.

Manifiesta tu voluntad democrática y tu amor a la libertad

¡¡ acudiendo al mitin !!

*cop, a una època de la nostra joventut que sapigué ésser, perquè no? elements de la història catalana. Ningú no ens podrà robar el patrimoni d'una generació sincera. Pobre Roc! Se n'ha anat ple d'optimismes i d'esperança sana. Un nacionalista responsable que guardava en el seu cor la valentia cívica de la seva joventut. D.E.P.».*³⁷⁶

Orfe d'algunes de les velles amistats que li havien mostrat fidelitat en moments en què es qüestionava el seu lideratge i conscient de les debilitats de la maquinària política que lidera, Sauret comença a pensar ja més en un moderat replegament de veles de la política de l'exili que no pas en desplegar grans accions i estratègies amb les que ja no creu tant com abans. La pèrdua d'amics lleials, l'esgotament i les frustracions fruit de les escaramusses i els anys a l'exili i, sobretot, el naixement d'una nova generació de polítics que comencen a moure's a l'interior del país i a organitzar-se contra una dictadura que ja mostra alguns signes de defalliment el porten a plantejar-se que ja l'únic i últim gran objectiu que li queda en la seva trajectòria política és el de salvaguardar el partit. Salvar-lo d'una desfeta, que a vegades ha vist propera, per entregar-lo als seus successors de l'interior que ja es mobilitzen contra el franquisme i que, amb aquests moviments, estan canviant els eixos gravitatoris de la política.

Si fins al moment el focus es posava sobre les figures i els partits de França i Amèrica, a partir d'ara aquesta atenció anirà girant cap a Catalunya i el batec antifranquista que s'hi nota. Aquesta situació ja l'havia intuït anys enrere en la citada carta que l'octubre de 1955 li havia enviat al seu amic Manuel de Irujo: «*El exilio se va extingiendo por las ausencias forzosas e involuntarias. No se necesita ser adivino para predecir que, el tiempo andando, nuestro conjunto político va irremisiblemente hacia su desaparición por agotamiento de sus reservas humanas*».³⁷⁷ Embocada la segona meitat de la dècada del 1960, a ERC ja no li quedaran grans ambicions a l'exili, únicament la de mantenir

la visibilitat, en la mesura que pugui, d'un partit obert al pacte entre formacions demòcrates catalanes i espanyoles i vindicador dels principis de justícia social, republicanisme i llibertat nacional de Catalunya.

La flama d'aquests ideals són els que branda Sauret en diverses xerrades i mítings en els que participa amb motiu de commemoracions de l'adveniment de la República del 1931 i en «*solidaritat amb la democràcia de l'interior*»³⁷⁸ per les manifestacions a mines, tallers, camps i universitats en contra del règim franquista. Hi parla al costat de figures de la política espanyola i basca com Rodolfo Llopi, secretari general del PSOE, José Maldonado i Fernando Valera d'Acción Republicana Democrática Española o Manuel de Irujo del PNV, i ho fa amb la consciència que aquests actes quedaran com els inicis de l'epíleg d'una carrera política que sap que acabarà a França. «*El meu pare s'havia adonat que Catalunya ja no necessitava el retorn de tots els exiliats per refer les estructures polítiques, i arribat a l'edat de jubilació, les possibilitats de ser útil per a les noves generacions del partit eren cada cop més petites*».³⁷⁹ Es continua relacionant amb molta gent i rep visites a la seva casa d'Épinay-sur-Orge, indret on va admetent que el retorn a la pàtria no tindrà visos triomfals, més aviat al contrari. Albira una tornada silent. L'únic que no sap és quan es produirà.

5.6. Canvi de guàrdia

Les mobilitzacions estudiantils confluïdes amb els moviments obrers que es comencen a veure contra la dictadura a meitats de la dècada del 1960 van més enllà de simples protestes i marquen l'esdevenidor de les formacions polítiques a l'exili, fins aquell moment pal de paller de la lluita antifranquista. Les vies d'aigua que comença a patir el règim provocades per la cada cop més gran reacció del carrer són interpreta-

376 ANC-Fons Ventura Gassol. Carta de Joan Sauret a Ventura Gassol. París, 29 d'octubre de 1965.

377 EI-SEV. Fons Manuel de Irujo. Carta de Joan Sauret a Manuel de Irujo. París, 3 d'octubre de 1955.

378 AMTM. Cartell del «Grandioso Miting conmemorativo de la proclamación de la República y de solidaridad con la democracia del interior». París, 24 d'abril de 1965.

379 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

1968

Vacances familiars amb el fill mitjà Jordi.

D'esquerra a dreta: Anne, Ginette, Jordi, Isabelle, Emília Armengol i Joan Sauret.

BSI

des per Joan Sauret com l'inici d'una etapa que es podria qualificar de traspàs de protagonismes a ERC, per bé que les responsabilitats del partit encara recauen sobre la direcció exiliada a França. Abandonada pràcticament la lluita contra el sector tarradellista, una lluita que en termes dicotòmics acaba guanyant el polític balaguerí, que manté el càrrec de secretari general tot i els intents de Tarradellas de fer-lo fora, el Consell Executiu gira la mirada cap a l'interior de Catalunya i concedeix l'atenció envers els polítics del seu partit i els moviments organitzats que pretenen fer trontollar la dictadura.

Aquest interès és explícit a les pàgines de *Tribuna*, que recull declaracions i comunicats de Sauret, que saluda «*amb emoció*»³⁸⁰ el ressorgiment dels moviments antifeixistes que ja s'organitzen contra el dictador «*sense distinció de tendències polítiques o de creences*». Per ell, aquesta revolta suposa un «*rotund fracàs dels "25 años de paz"*»³⁸¹ i d'aquella «*España: Una, Grande y Libre*», que no ha estat més, diu, que «*"25 anys de pou", sense possibilitat de cap llum*».³⁸² El líder republicà veu en la revolta d'obers i universitaris una fallida de les voluntats adoctrinadores del règim envers els treballadors i els estudiants, aixecats ara per aconseguir «*la mateixa llibertat de què gaudeixen els obrers i els estudiants dels països de "civilització cristiana", de la qual tant es vanta el règim*». Per tot plegat, un íntim col·laborador seu, Josep Sans, reconeix «*l'autoritat moral de les forces que lluiten a l'interior, a les quals pertany la direcció i l'orientació política*»,³⁸³ una declaració que s'interpreta com un pas de la direcció del partit a l'exili a cedir el protagonisme de la lluita antifranquista als republicans mobilitzats a Catalunya, que considera que van guanyant una legitimació que ells, sexagenaris, van perdent.

380 «Declaració d'Esquerra Republicana de Catalunya», *Tribuna*, abril de 1965, p. 13.

381 Lema que el règim franquista va utilitzar per celebrar el 25è aniversari de la victòria a la Guerra Civil.

382 «Declaració d'Esquerra Republicana de Catalunya», *Tribuna*, abril de 1965, p. 13.

383 «Conferència de J. Sans», *Tribuna*, juny de 1966, p. 13.

Aquest context polític i social que va elevant els militants del seu partit a Catalunya facilita també a Sauret la configuració d'un relat digne sobre l'esvaïment de la formació a França. La puixança republicana de l'interior és la coartada ideal que li permet «*eclipsar-se*»³⁸⁴ sense haver d'admetre obertament que la formació que controla es va consumint a causa de la desaparició d'alguns militants i l'abandó d'alguns altres. Bona prova d'aquest progressiu afebliment serà el final de *Tribuna*, que ja no apareixerà més després d'octubre de 1967. D'aquesta manera es posa fi a la premsa vinculada a Esquerra Republicana a l'exili, expressada des del 1942, durant vint-i-cinc anys, a través de múltiples capçaleres editades a Ciutat de Mèxic, Tolosa de Llenguadoc, Perpinyà, París, Montpeller, Besiers, Niça, Santiago de Xile i Brussel·les.

Sobre ERC i el seu futur, Sauret aposta per rearmar la formació amb nous plantejaments adequats als temps actuals que evolucionin els fixats el 1931 encara que aquest fet comporti sortir de la zona de confort ideològic. En cartes a Cristian Aguadé i a Heribert Barrera a inicis de la dècada de 1960, el secretari general reflexiona justament al voltant del progrés que ha de fer el seu partit, i ho fa en aquests termes:

«[...] si volem que el que significava el partit de Maçia, de Companys, de Lluhi i el vostre pare, de digníssim record, torni a revaloritzar-se i prendre arrels en la nova Catalunya, cal partir de bases noves i audaces, per al qual objectiu fóra un inconvenient insuperable mantenir el Partit en un clos tancat, subjecte a les lleis d'amistat i del passat.»³⁸⁵

En aquestes cartes, el republicà explicita la voluntat de cedir el testimoni a una nova generació: «*Pel que a mi es refereix, valgui, de bones a primeres la següent confesió: jo no seré obstacle en cap moment i per res*». I els hi recomana personalitat per a no relligar-se a la vella guàrdia de la qual ell ja en forma part.

384 Joan B. CULLA. *Esquerra Republicana de Catalunya. Una història política*, p. 97.

385 FJL-Fons Cristian Aguadé. Carta de Joan Sauret a Cristian Aguadé, [París, 25 de maig de 1963].

GRAN MITIN

**CONMEMORATIVO DE LA PROCLAMACION DE LA REPUBLICA
Y DE SOLIDARIDAD CON LOS OBREROS Y ESTUDIANTES**

Después de haber provocado la guerra civil
con más de un millón de muertos y sus
trágicas consecuencias, el régimen franquista
dice conceder la amnistia.

**No queremos
ni Franco, ni Rey, ni Amnistia**

**Exigimos
Democracia, Libertad y Derecho**

¡ VIVA LA REPUBLICA !

INTERVENDRAN EN EL ACTO

Presidido por el

Dr. BOIX

UN REPRESENTANTE

de P. N. Vasco

Juan SAURET

por E. R. de Cataluña

Carlos MARTINEZ PARERA

por el P. S. O. E. y por la U. G. T.

José MALDONADO

por A. R. D. E.

¡ ESPAÑOLES !

**Acudid todos al MITIN de afirmación antifrancquista, el
sábado día 26 de abril de 1969, a las 9 en punto de
la noche, en el Gran Salón de Actos de la C.G.T.-F.O.
198, Avenue du Maine - Paris . XIV (Métro : Alésia)**

26 d'abril de 1969

Gran míting
antifrancquista
en commemoració
de la proclamació
de la República
i de solidaritat
amb els obrers i estudiants
de l'interior,
amb la participació de
Joan Sauret,
Carlos Martínez Parera,
José Maldonado
i Francisco Boix.
AMTM

Sauret pretén que les noves fornades facin el que ell mateix va fer en la seva joventut política:

«Cal trencar l'isolament de què em parreu i entrar pacientment en la nova generació. Però aquesta intervenció no crec que es pugui fer d'altra manera que presentant un republicanisme nou, que no doni als joves la sensació que llur perspectiva política no és altra que la del 31. Nosaltres, en aquella data, no ens vulguérem emocionar per aquells republicans que ens parlaven de Margall (Pi) i de la seva república. Volíem fer una cosa nova, la nostra. No veig perquè hem de frustrar el desig d'innovació dels que no coneixeren el 31. Tard o d'hora el republicanisme tornarà a la superfície puix que la monarquia no pot donar res o gairebé res.»³⁸⁶

«Nosaltres, la generació del 1931, escoltàvem amb indiferència els republicans vells i els catalanistes de les Bases de Manresa. Certament, uns i altres podíem exigir-nos una major atenció, però els vells no es donaven compte que els "joves" volíem obrar pel propi compte, i fer les coses a la nostra manera. Si sentírem la República i l'Autonomia, en una paraula, era perquè les férem nosaltres, i poc se'ns en donava que fossin més bones o més dolentes que les dels vells. És aquesta la psicosis que ha de comanar la nostra tàctica. Les noves generacions voldran el dret a fer la seva política i fóra inconcebible que nosaltres juguéssim a fer de catedràtics o de rector de Parròquia per a dissuadir-los de llur error.»³⁸⁷

El futur és dels joves i el seu paper, diu, és el d'ajudar a la renovació:

«Totes aquestes consideracions em condueixen a pensar en la conveniència, tantes vegades al·ludides en les nostres converses, de preparar o posar en peu un nou conjunt polític que, en certa manera, podria ser considerat com una paral·lela al d'ara. Cal pensar seriosament en la urgència de presentar al públic d'ara una

formació que els doni la seguretat d'incorporar-se a la vida política sense cap por de que tots, o alguns, llocs de direcció ja estan ocupats en virtut de vells drets. Caldria que en l'operació hi ajudessin els amics de la meua generació a l'Interior, els quals haurien d'acceptar que els joves al·lessin llur pròpia bandera i es llencessin segons llur tàctica i maneres.»

Sauret opina també que aquestes noves generacions de líders haurien de comptar amb l'exili com una eina que proporcionés dimensió internacional, però bandeja les pretensions que des de França es pugui dur el pes directiu d'Esquerra Republicana. Entrats ja a la dècada del 1960 i vistes les dificultats de la formació a l'hexàgon, el balaguerí assumeix per escrit que la formació haurà de ser menada, més d'hora que tard, des de Catalunya. Ho diu diàfanament amb aquestes paraules:

«L'Exili hauria de continuar sostenint la vella ensenya perquè aquesta ens permet possibilitats, amb els altres, de caràcter internacional; però això no fóra un inconvenient en les nostres relacions, les quals haurien d'ésser tan cordials i estretes com fins avui. Tot això, està clar, vol dir que ens hauríem de sentir com formant part del conjunt, però sense cap vel·leïtat de direcció ni d'influència concreta, altrament llevaríem a la nova formació política tota possibilitat, a més que, dintre d'un temps, aquella seria titllada de cobertora d'una operació dels "vells".»

Aquesta aposta renovadora la concreta en la idea de situar el partit en una línia europeïsta que permeti deslliurar-se del «dogmatisme programàtic» per bastir programes avançats socialment. Sauret planteja «re-actualitzar el nostre vell programa del partit partint de retocs i acomodaments que poguessin atreure els ara no polítics a una cosa nova, a l'europea».

Sobre la persona que ha de dirigir el partit, el republicà dona un suport sense fissures al seu amic Heribert Barrera, a qui li fa avinent la bona consideració que tenen d'ell diverses amistats polítiques que no són militants. Sauret promociona Barrera al lideratge, i, d'alguna manera, l'ànima a agafar el seu relleu:

386 ANC-Fons Heribert Barrera. Carta de Joan Sauret a Heribert Barrera. París, 8 de juliol de 1961.

387 ANC-Fons Heribert Barrera. Carta de Joan Sauret a Heribert Barrera. París, 28 de setembre de 1963.

Nº d'enregistrement : 778187/

Bénéficiaire

Convent de 1933

Signature du titulaire : *[Signature]*

GRATUITÉ

Décret 25.9.52

Art. 2- 2°

NOTA. — Ce document ne dispense pas son titulaire de la carte de séjour.

Le Directeur de l'Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides

CERTIFIE

que M. SAURET GARCIA Juan
demeurant à EPINAY S/ORGE (Essonne)
né(e) le 20 février 1899
à BALAGUER (Lérida)
fils (filles) de Juan
et de Dolores
est réfugié(e) Espagnol
et qu'il (elle) est placé (e) sous la protection
juridique et administrative de l'OFFICE.

Ce certificat est valable :
du 25.5.1969 au 24.5.1974
Paris, le 29 octobre 1969

Le Directeur,

29 d'octubre de 1969

Certificat de refugiat de Joan Sauret, que calia renovar cada cinc anys.

OPFRA

«Es precis que no us considereu més com els hereus nostres que esperen que ens morim per a ocupar la nostra plaça al clos familiar. Us heu de considerar ja promoguts a la direcció de la nostra cosa pública. En diferents ocasions persones que no figuren als nostres rengles han citat el vostre nom com un valor en alça, ben vist, "rentable". No veig perquè ni en nom de quin interès hauriem de negar-nos a la promoció feta espontàniament per la gent. Al contrari, seria una sort per a tots els vells lluitadors que algú, i alguns, adquirissin el

crédit i la simpatia i la confiança que són necessaris en política».

El balaguerí mostra també l'esperança que el «problema polític» que pateix Espanya sigui resolt amb «solucions polítiques» que s'han de trobar, assegura, amb la posada en comú dels punts de coincidència de tots els col·lectius mobilitzats. En aquesta línia, aposta per defensar la idea ja apuntada al Ple de Tolosa del 1956 i que es fonamenta en un reagrupament de

les esquerres democràtiques catalanes a mode d'una nova Conferència d'Esquerres que faci possible una actualització dels principis del partit del 1931 per convertir-lo en un instrument a l'alçada del moment històric.

Des de França treballa en aquesta línia i rep l'aval de militants de Mèxic, Uruguai i Veneçuela, que veuen amb bons ulls explorar enteses amb formacions d'esquerres en el marc d'un moviment antifranquista en auge i que té l'epicentre a Catalunya. Per això aplaudeix la creació del Secretariat d'Orientació de la Democràcia Social Catalana (SODSC), creat a meitats del 1966 per Josep Pallach després de trencar amb el Moviment Socialista de Catalunya i que va en sintonia amb les tesis defensades pel grup de Sauret en relació amb una «*coincidència de les esquerres en una aliança o federació*».³⁸⁸

La convergència dels republicans de França amb Pallach es dona també a Catalunya amb l'aval del que aleshores ja és el líder de facto de la formació a l'interior, Heribert Barrera, que ha anat agafant protagonisme a ERC durant la segona meitat de la dècada dels 1950, i dels 1960, a mesura que s'han anat produint baixes en la dèbil organització clandestina que el partit té a Catalunya. Barrera forma part del sector de militants «legalista», és a dir, que donen suport al secretari general davant la revolta mexicana instigada per Josep Tarradellas, amb qui manté bones relacions tot i no alinear-se amb les seves tesis. El líder republicà de l'interior formava part del sector jove lleial a Sauret juntament amb el grup de veterans, integrat, entre altres, per Ramon Noguer i Comet, Nicolau Battestini, Josep Maria Imbert, Manuel Juliachs o el seu pare, Martí Barrera.

Aquests dos darrers van ser els representants del partit al Consell de Forces Democràtiques de Catalunya que estava presidit per Claudi Ametlla i aplegava, a més d'ERC, membres de l'MSC, UDC, Estat Català, FNC i Acció Catalana. La proximitat de Barrera amb Sauret, a qui visita freqüentment a França, li dona al balaguer la possibilitat de tenir un monitoratge de la

realitat i les actuacions que es duen a terme al Principat i, alhora, de poder tractar i pactar qüestions internes del partit. Tot i això, el control i la gestió que pot fer a un miler de quilòmetres de Barcelona és força escàs, de manera que ERC viurà una època amb un líder allunyat i un, diguem-ne, capità general que anirà guanyant pes però que encara no serà, durant la segona meitat dels anys 1960, una figura reconeguda i amb suficient rellevància per revitalitzar una ERC que ha quedat endarrerida respecte a altres formacions, algunes de les quals li pretenen disputar la base.

La formació apareix en el retaule polític català de finals de la dècada com una antigalla on només hi militen veterans i avis que no són capaços de galvanitzar el partit per fer-lo atractiu a ulls de les joves generacions d'antifranquistes. Esquerra ha anat perdent durant els anys d'exili aquella capacitat dels inicis de filtrar-se en la societat a través de col·lectius i agrupacions, i ara, amb el franquisme esquerdant-se, es veu eclipsat per sigles com el PSUC, que va ampliant la seva influència en l'obrerisme procedent de la immigració i en la classes mitjanes de professionals i intel·lectuals o per l'FNC, una escissió del qual acabarà donant lloc al PSAN. En aquest paisatge cal afegir-hi també els cercles catalanistes catòlics articulats al voltant de Jordi Pujol, banquer i activista represaliat pels Fets del Palau de la Música del 1960.

ERC viu, doncs, un moment delicat a l'exili i a l'interior, on no troba entorns on tirar arrels i fer créixer novament el seu substrat ideològic. Per acabar-ho d'adobar, el lideratge de Barrera a Catalunya és qüestionat per un històric militant, Josep Andreu i Abelló, que torna a la pàtria després d'anys d'exili a París, Mèxic i Tànger i amb voluntat d'agafar les regnes de la formació. Creu que el seu bagatge polític durant els anys de Guerra Civil, quan va ser escollit membre del Consell Executiu d'ERC el 1938, i també durant l'exili, li donarà la capacitat per dirigir el partit, però la seva figura genera un rebuig majoritari entre la militància. Les sospites de negocis turbulents a Mèxic, els rumors de connivències econòmiques amb el franquisme que li haurien donat rèdits i, sobretot, la seva idea procliu a un pacte amb els comunistes, generen un corrent negatiu intern en relació a la seva «candidatura» per liderar ERC.

388 «Les esquerres democràtiques catalanes», *Tribuna*, octubre de 1966, p. 1-3.

Épinay-sur-Orge, 1972

Joan Sauret.

TONI VIDAL / CSM

Fer entrar el partit a l'estratègia antifrancista liderada pel PSUC i l'MSC després del trencament amb Josep Pallach, és gairebé una línia vermella que ningú vol traspasar. De fet, l'anticomunisme és una de les qüestions que uneix més els líders del partit enfrontats per altres conjuntures. Ni Sauret ni Barrera —ni Tarradellas— estan per la labor d'estendre la mà al PSUC, de manera que Andreu i Abelló pica en ferro fred amb aquesta proposta. Tanmateix no desisteix en l'ànim de voler liderar el partit, una intenció a la que li pot dedicar temps atès que compta amb una posició econòmica prou sòlida com per a fer activisme polític sense preocupacions.

Andreu i Abelló genera un corrent de dissidència al partit que és seguit per poca gent, però la seva posició social unida a la indulgència que li demostra el PSUC, a qui li interessa cooptar ERC per la seva estratègia antifrancista, l'eleva a una posició a la qual no arriba Barrera ni molt menys Sauret, que amb la irrupció d'aquesta nova figura perdrà una mica més de control sobre la formació a l'interior. El secretari general no pot supervisar els moviments d'un Andreu i Abelló que tot i reconèixer el lideratge de Barrera i Juliachs,³⁸⁹ va per lliure utilitzat el nom d'Esquerra i que esdevé conseller de Banca Catalana i freqüenta entorns de potentats catalans com la família Serrahima, Carulla o Vilaseca-Roca, alhora que manté contactes amb sectors monàrquics espanyols com José María de Areilza o Antonio Garrigues. El veterà republicà traça contactes, fins i tot, amb generals franquistes com Manuel Díez-Alegría.³⁹⁰

Aquesta llibertat de moviments impulsen Andreu i Abelló a complir l'ideal que propugna del pacte amb els comunistes, que es fa possible sota el paraigua de la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya, l'agrupació política nascuda l'hivern del 1969 que reivindica el dret a vaga, l'amnistia i la llibertat sindical i que està formada, entre altres formacions, per l'FNC, UDC, el PSUC i l'ERC d'Andreu i Abelló. L'oposi-

ció a aquesta decisió que mostra Barrera no impedeix a l'històric militant participar en reunions antifrancistes i també en la tancada d'intel·lectuals a Montserrat el desembre del 1970 amb motiu del Consell de guerra celebrat a Burgos contra militants d'ETA. En aquesta tessitura, Andreu i Abelló també s'integra un any després a l'Assemblea de Catalunya i en farà el discurs de la sessió constitutiva.

En paral·lel a aquests moviments, el sector «legalista» liderat per Barrera i avalat per Sauret reforça els lligams amb Pallach, que, retornat a Catalunya al tombant de la dècada, impulsarà una entesa de caire federalista, republicà i socialitzant que és acollida per la formació com un bon punt de partida per abordar una renovació dels eixos rectors fixats el 1931 i que ja es defensaven anys enrere a les pàgines de *Tribuna*. L'acostament amb Pallach el beneeix Sauret, que d'alguna manera aconsegueix reeixir en els plantejaments que havia marcat a meitats de la dècada del 1950.

5.7. Un partit poc visible

Consumida a la diàspora i dèbil a l'interior, ERC passa per una de les pitjors etapes de la seva història durant la primera meitat de la dècada del 1970. Delmats per trenta anys d'exili, no són gaires, poc visibles i, a sobre, no del tot ben avinguts. La formació compta amb tres corrents que mantenen postures diverses i que transiten per vies diferents sense moltes ganes de convergir: són el sector d'Heribert Barrera i Joan Sauret —secretari general eclipsant-se a l'exili— el qui detenta la legitimitat orgànica i té el suport del gruix de la militància; el de Josep Andreu i Abelló, al capdavant d'un grupet de mitja dotzena de membres; i el dels tarradellistes com Joan Rodríguez i Papaseit o Josep Subirats, fidels al president de la Generalitat que, encara que allunyat del partit i centrat en la institució, compta amb alguns acòlits que defensen les seves tesis a nivell intern.

Aquest cafarnaüm de tendències és un plom a les ales del partit, que justament necessita el contrari del que té, unitat per intentar revertir el problema de visibilitat que pateix a Catalunya i que el deixen en els

389 «Primeras declaraciones del secretario de ERC en Barcelona». *Tele/eXpres*, 19 de juny de 1976, p. 5.

390 Joan B. CULLA. *Esquerra Republicana de Catalunya. Una història política*, p. 103.

Épinay-sur-Orge, 1972

Joan Sauret
fotografiat
a casa seva
amb llibres
de consulta
de la seva biblioteca.
TONI VIDAL / UB-BPR

darrers llocs de la graella de sortida just en un moment en què les formacions polítiques comencen a tenir transcendència pública. Detalls que demostren la feblesa en aquesta època es veuen en la incapacitat del partit de bastir cap publicació que li faci de portaveu com havia estat *La Humanitat* o *Tribuna*.

D'altra banda, Heribert Barrera no és vist com un líder que hagi d'ésser considerat com un dels polítics més rellevants de Catalunya tot i que des del 1973 ja té l'aval oficiós del Consell Executiu per liderar el partit en lloc d'un Sauret que queda com un secretari general «emèrit». Al republicà l'inclouen dins de Reagrupament Socialista i Democràtic de Catalunya (RSDC), l'entesa segellada el 10 de novembre de 1974 a Montserrat entre l'ala de l'MSC que encapçala Josep Pallach, Socialistes Demòcrates Catalans de Josep Verde, el Bloc Popular de Lleida liderat per Joaquim Arana i ERC, el partit de Barrera, que juntament amb els dos primers esdevé copresident de la formació. Però aquest títol esdevé una plataforma menor perquè Esquerra s'impulsi cap a l'«existència» a ulls de la ciutadania.

Una nova prova d'aquesta poca visibilitat es dona quan l'RSDC entra a formar part de l'Assemblea de Catalunya el juny de 1975 i ningú posa l'esment en l'ingrés de la històrica ERC,³⁹¹ una formació que ni es cataloga a *Els partits polítics en la Catalunya d'avui*, una publicació elaborada per membres No-Alineats de l'Assemblea i que recull en 300 pàgines nombrosos partits i grupuscles polítics catalans. La històrica ERC, clau en la consecució de l'Estatut del 1932, la de Macià i Companys, no apareix ni en un mer epígraf, evidència de l'escàs ascendent de la formació en la societat i de la resignació d'uns militants que creuen, molts d'ells, en un final en forma de dissolució dins del procés d'unitat socialista.

En aquesta situació, no és estrany que a les portes d'un nou cicle polític un cop mort el dictador molts pensin que la formació no té suficients fonaments per resistir el combat democràtic contra la resta de partits polítics. La situació és límit: poca gent a l'interior

i delmada a l'exterior, on Sauret va apuntant les baixes i analitzant la precària situació. La fa avinent d'una manera explícita el 26 de març de 1975 en una carta de resposta a cinc militants del departament dels Pirineus Orientals, un dels pocs col·lectius mínimament mobilitzats del partit que queden a l'hexàgon. El gruix d'aquesta secció depassa la trentena, un nombre baix però suficient per reunir-se i plantejar qüestions al secretari general sobre l'incert futur d'ERC. Ell contesta amb la confirmació de l'agonia de la política catalana a l'exili i de l'extrema debilitat del partit:

*«No estranyarà gaire si dic que actualment a l'exili no queda cap més partit catalanista, si no és l'Esquerra, i, aquesta, ha vist desaparèixer el Consell Consultiu, a França, i els Comitès Departamentals i Locals, exceptuat el dels Pirineus Orientals, i quant als efectius d'aquests, vosaltres en sabeu més que no pas jo. Dels diputats al Parlament Català que el 1939 es refugiaren a l'estranger n'han desaparegut 44; han mort tres Presidents de la República, 2 de la Generalitat i quan a les Corts i el nostre Parlament es van esgotant els Vicepresidents.»*³⁹²

Per completar aquest trist paisatge polític, el balagué concret el descens del nombre de refugiats a l'exili, una informació que extreu de l'IRO (International Refugee Organization). El 1946 un total de 112.000 refugiats estaven inscrits a l'organisme, un nombre que davalla a 70.000 el 1969. I que continua minvant: «*Si es tenen en compte les defuncions i els repatriaments d'aquests darrers cinc anys aquesta darrera xifra [de 70.000 refugiats] baixaria sensiblement*». Totes aquestes dades les domina el secretari general arran de la seva ingent tasca en la recollida d'informacions de l'èxode dels catalans després del final de la Guerra Civil. Molta de la documentació i algunes vivències personals d'aquesta etapa s'inclouen a *L'exili polític català*, un llibre que comença a escriure a finals dels anys 1960 i que acaba, animat per l'escriptor i ac-

391 Joan B. CULLA. *Esquerra Republicana de Catalunya. Una història política*, p. 106.

392 FJl-Fons Víctor Duran. Carta de Joan Sauret a Víctor Duran, Jaume Figueres, R. Gómez-Delfó, Miquel Guasch i Ramon Verdaguer, [Épinay-sur-Orge, 26 de març de 1975].

**Saint-Vérain,
circa 1975**

Joan Sauret
jubilat i descansant
al jardí de la casa
del seu fill Enric.
CSM

tivista cultural Albert Manent,³⁹³ després de la mort de la seva esposa, la malaltia de la qual l'havia obligat a aturar la tasca.

El treball sobre la diàspora es publica el 1979 i es convertirà en una de les obres de referència del desterrament dels catalans després de l'ascens del feixisme espanyol. La publicació és també per a Sauret un «refugi» que l'evadeix de la tristesa per la mort de la seva dona. Ho explica el seu fill: «*El meu pare es va recloure molt després de la mort de la mare. Es passava hores tancat, escrivint i llegint*».³⁹⁴ El llibre és el tercer i darrer que publica i és recomanat públicament fins i tot per Jordi Pujol, ja una figura política destacada a finals de la dècada. Aquest consell del líder de CDC l'agraeix l'autor, que fregant la vuitantena encara sent que pot ser d'utilitat per al seu país, encara que sigui des d'un poble de França, en un exili que no s'acaba mai.

5.8. L'Emília

Joan Sauret i Emília Armengol, «l'Emilieta», viuen a la localitat d'Épinay-sur-Orge, un indret de tranquil·litat que fa oblidar els tràfecs marcats pels anys d'exili i els diversos canvis de casa i de ciutat. Cinc cops han mudat de localitat des de la marxa de Barcelona trenta anys enrere. Perpinyà, Montpeller, Clarmont d'Erau i París formen un excessiu trajecte per un matrimoni amb tres fills que han anat creixent i formant les seves respectives vides a França. Joan, Jordi i Enric s'han casat amb noies del país que els ha acollit, Claude Maratrat, Ginette Ignazi i Yolande Hinsinger, i ja fa alguns anys que han iniciat una vida independent dels progenitors. «*El meu pare estava satisfet de veure que les coses ens començaven a anar bé després de les penúries passades a l'exili, però no ho demostrava. Expressava molt poc els seus sentiments*».

El polític republicà mena una vida sense sobresalts un cop superades les intenses èpoques en el lideratge

393 Albert MANENT. «Centenari de Sauret, polític de Balaguer», *Avui*, 2 de setembre de 1999, p. 17.

394 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

d'ERC, les trifulgues amb Tarradellas i amb el focus polític cada cop més allunyat de l'hexàgon. És encara el secretari general del partit, però la realitat del moment polític que es viu a Catalunya i els nous lideratges que creixen en el si de la formació a l'interior el van situant en un paper cada cop més secundari. Ja ha arribat a la setantena i la vida amb Emília és plàcida si es compara amb els moments viscuts anys enrere.

És l'època de l'inici d'un descans vital, per bé que continua fent feina del partit i escrivint cartes i articles, alguns d'ells a *Ressorgiment*, la revista de Buenos Aires on va aprendre l'ofici de periodista en la seva joventut i amb la que sempre ha mantingut el lligam. Els textos són de caire polític i també de records personals. En un dels més destacats repassa alguns dels viatges que ha anat fent en diversos indrets del món en les darreres dècades. Explica, a vegades en to jocós, les peripècies viscudes a Londres, Berlín, Amsterdam o Roma, ciutat on acaba tenint una audiència amb el Pontífex Pius XII acordada pel Secretariat Internacional de la «Campagne Européene de la Jeunesse».

L'episodi del Vaticà l'explica en dues curioses anècdotes que evoquen el Sauret dels anys 1920 i 1930, quan escrivia a *Pla i Muntanya* i feia gala d'una profusió de registres literaris, alguns dels quals d'aire desimbolt i distès. Recorda que Josep Sans i ell mateix són rebuts pel Sant Pare amb una expressió que agrada poc als catalanistes allí presents i encara menys a ells: «*La maravillosa España!*»,³⁹⁵ li diu el Bisbe de Roma Giovanni Pacelli, una benvinguda que és rectificada per l'amic Sans: «*S.S. [Sa Santedat] jo sóc català...*». Que un laic com Sauret es trobi gairebé cara a cara amb el Papa és motiu de broma, i ell mateix la fa i la posa negra sobre blanc: «*Un de la colla ha observat que en el moment de tirar la fotografia jo m'he quedat darrera del grup, amagat, que tampoc no he desfilat com els altres, i em pregunta per què: —És que Pius XII i jo no ens fem*». Resultat de l'audiència vaticana: ni saluda personalment el Pontífex ni tampoc apareix a la fotografia amb ell. La personalitat d'ideals de Sauret no la vincia ni el Papa de Roma.

395 «10 guionets damunt de 7 mapes (acabament)», *Ressorgiment*, abril de 1969, p. 10.152.

Grenoble, juny de 1978

Joan Sauret en la boda de la seva neta Anne Sauret.

D'esquerra a dreta: Alice Ignazi, Cécile Mascret, Alain Brizard, Anne Sauret, Joan Sauret i Maryvonne Perrier.

BSI

Aquest article publicat a l'Argentina acaba d'una manera especial que evidencia novament que el record de la seva terra es manté viu: «*De totes les hores que volem pel món, la més real, la més pregon, és la del meu campanar i la del de cadascun dels expatriats*». Mitja vida a França no encatifa precisament la idea del retorn definitiu al seu Balaguer, però ell pensa en la ciutat i l'evoca amb una estima com mai haurà tractat cap altre indret on ha viscut.

La malenconia de la vida d'infant i adolescent al poble i dels molts viatges la sap combinar amb textos polítics vinculats a la realitat del moment. També a *Ressorgiment* publica un article en el que tracta del nacionalisme basc i català i la preocupació que el règim franquista mostra davant les manifestes dificultats per frenar-los.³⁹⁶ Li arriben uns documents «*reservados*» del Consejo Nacional del règim, organisme que proposa un ple extraordinari a porta tancada per a abordar l'espínosa qüestió dels dos nacionalismes que posen en escac la voluntat uniformista espanyola.

Sota l'epígraf «*Defensa de la unidad nacional*», l'informe exposa la situació a les «*Vascongadas*» i a Catalunya i aconsella no imposar l'autoritat per la força, sinó conèixer i «*descubrir como y por qué, se forma la mentalidad del separatismo*». En aquest sentit s'admet que aquest no és un problema conjuntural, sinó endèmic, alhora que s'apunten els fracassos de l'administració franquista en afrontar aquests problemes, que «*aconsejan un cuidado especial*». El moviment de «*la "nova cançó catalana", la campaña del catalán en las escuelas y la enorme profusión de libros editados en catalán*» són punts que el franquisme considera que han ajudat a l'augment del catalanisme que no sap com frenar. Sauret destaca també que entre els consellers franquistes que demanen aquest ple extraordinari a porta tancada s'hi troba Juan Antonio Samaranch, figura del règim a qui cita per a palesar la victòria dels pobles basc i català enfront la repressió feixista que no ha estat capaç de derrotar-los tot i les dècades de forta repressió.

396 JOAN SAURET. «El basquisme i el catalanisme vistos pel «Movimiento nacional», *Ressorgiment*, juny de 1971, p. 10.565-10.566.

Aquest serà un dels èxits dels exiliats, i en deixa el testimoni en el que serà el seu darrer article a *Ressorgiment*. El desembre de 1972 la revista argentina publicarà el seu darrer exemplar, 677 números, editats puntualment cada mes de manera ininterrompuda durant cinquanta-sis anys d'activitat, gairebé els mateixos que ha passat ell en la política. El seu primer text publicat va ser en aquest magazine de Buenos Aires i mai va deixar d'enviar-hi textos, des de Balaguer, Barcelona o l'exili francès. L'últim és tramés des de París, on la vida calmada se li estronca pocs mesos després d'escriure aquest text.

Una ràpida malaltia s'endú la seva estimada Emília als seixanta-set anys. Mor el 10 de juliol del 1972, a l'hospital Saint Antoine de París. La pèrdua el sumeix en una profunda tristor: «*La mort de la mare el va convertir en un home desgraciat. Mai no ho va ser tant com aleshores*».³⁹⁷ No hi ha consol per a ell. Rep nombrosos missatges de condol i la visita d'amics durant el funeral de la seva dona, que es produeix tres dies després i enmig d'un municipi engalanat per a celebrar la festa nacional francesa de l'endemà. A l'enterrament hi assisteix tota la família, la francesa i la balaguerina, i diversos amics, també, malgrat tot, Josep Tarradellas i la seva esposa Antònia Macià, que arriben al municipi escortats per la policia francesa: «*Era una personalitat com a president de Catalunya*». A Joan Sauret res li aixeca l'ànim, que va perdent en la solitud de la casa a Épinay-sur-Orge sense la seva esposa. «*S'hi entenia bé amb la meua mare. Tenia una passió per ella i era el seu suport vital. Aquella mort li va provocar al meu pare un declivi que ja no va poder remuntar, perquè es va adonar que l'Emília li faltava gairebé per viure*». Anys després, encara recordava el seu traspàs, i ho feia amb un murmurí ple de sentiment: «*Quina catàstrofe... mireu que n'era de guapa la vostra mare*».

Emília Armengol i Rafel va ser el principal puntal en la vida de Joan Sauret, en quaranta-nou anys de matrimoni. Nascuda a Bellcaire d'Urgell, el 4 de març de 1905, i filla del propietari del Cafè Mercantil ubicat a la plaça Mercadal de Balaguer, Emília va esdevenir la

397 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

Épinay-sur-Orge, circa 1980

Joan Sauret amb el seu amic Manuel Urgell,
regidor d'Esquerra Republicana a les Borges Blanques i l'esposa d'aquest, Ramona Boldú,
que aprofitant unes vacances per França i Bèlgica passaren a visitar-lo.

FSU

guia de la família i la referència per als tres fills, una tasca que va saber combinar també amb l'activitat política. Empeltada del vincle del seu marit amb el catalanisme i les qüestions públiques del municipi, va crear el seu propi relat de caire republicà i feminista que va difondre en xerrades i trobades a la ciutat i en nombrosos municipis de la comarca juntament amb altres noies balaguerines. En publicacions dels anys 1920 apareix el seu nom com a líder d'un moviment balaguerí feminista que té la seva pròpia agenda i programació. Tanmateix, els rigors d'una societat eminentment patriarcal i les obligacions familiars que imposen els fills fan que aquest recorregut de mítings i conferències sigui curt, però els seus criteris polítics els servirà sempre com una riquesa que oferirà al seu marit en forma de consells o orientacions.

Emília Armengol va formar part del contingent de dones invisibilitzades que van lluitar per mantenir les estructures familiars durant els dramàtics anys de la Guerra Civil i les posteriors penúries de l'exili. Amb nens al seu càrrec i amb un marit present d'una manera intermitent, sobretot en els primers anys d'èxode, Emília aconsegueix, amb l'ajuda d'altres amigues també esposes de diputats d'Esquerra, una mínima estabilitat a Perpinyà, la primera aturada de la família a l'exili a la que seguiran altres trasllats a Montpeller i a Clarmont d'Erau, el petit municipi on es torna a quedar sola amb els fills després de la detenció i internament de Joan Sauret al camp de concentració de Vernet d'Arieja. Davant d'aquesta situació, es mobilitza per rescatar el seu marit, i aixeca telèfons i viatja a diverses ciutats de França per reunir-se amb amics de l'espòs amb la voluntat d'intentar forçar implicacions polítiques que facin possible el seu alliberament. Triga mig any, però ho aconsegueix poc abans que els trens del nazisme arribin per deportar els presoners a l'extermini dels camps austríacs i polonesos. El reagrupament familiar és, en bona part, gràcies a la seva actitud determinada, un valor que utilitza també per buscar-se la vida com a modista. Treballa en tallers a Montpeller i també a París, on obrirà un petit negoci de costura gràcies als estalvis familiars i també a l'ajuda d'alguns amics del seu marit residents a l'Argentina, que presten diners per impulsar el projecte.

Emília Armengol va viure els darrers anys de la seva vida al costat del seu marit i amb la serenitat d'haver vist créixer els seus tres fills i la satisfacció de ser àvia, una àvia jove que va morir en un hospital de París, a l'exili que, després de trenta-quatre anys, es va convertir en casa seva i la dels seus fills i nets. Lluny del poble on no va poder retornar a viure-hi. No hi va ser a temps. Descansa des del 5 de novembre de 1985 al nínxol número 26 del sector Sant Antoni del cementiri vell de Balaguer després que la família gestionés el trasllat de les seves restes des d'Épinay-sur-Orge.

La darrera etapa de la seva vida la comença Joan Sauret quan es troba sense la seva dona al costat. Té propera la família, però és una companyia que no li alleuja la pena. «*Cada dia anava al cementiri a portar flors i a estar amb la seva esposa. No trobava consol*». A més, la davallada emocional l'agreuja la sensació de sentir-se cada cop més sol en l'entorn polític. El desgoteig de decessos d'amics seus, l'abandonament o la marxa d'altres a l'interior del país i la consciència que la passió de la seva vida té un final proper l'inclinen encara més al declivi. Paradoxalment, la seva vida política està vinculada al que duri el dictador. Un cop mort Franco, el seu lideratge oficial a ERC seria traspasat per qüestions de lògica política i de relleu generacional, un canvi que ja havia començat anys enrere. Barrera va assumint paulatinament un rol de líder que és avalat per Sauret i pel Consell Executiu, que el 1973 considera ja que «*era necessari dirigir el partit des de l'interior*» del país.³⁹⁸

És en aquesta època que es comença a qüestionar seriosament quin sentit té allargar el seu exili, vidu i sense més projectes per abordar: «*El pare no sabia què fer, li va desaparèixer el món i el futur se li va acabar gairebé de cop*».³⁹⁹

398 «Primeras declaraciones del secretario de ERC en Barcelona». *Tele/eXpres*, 19 de juny de 1976, p. 5.

399 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

Chevilly, 1976

Joan Sauret, secretari general d'Esquerra Republicana a l'exili.

BSI

1976-1985

Morir a Bellviure

6

«L'únic indret que el pare va estimar a la seva vida va ser Balaguer»
Enric Sauret

6.1. Una reconciliació «a empentes i rodolons»

Les coses a Esquerra Republicana continuen confuses setmanes després de la mort del dictador. El futur del partit és incert i les declaracions del seu líder a l'interior, Heribert Barrera, no clarifiquen l'esdevenidor ni treuen del dubte aquells que no descarten un final en forma d'una fusió amb altres formacions d'esquerres:

«Res no em separa del que serà el partit socialista democràtic català i sense deixar de sentir-me plenament dins de la tradició de l'Esquerra, he col·laborat i col·laboro en la tasca de reagrupar tots els diversos corrents que coincideixen en els postulats bàsics de catalanitat, llibertat, democràcia, federalisme i socialisme. Estic convençut que en el resultat d'aquest reagrupament, l'esperit de l'antiga Esquerra, el partit que va obtenir a tot Catalunya la majoria absoluta en totes les eleccions en les quals participà, menys parcialment en les del 1933, i el partit més autènticament popular de la nostra història política, reviurà com una au fènix de les seves cendres.»⁴⁰⁰

Aquestes declaracions de Barrera abonen la tesi que la integració d'ERC en l'RSDC, —en la qual continua participant activament com a copresident, juntament amb Pallach i Verde— pot esdevenir definitiva si aquesta plataforma esdevé un partit unificat. Abans que això passi ERC abandona, en tant que «grup federat»⁴⁰¹ la plataforma de Pallach.

400 «Declaraciones del doctor Heribert Barrera», *La Vanguardia Española*, 27 de desembre del 1975, p. 29.

401 Glòria RUBIOL. *Josep Pallach i el Reagrupament*, p. 165.

Épinay-sur-Orge, 19 de febrer de 1979

Joan Sauret, un àvid lector de premsa periòdica fins als seus darrers dies, repassant *Le Monde* de la jornada.

CSM

Totes aquestes ambigüitats es van esbandint, però, a mesura que es comencen a publicar articles i entrevistes i a proliferar conferències d'exmembres del partit o de militants veterans com Josep Maria Corredor, Josep Maria Poblet o Joaquim Ventalló, que fan una tasca de recuperació de la memòria per posar en valor el paper transcendental d'ERC en l'adveniment de la República i en la lluita en favor de les llibertats nacionals de Catalunya durant la Guerra Civil i el llarg exili. El que es fa, en definitiva, és plantejar un descobriment del partit en aquelles generacions que, per edat, no hi han tingut vincle. Les grans victòries electorals de l'abril de 1931 o de febrer de 1936, la fita de l'Estatut de 1932 o els històrics lideratges de Francesc Macià i de Lluís Companys són reivindicacions que poden elevar la imatge de la formació i fer-li canviar el rumb en la mesura que els seus seguidors se'n sentin orgullosos i es neguin a veure amb els braços creuats com s'acaba consumint. Una cosa similar succeeix entre la base, que es rebel·la davant la tendència d'altres formacions de declarar-se hereus morals d'Esquerra Republicana amb una clara voluntat de fagocitar-la.

La decisió ferma de relançar l'organització en solitari naix a inicis de 1976 de diversos militants com Josep Frigola, Albert Alay o Jordi Puig, que convoquen pel 28 d'abril un sopar amb una seixantena de persones al Restaurant Diagonal de Barcelona —conegut popularment com Can Soterias— per abordar la unió dels tres corrents del partit —el de Barrera-Sauret, el d'Andreu i Abelló i el de Tarradellas— amb voluntat de redreçar-lo i tractar sobre la creació d'una junta gestora que treballi per a la celebració d'un Congrés Nacional que renovi lideratges i actualitzi continguts polítics. Els interrogants sobre el futur de la formació com a col·lectiu independent es van esvaint, oimés quan el maig d'aquell mateix any Barrera acorda una separació amistosa⁴⁰² amb l'RSDC de Pallach, que tot i que considera un error la decisió d'ERC de volar de nou tota sola, manté la porta oberta a aliances futures: *«Reiterant els llaços fraterns que s'han anat forjant durant tants anys entre els soci-*

alistes catalans i els homes de l'«Esquerra», que arrenquen del període de la Catalunya autònoma quan l'aliança entre «Esquerra Republicana de Catalunya» i «Unió Socialista de Catalunya» fou permanent i fecunda, desitgem la major sort en aquesta nova etapa a ERC i ratifiquem junts la voluntat de treballar estretament aliats per a construir com volia el president Macià, «una Catalunya políticament lliure, econòmicament pròspera i socialment justa»».

Aquesta nova situació la beneeix Joan Sauret, que dona suport al relançament d'ERC assegurant que es té *«la pretensió de tornar a ser un partit important»*,⁴⁰³ alhora que reivindica la política de pactes amb les esquerres, una estratègia que ell sempre ha defensat. Les enteses amb les altres formacions s'han d'acabar donant perquè, opina, *«el que ens separa d'alguns d'aquests partits no són més que unes comes»*. El que vol és un partit fort i independent i que sigui capaç de mirar el seu entorn per bastir pactes amb les altres esquerres amb l'objectiu de governar el país.

Amb setanta-set anys i vivint a França, ell ja no forma part activa de la reorganització del partit, però la seva figura serà important per fer possible que Esquerra creixi amb les ferides del passat ben cauteritzades i evitar, així, futures ascles internes en base a problemes irresolts d'èpoques enrere. Una d'aquestes qüestions és la seva relació amb Josep Tarradellas. Són dos líders que mantenen les distàncies després d'una època de profundes animadversions que van trencar l'amistat anterior. Les controvèrsies provocades per la decisió d'apartar Tarradellas dels òrgans directius del partit i pel menyteniment a Sauret com a secretari general per part del grup mexicà afí al president de la Generalitat s'havien anat apaivagant paulatinament i de manera natural sense que cap dels contendents en la baralla fes ni més sang ni cap tipus de gestos per buscar una mínima concòrdia. El vincle entre Sauret i Tarradellas havia acabat en punxa i al calaix, un «lux» que no es pot permetre mantenir la militància que a partir del 1976 pretenen agrupar totes les ànimes i capital simbòlic del partit com a

402 «Heribert Barrera abandona el Reagrupament para hacerse cargo de la Esquerra Republicana de Cataluña», *La Vanguardia Española*, 20 de maig del 1976, p. 29.

403 «Primeras declaraciones del secretario de ERC en Barcelona». *Tele/eXpres*, 19 de juny de 1976, p. 5.

21 de maig de 1983

Joan Sauret celebrant l'aniversari dels seus fills, Joan, Jordi i Enric,
nascuts tots tres al mes de maig.

CSM

punt de partida per bastir un projecte de futur sense lluites internes.

Sauret és encara el secretari general del partit, però Tarradellas, tot i que apartat, hi continua movent fils a través dels molts amics que hi té.⁴⁰⁴ Que els dos líders mantinguin una lluita de baixa intensitat i es guardin les rivalitats és una pedra en el camí d'aquesta pretesa pax romana republicana, i s'intenta treure en una trobada a la residència de Josep Tarradellas. La data, significativa: el 14 d'abril. Heribert Barrera i dos membres de la recent creada junta gestora de l'interior, Cristian Aguadé i Josep Frigola, arriben aquell dia al Clos Mosny de Saint-Martin-le-Beau acompanyats de Joan Sauret —d'entrada reticent a reunir-se amb el seu antic amic— a qui: «*vam haver de portar a empentes i rodolons a veure en Tarradellas per mirar que fessin les paus*»,⁴⁰⁵ va escriure Albert Alay, que apuntava també que els dos republicans van acabar segellant la fi d'hostilitats entre ells: «*Es feren l'abraçada de Bergara*,⁴⁰⁶ [...] *Feia feredat veure aquell tros de Tarradellas abraçant en Sauret*».⁴⁰⁷

D'aquesta reconciliació formal se'n desprenen tres prismes simbòlics; el primer, el tancament «oficial» de les disputes personals entre dues de les figures més importants del partit en les darreres dècades. La baralla es clou, encara que Sauret i Tarradellas mantindran discrepàncies i no reprendran els estrets contactes d'abans. El segon, és la del final de la política republicana a l'exili. La davallada —per mort o retorn— del nombre de militants exiliats i el transvasament de les decisions polítiques a Catalunya ja abans de la caiguda del règim franquista deixen les dèbils estructures dels partits a França sense capacitat decisòria i com un record d'una època ja passada. La concòrdia entre

404 Albert ALAY. *Vint anys perduts?*, p. 39.

405 *Ibidem*, p. 40.

406 Es tracta d'una expressió metafòrica que fa referència al Conveni de Bergara, tractat que es va signar el 1839 entre el general isabelí Baldomero Espartero i tretze representants del general carlí Rafael Maroto per posar fi a la Primera Guerra Carlina.

407 Albert ALAY. *Vint anys perduts?*, p. 40.

el balaguerí i el cervelloní és l'epíleg d'aquesta etapa iniciada el 1939. I per últim, aquesta abraçada suposa la pacificació del partit. Les ferides del passat cicatritzaran millor gràcies a les implicacions lleials per ressusitar ERC que mostren Sauret i, sobretot, Tarradellas i el seu grup de militants afins.

Aquesta aproximació dels veterans republicans reforça Heribert Barrera al capdamunt del partit en detriment de Josep Andreu i Abelló, que pocs mesos després, al maig, es desvincula d'Esquerra Republicana al·legant «*profundes discrepàncies ideològiques*»⁴⁰⁸ i també divergències en termes de pactes i aliances. Sauret declara: «*La meua intenció era que Andreu tornés a integrar-se al partit, però ha pres l'opció d'entrar a un altre partit i s'ha precipitat*»,⁴⁰⁹ un cop vist com Andreu i Abelló se situa en l'òrbita de la Convergència Socialista de Catalunya de Joan Reventós. Clarificada la situació Barrera posa proa al relleu del partit que ja es comença a veure al juny amb l'aparició d'un butlletí mensual de dues pàgines i que té un títol molt poc èpic; *Full Informatiu*. La voluntat de represa es mostra en el primer número amb unes paraules de Barrera que insten a l'esforç i la mobilització dels militants perquè «*el Partit dels presidents Macià i Companys, el Partit del President Tarradellas, no pot limitar-se a ésser un més en el mosaic polític actual, sinó que, pel bé del país, ha d'aspirar a jugar un paper de primer pla en la política catalana*».⁴¹⁰

Per avançar en aquesta línia i fer visible el «retorn» d'ERC a l'escena política catalana, el partit pren la decisió de convocar una assemblea per al 20 de juny de 1976, la primera que podrà fer a Catalunya des del 1938, després de gairebé quatre dècades de dictadura franquista. La voluntat és mostrar-se com una formació que es reorganitza i, sobretot, fer visible la regeneració política amb la renovació de líders i una defensa

408 «Andreu i Abelló y su grupo abandonan la Esquerra Republicana de Catalunya», *La Vanguardia Española*, 19 de maig de 1976, p. 33.

409 «Primeras declaraciones del secretario de ERC en Barcelona». *Tele/Expres*, 19 de juny de 1976, p. 5.

410 *Full informatiu*, juny del 1976, p. 1.

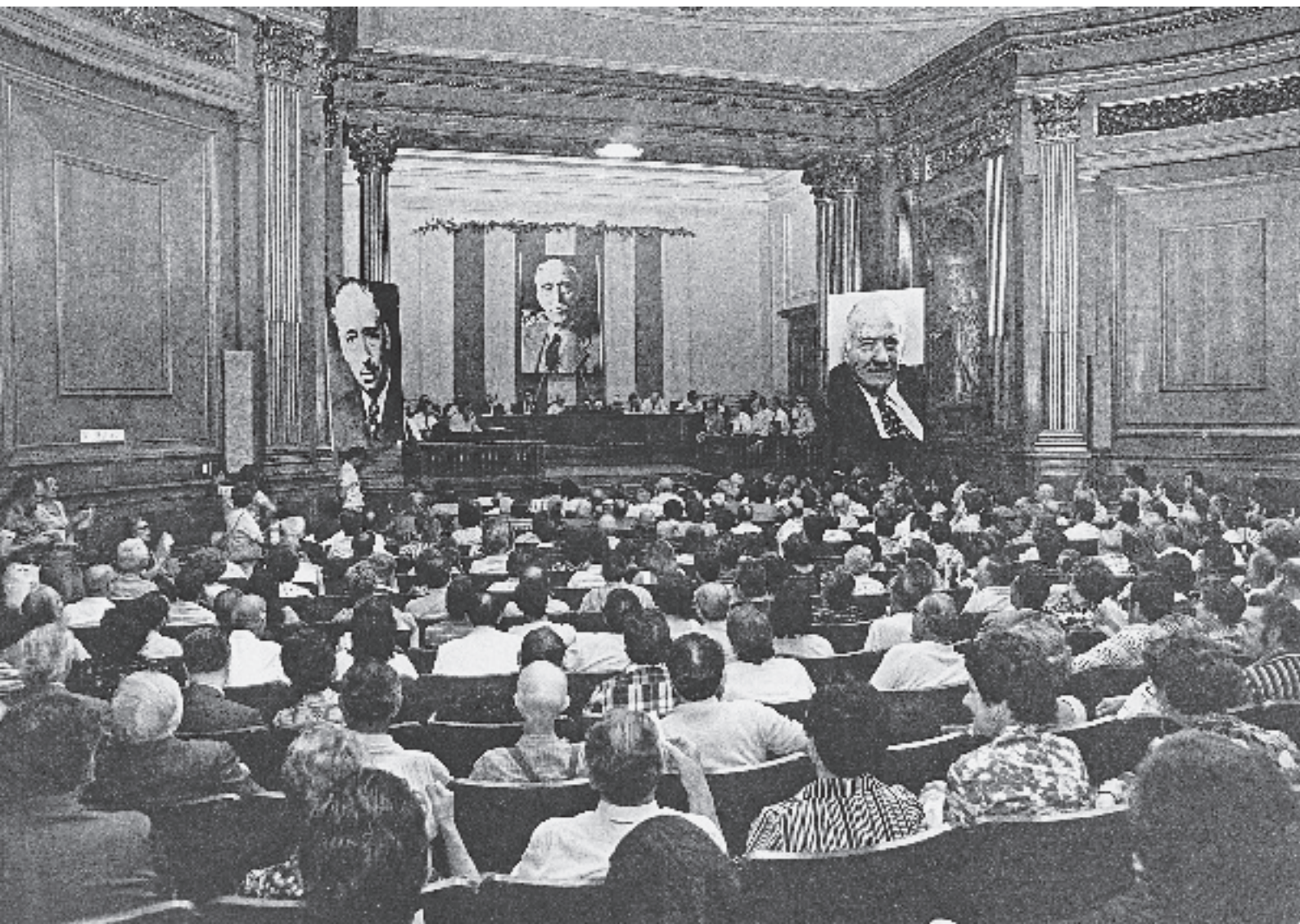
Barcelona, 4 de juliol de 1976

Assemblea Informativa d'Esquerra Republicana celebrada al Col·legi d'Advocats, la primera reunió pública del partit a l'interior de Catalunya després de la mort de Franco.

El secretari general Joan Sauret tenia previst assistir-hi per tal d'escenificar i oficialitzar el seu relleu pel d'Heribert Barrera al capdavant de l'organització.

No ho va poder fer, degut a l'ajornament de la trobada per falta d'autorització governativa, i només va poder adreçar-hi una salutació per escrit.

MRVB

modernitzada dels principis democràtics i republicans. Amb aquest comès, el de visualitzar *«el vincle transcendent entre l'Esquerra històrica i la que queda configurada per la situació i les exigències de la vida política catalana d'avui»*, Sauret viatja a Catalunya com a líder orgànic d'una Esquerra, la de l'exili, que passa el testimoni per garantir-ne la supervivència. *«Arribat de París, ha sostingut immediatament diversos canvis d'impressions amb la Comissió Organitzadora. Al llarg de les converses i reunions tingudes s'ha analitzat i discutit a fons el procés polític actual en relació amb el Partit i s'han determinat les normes que hauran d'informar, de moment, els treballs empresos per les respectives comissions»*.

Però abans de trobar-se amb els militants més destacats a Barcelona, visita Balaguer, la seva ciutat. Es retroba amb vells amics i coneguts, i com cinquanta anys endarrere, fa tertúlia de cafè sobre qüestions polítiques de Catalunya i del municipi. Tot i això, el Sauret que ja es planta a les portes de la vuitantena troba a faltar amics com l'excalcalde republicà Domènec Carrové, mort el 1969 amb setanta-tres anys a Balaguer, ciutat on havia tornat el 1947 després de passar vuit anys a l'exili sense l'esposa ni les seves dues filles. El pas del republicà per la ciutat és fugaç perquè a la capital li espera el seu darrer acte, el de la fi de la seva trajectòria política. Li porta Josep Torruella, fill de l'exregidor, fotògraf i activista cultural balaguerí Daniel Torruella: *«Em va dir que a Barcelona hi aniria amb tren, i li vaig dir que jo l'acompanyaria en cotxe. Durant el camí vam parlar de l'exili, del futur d'ERC i també de la seva malifiança cap a Tarradellas»*.⁴¹¹

Porta un discurs preparat per a traspasar la seva legitimitat a Barrera, tancar la seva etapa com a líder del partit durant vint-i-dos anys i enterrar definitivament la política d'ERC a l'exili que ell representa encara com a secretari general. Aquest desenllaç, però, no serà possible per la decisió del Govern Civil, que no dona el permís governatiu per a celebrar l'assemblea, que s'ajorna, avortant així la possibilitat que Sauret digui adéu davant la nova plana major del partit i

de bona part de la militància. L'ocasió s'esfuma i ja no en tindrà cap altra, perquè la nova convocatòria és per a dues setmanes més tard, —quan ja ha tornat a Épinay-sur-Orge— el 4 de juliol, després que el Govern Civil doni el seu vist-i-plau amb la condició de rebaijar l'enunciat de la trobada. L'assemblea passarà a dir-se, oficialment, «Reunió d'informació sobre l'Esquerra de Macià i Companys en la futura etapa democràtica». La seva avançada edat i el recent viatge a Catalunya fan que descarti fer altre cop el camí cap a Barcelona, de manera que la darrera intervenció pública que farà com a líder d'ERC serà a través d'un simple telegrama que envia perquè sigui llegit durant l'«assemblea» que se celebra en una pleníssima sala d'actes del Col·legi d'Advocats de Barcelona.

Més de 500 persones omplen l'espai, presidit per tres grans fotografies de Macià, Companys i Tarradellas, i assisteixen als discursos emotius que generen un lògic clima de nostàlgia tot i que la formació havia estipulat quatre grans blocs temàtics per embocar l'organització del partit. En aquest ambient, les paraules de Sauret queden diluïdes així com també un reconeixement del partit a la seva tasca de vint-i-dos anys com a secretari general, una gratitud que segur hauria estat diferent amb ell a la sala. El cronista del partit que escriu a *La Humanitat*, ressuscitada a Catalunya aquell any sota la direcció de Josep Maria Poblet, transcriu el seu text d'adhesió:

«Companys d'Esquerra Republicana: Havia estat la meva intenció ésser present a aquest acte, i a tal fi vaig ésser a Barcelona el juny passat. El retard amb què l'Assemblea ha hagut de celebrar-se i la incertitud fins a darrera hora de la seva data m'han privat avui d'estar amb vosaltres.

D'un miler de quilòmetres lluny, una frontera entremig, vull tanmateix adreçar-vos la meua salutació cordial i la dels companys del Comitè Executiu que amb mi han assumit durant tants anys la direcció exterior del Partit. En aquests moments en què per fi s'albira pròxim el restabliment d'un règim democràtic i la restauració de la Generalitat, la vostra tasca, com a hereus d'una tradició política gloriosa, és feixuga i plena de responsabilitats. El poble de Catalunya va posar anys

411 Entrevista a Josep Torruella i Riasol. Balaguer. 5 de març de 2022.

21 de juliol de 1979

Anunci del llibre
de Joan Sauret,
L'exili polític català,
publicat a tota pàgina
a la revista *Serra d'Or*.

L'EXILI POLITIC CATALA

per Joan Sauret

L'autor que ocupà alts càrrecs de govern durant el període autonòmic i la guerra i que després visqué al centre de la complexa problemàtica creada per l'exili, ara ens n'ofereix la història amb ple coneixement i sense cap pressió partidista ni personalista.

enrera la seva confiança en l'Esquerra, crec que ara espera només que, ben organitzada i unida, es presenti novament davant d'ell per a reiterar-la-hi. Estic convençut que per al futur del Partit i, gosaria dir, per al futur de Catalunya, aquesta Assemblea té una gran importància. Us desitjo, doncs, el més bon encert; i, ja que no en persona, sapigueu que en pensament estic de tot cor amb vosaltres. Visca l'Esquerra! Visca la Generalitat, Visca Catalunya!»⁴¹²

Aquest comiat de la vida política s'acaba oficialment el 19 de juliol del 1976 quan el partit estableix els nous òrgans de representació i execució amb Heribert Barrera com a secretari general. És l'epíleg per a un Sauret que, cedit el testimoni i deslliurat de tota obligació, es refugia en la llar, els llibres i l'escalfor de l'extensa família de fills i nets repartits per la geografia francesa, per a encaminar el seu descans vital. A partir d'aquest moment, la seva presència als mitjans serà testimonial i ja només en l'apartat de literatura, quan es parla del seu llibre *L'exili polític català*, editat el 1979 amb el generós patrocini personal de l'empresari i activista cultural Joan B. Cendrós,⁴¹³ la qual cosa permet fins i tot el «lux» de publicitat en diaris com *Avui* i *La Vanguardia* i revistes com *Serra d'Or*.

L'àmplia difusió de *L'exili polític català* i les ressenyes elogioses que rep, comporten també que Sauret surti de l'anonimat per a tota una nova generació de catalans de l'interior que el descobreixen per primer cop: «llibre que ha fet sensació a Barcelona i que posa en primer pla el seu autor», en paraules d'un altre il·lustre exiliat ja retornat, l'exsecretari general de la UGT, Miquel Ferrer.⁴¹⁴

Un cop passada l'efervescència literària a la premsa, el balaguerí queda en la tranquil·litat que li dona l'allunyament dels tràfecs de la vida política. Té setanta-vuit anys i viu sol a Épinay-sur-Orge.

6.2. Segon retorn

La primavera del 1983, en el curs de les recerques per a la seva tesi doctoral sobre l'oposició catalanista al franquisme, Daniel Díaz Esculies visitava durant una setmana Joan Sauret a Épinay-sur-Orge: «Feia poc que havia enviadat. La solitud i la tristesa el devoraven. En el decurs de les llargues converses que vàrem mantenir, Sauret —autor de l'excel·lent treball històric-memorialístic *L'exili polític català em manifestà: "Existeixen dues històries de Catalunya: la dels de dins i la dels exiliats. Però la d'aquests és com la branca dolorosament esqueixada de l'arbre que no té altre destí que assecar-se i desaparèixer sense deixar cap traça"*».⁴¹⁵

Joan Sauret és un ancià que viu sol, ajudat a la llar per una noia dels serveis socials de l'Ajuntament,⁴¹⁶ en un petit municipi del nord de França i que mostra un fort caràcter sorrut. El que sempre ha tingut però ara, més accentuat. «Era un pare de família generalment callat. Feia la sensació que no es preocupava de les nostres coses, però patia si alguna cosa anava malament, tot i que no ho expressava obertament».⁴¹⁷ El seu fill recorda que el pare s'enduia a casa les preocupacions i els afers polítics, fet que acabava revertint en una distant relació amb els fills. Enric Sauret ho lamenta, sobretot per l'obertura de relacions que el seu pare sí mostrava fora de casa. «Era solitari familiarment però molt sociable de portes enfora. En general no va ser un bon pare de família», admet. En aquest sentit recorda un clima de poques converses: «Amb ell hi vam parlar poc perquè sovint estava capficat. A taula quasi no parlava excepte quan estava molt content. Quan això passava, es posava a recordar la seva vida de nen i jove a Balaguer. Aquella vida feliç que evocava amb emoció. Se'l veia orgullós de ser balaguerí». Aquestes converses del poble les combinava en alguna ocasió

412 *La Humanitat*, agost de 1976, p. 6.

413 Genís SINCA. *El cavaller Floïd. Biografia de Joan B. Cendrós*, p. 362.

414 Miquel FERRER. «Opinió. L'exili polític català (I)», *Canigó*, 7 de juliol de 1979, p. 9.

415 Daniel DÍAZ ESCULIES. «Aproximació a l'exòde de 1939. Ombrs entre tenebres», *La República*, abril de 1996, p. 7.

416 Devem aquesta informació a Daniel Díaz Esculies.

417 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

Ivry-sur-Seine, 27 de juny de 1983

Joan Sauret, un padrí orgullós, amb mangala, amb quatre dels seus nets i netes:

Isabelle, Christine, Pierre i Jacques, al casament de Françoise, una altra de les seves netes.

CSM

amb reflexions sobre la política francesa i europea dels anys 1970 i amb elogis a Charles De Gaulle, fundador de la Cinquena República Francesa i primer president durant deu anys, del 1959 al 1969. Amb la lectura i l'escriptura passava les hores, també quan estava amb els seus fills i nets. «Quan venia a casa, parlava de política alguns cops i molts d'altres deia “bon dia” i després es posava a llegir. De tant en tant li venia alguna cosa al cap i la deia, però generalment mantenia una actitud silenciosa i també poc donada a relacionar-se amb els nens».

Arribats als anys 1980, els seus tres fills consideren poc prudent que el pare visqui sol a Épinay-sur-Orge, sobretot quan es palesa l'agudització d'aquesta reclusió voluntària i el poc interès en relacionar-se amb altra gent. A més, el record d'Emília i la nostàlgia de la seva infància balaguerina no ajuden a revifar un home que ja viu en un món crepuscular i que té com a màxima afició mirar enrere per fer balanç d'una vida que ja considera pràcticament acabada.

El 25 de març de 1980 ingressa a la Clinique des Noriets, on és operat i passa la convalescència «*insegur, mancat d'il·lusions*».⁴¹⁸ Però una bona notícia que llegeix a la premsa el fa revifar i escriure una carta ben emotiva, amb lletra tremolosa «*que potser no podreu desxifrar*», al seu amic Heribert Barrera, en una data tant assenyalada com és el 12 d'abril, que ell mateix no s'està de remarcar: «*“Le Monde” d'ahir contenia aquest títol: “M. Heribert Barrera est élu président du Parlement catalan”. Així doncs, aquell pronòstic en què basaven vós i jo l'afiançament de la nostra Esquerra, aquella modesta il·lusió de confiar-ho tot a uns 7 o 8 diputats ha estat superada! Vós, President del Parlament! És el millor que podíem esperar. Us en felicito i me'n felicito*».

I talment com si fos el seu testament públic, en les darreres paraules escrites que hem trobat d'ell, l'animal polític que ha estat tota la vida Joan Sauret afirma la seva fe en el futur: «*Només afegiré que el catalanisme en què jo basava el redreçament nacional, el catalanisme comarcal, sincer, voluntariós, fidel i esperançador,*

ha resultat un fruit madur que ens dóna l'esperança per a recatalanitzar Catalunya des de Barcelona, amic Heribert. Seguiu amatentment la nova renaixença nacional, féu-la ben pura i tan sagrada com la que vàrem assentar l'any 1931. Créieu en les comarques amic Heribert i no us en defraudareu. Perdoneu aquesta esbravada. Ben cordialment, una abraçada».

Sauret escriu records i experiències en uns papers que no s'han conservat. La seva marxa de la casa on hi ha viscut vint-i-cinc anys és inevitable, i s'acaba produint poc després d'haver-se estrenat el decenni. El destí, Grenoble, on viu el seu fill Jordi amb la seva esposa Ginette i els seus cinc fills. Però la vida de l'ancià republicà en aquest entorn familiar és complicada i no li millora l'ànim. Al contrari. Enric Sauret explica que en aquesta breu temporada a Grenoble es detecten els primers símptomes d'una demència incipient: «*Perdia el sentit comú i també el de la realitat. Es queixava perquè creia que el seu fill li racionava el menjar i qualsevol cosa la veia en contra seu*».

La situació no s'allarga en el temps perquè la idea que s'estava covant durant anys acaba cristal·litzant en una pregunta que només té una resposta: «Què hi faig jo aquí? Res». Sauret creu que és l'hora d'abandonar França per abordar el seu retorn a casa, el segon i últim que farà. Té estalvis suficients i una pensió vitalícia de 56.818 pessetes mensuals per haver estat diputat al Parlament. Josep Tarradellas com a president de la Generalitat havia signat el 19 d'octubre de 1979 una Ordre⁴¹⁹ que atorgava aquesta quantitat al seu vell amic, en virtut del Decret que reconeixia el dret de rebre assignacions passives als antics alts càrrecs i diputats republicans que ho sol·licitessin.⁴²⁰ Amb els diners que té pot pagar-se l'estada a una residència, i té la sort que a

419 AMTM. Ordre del president de la Generalitat, Josep Tarradellas, reconeixent el dret de Joan Sauret i Garcia, diputat del Parlament de Catalunya de 1932, a rebre una assignació passiva vitalícia. Barcelona, 19 d'octubre de 1979.

420 «Decret, de 14 de novembre de 1978, sobre assignacions passives a antics alts càrrecs de la Generalitat que prengueren possessió entre el 14 d'abril de 1931 i el 10 de febrer de 1939 i a membres del Parlament de Catalunya», *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 30 novembre de 1978, p. 108.

418 ANC-Fons Heribert Barrera. Carta de Joan Sauret a Heribert Barrera. Vitry-sur-Seine, 12 d'abril de 1981.

Balaguer, 9 d'abril de 1985

L'expresident Josep Tarradellas saluda afectuosament Joan Sauret i Armengol, en presència dels altres dos fills, Jordi i Enric, en l'acte de record al seu pare, celebrat a la residència geriàtrica Sant Domènec, previ a l'enterrament.

QUIM BARÓ / AHL - FONS LA MAÑANA

Balaguer n'hi ha una nova de trinca, la de Sant Domènec, inaugurada el 17 d'octubre de 1982. Malgrat que és un centre gestionat per monges, té vistes al campanar de Santa Maria i al riu Segre. No pot demanar més. Aquest indret serà el seu darrer sojorn.

6.3. L'adeu a la pàtria

Amb vuitanta-quatre anys prepara el seu últim viatge, que fa el setembre de 1983. «*La seva darrera gran voluntat va ser morir al seu poble. L'únic indret que va estimar el pare en la seva vida va ser Balaguer. Calia que el seu desig fos respectat, i així ho vam fer*». ⁴²¹ És l'inici del final vital de Sauret, un ancià que va perdent facultats físiques i cognitives: «*El primer Nadal que va passar a la residència li vam preparar un acte per tal que pogués fer un discurs, però no el va poder gairebé ni començar perquè es va posar a plorar quan recordava la seva infància a Balaguer. Havia agafat una sensibilitat extrema*». Tot i la manifesta debilitat, Sauret troba petits moments de felicitat quan surt a la terrassa de la residència i es troba als peus del campanar i a la vora del riu, un gaudi diari. Després de quaranta-quatre anys a l'exili —més de la meitat de la seva vida—, poder contemplar aquesta estampa que tantes vegades ha lloat sobre el paper li endolceix el declivi.

Però un dia s'excedeix involuntàriament i ho paga. Una tarda de novembre del 1984 s'asseu a la terrassa de cara a la postal, i s'hi adorm. S'hi passa una estona i el fred de la tardor balaguerina el cala. «*Allí va començar el decaïment final*». Sauret ja no es podrà treure el fred de sobre, que li afecta els pulmons i li afebleix el cos.

La seva decadència s'emparella amb una creixent demència que pràcticament el reclourà a la seva habitació. Sabent el seu greu estat, alguns balaguerins el van a veure, però les trobades tenen poca reciprocitat. D'altres renuncien a la visita. És el cas de l'escriptora Teresa Pàmies, rival política de Sauret durant dècades però amb qui havia refet una bona relació a partir de

les darreries dels anys 1970 amb trobades i correspondència. Aquestes lletres, d'alguna manera, evocaven l'època de finals dels anys 1920 on Pàmies tenia relació amb Sauret a partir dels articles que escrivia el seu pare i que ella li duia en persona a la redacció de *Pla i Muntanya* per tal que fossin publicats. El magazine va ser a bastament estudiat per la Pàmies, que ho recordava així: «*Aquell període el vaig reviure amb emoció l'any 1974 rellegant Pla i Muntanya a la Biblioteca de Catalunya. Cada tarda, durant un mes, vaig dedicar-me a copiar fragments de l'entranyable revista pel meu llibre Crònica de la vetlla*». ⁴²² En aquest mateix article pòstum d'homenatge al balaguerí revela que el volia anar a veure però que el poeta Antoni Bureu, també resident del geriàtric, li desaconsella: «*El Sauret ja no coneix a ningú*». ⁴²³

També alguns diaris locals s'interessen pel seu estat i el recorden com a un dels darrers parlamentaris lleidatans del 1932. ⁴²⁴ El 1984 només en queden dos de vius: ell i Francesc Viadiu, que resideix a Barcelona. Els fills el visiten en diverses ocasions i en el tombant de l'any es preveu un final proper. La mort de Joan Sauret s'intueix ja al gener de 1985: «*Ell s'adonava que era el final*». ⁴²⁵ Tractant-se d'una residència religiosa, capellans i monges acudeixen a fer pregàries a la seva cambra, unes accions que els seus fills minimitzen d'acord amb la voluntat del seu pare. «*Una monja li resava el rosari al costat del llit i vaig preguntar-li si li molestava. Em va respondre amb la personalitat que sempre havia tingut: "Collons que sí!". La vam fer sortir de l'habitació*».

Acompanyat pels seus fills, la vida de Joan Sauret i Garcia acaba als vuitanta-sis anys a la seva ciutat de Balaguer el dilluns 8 d'abril del 1985. Els diaris de l'endemà reporten el decés, i els rotatius lleidatans *La*

422 Teresa PÀMIES. «Record afectuós per a "Pla i Muntanya"». *Barri-10*, abril de 1985, p. 6.

423 Teresa PÀMIES. «Evocació de Joan Sauret», *Barri-10*, maig de 1985, p. 15.

424 Pau ECHAUZ. «Sólo quedan dos diputados por Lleida del Parlament de 1932», *Segre*, 28 d'abril de 1984, p. 11-12.

425 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

421 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

Balaguer, 9 d'abril de 1985

Yolande Hinsinger, Claude Maratrat, Joan Sauret, Víctor Torres, Heribert Barrera i Josep Giné davant el taüt amb les restes mortals de Joan Sauret en el seu enterrament al Cementiri Vell, escolten l'alcalde Miquel Aguilà.

LLEONARD DELSHAMS / DS

*Mañana*⁴²⁶ i *Segre*⁴²⁷ publiquen la notícia en portada. El dia següent també es llegeixen cròniques del funeral laic, dels pocs que es recorden a la ciutat en aquella època.

L'acte desperta l'interès de desenes de curiosos que volen veure i saludar l'expresident de la Generalitat, Josep Tarradellas. El vell amic de Sauret, que també té vuitanta-sis anys, arriba a la ciutat acompanyat d'Antònia Macià i dona el condol a la família, però no realitza cap discurs públic, un fet que es destaca en algunes cròniques periodístiques: «*L'expresident no va voler fer cap intervenció pública i marxà ràpidament cap a Barcelona on tenia diverses entrevistes urgents*». ⁴²⁸ Tarradellas assisteix «*visiblement emocionat*»⁴²⁹ a l'acte preliminar que se celebra a la residència, però no a la cerimònia civil que es fa a partir de les cinc de la tarda al Cementiri Vell. La representació política la lidera el secretari general d'Esquerra Republicana, Heribert Barrera, el diputat republicà, Víctor Torres, el regidor del partit a les Borges Blanques, Manuel Urgell, l'alcalde de la ciutat, Miquel Aguilà i l'històric republicà balaguerí, Francesc Ticó, que repassen la figura del difunt en sentits discursos. Una seixantena de persones s'han aplegat per donar l'últim adeu a l'il·lustre personatge, que marxa amb un fèretre que no té cap creu al damunt: «*El meu germà Jordi la va treure. Al pare li hauria agradat aquest gest*». ⁴³⁰

Barrera encapçala les al·locucions polítiques recordant la figura del polític com un home que «*va estar sempre al peu del canó*»⁴³¹ en la defensa dels ideals de

la República i la llibertat de Catalunya, de qui «*em toca l'honor de ser el successor en el càrrec de secretari general d'ERC*»,⁴³² alhora que assegura que amb la seva mort «*enterrem avui un tros de la història de Catalunya*». El líder d'ERC destaca també la lleialtat que sempre havia mostrat Sauret a la institució de la Generalitat fins i tot en les èpoques de disputes polítiques que l'havien enfrontat a Tarradellas, una relació que, recorda, s'havia reconduït en els darrers anys. Víctor Torres, per la seva banda, celebra que Sauret «*vingué a Balaguer per confondre's amb la terra que el va veure néixer*»,⁴³³ un extrem que és recollit per l'alcalde Aguilà, que defineix el malaurat republicà com «*un gran balaguerí*». Acabats els discursos, les despulles de Joan Sauret i Garcia són entrades al nínxol familiar número 193, on també hi reposa el seu germà Àlvar —el sastre que va treballar a Barcelona fins el seu retorn a Balaguer on era conegut pel seu carisma i tarannà bromista—⁴³⁴ mort dos anys abans, als setanta-cinc, el 4 de febrer de 1983.

A quarts de set de la tarda del 9 d'abril de 1985, la llosa sòbria on s'hi llegeix «*Família Sauret Garcia*» tanca la història del periodista i polític que va estimar la seva terra, va llaurar-se amb esforç una trajectòria professional i va saber sobreviure als rigors i misèries de la guerra i un exili de més de quatre dècades per acabar tancant els ulls a l'indret on els havia obert. El ploren tres fills i tres joves; Joan i Claude Maratrat, Jordi i Ginette Ignazi i Enric i Yolande Hinsinger. També deu nets, tots ells nascuts a França entre 1954 i 1962 i que Sauret va conèixer: Joan, Martine, Anne, Bernard, Christine, Catherine, Jacques, Pierre, Françoise i Isabelle.

El periodista i polític balaguerí va morir sabent que tenia quatre besnets, que finalment es van ampliar a disset, tots ells nascuts del 1980 al 2005 a la terra del

426 Tomeu FERRER. «L'exdiputat per Lleida, Joan Sauret, morí ahir als 86 anys a Balaguer», *La Mañana*, 9 d'abril de 1985, p. 6.

427 Pau ECHAUZ. «Muere Joan Sauret, diputado d'ERC en el Parlamento republicano», *Segre*, 9 d'abril de 1985, p. 10.

428 Tomeu FERRER. «Tarradellas i Barrera assistiren als funerals per Joan Sauret», *La Mañana*, 10 d'abril de 1985, p. 7.

429 Pau ECHAUZ. «Emocionada despedida al político y escritor, Joan Sauret, en Balaguer», *Segre*, 10 d'abril de 1985, p. 11.

430 Entrevista a Enric Sauret i Armengol. Saint-Vérain, 26 de setembre de 2012.

431 Tomeu FERRER. «Tarradellas i Barrera assistiren als funerals per Joan Sauret», *La Mañana*, 10 d'abril de 1985, p. 7.

432 Pau ECHAUZ. «Emocionada despedida al político y escritor, Joan Sauret, en Balaguer», *Segre*, 10 d'abril de 1985, p. 11.

433 Tomeu FERRER. «Tarradellas i Barrera assistiren als funerals per Joan Sauret», *La Mañana*, 10 d'abril de 1985, p. 7.

434 Aquest caràcter ocurrent el palesava ell mateix cada any en la seva felicitació de Nadal. El targetó que repartia el signava amb un: «Àlvar Sauret, de sastre de Balaguer».

Balaguer, 9 d'abril de 1985

L'enterrament
de Joan Sauret
al Cementiri Vell
aplegà una cinquantena
d'amics i familiars
i els mitjans
de comunicació lleidatans,
que escoltaren
les paraules de lloança
d'un Víctor Torres
que s'acomiadava
del vell amic
recolzant la seva mà
damunt el taüt.

LLEONARD DELSHAMS / DS

seu exili: Sophie Mas, Nicolas Hager, Clara Brizard, Marilou Sauret, Hugo Brizard, Manon Sauret, Anne Pinaut, José Sauret, Quentin Sauret, Jeanne Pérez —la tradició dels Joans es manté—, Manon Pinaut, Paul Pérez, Tom Sauret, Henri Sauret, Marie Sauret, Margot Sauret i Mia Taylor. Actualment, els rebesnets són onze, nats entre el 2012 i el 2020. Només un porta el cognom del seu rebesavi i cap es diu com ell: Nina Borel, Marti Demay, Hanae Borel, Elliot Demay, Louis Brizard, Léon Decortes, Clemence Sauret, Malo Decortes, Akiro Lefort, Matisse Brizard i Colin Pinaut Garcia.

Publicacions locals i algun diari de tiratge nacional el recorden en articles després de la seva mort. La mateixa Teresa Pàmies li farà un homenatge a la revista balaguerina *Barri-10* en el que parla de Sauret com un home «*conflictiu*», una qualificació que li valora pel component de personalitat que porta implícit: «*Aquest tret de la personalitat de Joan Sauret sempre m'ha interessat car prefereixo les persones "conflictives" a les "mosquetes mortes" o als que saben nedar i guardar la roba*». La Pàmies també posa l'accent en l'estima del seu «col·lega» polític envers la també seva ciutat de Balaguer: «*Va tornar a Balaguer per a morir-hi. No hi ha prova més autèntica d'amor a la terra. Ignoro si Balaguer li fou afectuós i comprensiu en la vellesa. Potser només aspirava a reposar-hi en pau. ¡Que en pau reposi!*».⁴³⁵

Passats els anys, el nom de Sauret apareix en alguna ocasió a la premsa en reportatges que rememoren esdeveniments i etapes polítiques del passat. En un dels textos es fa referència al republicà balaguerí, als seus ideals i al seu tarannà que el feia estimat. L'escriptor i periodista Domènec de Bellmunt ho escrivia el 1991 amb el seu gràcil estil: «*El secret de la simpatia de Sauret, a més del seu talent, era el seu accent de la Terra Ferma, que destacava al Parlament català de tal manera que veies lo Segre i el Canal d'Urgell allí mateix, un accent més sec i sobri que el barceloní, que al costat del nostre era dolç com la confitura d'albercoc [...] Sí xiquets, Joan Sauret, de Balaguer, fou un home d'ideal, un lluitador per la llibertat i un sòlid pun-*

tal lleidatà de l'esquerra catalana».⁴³⁶ I reblava el text recordant la vida a l'exili francès: «*De vegades, a París, en les reunions d'exiliats del barri de Montparnasse, els lleidatans atacaven les enyorances de l'expatriació parlant la nostra llengua amb l'accent particular del Segre, de l'Urgell i de la Segarra, un accent que cura tots els mals. Tots*».

Aquest record es publica quan fa poc que a Sauret l'han canviat de lloc al cementiri. Els tres fills decideixen traslladar la mare d'Épinay-sur-Orge a Balaguer el novembre de 1985, i pocs mesos després d'acomplir-se el període sanitari per reobrir un nínxol després d'un enterrament —dos anys i un dia— es fa el mateix amb el pare. Les despulles d'Emília i Joan tornen a estar juntes després d'anys separades. Descansen al nínxol 26 del sector Sant Antoni del cementiri, al costat de la mare d'ella i sogra de Sauret, Emília Rafel d'Armengol,⁴³⁷ morta el 1918 als trenta-set anys.

La figura de Sauret s'anirà desdibuixant amb el pas dels anys. Ni el partit, ni els amics, ni la seva ciutat li van dedicar mai homenatges ni actes de record, tampoc quan les dates assenyalaven efemèrides. L'any del centenari del seu naixement va passar desapercebut, i en un article de premsa es va alertar d'aquest fet. L'escriptor i activista cultural, Albert Manent, lamentava a l'*Avui* l'oblit en què havia caigut la memòria del seu amic: «*Enguany s'escau el centenari de la naixença de Sauret i no he vist a la premsa general cap recordatori d'aquest home tan honest, tan patriota, tan sacrificat, que no sabem si va arribar a escriure les memòries perquè el seu abundós arxiu, si no s'ha destruït, no se sap, lamentablement, on és. Prego a qui en tingui alguna pista que m'ho faci saber i espero que almenys Balaguer, si no ho ha fet, homenatjarà la seva memòria*».⁴³⁸ Els papers no es van trobar mai i l'homenatge va quedar pendent.

436 Domènec de BELLMUNT. «"Lo" Sauret de Balaguer i les anècdotes del president Macià», *Diari de Lleida*, 5 de maig de 1991, p. 5.

437 El segon cognom fa referència al marit.

438 Albert MANENT. «Centenari de Sauret, polític de Balaguer», *Avui*, 2 de setembre de 1999, p. 17.

435 Teresa PÀMIES. «Evocació de Joan Sauret», *Barri-10*, maig de 1985, p. 15.

Balaguer, gener de 2022

El nínxol on reposen Joan Sauret, Emília Armengol i Emília Rafel.

FJI

Serveixi aquesta biografia per recuperar la seva memòria i agafar el testimoni de la reivindicació del reconeixement públic que feia Manent, perquè amb aquesta mort marxà també un bocí d'història de Balaguer i del país. Així ho escrivia anys enrere el mateix Sauret parlant de la mort dels seus conciutadans:

«Quan es moria algú a Bellviure semblava com si desaparegués un trosset d'història perquè cada home representava quelcom en la vida i en els costums locals.

[...] els que estimaven profundament Bellviure tenien la impressió que quan es moria algun veí, per modest que fos, havia caigut un tros de muralla o s'havia esfondrat un rengle de porxos.»⁴³⁹

Així es vivia la mort al poble, una mort que un dia també va ser la seva. A la seva pàtria. Al seu Balaguer.

439 MN. Joan SAURET. «Pòrtic», *Bellviure* [mecanoscrit original], p. 1.

Fons documentals i gràfics

ACN	Arxiu Comarcal de la Noguera
ADA	Archives Départementales d'Ariège
ADH	Archives Départementales de l'Hérault
AHL	Arxiu Històric de Lleida
ALS	Àlvar Llobet i Sotelo, Balaguer
AMMM	Arxiu Municipal de Malgrat de Mar
AMTM	Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya
BC	Biblioteca de Catalunya
BSI	Bernard Sauret Ignazi, Saint-Martin-d'Hères
CDMH	Centro Documental de la Memoria Histórica, Salamanca
CSM	Christine Sauret Maratrat, París
DS	Diari Segre
EI-SEV	Eusko Ikaskuntza - Sociedad de Estudios Vascos
ESA	Enric Sauret i Armengol, Saint-Vérain
FCPS	Fundació Carles Pi i Sunyer
FFLC	Fundación Francisco Largo Caballero
FJI	Fundació Josep Irla
FPC	Fundació Pau Casals
FRM	Família Roura-Majester, Perpinyà
FSU	Joan Sans i Urgell, Andorra la Vella
IEFC	Institut d'Estudis fotogràfics de Catalunya
IT	Institut del Teatre, Barcelona
MN	Museu de la Noguera
MRVB	Maria Rosa Viadiu i Bellavista, Sant Cugat del Vallès
OFpra	Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides
PB	Parròquia de Balaguer
UB-BPR	Universitat de Barcelona - Biblioteca del Pavelló de la República

Saint-Vérain, setembre de 2012

Àlvar Llobet, autor d'aquesta biografia
amb Enric Sauret, la seva esposa Yolande Hinsinger
i la seva filla Françoise.

ALS

Testimonis

Maria Carrové i Rúbies	març de 2022
Xavier Ribert i Llobet	febrer de 2022
Enric Sauret i Armengol	setembre de 2012
Josep Torruella i Riasol	març de 2022
Andrés Viola i Estany	octubre de 2012

JOAN SAURET

BELLVIURE

BALAGUER

1975

Joan Sauret

L'EXILI POLÍTIC CATALÀ

Obra pròpia

L'obra escrita per Joan Sauret és extensa, però malauradament en alguns casos —especialment en el camp de la creació literària (teatre, narrativa, assaig) i traduccions— no va arribar a editar-se, ni tampoc se n'han conservat els originals, per la qual cosa només en tenim coneixement per fonts indirectes.

D'altra banda com a periodista va redactar milers de notícies que, com era habitual en els mitjans de l'època —des de *Papitu* fins a *Tribuna*, passant per *Pla i Muntanya* i *La Humanitat*— no anaven signades. I en les seccions fixes de breus comentaris d'actualitat que elaborava, tot i ser pública la seva autoria, de vegades anaven signades, com fou el cas de «Cada deu dies. Una estona de política» a *Catalans!*, o no hi anaven, com a «Antena» de *La Humanitat*.

Per tot plegat, en el present annex hem optat per fer una tria i recollir només els seus textos més rellevants, tant com a escriptor com com a periodista.

A. TEATRE

— amb Joan PINÓS I MARSELL. *Diners*. Balaguer: Impremta Sauret, 1927.

B. NARRATIVA

- ARIEL. «El conte quinzenal. Periodista i gentilhome», *Pla i Muntanya*, 10 d'octubre de 1927, p. 7-8.
- «El cementiri del "Pare Lachaise"», *Ofrena a París*. París-Barcelona: Albor, 1948.

C. ASSAIG

- *De l'Argentina. Impressions de viatge*. Balaguer: Edicions de Pla i Muntanya, 1926-27? 1935?
- *Bellviure. Un poble al peu del campanar i a la vora del riu*. Balaguer: Gràfi-

ques Romeu, 1975. [Al Museu de la Noguera hi ha dipositat un mecanoscrit original, datat a «Montpeller, 1944-1947»].

— *L'exili polític català*. Barcelona: Proa, 1979.

D. ARTICLES D'OPINIÓ EN PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

Avenç, L' [Barcelona]

— «El successor de Macià», gener de 1980, p. 42.

Catalans! [Barcelona]

- «El Govern del 6 d'Octubre», 1 de març de 1938, p. 33.
- «14 d'abril», 10 d'abril de 1938, p. 21 i 28.
- «El nostre 19 de juliol», 20 de juliol de 1938, p. 9.

Diari de Mataró [Mataró]

— «Encara les etiquetes», 23 de setembre de 1929, p. 1.

Foc Nou [Tolosa de Llenguadoc]

- «Resposta a una pregunta i altres coses», 14 d'octubre de 1944, p. 3.
- «Una missa al camp de Vernet», 2 de desembre de 1944, p. 4.

Humanitat, La [Montpeller]

- «La Segona Ressurrecció», 26 d'octubre de 1944, p. 1-2.
- «Morir habemus...», 21 de desembre de 1944, 1.
- «La ciutat i el camp», 28 de desembre de 1944, 1-2.
- «La ciutat i el camp», 31 de gener de 1945, 1-2.
- «Els municipis esquerrans», 8 de març de 1945, p. 1-2.
- «De la disciplina», 6 d'octubre de 1945, p. 1-2.
- «Les nostres relacions polítiques», 25 de desembre de 1945, p. 2.
- «L'Estatut del "fermage"», 15 de febrer de 1946, p. 1-2.
- «Política de socialitzacions», 2 d'agost de 1946, p. 2.
- «Les sindicals i la política», 29 de novembre de 1946, p. 2.
- «Marginals», 4 de febrer de 1947, p. 1.

Humanitat, La [París]

- «Després del nostre Ple», 30 d'octubre de 1947, p. 3.
- «Aportació a la nostra història política», 22 de gener de 1948, p. 1.
- «Les autonomies i els plans», 19 de febrer de 1948, p. 1.
- «A Balaguer», 14 d'abril de 1948, p. 1.
- «Un altre fracàs del PSUC», 10 de maig de 1948, p. 1.
- «14 d'abril», 14 d'abril de 1949, p. 1.
- «El president», 31 d'octubre de 1949, p. 1-2.
- «Aquella matinada del 19 de juliol...», 10 d'agost de 1950, p. 4.
- «Companys», 15 d'octubre de 1950, p. 1.
- «Una tasca urgent», gener de 1953, p. 1-2.

Ideal, L' [Lleida]

— «De les maneres», 5 de març de 1938, p. 4.

Intransigent, L' [Barcelona]

— Joan d'ALMATÀ. «La "Unió Nacionalista Catalana" de Buenos Aires», 1 de juliol de 1921, p. 9.

Lletres [Ciutat de Mèxic]

— «Camp del Vernet d'Ariège», febrer de 1947, p. 22-24.

Opinió, L' [Barcelona]

— «Eleccions a Balaguer?», 13 de febrer de 1931, p. 7.

Per Catalunya [Niça]

- «La nostra vall de Josafat», agost de 1945, p. 8 i 24.
- «El camp del Vernet d'Ariège. Film», octubre de 1945, p. 19-20.

Pla de Bages, El [Manresa]

— «Fem junta com més aviat millor», 27 d'agost de 1927, p. 25.

Pla i Muntanya [Balaguer]

- ARIEL. «Colònia escolar? No fa per casa», 14 de setembre de 1925, p. 4-5.
- K. «Dos escorxadors», 14 de setembre de 1925, p. 5.
- «Sobre transports. Entrevista amb el Sr. Bergós», 14 de setembre de 1925, p. 6-7.

- K. «Les escoles», 28 de setembre de 1925, p. 4-5.
- K. «Més targarí que els mateixos targarins», 12 d'octubre de 1925, p. 4-5.
- «Del nostre ruralisme», 2 de novembre de 1925, p. 9-10.
- K. «El pont d'Albesa encara!», 30 de novembre de 1925, p. 4.
- K. «El cos de bombers», 14 de desembre de 1925, p. 4-5.
- «Ens diu en Xavier Rúbies. Nou règim sucrer?», 14 de desembre de 1925, p. 6-7.
- K. «De cooperativisme», 11 de gener de 1926, p. 4-5.
- «Les grans institucions. "Torre bonica"», 25 de gener de 1926, p. 7-8.
- K. «Per a una política comercial nova», 8 de febrer de 1926, p. 4-5.
- K. «Cambra del comerç», 22 de febrer de 1926, p. 4-5.
- K. «El ferrocarril Tàrrrega-Balaguer», 22 de març de 1926, p. 4-5.
- K. «En benefici de tots», 6 d'abril de 1926, p. 4-5.
- ARIEL. «La reina dels cabells llargs», 6 d'abril de 1926, p. 8.
- K. «Administració i economia», 19 d'abril de 1926, p. 9.
- K. «Escenes de redacció», 3 de maig de 1926, p. 4-5.
- K. «La necròpolis desolada», 31 de maig de 1926, p. 4-5.
- K. «Cal saber tenir diners», 28 de juny de 1926, p. 4-5.
- K. «Compte amb l'economia!», 12 de juliol de 1926, p. 4-5.
- ARIEL. «El teatre a gust del públic», 12 de juliol de 1926, p. 8.
- K. «Descubrint l'Urgell», 26 de juliol de 1926, p. 4-5.
- K. «L'home materialista», 9 d'agost de 1926, p. 8.
- K. «Dues partides del pressupost esgotadíssimes», 23 d'agost de 1926, p. 4-5.
- K. «Biblioteques populars», 20 de setembre de 1926, p. 4-5.
- ARIEL. «Per a una associació de música», 18 d'octubre de 1926, p. 7-8.
- K. «Elogi de l'Estatut Municipal», 22 de novembre de 1926, p. 4.
- «Elogi de l'Estatut Municipal», 6 de desembre de 1926, p. 5.
- «D'ètica política», 6 de desembre de 1926, p. 7-8.
- K. «Proveïdors de l'Ajuntament», 3 de gener de 1927, p. 4-5.
- «Josep M. Junoy a Balaguer», 3 de gener de 1927, p. 7-8.
- «La doctrina de Coolidge», 17 de gener de 1927, p. 4-5.
- «El repartiment veïnal», 31 de gener de 1927, p. 4-5.
- K. «Nordamèrica a Nicaragua», 14 de febrer de 1927, p. 4-5.
- «Balaguerinisme?», 14 de febrer de 1927, p. 5-6.
- K. «L'embelliment del mur», 11 d'abril de 1927, p. 4.
- ARIEL. «A la vila de M.», 11 d'abril de 1927, p. 8.
- K. «La caritat», 25 d'abril de 1927, p. 4.
- K. «De l'esperit i la matèria», 6 de juny de 1927, p. 4-5.
- K. «Però, que en farem d'aquestes carreteres?», 4 de juliol de 1927, p. 4-5.
- K. «Empresaris balaguerins», 18 de juliol de 1927, p. 4.
- K. «Un govern cooperativista», 1 d'agost de 1927, p. 4.
- K. «Lingüística», 29 d'agost de 1927, p. 5.
- K. «Compreu a casa!», 12 de setembre de 1927, p. 4-5.
- K. «Compreu a casa! (i II)», 26 de setembre de 1927, p. 4-5.
- «Ciutadania», 30 d'octubre de 1927, p. 3.
- K. «De la Festa Major», 21 de novembre de 1927, p. 4-5.
- K. «Una fàbrica de sucre», 5 de desembre de 1927, p. 4-5.
- K. «El preu de la remolatxa», 2 de gener de 1928, p. 4.
- K. «Joan Estelrich a Castella», 16 de gener de 1928, p. 4.
- K. «L'obrer i l'apolítica», 30 de gener de 1928, p. 4.
- K. «"Jordi", setmanari per a infants», 13 de febrer de 1928, p. 4.
- K. «La Panamericana i les revolucions», 27 de febrer de 1928, p. 4.
- K. «Del repartiment veïnal», 12 de març de 1928, p. 4-5.

- «A. Rovira i Virgili», 12 de març de 1928, p. 8.
 - K. «Els dispendis dels Ajuntaments», 26 de març de 1928, p. 5-6.
 - K. «De la sucrera cooperativa», 10 d'abril de 1928, p. 4-5.
 - K. «El ferrocarril Tàrraga-Balaguer», 23 d'abril de 1928, p. 4.
 - S. «La Premsa i les Publicacions. H. Nadal i Mallol», 7 de maig de 1928, p. 8.
 - K. «Consideracions sobre el cooperativisme», 21 de maig de 1928, p. 4-5.
 - K. «El Saló gran», 4 de juny de 1928, p. 4.
 - K. «L'Amèrica llatina i la nostra premsa», 18 de juny de 1928, p. 4.
 - K. «El correu que ve a pas de tortuga», 2 de juliol de 1928, p. 4.
 - K. «Cal riure amb modos», 16 de juliol de 1928, p. 4.
 - K. «Intel·ligència? Caràcter?», 24 de setembre de 1928, p. 4.
 - K. «Els mots rars del català», 8 d'octubre de 1928, p. 4.
 - K. «Festa Major», 22 d'octubre de 1928, p. 4.
 - «La pena de mort», 19 de novembre de 1928, p. 6.
 - «La Premsa i les Publicacions. Ètica i estètica», 19 de novembre de 1928, p. 7.
 - «De l'ombra de Jaume d'Urgell», 17 de març de 1929, p. 11.
 - «Intervencionisme polític», 19 d'agost de 1929, p. 7-8.
 - «"Monografies Mèdiques" (I)», 2 de setembre de 1929, p. 9.
 - «"Sin novedad en el frente"», 16 de setembre de 1929, p. 5-6.
 - «Encara les etiquetes», 30 de setembre de 1929, p. 5.
 - «La Plaça Mercadal», 3 de novembre de 1929, p. 10-11.
 - «Per una política nova», 24 de març de 1930, p. 5.
 - «Les reserves de la política», 7 d'abril de 1930, p. 5.
 - «L'ordre de la Dictadura», 5 de maig de 1930, p. 6.
 - «La bandera a trossos», 2 de juny de 1930, p. 5.
 - «"Pan i toros"», 30 de juny de 1930, p. 6.
 - «El govern italià ens lliura un monàrquic», 28 de juliol de 1930, p. 4-5.
 - «Per una nova Espanya», 8 de juny de 1931, p. 5-6.
 - «Una fàbrica de ciment artificial», 3 d'agost de 1931, p. 8-9.
 - «Els grans discursos a les Constituents», 17 d'agost de 1931, p. 5.
 - «Política vella», 28 de setembre de 1931, p. 5.
 - «Política nova», 12 d'octubre de 1931, p. 5.
 - «Política nova?», 26 d'octubre de 1931, p. 5.
 - «"El creuer Potemkin". Impressions», 14 de desembre de 1931, p. 8.
 - «Nous procediments polítics», 29 de març de 1932, p. 6.
 - «De la premsa i dels periodistes», 9 de maig de 1932, p. 5-6.
 - «Als federals de tota la vida...», 23 de maig de 1932, p. 6-7.
 - «Tothom perdona», 26 de setembre de 1932, p. 5.
 - «Davant les eleccions», 10 d'octubre de 1932, p. 6.
 - «Un vell federal», 24 d'octubre de 1932, p. 8.
 - «Per damunt dels partits. Revolució i contrarevolució», 20 de març de 1933, p. 3-4.
 - «En un 14 d'abril aparegué un periòdic», 13 d'abril de 1935, p. 9.
 - «El que no pot ésser», 10 d'agost de 1935, p. 5.
 - «El Balaguer de novel·la», 5 de novembre de 1935, p. 12.
- Presència Catalana [París]**
- «Espanya a l'UNESCO. El perquè d'una protesta», febrer de 1953, p. 19.
- Ressorgiment [Buenos Aires]**
- «Esculpim la nova Catalunya», març de 1919, p. 511-512.
 - «La Mancomunitat», febrer de 1920, p. 685.
 - «Cap a Bellcaire d'Urgell», juny de 1921, p. 938.
 - Joan d'ALMATÀ. «L'Estat Català», juliol de 1922, p. 1.145.
 - Joan d'ALMATÀ. «Els espectres dins el temple», gener de 1923, p. 1.237.
 - «Conductes», novembre de 1939, p. 4.529.
 - «En la mort de Don Pere», gener de 1940, p. 4.552-4.553.
 - «Empestats», abril de 1940, p. 4.607-4.608.

- «L'olla franquista», maig de 1940, p. 4.624-4.625.
- «Deixeu-m'hi dir la meva», abril de 1946, p. 5.807-5.808.
- «Acadèmia o poble», setembre de 1946, p. 5.885.
- «La missió del Consell Assessor», octubre de 1946, p. 5.901-5.902.
- «L'expansió del catalanisme a Amèrica», novembre de 1946, p. 5.917-5.918.
- «L'aportació a la història política», novembre de 1947, p. 6.111-6.112.
- «Estampes ingènues: els innocents», juny de 1949, p. 6.405.
- «Estampes ingènues: les fires de Bellviure», juliol de 1950, p. 6.614.
- «Estampes ingènues: les processons», novembre de 1950, p. 6.674.
- «Del viatge del president Tarradellas», febrer de 1959, p. 8.231-8.232.
- «La pròxima elecció presidencial», maig de 1959, p. 8.281.
- «10 guionets damunt de 7 mapes», març de 1969, p. 10.134.
- «10 guionets damunt de 7 mapes», abril de 1969, p. 10.151-10.152.
- «El basquisme i el catalanisme vistos pel "Movimiento Nacional"», juny de 1971, p. 10.565-10.566.

Sempre Avant [Borges Blanques, Les]

- Joan d'ALMATÀ. «Caldrà fer coses pràctiques», 1 d'abril de 1922, p. 3.
- Joan d'ALMATÀ. «El ministeri d'instrucció pública», 29 de juny de 1922, p. 9.
- Joan d'ALMATÀ. «"Acció Catalana"», 8 d'octubre de 1922, p. 1.
- Joan d'ALMATÀ. «Nacionalistes i "nacionalistas"», 29 d'octubre de 1922, p. 2-3.
- Joan d'ALMATÀ. «Tanmateix, el nacionalisme», 8 d'abril de 1923, p. 1.
- Joan d'ALMATÀ. «La classe mitja en la política», 15 d'abril de 1923, p. 1.
- Joan d'ALMATÀ. «Del governamentalisme», 24 de juny de 1923, p. 1.

Tralla, La [Barcelona]

- Joan d'ALMATÀ. «Independència espiritual», 3 de juny de 1922, p. 3.
- Joan d'ALMATÀ. «En H. Nadal i Mallol», 26 d'agost de 1922, p. 3.
- Joan d'ALMATÀ. «Barcelona, mira als pobles!», 20 de gener de 1923, p. 3.

Tribuna [París]

- «Una condició prèvia», maig de 1955, p. 4.
- «De les condicions prèvies», juny de 1955, p. 2-3.
- «La dreta i l'esquerra catalanes», juliol-agost de 1955, p. 2-3.
- «Cal desencallar l'exili», set-octubre de 1955, p. 2-3.
- «Descoberta de l'interior. Segona època», novembre-desembre de 1955 - gener de 1956, p. 3-4 i 6.
- «Després del Ple», agost-octubre de 1956, p. 7-9.
- «En el XIXè aniversari de l'afussellament del president Companys», novembre de 1959, p. 2-6.
- «Antoni Bergós i Massó», març de 1960, p. 11.
- «Dol nacional en un petit gran poble», abril de 1960, p. 4-7.
- «Divuit mesos després...», desembre de 1960, p. 7-8.
- «Els temes econòmics com a diversió», febrer de 1964, p. 1-3.
- «XXXIIIè aniversari de la República. Francesc Macià i Lluís Companys», abril de 1964, p. 4-6.
- «La persecució franquista i la indeferència de l'exili», maig de 1964, p. 2-3.
- «Julià Gual de Mataró», juny de 1964, p. 3-4.
- «Després», juliol de 1964, p. 1-3.
- «De l'Europa dels estats a l'Europa de les regions», desembre de 1964, p. 1-3.
- «L'any passat», gener de 1965, p. 1-4.
- «El poeta Maragall i la dreta catalanista», febrer de 1965, p. 3-7.
- «La històrica victòria de la generació de l'any 1931», abril de 1965, p. 2-4.
- Joan d'ALMATÀ. «Hitler prescindi de Franco», abril de 1965, p. 6-7.
- «Sense títol», juny de 1965, p. 1-2.
- «Vint-i-sis anys després. La història de la Guerra Civil espanyola», juny de 1965, p. 1-3.
- «L'any dels universitaris», gener de 1966, p. 1-2.

- «La revisió», febrer de 1966, p. 1-3.
- «XXXVè aniversari. Els amics dels enemics de la República», abril de 1966, p. 1-3.
- «Responsabilitats, tanmateix», maig de 1966, p. 5-6.
- «Pot redimir-se l'Església espanyola?», juny de 1966, p. 1-4.
- «Per què provocaren la Guerra Civil?», juliol de 1966, p. 1-4.
- «El cinquantenari de *Ressorgiment*», juliol de 1966, p. 11-12.
- «Un historiador que fa trafiques amb la història contemporània», setembre de 1966, p. 4-5.
- «Consideracions poc ortodoxes», novembre de 1966, p. 1-5.
- «L'escandalosa farsa», desembre de 1966, p. 6-8.
- «Any nou, les coses clares», gener de 1967, p. 1-2.
- «Els joves, les formes i els continguts», febrer de 1967, p. 1-3.
- «De la República al Referèndum», abril de 1967, p. 1-4.
- Joan d'ALMATÀ. «Els reflectors d'Eugeni Xammar», abril de 1967, p. 11.
- «Que han fet els polítics?», maig de 1967, p. 1-6.
- Joan d'ALMATÀ. «Les mini-històries de Moix», maig de 1967, p. 10-11.
- Joan d'ALMATÀ. «Una biografia de Lluís Companys per Rafael Tasis», juliol de 1967, p. 5-6.
- «Els infantilismes i rebequeries d'un historiador convertit», octubre de 1967, p. 3-6.

***Veu Catalana* [Ciutat de Mèxic]**

- «No n'hi ha prou de reivindicar», 15 d'octubre de 1958, p. 4-6.
- «L'adagi», 15 de març de 1959, p. 4.

***Vincle* [París]**

- «Llibertat a seques», gener de 1953, p. 14.
- «Què féu la República?», març de 1953, p. 16-17.
- «Per un pacte eficaç», juliol de 1953, p. 11-12.

MEMÒRIES DE L'EXILI

EL
CONSELL NACIONAL
DE CATALUNYA
1940-1945
CARLES PI SUNYER

Carles Pi Sunyer

LA GUERRA 1936 - 1939 memòries

J. Carnier
Ribalta

De BALAGUER
a NOVA-YORK
passant
per MOSCOU
i PRATS DE MOLLÓ

Memòries

Edicions
Catalanes
De París

A. Bladé i Desumvila

MIQUEL GUINART

Memòries d'un militant catalanista

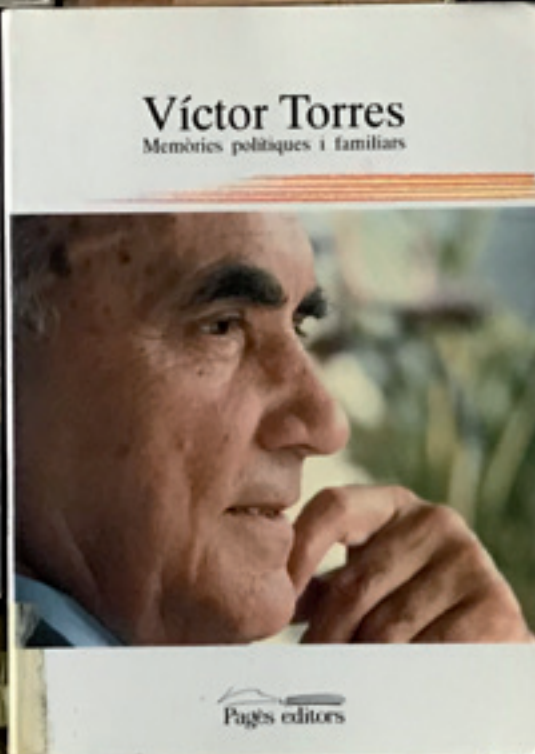

JOSEP PAULI

ELS JOCS FLORALS
DE LA
LLENGUA CATALANA
A L'EXILI
(1941-1977)

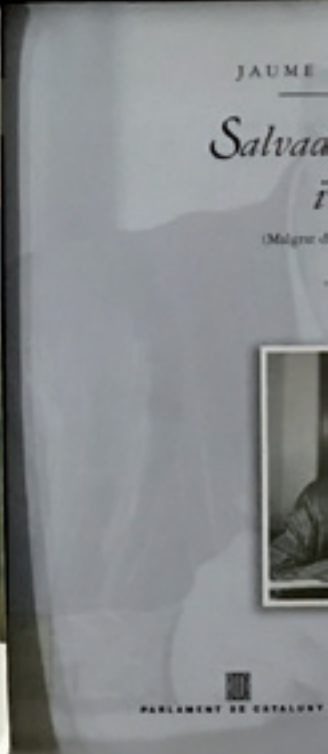
Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Víctor Torres

Memòries polítiques i familiars

Pàges editors

JAUME

Salvat

(Malgrat)

PARLAMENT DE CATALUNYA

DANIEL DIAZ ESCULES

El catalanisme polític a l'exili (1939-1959)

ELA ARBON

FRANCESC VILANOVA I VILA-ARADAL

ALS DOS COSTATS
DE LA FRONTERA
RELACIONS POLITIQUES
ENTRE EXILI I INTERIOR
A LA POSTGUERRA, 1939-1948

Albert Alay

VINT ANYS PERDUTS?

Un recorregut per la política
catalana des de la Transició

A. Rovira i Virgili

Cartes de l'exili

Bibliografia

A. MONOGRAFIES

- ALAY I SERRET, Albert. *Vint anys perduts? Un recorregut per la política catalana des de la Transició*. Barcelona: Planeta, 2001.
- AZAÑA DÍAZ, Manuel. *Obras completas*. 4 volums. México: Ediciones Oasis, 1966.
- BENET I MORELL, Josep. *El president Tarradellas en els seus textos (1954-1988)*. Barcelona: Empúries, 1992.
- BLADÉ I DESUMVILA, Artur. *L'exiliada. Dietari de l'exili, 1939-1940*. Barcelona: Pòrtic, 1976.
- *La vida d'un català excepcional (Antoni Terré, de Móra d'Ebre)*. Barcelona: Pòrtic, 1978. [Col·lecció Nàrtex, 19].
- *L'exiliada. Segona part*. Barcelona: Cossetània Edicions, 2010.
- BURILLO I TOLEDANO, Lluís. *Dalmau Costa. Mestre de cerimònies de dues nacions*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2020.
- CALVET I COSTA, Felip; ROIG I ROSICH, Josep Maria. *Josep Irla, President de la Generalitat de Catalunya a l'exili*. Barcelona: Teide, 1981.
- CARNER-RIBALTA, Josep. *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló. Memòries*. París: Edicions Catalanes de París, 1972.
- CASALS I FREIXES, Josep; ARRUFAT I ARRUFAT, Ramon. *Catalunya, poble dissortat*. Barcelona: J. Vila impressor, 1933.
- CULLA I CLARÀ, Joan Baptista. *El catalanisme d'esquerra. Del grup de L'Opi-nió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1928-1936)*. Barcelona: Curial, 1977.
- *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-2012) Una història política*. Barcelona: La Campana, 2013.
- DÍAZ ESCULÍES, Daniel. *El catalanisme polític a l'exili (1939-1959)*. Barcelona: Edicions de la Magrana, 1991.
- *L'oposició catalanista al franquisme: el republicanisme liberal i la nova oposició (1939-1969)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.
- ESCULIES I SERRAT, Joan. *Josep Fontbernat. Conseller de Tarradellas*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2017.

- *Artemi Aiguader. Posar ordre a la rereguarda*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2021.
- *Tarradellas, una certa idea de Catalunya*. Barcelona: Pòrtic, 2022.
- GAITX I MOLTÓ, Jordi. (Cur.). *Josep Irla i Bosch. Memòries d'un president a l'exili*. Barcelona: Viena Edicions, 2010.
- GUINART I CASTELLÀ, Miquel. *Memòries d'un militant catalanista*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.
- IVERN I SALVÀ, Maria Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. 2 volums. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988-1989.
- MONCASÍ I SÀLVIA, Nativitat. *La premsa a la ciutat de Balaguer (1862-1936)*. Lleida: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1987.
- MORALES I MONTOYA, Mercè. *La Generalitat de Josep Irla i l'exili polític català*. Barcelona: Editorial Base, 2008.
- PÀMIES I PLA, Tomàs; PÀMIES I BERTRAN, Teresa. *Testament a Praga*. Barcelona: Destino, 1971.
- PI I SUNYER, Carles. *Memòries de l'exili. Volum 1. El Consell Nacional de Catalunya, 1940-1945*. Barcelona: Curial, 1978.
- *La guerra. 1936-1939. Memòries*. Barcelona: Pòrtic, 1986.
- *1939. Memòries del primer exili*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'estudis autonòmics i locals, 2000.
- PITARCH I SEGURA, Ismael Elies (cur.). *Parlament de Catalunya. Llibre del Cinquantenari (1932-1982)*. Barcelona: Parlament de Catalunya, 1984.
- POCA I GAYA, Josep (cur.). *Josep Tarradellas. Carta en defensa pròpia. Contra Sauret, Xirau, Guinart i Dardalló*. Lleida: Pagès Editors, 2013.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Cartes de l'exili (1939-1949)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.
- ROYO I CAMPO, Albert. *La premsa de la demarcació de Lleida (1898-1939): catàleg de premsa*. Lleida: Universitat de Lleida, 2019. [Tesi doctoral].
- RUBIOL, Glòria. *Josep Pallach i el Reagrupament*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.
- SÀNCHEZ CERVELLÓ, Josep. *Ramon Nogués i Biset. De la presidència de la Diputació Republicana a la de les Corts a l'exili*. Tarragona: Arola Editors, 2004.
- SALLÉS I BONASTRE, Anna. *Quan Catalunya era d'Esquerra*. Barcelona: Edicions 62, 1986.
- TORRENT I ORIOL, Jaume. *Salvador Armendares i Torrent (Malgrat de Mar, 1893 - Mèxic DF, 1964). Metge i polític*. Barcelona: Parlament de Catalunya - Viena Edicions, 2006.
- TORRES I PERENYA, Víctor. *Memòries polítiques i familiars*. Lleida: Pagès Editors, 1994.
- UGALDE ZUBIRI, Alexander. *El Consejo Vasco de Movimiento Europeo (1951-2001). La aportación vasca al federalismo europeo*. Vitòria: Europako Mugimenduen Euskal Kontseilua, 2001.
- VILANOVA I VILA-ABADAL, Francesc. *Als dos costats de la frontera. Relacions polítiques entre exili i interior a la postguerra, 1939-1948*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.

B. PREMSA

Balaguer

Barri-10, 1985-1987
Branca, La, 1924
Falç, La, 1912-1926
Finestral, 1935
Flama, 1920
Pla i Muntanya, 1925-1936

Barcelona

Avui, 1976-1999
Bé Negre, El, 1931-1936
Campana de Gràcia, La, 1931-1934
Catalans!, 1938
Día Gráfico, El, 1937
Diluvio, El, 1931-1939
Esquella de la Torratxa, L', 1931-1939
Esquerra Nacional, 1999
Full Informatiu, 1976
Humanitat, La, 1931-1939
Humanitat, La, 1945-1947
Intransigent, L', 1918-1922
Opinió, L', 1931
Rambla, La, 1930-1936
República, La, 1996
Revista de Catalunya, 1924-1939
Tele/eXpres, 1976
Última Hora, 1935-1938
Vanguardia, La, 1975-2015
Veu de Catalunya, La, 1920-1934

Buenos Aires

Ressorgiment, 1916-1972

Ciutat de Mèxic

Humanitat, La, 1943-1963
Lletres, 1947
Nous Horitzons, 1963
Veu Catalana, 1958-1959

Girona

Sitios, Los - Diari de Girona, 1985
Punt, El, 1978

Lleida

Diari de Lleida, 1991
Ideal, L', 1938
Jornada, La, 1931
Mañana, La, 1985
Segre, 1984-1985

Madrid

Sol, El, 1927

Montpeller

Humanitat, La, 1944-1947
Vida Nova, 1972-1977

París

Butlletí d'Informació de la Generalitat, 1976
Cartes d'Europa, 1953-1956
Espagne-Europe, 1956-1957
España Libre, 1947-1957
Humanitat, La, 1947-1953
Presència Catalana, 1953
Tribuna, 1955-1968
Víncle, 1953

Tolosa de Llenguadoc

Espagne Republicaine, L', 1947
Socialista, El, 1955-1957

Índex onomàstic

- Abadal i Calderó, Raimon d' 74
Acquaroni 79
Adroher i Pascual, Enric 20, 180, 187, 190, 193, 195, 225
Aguadé i Cortés, Cristian 233, 253
Aguilà i Barril, Miquel 262, 264
Aguirre Lecube, José Antonio 129, 155, 161, 163, 189, 199, 217
Agustí, Domènec 78
Aiguader i Miró, Artemi 92, 115, 147
Aiguader i Miró, Jaume 90, 97, 119, 127, 233
Alavedra i Segurañas, Joan 86
Alay i Serret, Albert 251, 253
Albornoz Liminiana, Álvaro de 171, 179
Alcalá-Zamora y Torres, Niceto 82, 111
Alcántara Riestra, Paulino 145
Alfons XIII 35, 69, 79
Almirall i Llozer, Valentí 31
Alòs i Trepà, Carme 21
Altaba i Planuc, Ricard 112
Álvarez de Lara i Campmajó, Joan 136, 146, 150, 210, 216
Álvarez del Vayo y Olloqui, Julio 174
Álvarez Palomo, Ramón 204
Ametlla i Coll, Claudi 153, 237
Andreu i Abelló, Josep 74, 119, 121, 127, 133, 145, 146, 181, 221, 237, 239, 251, 253
Angerri, Josep 39, 89
Aragay i Daví, Amadeu 108, 111, 112, 114, 115, 219, 229
Arana i Pelegrí, Joaquim 241
Ardiaca i Martí, Pere 15, 89
Areilza y Martínez de Rodas, José María de 239
Areitioaurtena y Arizpe, Luis de 112
Àrias i Soler, Pius 29
Armendares i Torrent, Salvador 147, 190, 211, 213, 215, 227
Armengol i Rafel, Emília 15, 36, 41, 102, 105, 112, 123, 124, 125, 126, 135, 137, 145, 183, 193, 218, 220, 222, 226, 232, 243, 245, 247, 265
Armengol i Taló, Gaspar 74
Arnau i Cortina, Francesc 74, 95, 100
Arostegui, Guillem 67
Aub, Max 137
Azaña Díaz, Manuel 129
Badia i Capell, Josep 92
Badia, Pau 39
Balart i Armengol, Joan 74, 100
Ballester i Llasat, Carme 86, 178
Ballester, Francesc 133
Bancells i Xiberta, Joan 74, 100
Barés i Casals, Constantí 105
Barrera i Costa, Heribert 17, 132, 148, 209, 227, 229, 233, 235, 237, 239, 241, 249, 251, 253, 254, 255, 257, 259, 262, 263
Barrera i Maresma, Martí 94, 117, 121, 131, 132, 133, 136, 148, 150, 151, 153, 157, 162, 170, 209, 229, 237
Barrot, Ramon 61
Batalla, Rosa 19
Batista i Roca, Josep Maria 147, 209
Battestini i Galup, Nicolau 94, 100, 237

Bellmunt, Josep 103
 Benet i Pinyana, Joan 136
 Benito i Sanz, Joan 148
 Berenguer Fusté, Dámaso 69, 71, 73
 Bergós, Antoni 103
 Bernades i Viusà, Vicenç 117
 Bertrand i Salas, Manuel 51
 Bilbeny i Bosch, Joaquim 74, 100
 Bisbal, Enric 99
 Bladé i Desumvila, Artur 125, 135, 137
 Blasi i Maranges, Pere 100
 Boix i Campo, Francesc 137
 Boix, Francesc (ARDE) 224
 Boldú i Boldú, Ramona 246
 Bonet, Salvador 71
 Borel, Hanae 265
 Borel, Nina 265
 Bornet, Francisque 176
 Boronat i Font, Roc 219, 229
 Borràs i Oriol, Enric 47, 62
 Borràs, Rafel 103
 Bosch i Gimpera, Pere 129, 147, 227
 Bosch, Ramon 221
 Brizard, Alain 244
 Brizard, Clara 265
 Brizard, Hugo 265
 Brizard, Louis 265
 Brizard, Matisse 265
 Bru i Jardí, Lluís 74, 76, 92, 100
 Burch i Massanes, Manuel 34
 Burch i Cané, Salvador 34
 Bureu, Antoni 261
 Burgos Mazo, Manuel 83
 Cabeceran i Borràs, Josep 89
 Cabot i Ribot, Just 144
 Cabot, Martí 103
 Cairol, Manuel 29
 Cano i Ripoll, Èrica 21
 Canosa i Farran, Francesc 17
 Canturri i Ramonet, Enric 72, 76, 87, 88,
 90, 93, 190, 221
 Canyameres i Casamada, Ferran 144
 Capdevila, Jaume 67
 Carner-Ribalta, Josep 15, 39, 41, 145, 147

Carner i Puig-Oriol, Josep 144, 165
 Carrillo Solares, Santiago 155
 Carrion i Juan, Ambrosi 61
 Carrové i Viola, Domènec 43, 45, 47, 65,
 67, 71, 78, 79, 87, 89, 101, 103, 105, 109,
 131, 255
 Casabò i Torras, Josep Maria 95
 Casademunt i Arimany, Francesc Xavier
 100
 Casals i Defilló, Pau 179, 209
 Casals i Vidal, Francesc Xavier 91
 Casanelles i Ibarz, Joan 74, 75, 190, 207,
 221
 Casanovas i Maristany, Joan 74, 82, 100,
 101, 113, 133
 Cassou, Jean 144
 Castelló i Pena, Jaume 136
 Cendrós i Carbonell, Joan Baptista 257
 Cerezo i Hernàez, Pere 74
 Churchill, Winston 169
 Claret i Casadesús, Andreu 152
 Coldefons i Margalló, Amadeu 92
 Coloma, Joan 99
 Colomer, Francesc 29
 Comas i Calvet, Pere 75, 91
 Comorera i Soler, Joan 133, 165, 175, 177
 Companys i Jover, Camil 125, 131
 Companys i Jover, Josep 72, 74, 76, 82,
 87, 89, 100, 105, 122, 123, 125, 131
 Companys i Jover, Lluís 15, 74, 75, 86,
 88, 90, 91, 92, 94, 97, 101, 103, 106, 113,
 115, 117, 129, 133, 135, 146, 179, 195, 233,
 241, 251, 253, 255
 Companys i Jover, Manuel 96, 98, 104,
 125, 131, 135, 148
 Cornudella i Olivé, Jaume 155
 Coromines i Muntanya, Pere 72, 76, 87,
 89, 97, 100
 Corredor i Pomés, Josep Maria 251
 Costa i Vilanova, Dalmau 74, 186, 203,
 219
 Crauk, Gustave Adolphe Désiré 90
 Creus i Masses, Maria 121
 Creus i Ventura, Joan 221

Cuberta i Aroles, Carme 112
 Cucurella i Caulús, Joan 34
 Cuito i Canals, Ferran 153
 Cunillera i Rius, Miquel del Sants 74, 82,
 86, 120, 190
 Daladier, Édouard 126
 Dalmàs i Martí, Josep 132, 136, 150
 Dalmau i Pla, Laureà 74, 136
 Dardalló i Altès, Joaquim G. 86, 94, 146,
 195, 200, 209, 210, 216, 221
 Daví i Segalés, Pius 61, 67
 Decortes, Léon 265
 Decortes, Malo 265
 Delsams, Mateu 41, 71, 101, 103, 105, 131
 Demay, Elliot 265
 Demay, Marti 265
 Dencàs i Puigdollers, Josep 97, 111
 Deulofeu i Torres, Alexandre 141
 Díaz i Esculies, Daniel 257
 Díez-Alegría Gutiérrez, Manuel 239
 Domènec, Josep 176
 Domènec de Bellmunt
 veure Pallerola i Munné, Domènec
 Domingo i Sanjuan, Marcel·lí 35
 Dot i Arxer, Antoni 74, 100, 190, 209
 Escasany, Pepeta 156, 158
 Escofet i Alsina, Frederic 129
 Escofet i Andreu, Josep 88, 219, 221
 Espanya i Sirat, Josep Maria 72, 74, 76,
 86, 87, 88, 90, 94, 100, 106
 Espartero, Baldomero
 veure Fernández-Espartero Álvarez
 de Toro, Joaquín Baldomero
 Esteve i Guau, Martí 101, 113
 Expósito, Evaristo 204
 Fabra i Poch, Pompeu 17, 129, 133, 141,
 153, 165
 Fàbrega i Pou, Josep 74, 82, 100
 Falivene i Pingetti, Francesc 152
 Farreny i Rabaixet, Josep 78
 Farreras i Duran, Francesc 74, 92, 100,
 135, 190
 Fernández-Espartero Álvarez de Toro,
 Joaquín Baldomero 253

Ferrer i Batlle, Pere 111, 221
 Ferrer i Sanchis, Miquel 257
 Figueres, Antoni 155
 Foguet i March, Jaume 158
 Folch i Folch, Josep 190
 Fontbernat i Verdaguer, Enric 113
 Fontbernat i Verdaguer, Josep 99, 100, 178, 187, 190
 Fouché, Pierre 144
 Franco Bahamonde, Francisco 135, 153, 167, 171, 173, 177, 179, 189, 217, 247
 Frigola i Llopart, Josep 251, 253
 Fronjosà i Salamó, Joan 74, 95, 209
 Galán Rodríguez, Fermín 116
 Galceran i Jorba, Miquel 221
 Galés i Martínez, Manuel 76, 92, 117, 190, 209, 219, 229
 Galiano i Sauret, Maria 23
 Garcia i Ametlla, Dolors 25
 Garcia i Castellet, Joan 148, 150, 210, 216, 219
 Garrigues Walker, Antonio 239
 Gassol i Rovira, Ventura 74, 86, 88, 91, 97, 185, 190, 193, 195, 229
 Gatnau, Manuel 89, 91
 Gaulle, Charles de 259
 Gausachs i Ramond, Lluís 178
 Gené i Guàrdia, Agnès 23
 Gerhard i Ottenwaelder, Carles 76, 100, 190
 Gil-Robles y Quiñones, José María 205
 Giné i Badia, Josep 262
 Giral Pereira, José 171
 Gironella
 veure Adroher i Pascual, Enric
 Gómez Rodríguez, Helios 137
 Gordón Ordás, Félix 179, 196, 199
 Graells i Badia, Josep 39
 Graells, Joan 39
 Graells, Pere 39
 Granada i Escasany, Isidre 156, 158
 Grau-Elies, Josep 65
 Gual i Masoller, Julià 150, 210, 219, 229
 Guansé i Salesas, Domènec 61

Guimerà i Jorge, Àngel 61, 63, 67
 Guinart i Castellà, Miquel 76, 100, 136, 162, 163, 190, 195, 209, 216, 221
 Hager, Nicolas 265
 Hernández, Alonso 176
 Hilaire, Simone 178
 Hinsinger, Yolande 19, 218, 243, 262, 263, 270
 Hitler, Adolf 135, 151, 169
 Hurtado i Miró, Amadeu 133
 Iglésias i Pujadas, Ignasi 62
 Ignazi, Alice 244
 Ignazi, Ginette 218, 222, 232, 243, 259, 263
 Imbert i Perejoan, Josep Maria 237
 Inza, Ignasi de 103
 Irigoyen, Hipólito 59
 Irla i Bosch, Josep 15, 74, 100, 129, 133, 146, 147, 151, 153, 155, 157, 163, 165, 185, 189, 197, 207
 Irujo Ollo, Manuel de 129, 163, 170, 184, 197, 202, 204, 205, 224, 225, 227, 231
 Isembart, Mathilde 57
 Jené i Aixalà, Francesc de Paula 136, 149, 150, 153
 Jimeno Velilla, Arsenio 204, 230
 Joffre i Plas, Josep 35
 Jordi i Frigola, Martí 125
 Jové i Sarroca, Josep 94
 Juliachs i Mata, Manuel 237, 239
 Koestler, Arthur 137
 Landaburu Fernández de Betoño, Francisco Javier de 205
 Lasala, Pere 103
 Lasarte Arana, José María 225
 Layret i Foix, Francesc 96
 Lefort, Akiro 265
 Leizaola Sánchez, Jesús María de 205
 Liarte Viu, Ramón 205, 208
 Liron, Francesc 113
 Lladó i Figueres, Josep Maria 98
 Llarden i Aran, Anna 23
 Llari i Areny, Josep 89
 Lliteras, Paquita 67

Llobet i Camarasa, Josep Maria 21
 Llobet i Cano, Hug 21
 Llopis Ferrándiz, Rodolfo 20, 171, 175, 176, 198, 200, 205, 208, 224, 225, 229, 231
 Llorens, Joan 89
 Lloret i Ordeix, Pere 74
 Lluch, Gaspar 103
 Lluelles i Carreté, Enric 61, 63, 65
 Lluhi i Vallescà, Joan 74, 75, 91, 147, 233
 Longo, Luigi 137
 Loperena i Romà, Joan 135, 147
 López Raimundo, Gregorio 177
 Macià i Gómez, Antònia 145, 186, 193, 245, 263
 Macià i Llussà, Francesc 15, 72, 75, 76, 79, 82, 87, 89, 91, 95, 97, 113, 179, 195, 233, 241, 251, 253, 255
 Madariaga y Rojo, Salvador de 200, 225
 Magre i Ubach, Jaume 72, 74, 76, 87, 93
 Maldonado González, José 198, 202, 204, 205, 208, 225, 231, 234
 Manent i Segimon, Albert 243, 265, 267
 Maratrat, Claude 218, 243, 262, 263
 Marcet i Artigas, Francesc 142, 150
 Maroto Yserns, Rafael 253
 Martí i Cercós, Josep 105
 Martí i Julià, Domènec 29, 31
 Martín Villa, Rodolfo 185
 Martínez Barrio, Diego 107, 129, 196, 199
 Martínez de Velasco y Escolar, José 107
 Martínez Parera, Carlos 234
 Martori, Ramon 61
 Mas, Sophie 265
 Mascort i Ribot, Josep 125
 Mascret, Cécile 244
 Massip i Izàbal, Josep Maria 104
 Mateu, Cànida 102, 119
 Mégret d'Étigny, Antoine 90
 Messi Cuccittini, Lionel Andrés 145
 Mestres i Albet, Pere 86, 113, 190
 Mias i Codina, Pere 72, 74, 76, 87
 Millàs-Raurell, Josep Maria 61
 Miravittles i Navarra, Jaume 112

Moix i Regàs, Josep 119
 Montardit i Blanch, Miquel 71, 78
 Montes i Piqueras, Josep 112
 Montseny i Mañé, Frederica 176
 Mora i Adserà, Joan 74, 100
 Morant i Albert, Leopold 132, 134, 136, 138, 146, 148
 Morera i Ventalló, Àngel 155
 Mussolini, Benito 169
 Nadal i Mallol, Hipòlit 29, 34, 147
 Negrín López, Juan 129
 Nicolau d'Olwer, Lluís 133, 153, 155
 Noguer i Comet, Ramon 237
 Nogués i Biset, Ramon 136, 138, 146, 153, 157, 170, 199, 225
 Nolla, Alexandre 67
 Ollé i Pinell, Antoni 44, 46, 52, 58, 60, 64, 70
 Ortega, Arturo 198
 Palacín i Soldevila, Ricard 72, 76, 87
 Pallach i Carolà, Josep 17, 205, 207, 209, 237, 239, 241, 249
 Pallerola i Munné, Domènec 7, 265
 Pàmies i Bertran, Pau 109
 Pàmies i Bertran, Teresa 7, 15, 19, 93, 109, 144, 177, 265
 Pàmies i Pla, Tomàs 15, 78, 89, 144, 177
 Panadés i Marsellés, Ismael 21
 Perera i Comorera, Ramon 147
 Parrot i Casanovas, Felip 162
 Pedrol, Maite 21
 Peiró i Belis, Joan 133
 Pereda, Tomàs 169
 Pérez i Farràs, Enric 104
 Pérez, Jeanne 265
 Pérez, Paul 265
 Perrier, Maryvonne 244
 Pétain, Philippe 128, 135
 Pi i Margall, Francesc 31, 85, 235
 Pi i Sunyer, Carles 74, 91, 112, 117, 119, 121, 127, 129, 133, 146, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 157, 159, 161, 163, 164, 165, 170, 171, 177, 179, 183, 185, 191, 193, 195, 221, 225, 227

Pi i Sunyer, Jaume 133
 Pinaut Garcia, Colin 265
 Pinaut, Anne 265
 Pinaut, Manon 265
 Pinós, Joan 62, 65
 Pius XII 243
 Pivert, Marceau 176
 Pla i Casadevall, Josep 111
 Pla i Farreny, Josep 78
 Poblet i Guarro, Josep Maria 251, 255
 Porta i Subies, Francesc 71, 78, 79
 Pous i Pagès, Josep 61, 63, 133
 Prat de la Riba i Sarrà, Enric 31
 Prat, Joan 136, 150, 152, 164
 Prieto Tuero, Indalecio 173, 175
 Primo de Rivera y Urbaneja, Miguel 57, 69, 71, 75
 Profitós i Giralt, Joan 78
 Profitós, Manuel 78
 Puig i Cadafalch, Josep 31, 35, 39
 Puig i Ferreter, Joan 61, 62, 63, 74, 100, 179
 Puig i Subinyà, Pere 142, 149, 174
 Puig Pujades, Josep 136, 163, 170
 Puig i Pijoan, Jordi 251
 Puigpelat, Domènec 81
 Pujades, Artur 39, 71, 101, 103, 105
 Pujol i Pàmies, Marià 93
 Pujol i Soley, Jordi 243
 Pujols i Morgades, Francesc 141
 Quero i Molares, Josep 99, 144, 223
 Rafel, Emília 265
 Ragasol i Sarrà, Eduard 133
 Rahola i Escofet, Gaietà 155
 Reventós i Carner, Joan 253
 Riasol i Mirada, Sixte 78
 Ribas i Soberano, Francesc 100
 Ribert i Llobet, Xavier 93
 Ridruejo Jiménez, Dionisio 205
 Riera i Claramunt, Francesc 88, 95, 100, 190
 Rivet, Paul 176
 Rodríguez i Papaseit, Joan 136, 150, 158, 239

Rodríguez i Salas, Eusebi 115
 Roig i Guivernau, Josep 96
 Romeva i Ferrer, Pau 133
 Roques, Mario 144
 Roura i Tuneu, Hermenegild 138, 140, 170
 Rouret i Callol, Martí 92, 100, 129, 190
 Rovira i Vergés, Marta 13
 Rovira i Virgili, Antoni 39, 74, 76, 100, 129, 131, 132, 133, 136, 141, 146, 149, 151, 153, 154, 155, 157, 159, 163, 165, 179
 Rovira i Canals, Josep 155, 180, 225
 Royo Villanova, Antonio 35
 Rúbies i Valls, Francesc Xavier 39, 51, 59, 68, 78, 79, 81, 87
 Rúbies, Matias 39
 Rubió i Tudurí, Nicolau 159
 Rufat i Llop, Ramon 224
 Ruiz i Ponsetí, Estanislau 190
 Rusiñol i Prats, Santiago 61, 62, 63
 Sabaté i Llopart, Francesc 137
 Sacco, Nicola 55
 Sagarra de Castellarnau, Josep Maria de 63, 67
 Saltor i Soler, Octavi 65
 Salvadó i Castell, Hilari 136, 146, 150, 156, 219, 229
 Samaranch Torelló, Juan Antonio 245
 Samper i Ibàñez, Ricard 99
 Sánchez-Albornoz y Menduïña, Claudio 229
 Sánchez-Guerra Sainz, Rafael 176
 Sangenis, Eugeni 79
 Sans i Arrufat, Josep 138, 152, 174, 178, 180, 182, 187, 190, 193, 195, 196, 201, 216, 223, 225, 233, 243
 Santaeugenia, Josep Maria 78
 Santaló i Parvorell, Miquel 86, 90, 117, 119, 121, 129, 133, 135, 146, 147, 149, 171, 179, 181, 185, 191, 193, 195, 221, 227
 Santamaria Cortiguera, Roque 230
 Sauret i Armengol, Enric 19, 41, 105, 123, 125, 126, 127, 137, 169, 172, 177, 218, 242, 243, 249, 252, 257, 259, 260, 263, 270

Sauret i Armengol, Joan 41, 102, 105, 125, 126, 172, 193, 218, 243, 252, 260, 263

Sauret i Armengol, Jordi 41, 105, 123, 125, 126, 218, 222, 232, 243, 252, 259, 260, 263

Sauret i Galiano, Joan 23

Sauret i Galiano, Josep 23

Sauret i Garcia, Àlvar 25, 43, 121, 141, 263

Sauret i Garcia, Josep 25, 38, 41, 43, 116, 119, 126

Sauret i Gené, Joan 23

Sauret i Gené, Josep 23

Sauret Hinsinger, Catherine 218, 220, 263

Sauret Hinsinger, Françoise 19, 258, 263, 270

Sauret Hinsinger, Pierre 220, 258, 263

Sauret Ignazi, Anne 218, 220, 226, 232, 244, 263

Sauret Ignazi, Bernard 19, 218, 220, 222, 226, 263

Sauret Ignazi, Isabelle 226, 232, 258, 263

Sauret Ignazi, Jacques 218, 220, 222, 226, 258, 263

Sauret Ignazi, Martine 218, 220, 222, 226, 263

Sauret i Llarden, Carme 25

Sauret i Llarden, Joan (1876-1876) 25

Sauret i Llarden, Joan (1877-1877) 25

Sauret i Llarden, Miracle 25, 43, 185

Sauret Maratrat, Chistine 19, 218, 220, 258, 263

Sauret Maratrat, Joan 19, 194, 212, 218, 220, 263

Sauret i Segarra, Joan 23

Sauret, Clemence 265

Sauret, Henri 265

Sauret, José 265

Sauret, Manon 265

Sauret, Margot 265

Sauret, Marie 265

Sauret, Marilou 265

Sauret, Quentin 265

Sauret, Tom 265

Sbert i Massanet, Antoni Maria 18, 99, 112, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 125, 127, 133, 147

Sellés i Figueres, Jaume 74, 94, 100, 190

Selves i Carner, Joan 76

Senyal i Ferrer, Francesc 221

Serra i Gasulla, Jaume 149

Serra i Hünter, Jaume 74, 100, 121, 133

Serra i Moret, Manuel 147, 191, 209

Shakespeare, William 63

Simó i Bofarull, Jaume 74, 190

Solà de Cañizares, Felip 153, 155

Solanes i Cases, Baltasar 78

Solano Alonso, Wilebaldo 176, 230

Soldevila i Zubiburu, Carles 49, 62, 74

Solé i Pla, Joan 76

Soler i Bru, Joan Baptista 92

Soler i Torner, Antoni 144

Soler, Dolors 99

Sotelo i Paradela, Pepita 21

Stepper-Tristis, Wilhelm 137

Subirats i Pinyana, Josep 239

Sullà, Miquel 39

Sunyer i Puig, Narcís 201

Targa, Magí 127

Tarradellas i Joan, Josep 15, 74, 91, 112, 113, 115, 117, 119, 121, 127, 129, 133, 135, 136, 137, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 154, 155, 157, 159, 161, 163, 164, 165, 170, 171, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 181, 183, 184, 185, 187, 189, 190, 191, 193, 195, 197, 199, 201, 203, 207, 209, 211, 213, 215, 217, 219, 221, 223, 225, 227, 233, 237, 239, 245, 251, 253, 259, 260, 263

Tarradellas i Macià, Josep 145

Tarradellas i Macià, Montserrat 145

Tasis i Marca, Rafael 209

Tauler i Palomeras, Joan 74, 76, 86, 88, 92, 94, 96, 110, 111, 114, 115, 170, 178

Taylor, Mia 265

Ticó i Gatnau, Francesc 264

Tierno Galván, Enrique 205

Tomàs i Piera, Josep 92, 147

Tomás Taengua, Pascual 20, 196, 202, 205

Torrente i Capdevila, Arnau 21

Torres i Barberà, Conxita 125

Torres i Barberà, Humbert 72, 76, 82, 87, 88, 89, 90, 97, 100, 105, 125, 132, 133, 135, 136, 141, 146, 149, 151, 153, 157, 163, 170, 177

Torres i Perenya, Víctor 88, 93, 134, 178, 184, 227, 262, 263, 264

Torres i Pinart, Josep 82

Torruella, Daniel 71, 255

Torruella, Josep 255

Trabal i Sans, Josep Antoni 92

Trueta i Raspall, Josep 147

Tugues, Antoni 39

Ullot i Abella, Rossend 142, 148

Urgell i Montpeó, Manuel 246, 263

Valera Aparicio, Fernando 196, 224, 230, 231

Vall i Segura, Josep 21

Valdeoriola i Andreu, Pere 76, 90

Valls i Regi, Marcel·lí 78, 79, 87

Vanzetti, Bartolomeo 55

Ventalló i Vergés, Joaquim 251

Ventayols, Pere 67

Ventosa i Roig, Joan 227

Verde i Aldea, Josep 241, 249

Vergés i Vergés, Fermí 147

Verni i Cortadellas, Vicenç 98

Viadiu i Vendrell, Francesc 72, 74, 76, 87, 89, 93, 261

Vidal i Mas, Pere 48

Vigo i Bènia, Emili 140, 150, 175

Vilà i Bisa, Joaquim 104

Vila i Soteras, Santiago 150

Vila i Panadès, Maria 61, 67

Vinyerta i Cuartero, Elionor 112

Viola i Estany, Andrés 19

Viola i Sauret, Joaquim 25, 185

Viola, Joaquim 25

Xirau i Palau, Antoni 74, 75, 91, 178, 187, 190, 195, 196, 197, 209, 221

Yvars i Messeguer, Gonçal 74, 76

Zamora Martínez, Ricardo 145

Zulueta i Giberga, Ferran 147

Joan Sauret i Garcia (Balaguer, 1899–1985) emigra en l'adolescència a Argentina, iniciant a Buenos Aires, en paral·lel, una perenne vocació periodística a través de *Ressorgiment* i un sòlid compromís polític amb el catalanisme republicà.

Tornat a la seva ciutat natal, el 1925 crea *Pla i Muntanya*, quinzenal d'àmbit comarcal; el 1930 impulsa el Centre Català Republicà; el 1931 participa en la fundació d'Esquerra Republicana; i el 1932 esdevé diputat al Parlament de Catalunya, tasca que compagina amb la de periodista a *La Humanitat*.

Amb la derrota de la Guerra Civil, s'exilia a França on esdevé estret col·laborador del secretari general d'ERC Josep Tarradellas, al qual succeeix al capdavant de l'organització des del 1954 i durant vint-i-dos anys, mantenint la flama del partit a través de *Tribuna*, alhora que impulsa l'incipient moviment federalista europeu.

Amb la fi del franquisme, el 1976, cedeix el lideratge d'Esquerra Republicana a Heribert Barrera, deixa escrita la peripècia de la diàspora a *L'exili polític català* i retorna al seu bressol a la vora del Segre, per a morir-hi en pau.

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

Àlvar Llobet i Sotelo (Balaguer, 1984)

Llicenciat en Història de l'Art per la UB i en Periodisme per la UPF.

Actualment és periodista de *Nació Digital*. Ha treballat i col·laborat en diversos mitjans de comunicació com *Catalunya Ràdio*, *RNE*, *La Manyana*, *Ràdio Balaguer* i *UA1 Ràdio*. Ha publicat com a autor, *El reconeixement internacional de la Intersindical* (2015) i com a editor, *Picar pedra. 50 reflexions republicanes sense jugades mestres* (2021).